

Ms. Sueamos

~~45~~

~~11-33~~

11-33

COMPENDIVM
TOTIVS TRA-

CTATVS DE SANCT

Matrimonij Sacramento, R.P. Th

mæ Sanchez è Societate

IESV.

Ab Emanuele Laurentio Soares Vli-
ponensi, Presbitero Theologo, al-
phabeticè breviter disposi-

Anno

HISPALI,

in facultate superiorũ, ex officina Fran-
ciscum de Lya.

Vendese en casa de Antonio de Toro merca-
der de libros.

46 1739

TOTIVS TRA

CTATVS DE SANCITO

Maximoniai Sacramentorum P. Th.

mez Sanchez e Societate

LESV.

Ab Emmanuele Lauricio Sacerdotis

potenti, Presbitero Theologo, al-

phabeticis precibus diffusi-

bus

Annus

1739

Annus

1739

1739

1739

1739

1739

1739

1739

1739

1739

APROBACION.

CVirrat in offenso pede compen-
dium hoc tractatus de Matrимо-
nio, qui nihil quod obftet habet. Plu-
ra autem quæ iuvant. Matriti apud B.
Martinum Benedictorum canobium
Kal. Octobris anno 1622.

Fr. Antonius Perez.

Agustín de la Ciudad de Cádiz. 1622

4

7

92

TA-

Este libro intitulado, Compendio del tratado de Matrimonio, compuesto por el P. Tomas Sanchez de la Compañia de Iesus, está tassado a quatro maravedis el pliego, como consta del original, q̄ está en poder de Martin de Segura escrivano de Camara del Rey nuestro Señor, su fecha en 12. de Enero de 1623.

Fè de Erratas.

Fol. 1. lin. 15. tamen, dic teman. Eodem fol. ad tergum lid. 18. inuensibiliter, dic inuēcibiliter. Fol. 5. lin. 8. habitant, dic, habitam.

¶ Este libro intitulado Compendium t̄ius Tractatus de sancto Matrimonij Sacramento R. P. Thome Sanchez Societate Iesus, con estas erratas corresponde con su original. En Madrid a 9. de Enero de 1623.

*El Licenciado Murcia
de la Llana.*

Ad Lectorem.

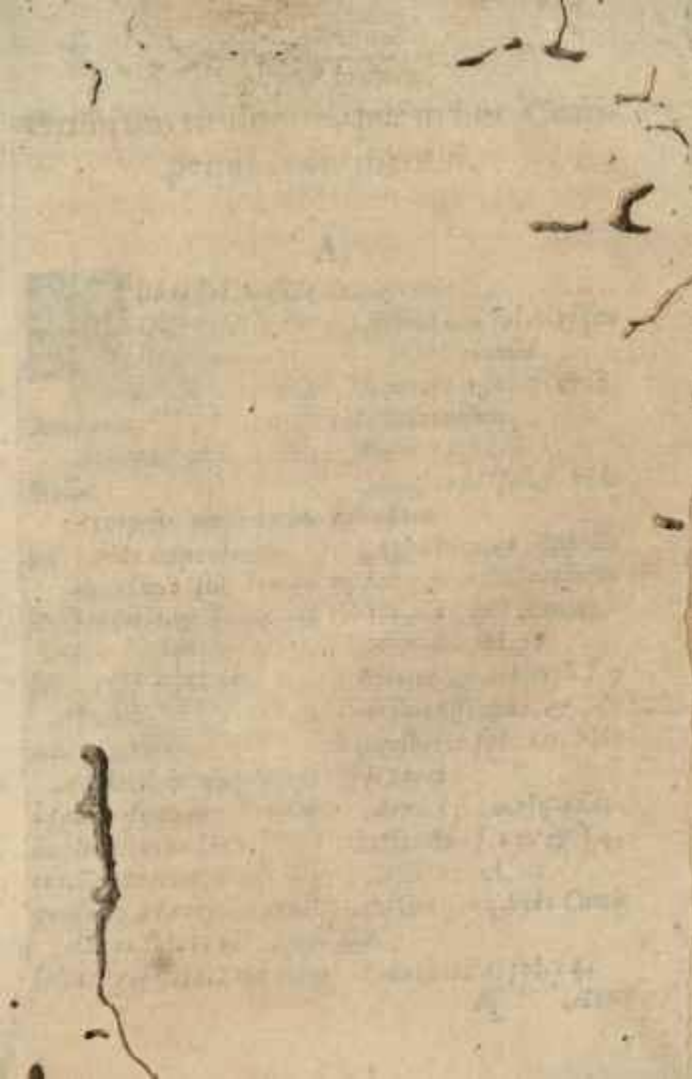
PAUCIS lector amice, instituti mei
rationem tibi aperiam. Dum per
pendo humanæ vitæ brevitatem, Theo
logiæ moralis longitudinem, decidē
dorū casuum, quos vocant conscien
tiæ, præcipitem occasionem, ferendi
iudicii difficultatem, non possum nō
adduci, ut existimendæ animæ salute
eos recte mereri, qui immensas de mo
ribus disceptationes in Epithomē con
tra hunc, contractas ordinis nitore il
lustrant, illustratas Doctorū authori
tate roborant; è quorum sensibus pro
dierint. Hanc ob causam cū disputa
tiones de Sacramento Matrimonij à
P. Thoma Santio Cordubensi è Socie
tate Jesu editas legerim ac relegerim,
penèque admiratus doctrinæ præcel
lentiam, necessitatem, difficultatem,
reso -

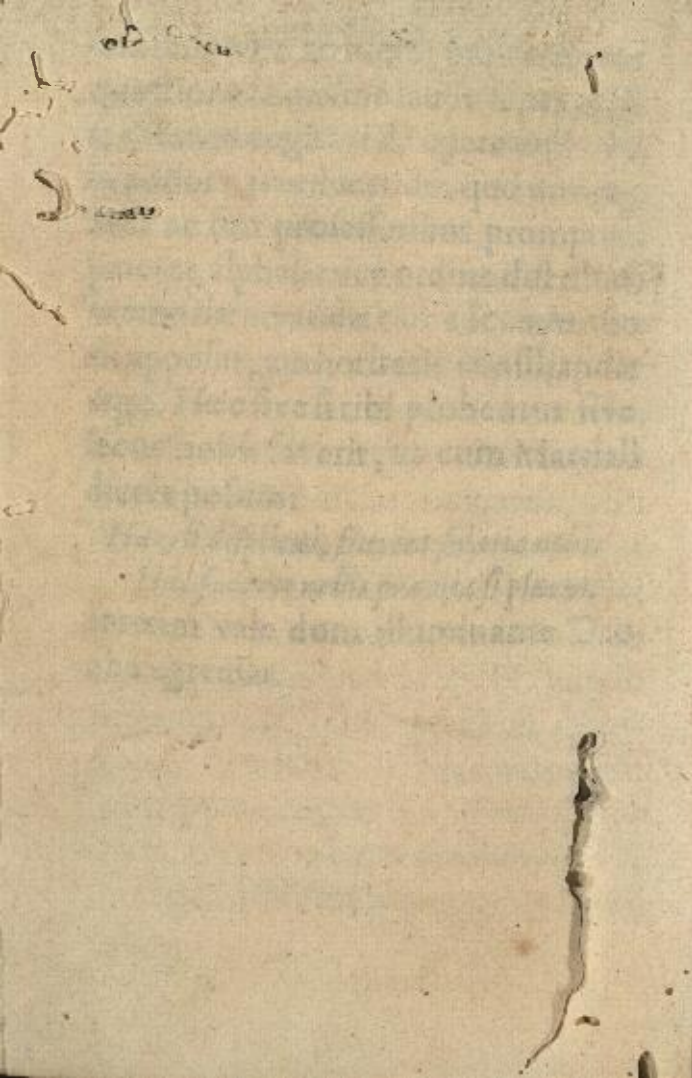
resolutionum acutiem, multas novas
quæstiones non sine laude super addi-
tas, statim cogitavi de opere universo
in periochas reducendo, quo utriusq;
iurîs ac fori professoribus promptius
pateret, alphabetico ordine distribui,
memoriæ iuvandæ causa, loca Autho-
ris apposui, authoritatis consiliandæ
ergo. Hæc sive si tibi probentur sive
secus nobis fat erit, ut cum Martiali
dicere possim:

- Hæc, si displicui, fuerint solatia nobis

Hæc fuerint nobis præmia si placui.

Interim vale dum illuminante Deo
alia agrediar.

INDEX.

Omni um titulorum, quæ in hoc Compendio continentur.

A.

Bbas fol. 1. Vide Impotentia.

Dispensatio, Ordinarius. Affinitas. à fol. 5. vsque ad 7. vide Sodomia.

Aborsus. fol. 1. vide Alimentum fol. 7. & 8. Medicus. vide Diuortium.

Absolutio. fol. 1. vide Amementes. fol. 8.

Bulla. Amplexus. fol. 9. vide Acceptio personarum Osculum.

fol. 1. vide dispensatio. Appellans, & Appella

Accusatio fol. 2. vide re. fol. 9. vide Dispensatio

Dispensatio, & Diuortiũ. Ordinarius, & Vicarius.

Actio. Actor, & Actus Annulus. fol. 9.

fol. 2. vide Debitum. Arbiter, & arbitriũ. f. 9

Adoptio. fol. 3. vide Cog Archiepiscopus, & Ar

natio legalis. chipresbiter. fol. 10. vide

Adulter, & Adulteriũ Ordinarius.

à fol. 5. vsque ad 5. vide Or Arra. à f. 10. vsq. ad 13.

do, R. titutio, Dos, Mari Aspectus f. 13. & 14.

tus, Diuortium, Iudex Cõ. Assessor. fol. 14.

pensatio, Heresis, Crimẽ. Audire f. 14. vide Come

Alias. fol. 5. vide Spon dia.

Alia, Professio, Dub itans Authoritas fol. 14.

T *Annus*

Auus f. 13. vide Filius, filia, & Stuprum.

& Benedictio.

B

Benefictio f. 15. & 16. ad 24. vide Dispenſatio.

vide Matrimoniu, In- Clericus f. 34 & 35. vi
terdictu & excoꝛnicatio de Beneficiu, & Ignorantia

Beneficiu. 16. vsq; ad 18. Cognatio Carnalis. f. 36.

Bestialitas f. 18. & 37. vide Dispenſatio.

Bigama f. 18 vsq; ad 19 Cognatio legalis f. 37.

Bladitia. f. 19. Cognatio spiritualis fol.

Bona. fol. 20. 38. 39 & 40 vide Cate-

Bulla. f. 20. vsq; ad 22 chismus & dispenſatio.

vide Iuramentu, Pena, Ha Cohabitare f. 40 & 41.

bitatio, Dispēsatio, & Pa vide Iudex, Votum, Vxor,

rochus. **C** Leprosus, & Sæuitia.

CAntilena fol. 22. Comedia fol. 41.

Canonicus fol. 22. Compensatio f. 41 vide

Capellania. f. 22. Diuortium

Capitulum. f. 22. vide Or Concilium f. 42.

dinarius, & dispenſatio. Cōditio. 42. vide verb.

Cardinalis f. 22. vide Or Legatu, Pactu, & Spōsus

dinarius. Cōfessarius f. 51. 2. &

Catechismus f. 22. 53. vide Ordinarius

Causa. a f. 22. vsq; ad 27 Confessio. a fol. 5 vide

vide Spōſalia, & Dispēsſat. credēdū, Certitudo Denū

Cautio f. 27. vide Legatu tiatio, Licētia, & Tulus.

Certitudo f. vid Probatio Coniux 54. & 55 vide

Circumſtantia. f. 28. & Impedimētū, Matrimoniu

29. vide Aſpectus, Eccle- Adulteriū, Nuptia, Mari

tus

tus. Debitum, Diuortium. Demonstratio. 73.

Restitutio. & Vxor.

Denūtiatio 5. & 76. vi

**Consensus. 56. & 57. vi de impedimentū. Matrimo
de Certitudo Spōsalia, & nium & dispensatio.**

Matrimonium.

Dignitas. 76. vide De

**Constitutio. 57. vide Con legata potestas.
cilium.**

Dispensatio. 76. vsq; ad

Consuetudo. 58.

90. vide De legata potestas

Consulere 58.

Archiepiscopus, Capitulū

Contemptus. 59.

Abbas, cōsejarius, Clau-

**Contractus. 59. vide In fula, Causa, Legitimatio,
ramētū Cōditio; Spōsalia, Papa, Episcop. Matrimo-**

**Actus, Metus, & Minor. niū, Parochus, Expēsa, Cō
Copula, 59. ditio, Additiūcule infin l.**

**Credendum. 60. vide Cer Distillatio. 90 vide Semē
titudo, Forus, Parochus, Diuortiū. 90 vsq; 94.**

**Licētia, & Matrimonii. vide Probatio, Adulteriū
Crimen. 61. Heresis, Cōpensatio, Sæui**

Curialis. 62.

tia, & Ordo.

Custodis. 62.

Dormiens. 94.

D.

Dominium. 94.

**Debitum. 62. vsq; ad Donatio 94. vsq. ad 98.
vide Amētes, cog vide Dos, Promissio, &**

nati spiritualis, Impoten Restitutio.

**tia. Matrimonii, Spōsus, Dos. 98 vsq ad 100. vi-
De ratorie litteræ. de cōditio, Peregrinus, me**

**electatio. 71. tus, Cōfessio. donatio, cōpē
Delegata Potestas. 72 tatio, Alimētū, Clausula.
vsq; ad 75. vide Dignitas. Dubitās. a 100. vsq; 103**

E piscopus, à fol. 103. Promissio, Filius, Renu-
usq. ad 105. vide Distinctio & Repudium.

penſatio Pena. Ordo, Ma-
rimonium, Titulus, Vica-
rius, & Confessarius.

Hæresis fol. 114.

Hermaphroditus f. 114.

Honestas publica f. 115.

Error fol. 105 vide Titu-
lus, Professio, Votum, &
dispensatio.

& 116. vide Dispensatio.

Hora Canonica f. 116

I.

Excommunicatio, à f. 105
vsque ad 108. vide Clande-
stinum, Pena, Metus, Ma-
rimonium, Clericus, Titu-
los, & ignorantia.

Ieiuniū f. 116 vide Aetas
Dubitans, Peregrinus,
& Debitum.

Ignorantia fol. 117 &

118. vide Iudex Pena, Pa-

Expensa f. 108. vide Dis-
pensatio.

*rochus, Iurisdictio, Iura-
mentum, & Confessarius.*

F.

Impedimentum f. 118. vi-

Fideiussio f. 109.

de Matrimonium, Parochus

Filius à fol. 109. vsque
ad 111. vide Dos, Vestis,
Arra, Largitas, Vidua, &
Legitimitas.

Causa, Papa, Episcopus,

Princeps, Consuetudo, In-

terdictum, Excommunicatio

Cathechismus, Votum Exori-

cidium, Incestus, Er-

uitus, Ordo, Honestas pu-

Forus. fol. 111.

G.

blica, Cognatio civilis,

Gracus. f. 112. Gratia
112 vide Delegata po-
testas, & Dispensatio.

Cognatio legalis, Affini-

tas, Nuptia, Infidelis, Cri-

men, Impotentia, Dispen-

H.

Habitatio. fol. 113.

satio, Clausula, Ignorantia,

Impotētia, à f. 119. vsq; f. 133. vsq; ad 135. vide
124 vide Maleficium. Donatio, & vestis.

Incestus. f. 124. vide Dis Legatū à f. 138. vsq; ad
pensatio, & Debitum. 238. vide Votū, Donatio, Cō

Infidelis, à f. 125 vsq; ad dit, Pactū, Repud. & 131.
127. vide Matrim. Condi. Legitimatō fol. 238. &

tio, Clandestinū Diuortii 239. vide Iudex, Dispensa
& Cognatio spiritualis. tio, & Clausula.

Interdictum fol. 127. & Licētia f. 239. & 240.
128 vide ignorantia. vide Excomunicatio, Gra

Irregularitas. f. 128 vi tia, Matrimonii. Testamē-
de Ignorantia, Bigamia, & tū Restitutio, Delegata po
Clausula. testas, Vicarius, & votum.

Iudex. à f. 129. vsq; ad 130 Ludus. f. 240. vide Pena,
vide Sponsalia, Dubitans, & Restitutio.

Causa, Parochus, Impedi- M.
mentū, Debitū, Impotētia

Matrimonii, Ordinarius, Maleficium f. 240. &
& Vicarius. 241. vide Impotētia,

Iuramētū à f. 131. vsq; ad Maritus. f. 242 vide ali
mentum, Certitudo, Vxor,

132 vide Stipulatio, Pro- Adulter, Copula, votū, Co
missio, Pena, Donatio, Mi habitatio, Debitū, Diuor-

no, Sponsalia, Dispensa- tiū, Cōpēs. & impotētia.
tio, Nulla, & Causa. Matrimonii. à f. 243. vsq;

Iurisdiclio. f. 133. vide q; ad 250. Votū Amētes,
Vicarius, Matrimonii, & Cōsensus, Verba, Spōsalia,
Delegata potestas. Clandestinū, Sponsus, Epif

L. Argitas sponsalitia, à copus, Confessarius, Dubi
tans, Probatio, Certitudo

Causa, Parochus, Peregrinatio, Matrimonium, Vanus, Titulus, Metus, demogus, Licentia, Verbo, Rati-
stratio Promissio, Pena, neditio, & Suspensus.

Confessio.

Pater. 256.

Medicus. 250.

Patrinus. 266. Vide cog-

Mensis. 251.

natio spiritualis.

Metus. a 251. vsque ad

Peregrinus. 267. vide

255. vide Restitutio, Blan-

Habitatio.

ditia, Iuramentum, Ordo.

Pictor. 268.

Minor. 255. & 257. vi-

Pena. 268. & 269. vide

de Ludus, Arra, Largitas

Clandestinum, Pactum, Ar-

spōsalitia N.

ra Cōditio, Metus, Iudex

Nouitiatus 257.

Ignorantia, Adulterium,

Nuptia 257. & 259

Benedictio, Nuptia.

vide Bigamia & vidua.

Præceptum. 269.

O.

Præsumptio 269.

Occasio 259.

Princeps. 270.

Opinio. 259. vide du-

Privilegium. 270. vide

bitans

Clericus.

Ordinarius. 259.

Probatio. 270. vide Im-

Ordo. 259. 260 & 261

potētia, Spōsalia, Metus.

Osculum. 262. & 263.

Professio & Professus.

vide spōsus, Ecclesia, Adul-

271. vsque ad 274. vide

terium P.

Votum, Impotētia cū cun-

Pactus. 263. vide Pro-

stantia, Nouitiatus, Ordo,

missio, & pena.

Religio.

Papa. 263. & 264. vide

Promissio. 274. vsq. ad

Dispensatio, Sponsalia.

278. vide Votum, Locū con-

Parachus 264. vide Dis-

ditio, Iuramentum, Spōsalia

Quar-

278.

R.

Raptus. 278. & 279. vide Parochus. Mēsis, Ex-
Religio, & Religio- cōmunicatio.

sus. 279 & 280. vide Bi-
gamia, Legatum, conditio,
Votum, Sponsalia Matri-
monium, copula, Dos.

Remissio. 280. vide
Adulterium.

Repudium. 280.

Restitutio 281. & 282.

vide Impotentia, Debitor, salia

Promissio, Pena, Dubitās

Blanditio. S.

SAeritia. 282.

Semen. 283. vsque ad
285. vide Debitū. Osculū.

Seruitus. 285. & 286.

vide Filius.

Simonia. 287.

Scōmia. 287.

Sponsalia a 287. vsq; ad

294. vide Adulterium, Promis-

sio, coeditio, Metus, Paro-

chus, Matrimoniū, Verba,

Pena, Sponsus, confessio.

Sponsus. 294. & 295.

vide Copula.

Stipulatio. 295.

Stuprum. 295. & 297.

Testamentū. 296.

Peregrinus, restitutio

Titulus. 297. & 298.

V.

Vagus 299. vide Pe-
regrinus Religiosus.

Verba. 299. vide Spon-

salia

Vestis. 301.

Vicarius. 302. vide Dis-
pensatio, Titulus.

Vidua. 303.

Virginitas 304.

Votū. 304 vsq; ad 314.

vide Dubitans Promissio,

Sponsalia Parochus, Cir-

cūstantia, Dispensatio, Os-

culum, Ordo.

Vxor. 314. vide Cohabi-

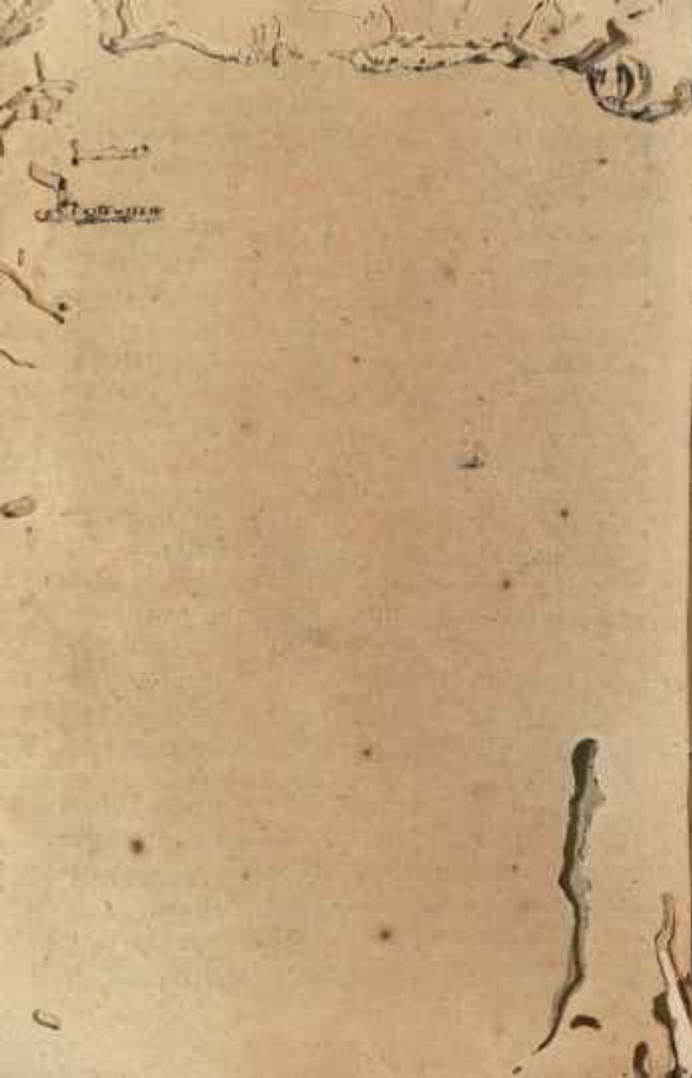
tatio, compensatio, Oscu-

lum, Votum Nuptia, Im-

potentia, Pactum.

Vxorcidium 319.

FIN.

COMPENDIVM TOTIVS

tractatus, sancti Matrimonij Sacramenti

R. P. Thomæ Sanchez, ordine alpin

betico breuiter dis-
positum.

ABBAS.

B Bates, V. Alij habentes iurisdic-
tionem quasi Episcopale possunt
erga subditos dispensare in ijs quæ
Trid. sess. 24. cap. 6. de reform. cõ-
cedit Episcopis ss. vt possint absol-

uere, & dispensare circa omnes casus occultus nec
deductos ad forum contentiosum, excepta irregula-
ritate ex homicidio voluntario, subditi tamen horum
Abbatum non possunt ad Episcopum confugere cir-
ca hoc casus, lib. 8. disp. 2. num. 12.

Aborsus.

Procurare abortum, aut medicinas applicare
pregnanti ob eius salutem, cum abortus periculo li-
citur est, quando probabiliter constat fætum non-
dum animatum esse, nunquam tamẽ licitum est pro-
curare abortum, vt occultetur peccatum matris ne
infanletur, & idem dicendum si fuerit necessarium

ad euitandum periculum vitæ; lib. 9. disp. 20. num. 9. & 10.

2. Quando probabiliter creditur factum esse animatum, licet pregnantis medicinis uti, quæ sunt per se & directe ordinatæ ad expellendos humores prauos, ut venarum ruptio, & cæt. Item medico licet illos applicare, & tenetur licet prægnans eis uti non teneatur; non tamen est licitum pregnantis uti medicinis, quæ directe & per se sunt ordinatæ ad abortum; secus dicendum quando medicinæ sunt æque ordinatæ ad salutem & abortum licet de vita matris & fœtus medici dubij sint, lib. 9. disput. 20. num. 14. 16. 18. & 19.

Absolutio.

1. Dum in noua constitutione reseruatur absolutio alicuius peccati in odium illius, ut fecit Xistus quintus contra male promotos ad ordines; ignorans inuensibiliter constitutionem non incurrit hanc reservationem; secus dicendum de ignorantia casuum reservationis superioribus ad bonum regimen Ecclesiæ, lib. 9. disput. 32. n. 13.

2. Absolutio in foro conscientie fit extra confessionem, secus dicendum de potestate absoluentis in foro poenitentiae, lib. 8. disp. 34. n. 29.

Acceptio personarum.

1. Acceptio personarum non reperitur in dispensante in matrimonij impedimentis cuiuslibet & potentibus, lib. 8. disp. 19. num. 5.

Accusatio.

1. Accusare licet viro adultero iam demisso, adulterium ante sententiam admissum, quamvis in primis iudicium non fuerit per viam actionis deductum ad instaurandum matrimonium, lib. 10. disp. 9. *reinst.*

2. Accusatio adulterij quoad poenam criminalem, & civilem, præscribitur quinquennio secus dicendum, quoad petendum diuortium quod nunquam præscribit, lib. 10. disput. 3. n. 9.

Actio, Actor, & Actus.

1. Actio cui datur eidem competit exceptio & reventio, lib. 6. disp. 38. n. 34.

2. Actus quando non valet vt agitur tunc valet eo modo quo valere potest quando est defectus ex parte causæ efficientis, lib. 1. disput. 20. n. 30. & disput. 21. n. 1. & 4.

3. Actus non operantur ultra intentionem agentium, lib. 1. disput. 21. n. 1. & lib. 2. disput. 36. n. 3.

4. Actus præsumitur factus secundum propriam eius naturam, lib. 1. disput. 37. n. 4. Et indubio præsumitur factus ita vt valeat, lib. 1. disput. 38. n. 4. & lib. 3. disput. 35. n. 19.

5. Actus appellatione non venit actus qui inualidus est, lib. 3. disput. 2. n. 5. Et actus inualidus non dicitur simpliciter talis, ibid.

6. Actus annullatio, & irritatio est poena quando est in edium transgredientis, secus dicendum quando imponitur propter defectum alicuius solemnitatis requisitæ ad faciendum actum, lib. 3. disp. 4. n. 8. & 9.

Et obligat etiam ignorantes quoad nullitatem actus licet non quoad alias pœnas, lib. 3. disp. 17. n. 1.

7. Actus præceptus fieri sub certa forma sine clausula annullatiua valet in ordinario ea omissa, secus dicendum de legato, lib. 3. disp. 32. num. 1 & 3.

8. Actus vitatur ex parte cōditionis, non vero ex omisione modi, lib. 3. disp. 33. n. 2. Et actus etiam validus manet forma omissa quæ iam in iure communi in est nisi constet contrarium ex intétione comitentis formam, ibid. num. 3. & 4.

9. Si duo actus fiant eodem die, & nō constat qualis eorum præcedat præsumitur præcedere ille qui est necessarius ad actus valorem, lib. 3. disp. 35. n. 19.

10. Actus voluntatis non potest esse coactus simpliciter quoad actus. Velle & nolle, secus dicendum de actibus exercitis per alias potentias, vt ambulare mouere membra, &c. lib. 4. disp. 1. nu. 2.

11. Actus binus inducit consuetudinē, lib. 4. disp. 1. n. 22. & actus in vno casu permissus, & in alio prohibitus, in dubio censetur factus in casu permissio, lib. 6. disp. 9. nu. 4.

12. Actore nil probante iuramentum defendendum reo in causis conjugalibus, lib. 7. disp. 113. n. 28.

13. Actus conjugalis in gratia exercitus, & obitusq; circumstantijs vestitus est meritorius, & conuert. gratiam ex opere operantis tantum, lib. 9. disp. 1. n. 3.

Adoptio.

1. Adoptionis, Iurisperitorum diffinitio sic est. Actus legitimus per quem fit filius, aut nepos, qui

non est penè naturam imitans; Theologorum vero
 alia est. ff. Extranæ personæ in filium vel nepotem,
 vel deinceps legitima assumptio. Et est duplex quæ
 dam perfecta, per quam adoptatus trāsitiū potestā
 tem adoptantis, & illi succedit, & dicetur arrogatio.
 Altera imperfecta, quæ dicitur simplex adoptio per
 quam non transit adoptatus in potestatem adoptan
 tis, lib. 7. disp. 63. nu. 1. & 2.

2. Adoptatus per adoptionem simplicem non est
 hæres necessarius ex testamento, bene in abintesta
 to; per arrogationē vero est necessarius hæres abin
 testato, & ex testamento in quarta bonorum parte;
 item adoptari potest, qui non est sui iuris, arrogari
 vero minime: item adoptio potest fieri authoritate,
 iuditijs cōpetētis, arrogatio vero sola principis au
 thoritate, & arrogatur tenetur satisfacere de restituē
 dis bonis arrogati illis personis ad quas esset peruen
 tura Itē in adoptione nō requiritur verbū vtriusque
 expressum; secus in arrogatione, ibid. n. 2.

3. Adoptans debet esse sui iuris maior 25. annis,
 in arrogante vero requiruntur anni. 40 & si habeat
 minū non potest arrogare: item in adoptante requi
 ritur possibilitas ad generandū, vel si non possit, id
 non fit ex defectu naturali, sed ex casu accidentario
 item debet adoptans excedere adoptatum ætate. 18
 annorū; item sacerdos potest adoptare, & mulier
 ex privilegio principis, ibid. n. 3.

4. Adoptio soluitur sex modis primò naturali mor
 te adoptantis 2. morte eius ciuili 3. obnuptias inces

tuosas, 4. ob dignitatem episcopalem, 5. per intentionem, 6. per emancipationem, ibid. n. 4.

Adulter, & Adulterium.

1. Adulter potest petere debitum ab vxore etiam exigere dum alter ignorat eius adulterium, vel suspicatur reus indicij. Est autem exigere, petere rem debitam, & importat coactionem; petere autem minime, petimus enim etiam gratis concedenda, l. 10. disp. 1. n. 2. 4. & 5.

2. Adulterium est alieni thori violatio, & fornicatio admissa post sponsalia de futuro non est adulterium, mutat tamen peccati speciem dum ultra fornicationem, est in iustitia aduersa sponsalium fidei, & est necessario confitenda solum ex parte sponsæ de futuro, ex parte vero sponsæ minime, lib. 1. disput. 2. n. 2. 3. 4. & 7. Et filij concepti ex tali fornicatione sunt naturales, ibid. n. 8. Item non cessat ratio adultetij sponsa de præsentis fornicante ex consensu mariti, ibid. num. 9.

3. Adulter perdit donationem propter nuptias post sententiam iudicis, & post confirmationem sententiæ appellatæ, & si falsis testibus se tueatur tenetur restituere solum expensas litis, poenam vero minime; item maritus interficiens vxorem adulteram authoritate iudicis, bona eius statim ad filios pertinent quod proprietas & usum fructum si non sint filij familiae siue sint ex alio, siue ex eodem matrimonio; si vero agatur ciuilitur obtinebit maritus dum superstes fuerit vxor adultera usum fructum illorum bonorum etiam si sunt filij ex alio matrimonio, ea vero mortua succedent plene filij in eis, lib. 10. disput. 8. n. vero 12. 13. & 14.

An Vir adulter potest pasci cum vxore adultera vt conuiueat in diuortium ne ipsam criminaliter accuset, lib. 10. disput. 6. n. 10.

5. Vir innocēs nō tenetur vxorē adulterā ad suā pristinā amicitia reuocare, & vir iurans vxori se tā nō accusaturū de adulterio futuro nō valet pactum, nec iuramentum quod accusationem criminalem, sed quoad ciuilem, scilicet ad diuortium & dotem petendam, fas tamen est viro adulteram emendatam sibi reconciliare, lib. 10. disput. 13. n. 1. 2. & 3.

6. Nullum extat præceptum diuertendi ab vxore adultera pertinaci, & quantumcumque publica scilicet la intenta ratione adulterij, tamen tenetur diuerrere ab vxore adultera, siue debitum negare ratione solum præcepti vitandi scandali, & non oritur hæc obligatio ex præcepto correctionis fraternæ, nec ex aliquo præcepto ecclesiastico, nec ex periculo incertitudinis prolis vitandæ, & vir non satisfacit huic obligationi vxorem retinens tamque sororem, eximitur tamen in ab illa vbi delictum adeo occultum est vt probare nequeat. V. quando vir aliter cauere scandalum potest, & nil refert ytrū vir sit innocens ne? & tenetur obedire ex communicationi iubenti admittere non correptam adulteram. Item hæc obligatio dimittendæ vxoris in publico adulterio perseverantis, quando alijs medijs non satis consulitur scandalo cauendo, ac suspicioni consensus viri in adulterium, est sub mortali, nisi urgeat ad eam retinendam aliqua iusta causa

coniux innocens certus sit. Item coniux, cui constat matrimonium esse nullum, potest propria authoritate diuertere, si fieri potest sine scandalo, ita vt dimissus non sit restituendus; attamen in foro externo conceditur restitutio, quamuis impedimentum sit notorium, lib. 10. disp. 12. n. 31. vsque ad 38.

10. Coniux innocens tacite censetur condonare adulterij iniuriam per copulam habitant cum coniuge adultero etiam occulto, siue petendo, siue reddendo debitum, & non licet amplius accusare licet copula habeatur celebrato iam diuortio, & requiritur vt innocens sciat adulterium, & copula sponte habitata sit. Item quando sponte & scienter retinet adulterium, & nulla necessitate compulsus familiarem se exhibet illo; vt ridens, laudens, comedens, dans oscula, & amplexus, sponte; secus si illa det missus ab ecclesia reddere debitum, & omnes hi actus per quos censetur condonare innocens requirunt intentionem condonandi in foro conscientie, & si non ad sit non est condonatio; secus in foro externo, lib. 10. disp. tot 14.

11. Adulter volens accusare adulteram criminaliter quod illicitum est, non tenetur illi reddere debitum, ibid. sum. 8.

12. Vir non habens certitudinem, sed probabiles adulterij vxoris presumptionis ob quas iuste inducitur ad credendum, non praeiudicat iuri diuortij, nec accusandi reddendo debitum; secus exigendo, ibid. n. 10.

13. Innocens ignorans adulterium vxoris, & sciens sodomiam, reddens debitum censetur solum condonare

nare sodomiam, & potest agere ad diuortium ratione adulterij ignoratis, ibid. n. 11.

14. Innocens reddens debitum ex præcepto iudicis, siue adulterium sit notorium, siue occultum non censetur remittere, ibid. n. 14.

15. Mulier reddens debitum adultero metu quocunque licet non sit cadens, non censetur condonare, idem dicendum quando debitum honestate seruata negare non potest, ibid. n. 15.

16. Innocens existimans teneri se, vel deceptus ab aliquo id dicenti, reddens debitum adultero, non censetur condonare, ibid. n. 16. item quod dictum est, eodem modo dicendum de sponsalibus, n. 24.

Ætas.

1. Ætas requisita ad ieiunandum, requiritur omnino completa, de momento ad momentum computato natiuitatis puncto, vt si die ieiunij impleat aliquis ætatem 21. annorum, ante punctum quo implet potest ientaculum sumere, & semel eo sumpto non tenebitur eo die ieiunare lib. 2. disp. 24. n. 23.

Affinitas.

1. Affinitas est propinquitas personarum ex carnali copula proueniens, & durat post mortem eius qui causa fuit contrahendæ affinitatis, non habet gradus, sed mensurantur inter affines iuxta gradum consanguinitatis: & stipex in affinitate dicitur duplex illa persona, quæ per carnis copulam commiscetur, cum vtraque sit origo, & radix huius affinitatis, unde linea affinitatis est duplex, sicut & consanguinitas.

nitatis, quedam recta ascendentium & descendendum, ascendentes sunt socer, socrus, nouerca, descendentes vero gener, nurus, priuignus, alia vero linea est transuersa collateralium hi sunt, qui alterutrum sunt coniugi consanguinei in linea transuersa; & vir, & vxor non sunt inter se affines, sed principium affinitatis li. 7. disp. 64. n. 1. 2. 3. 4. & 5

2. Affinitas non oritur ex sola vasis feminei penetratione non emisso intra vas virili semine, & non habenda est fides; nisi in foro conscientie, copulam habentibus, ac seminis effusionem negantibus, item nec oritur ex copula in qua sola femina seminat, nec ex congressu spadonum consumantium intra legitimum vas, nec ex quacunque extra vas pollutione, vel quibuscunque tactibus; nec ex copula sodomitica, lib. 7. disp. 64. n. 8. 9. 10. 11. 12. & 13.

3. Affinitas oritur ex copula extra vas si virile semen quacunque arte, vel matrice feminea illud attrahente in vas femineum sub intret, siue copula, sit illicita, siue habita cum femina prorsus in vita, ignorant, ebria, dormiente, & insana, siue copula, sit omnino oculta; & non requiritur ad contrahendam affinitatem semen femine sufficit enim si vir solum seminat: & affinitas non oritur ex matrimonio rato, sed est vera & propria publica honestas, lib. 7. disp. 64. n. 15. vsque in finem.

4. Affinitas orta ex matrimonio consumato est, quid naturale, & oritur tempore infidelitatis etiam vsque ad quartum gradum quamuis matrimonium sit non

consummatum, affinitas tamen orte ex copula fornicaria non est naturalis, nec ex sponsalibus initis tempore infidelitatis oritur aliquid naturale impedimentum, lib. 7. disp. 65. á num. 4. vsque ad. 9.

5. Affinitas orta siue ex matrimonio siue ex fornicatione in nullo gradu lineæ rectæ ita prohibet iure naturali matrimonium, vt illud irritum reddat, idem dicendum de gradibus affinitatis in linea transversa quamuis sit naturalis indecência. lib. 7. disp. 66. num. 3. 7. & 11.

6. Affinitatis triplex erat genus antiquitus irritans matrimonium subsequenter, primum erat inter personam copula licita, vel illicita cognitam vel ecōtra inter personam cognitam & consanguineos cognoscentis. Secundum inter virum affinem, & maritum seu uxorem sui affinis. Tertium erat cum marito seu uxore illius coniuncti secūdo affinitatis genere, quæ affinitas extendebatur ad septimum gradum, & postea fuit restricta vsque ad. 4. tantum, lib. 7. disp. 67. num. 1. & 3.

7. Affinitas hodie solū oritur ex copula licita vel illicita, scilicet inter habentem carnalem copulam, & consanguineos mulieris cognitæ, & econtra inter mulierem cognitam, & cognoscentis consanguineos, nec ex vna affinitate oritur alia, & non extenditur ad alias personas, lib. 7. disp. 67. n. 2.

8. Affinitas orta ex copula illicita per Concil. Trident. sess. 24. de matrimonio cap. 4. est restricta ad secundum gradum, siue sit orta ex stupro, vel alio

quæunque illicito concubito & ita est restricta, ut
non sit incestus ultra secundum gradum accessus
ad consanguineam eius cum qua fornicatus est, & af-
finitas superueniens sponsalibus, ea dirimit, lib. 7.
disp. 67. a. n. 4. vsq. ad 10.

Alimentum.

1. Vir tenetur præstare alimenta vxori lite mota
de valore matrimonij quamuis illa indotata sit, lib. 2.
disp. 4. num. 51.

2. Vir non tenetur alere vxorem; quæ in fauorem
matrimonij periculosam incisionem passa est, & mæ-
ritum sit incurabilis, & iudicatum fuit matrimonium irri-
tum, lib. 7. disp. 93. n. 22.

3. Vir tenetur vxorem alere cohabitantem viro, se-
cus dicendum de vxore recedente ab illo absq; eius
culpa & cum magna temeritate licet vir dotem ha-
beat vel eam indotatam duxerit, secus dicendum si
vxor absit a viro propter nimias castigationes; &
quamuis ob propriam culpam, ut hæresim, in carce-
rem perpetuum includatur, siue dos maneat apud
ipsum, siue indotatam duxerit, dum diuortium non
cebratur ratione hæresis, lib. 9. disp. 4. à num. 19.
vsq. ad 23.

Si vxor, quæ culpa sua aberat: pænitentia ducta,
ad virum rediens, iam tunc tenebitur illam alere, se-
cus dicendum quando ob sequitiam mariti vxor in-
culpate fugerat, si ad virum redire renuat, ille dans
cautionem sufficientem de securitate, lib. 9. disp. 4.
num. 24.

5. Vir tenetur alere vxorem, quando neutrius cō-
iugis delicto separatio contigerit, vt ob morbum co-
nūgiōsum, lib. 9. disp. 4. n. 25.

6. Vir tenetur prius subuenire parentibus, & filiis
in extrema necessitate, quam vxori, secus dicendum
extra extremam necessitatem lib. 9. disp. 4. n. 26.

7. Maritus inops non tenetur vxorem alere etiam
dote, vel parte eius promissa ab extraneo non soluta,
secus dicendum si fuit promissa ab ipsa vxore, vel pa-
rente, qui ratione impotentiae non soluunt nisi mali-
tiosē promississent, & si vir alat vxorem non soluta
dote, & nil potestetur non potest petere alimenta à
promissore, lib. 9. disp. 4. num. 27. quoad maritum
inopem, & quoad alia, lib. 9. disp. 5. á n. 2. vsq. ad. 7.

8. Vir tenetur alere vxorem, quam sine promif-
sione dotis duxit quamuis pater diues sit, & nolit cō-
stituire dotem, secus dicendum quando illa diues sit
& renuat constituere dotem, lib. 9. disp. 5. n. 8. & 9.

9. Quando vxor ducta est dotata sed ad eius deli-
ctum publicata est dos, si fortuito casu perijt, tene-
tur vir vxorem alere, si vero culpa vxoris dos publi-
cata fuit, si parentes eius sunt diuites nō tenetur vir
alere eam; secus si sint pauperes, ibid. n. 10.

10. Vir non tenetur prēbere alimenta vxori adul-
terę licet ille causam dederit expellens eam in fūste;
secus dicendum, si vir expellisset eam eo fine vt adul-
teretur, & hoc totum procedit in foro cōscientiæ; se-
cus in exteriori; item non tenetur eam alere si in so-
lis osculis & amplexibus deprehēdatur, nec tenetur

ministrare alimenta; & suis expensas vxori adulteranti lite intentata ad diuortium, in foro tamē exteriori contrarium dicendum est, lib. 10. disp. 8. n. 24. vsque ad 28.

11. Vir non tenetur præbere alimenta vxori adultere pertinaci, lib. 10. disp. 13. n. 17.

12. Vxor diues tenetur præbere alimenta viro & filijs, item viro sua culpa bannito, exulanti, & in triribus versanti, lib. 9. disp. 4. n. 23. & 27.

13. Alimenta non sunt præstāda vxori viduæ transeunti ad secundas nuptias intra annum luctus dum ei dos non restituitur; secus dicendū si relicta illi fue-
re in testamento, lib. 7. disp. 87. n. 30 Filius tamen si fuerit diues ex materna substantia tenetur alere matrem pauperem secundo nubentem & dotare; secus si aliunde sit diues, eodem lib. 7. disp. 88. n. 32.

14. Quæstione mota de alimentis præstandis adulteræ a viro separatæ coram iudice seculari; viroque excipienti de sufficienti causa diuortij, nempe de adulterio, debet secularis lite supersedere donec ecclesiasticus iudex quæstionem dirimat, potesque interim iudicem secularem exhibere lib. 10. disp. 8. numer. 17.

15. Alimenta vel legata relicta vxori non debentur secundo, quando proprio nomine expresso relicta sunt primæ, nisi 2. vxori nomen prioris imposuisset, quando vero relicta fuere sub nomine appellatiuo, si testator erat coniugatus tempore testamenti, intelligitur de præsentis sola vxore, & si solutus
erat

erat matrimonio; non debetur posteriori vxo, lib. 7. disp. 91. à nu. 58, 59. & 60.

Amentes.

1. Amentes, & mentecapti non possunt contrahere valide, nec sponsalia, nec matrimonium ex defectu considerationis, lib. 1. disp. 8. num. 15. Secus dicendum de habentibus lucida intervalla, ibid. nu. 16. Indubio autem quando non constat eum de quo tractatur antea furore correctum esse, non presumitur furiosus, sed sanæ mentis; secus quando constat aliquem dementia affectu fuisse, nec constat consuevisse habere lucida intervalla ibid, n. 17. Et gaudens lucidis intervalis peccat contrahendo, & aliquando mortaliter, n. 18. Et ebrius tempore ebrietatis contrahens nihil facit licet haberet antea tempus ebrietatis voluntatem contrahendi, & non est simile de baptismo, ibid. n. 19. & 20. Vnde non sufficit ad sponsalia, & matrimonium voluntas virtualis, nisi qua in se volitum est, ibid. n. 21. Et dantur aliqui amentes in vna materia, & in alijs fruētes rationis usu ita ut possint fateri, & inire matrimonium, ibid. n. 23.

2. Coniugi non omnino destituto sed fatuo (idest tonto) tenetur alter coniux reddere debitum, idē dicendum si in vpa re fuerint amentes, & in altera non, vel si habeant lucida intervalla, lib. 9. disp. 23. à n. 1. vsque ad 3. Et si ambo fuerint perfectē amentes separandi sunt donec ad mentem redeant, & reus esset culpe, qui eos ad copulam incitaret, ibid, n. 5. Etiam amentes non coniugatos coniungere, ut

habeant copulā est peccatum mortale, & habet easdem circumstātiās, ac si illi essent sui compotes; quas tenetur confiteri; qui eos incitauit, ibid. n. 6.

3. Quando alter coniux solus est amens ex natura rei est licitus concubitus, vnde si non sit periculum abortus, aut damni notabilis coniugis sani nulla vit culpa, idem dicendum quamuis sit periculum, vt amēs seminet extra vas, sed solum est consilium abstinere tunc, vnde etiam licitus est concubitus quādo vxor est mentis compos, etiā est licitum vxori mouere ad copulam coniugem iuuantem; secus dicendum si illa est amens libr. 9. disp. 23. à numer. 7. vsq. ad. 9.

4. Probabilius est coniugem sanum non teneri per se, & ex natura rei debitum reddere amenti quamuis nullum abortus, aut damni coniugis periculum sit dicitur per se quia si periculum sit in coniuge furioso negato sibi debito effusionis seminis tunc tenetur per accidens, quod periculum non habet locum in muliere quando illa sit amens, item est licita copula inter vtrumque, vel alterum tantū coniugem ebrium; libr. 9. disp. 23. a numer. 10. vsque ad. 12.

Amplexus.

1. Amplexus, & oscula non efficiunt suspicionem violentam, ita vt ex eis probetur adulterium, quando alia non concurrunt, libr. 10. disp. 12. numer. 47.

Appellans, & Appellare.

1. Appellans à sententia iam lata, tuens se, falsis
B testi-

testibus solum tenetur soluere expensas litis, non vero pœnam pecuniariâ restituere lib. 10. disp. 8. n. 14.

2. Appellatione sponsę venit sponsa de futuro, & appellatione uxoris venit vxor de præsenti non dū cognita, quando materia est favorabilis, aut indifferens, secus dicendum si fuerit odiosa, lib. 1. disp. 1. n. 2. & 3.

Annulus.

1. Sponsa non acquirit annulum traditum in ecclesia tempore nuptialium benedictionum, si antea donatus erat lib. 6. disp. 23. n. 10.

2. Traditio annuli ex se est signum equiuocum, vn de secundum consuetudinem loci significat sponsalia, vel matrimonium, & quādo præcedunt verba matrimonij operatur matrimonium si vero sponsalium, sponsalia, & vt significet matrimonium requiritur, vt annulus ponatur in medio digito, si vero non ponatur in medio, significat sponsalia, lib. 1. disp. 22. a num. 1. vsque ad. 4.

3. Quando habito tractatu inter amicos de matrimonio contrahendo, mittit sponsus arras, vel localia nihil aliud exprimens, & sponsa acceptauit, sunt sponsalia; idem dicendum si femina requisita sponsi manum dedi ad fidem recipiendam, lib. 1. disp. 22. a num. 5. & 6.

Arbiter, & Arbitrium.

1. Arbiter, & arbitrarius non possunt recusari, nisi existente noua causa, vel denuo cognita, lib. 7. disp. 113. num. 8.

2. Quan-

2. Quando requiritur arbitrium alicuius, & ille non vult arbitrari, vel male arbitratur, debet recurri ad iudicem, lib. 1. disp. 34. n. 32.

Archiepiscopus, & Archipresbyter..

1. Archiepiscopi, & Episcopi, possunt valide dispensare sine causa in constitutionibus suæ synodi diœcesanæ; secus dicendum de decretis synodi prouincialis, lib. 8. disp. 17. a num. 32. vsque ad. 37.

2. Archiepiscopus non potest adire à subditis suffraganei, vt retractet sententiam matrimonij bis confirmatam, aut à qua appellatum non est, quando postea error reperitur, lib. 7. disp. 100. n. 9. & 10.

3. Archipresbyter ecclesiæ cathedralis non potest interesse matrimonio, nec administrare alia sacramenta in tota diœcesi; secus si esset deputatus, & esset annexum ex officio, sed hodie non est talis consuetudo lib. 3. disp. 27. num. 2.

Arra.

1. Arra, quæ est signum matrimonij contrahendi valet in sponsalibus, sed vt valeat requiritur, vt statim tradatur, etiam si dicat, do tibi centum pro pœna si matrimonium tecum non contraxero, & re ipsa tradatur centum, li 1. disp. 25. a. n. 2. 3. & 4

2. Acceptio arræ probatur sola confessione recipientis, quando contrarium non probatur, lib. 10. disput. 35. num. 5.

3. Arræ possunt constitui in quacunque quantitate vnde cautela est iusta pro matrimonij securitate magnas arras tradere & stipulari in quadruplum,

& si contrahentes sint minores facere, vt parentes tradant, lib. 1. disput. 35. n. 9. & 10.

4. Arræ possunt conititui in specie, vt in quodam furdo, & vtrimque possunt oppini, lib. 1. disp. 35. n. 12. & 14.

5. Tradens arras, eas amittit si sua culpa matrimonio non sequatur, eo autem secuto redeunt ad tradentem, & nil harum arrarum lucratur sponsa per osculum, lib. 1. disput. 36. n. 2. & 3.

6. Qui absque culpa à sponsalibus resilit non amittit arras; quas tradidit, sed ipsi restituendæ sunt, v. g. si ingressus est religionem, aut ignorabat impedimentum canonicum inter illos; secus dicendum si conscius erat; vnde si sibi reddantur tenebitur restituere, item non amittit arras, quando tradens arras in mora non fuit ante obitum suum, vel recipientis, contrahendi matrimonium, lib. 1. disput. 36. n. 4. 5. & 6.

7. Quando alter contrahens solus tradidit arras, & culpa nō tradentis matrimoniū minime sequitur tenetur hic restituere duplum, id est ipsas arras, & tantundem de suo patrimonio, & si conuentū sit, vt restituat triplum, vel quadruplum tenetur ad hoc, tamen si fuerit minor 25. annis nō tenetur amplius quā id quod recepit, lib. 1. disp. 36. n. 7. & 8. hoc non habet locum in foro cōscientiæ ante iudicē sententiam, lib. 1. disput. 37. n. 4. & debitor pænæ conuentionalis potest eam prescribere, si spatio triginta annorum non petatur, lib. 1. disp. 37. n. 5.

Quando

8. Quando vterque arras dedit & recipit iniuste resiliens suas perdit, & quas accepit restituere tenetur, quando vtraque quantitas æqualis est, & omnia que dicta manent, vt non tradens arras teneatur ad duplum, & quadruplum habent locum, etiam attentato iure canonico, lib. 1. disp. 7. n. 9. & 11.

9. Pater tradens arras & promittens filiæ matrimonium non amittit illas, si faciat quidquid in se est; vt filia adimpleat, & illa non vult, lib. 1. disput. 36. n. 13.

10. Ille, qui fornicatus est, vel aliud vitium patitur ob quod si alter sciret posset à sponsalibus valide contractis resilere; si dum est ignarus resiliat lucratur arras, & potest eas retinere, lib. 1. disp. 68. num. 10.

11. Arra apposita in contractu ingrediendi religionem cum religiosis, vel alio homine inito, est omnino irrita, secus in voto facto Deo, & in voto matrimonij ineundi, quando validum est, lib. 1. disput. 39. n. 5. & 6.

Arra Hispanæ.

1. Arras Hispanas non lucratur vxor putatiua, quando vterque coniux credidit matrimonium valere, lib. 6. disput. 20. n. 3.

2. Arræ acquiruntur consummato matrimonio, & non per osculum, lib. 6. n. 18. disput. 22.

3. Arræ Hispanæ non sumuntur pro eo quod traditur in signum matrimonij contrahendi de quo actum est: sed sunt donatio facta sponsæ per

Sponsum in remunerationem pudicitiae, vel nobilitatis, vel dotis sponsae, quas soluto matrimonio sponsa lucretur, donatio vero propter nuptias antiquitus non redebatur soluto matrimonio, & haec est differentia inter arram & donationem propter nuptias, quae conferre batur pro oneribus matrimonij lib. 6. disp. 1. num. 1.

4. Arre non dantur in praemium virginitatis, nec sunt restituendae ab ea, quae vere virgo non est; licet a marito virgo crederetur, lib. 6. disp. 27. n. 3. & 4.

5. Arre non requirunt insinuationem, licet summam insinuatione ad sui valorem, indigentem excedant, dummodo non excedant decimam bonorum partem quae vir tunc possidet, lib. 6. disp. 29. n. 3. Et arre possunt constitui ante matrimonium vel post, siue sit communi summatum, siue non, lib. 6. disp. 28. n. 1. & 2.

6. In regno Castellae vir tantum potest decimam bonorum partem pro arris promittere uxori, potest tamen excedere octauam dotis sponsae partem, & uxor etiam potest constituere arras viro, non excedendo decimam bonorum eius partem, lib. 6. disp. 29. n. 1. 2. & 4.

7. Arre possunt promitti de bonis presentibus & futuris, uxorque eligere poterit tempus quo bonorum viri valor computandus sit, & tunc decimam bonorum non debet excedere, & promissio de solis bonis presentibus intelligitur, si futura non exprimantur, unde sola bona quae tempore promissionis maritus possidebat ad taxandam arrarum quantitatem inspicienda sunt, siue augeantur, siue diminuantur, idem dicendum quamvis tempore promissio

missionis nulla bona haberet; imo licet vir obliget bona præsentia & futura pro arrarum securitate nisi in promissione arrarum explicet se promittere de bonis futuris, promissio intelligitur facta de solis bonis præsentibus lib. 6. disput. 29. à num. 5. vsque ad 9. & promittens arras, licet non habeat hæredes necessarios, non potest excedere decimam bonorum partem, ibidem numer. 10.

8. Cum de bonorum computatione facienda tractatur, vt liqueat quantitas decimæ arrarum, deducendum est omne æs alienum, & onera, & tributa, quæ soluuntur, & estimandus est valor officiorum vendibilium, secus de non vendibilibus, ite computanda sunt etiam illa ad quæ vir habet actionem, lib. 6. dis. 29. n. 11. 12. & 13.

9. Si Arræ excedant decimam bonorum partem non sunt omnino inualide, sed tantum quoad excessum, idem dicendum si fundus excedens valorem decimæ constituatur nomine arrarum, vel sponsalitæ largitatis, lib. 6. dis. 29. numer. 14. & 16. tamen quidam tertius, vel extraneus, vel viri consanguineus potest nomine arrarum ultra decimam bonorum valide vxori promittere nisi donetur à consanguineis, vel extraneis; non vere de proprijs bonis, sed sponsi, vel si donans vult, vt donationem acquirat maritus ibid. n. 8.

10. Decima arrarum computanda est secundum bona, quæ reuera erant promittentis tempore pro-

missionis, libr. 6. disp. 3. numer. 2. & si bona fuerint maioratus computatio debet fieri ad respectum vsus fructus, seu reddituum, quos promittens arras percipiturus est, toto vite sue spatio deductis expensis, libr. 6. disp. 31. à num. 1. vsq. ad. 4.

11. Arræ ultra decimam non sunt validæ in foro conscientie quoad excessum, sed debet restitui nulla iudicis sententia spectata, libr. 6. disp. 33. numer. 2. Nec quoad excessum confirmantur iuramento nec obligat, nec indiget relaxatione, libr. 6. disp. 34. numer. 2.

12. Vxor, & eius heredes non tenentur probare esse arras intra decimam bonorum partem, ut eas obtineant, sed incumbit viro, vel eius heredibus præcipue quando vxor, vel eius heredes arras iam possident; vel ad sunt aliquæ conjecturæ, & præsumptiones quibus iudices sibi quodammodo suadent arras minime excedere decimam, libr. 6. disp. 35. à num. 1. vsq. ad 5.

13. Arræ sunt extrahendæ ex ea parte de qua potest vir in præiudicium ascendentium, vel descendendum disponere, ut in Castella de quinto bonorum, si filij super sint ex priori matrimonio, vel ex tertio si solos ascendentes habeat, & si tempore promissionis carebat filiis, sunt extrahendæ ex toto hæreditatis corpore, licet post promissionem nascantur, & sic potest, non obstantibus illis, pater in vita, vel in morte disponere de integro quinto lib. 6. disp. 36. n. 14. 15. & 16.

14. Arre non sunt solvende; quando dos promissa non soluitur; & quando non soluitur integra dos, vel plus æquo æstimatur, potest minui pro rata dotis non solute, vel pluris æstimatæ, quantitas arrarum, nisi matrimonium initum fuerit habita fide de dote certo tempore soluenda, & ante id tempus matrimonium dissolutum fuerit, tunc enim licet dos soluta non fuerit tenetur vir, vel eius hæres ad integras arras soluendas, tenetur etiam ad integras arras, si vir partem dotis remittat, lib. 6. dis. 37. num. 1. vsque ad. 4.

15. Minor potest promittere arras de bonis immobilibus, quæ seruando seruari possunt cum iudicis decreto, & quando sine decreto promittat, & donet huiusmodi bona nomine arrarum, ratificabitur donatio hæc transacto quinquennio, postquam minor impleat 25. annos lib. 6. disp. 38. numer. 3. & 7. & 8. Item potest minor promittere arras de bonis mobilibus, vt pecunia, solum cum auctoritate curatoris, si eum habeat, & si sine ea arras promittat aut donet, obligatur naturaliter; & si minor det arras moderate, non potest implorare restitutionis beneficium; quando autem dicatur quantitas moderata, vel non, relinquitur arbitrio prudentis, ibid, numer. 39. 40. & 41.

16. Promissio arrarum valebit facta à minori accedente iuramento, siue bona sint mobilia, siue non; & siue intercedat auctoritas curatoris, aut iu-

dicis, siue non: nec poterit vñ beneficio restitutionis, nisi casu quo maiori competat, ibidem. num. 43. lib. 6. disput. 38.

17. Filius familias potest donare arras in consulto patre etiam promittere. lib. 6. disput. 39. n. 11.

18. Mater, quæ secundo non nupsit, quencumq; ex descendētibus meliorare potest in tertia & quinta arrarum parte, & melioratio generalis bonorum facta comprehendit arras, potestque quintam partē cuiuslibet extraneo legare; & ita nullum est discriminē inter arras & cætera bona in regno Castellæ, item habens solos ascendentes potest de sola tertia arrarū parte in eorum præiudicium disponere in eodē regno. Castellæ, lib. 6. disput. 40. num. 4. & 7.

19. Mulier secundo nubens tenetur reseruare arras filiis prioris matrimonij, quas ab eorum patre accepit, & inter illos sunt equaliter diuidendæ ex testamento, aut ab intestato, nec potest ex illis instituere maioratum, aut meliorare quemcumque eorum filiorum, siue vir dedisset arras, siue alius nomine eius, lib. 6. disput. 41. n. 3.

Aspectus.

1. Aspectus & verba turpia inter coniuges a seque pollutionis periculo, nunquam sunt peccata mortalia, erunt tamen venialia si ad voluptate, licita autē si ad procurandum copulam referantur, lib. 9. disp. 44. n. 13. est tamen peccatum mortale quando ad sit periculum pollutionis; secus dicendum si sola dissolutio sequatur, lib. 9. disput. 45. n. 41. & 42.

Aspec-

2. Aspectus turpis inter omnino solutos sistendo in eorum delectatione communiter non sunt mortales, sicut tactus, sed solum veniales, nisi aspectus sit ordinatus ad alium malum finem, vel sint valde turpes, quamuis non ex libidine fiant, sed ex indifferata mortificatione, aut curiositate, nisi ob solam curiositatem videat aliquis personam diuersi sexus nudatam breui tempore, vt non detur occasio magnę commotionis in corpore, vel si ratione ætatis puerilis, aut senilis, aut frigidissimę complexionis cesset id periculum commotionis magnę in aspiciente, lib. 9. disput. 46. n. 21. & 22. 23. & 24.

3. Aspicere verenda alterius sexus operta vestibus ita subtilibus, vt parum aspectui obstant peccatum mortale est, secus dicendum de aspectu brachiorum, pectorum nudoꝝ feminarum secluso periculo alio, & idem dicendum de videntibus crura mulierum in fluuio lauantium, quanuis adsit aliqua delectatio ex eo aspectu consurgens cessante alio periculo, vel mala intentione, lib. 9. disput. 46. n. 25. & 26.

4. Inter personas eiusdem sexus, vacat culpa lethali, si nudas aspicere, vel verenda, vt quando natant dummodo absit delectatio, secus dicendum quando vir feminam, vidit natantem, & è contra; erit tamẽ lethale inter duos viros propter vehementem propensionem ad sodomiam, si adesset periculum consensus, vel ob personarum grauitatẽ, vt inter duos Episcopos; item non est mortale, sed tantum veniale propria verenda aspicere ex quadam curiositate absque

Compend. totius tract.

absque alia mala intentione, & periculo, lib. 9. disput. 46. n. 27. & 28.

5. Est mortale aspicere concubitum viri cum femina; non est tamen communiter lethale aspicere concubitum brutorum, vel partes eorum sedas turpiter commotas, nisi sit in aspiciente aliqua delectatio sensualis, lib. 9. disput. 46. n. 29. & 30.

6. Quoties aspectus ratione delectationis notabilis venereæ, vel periculi est mortalis, fatendæ sunt circumstantiæ personarum sicut in copula ipsa, lib. 9. disput. 46. n. 31.

7. Liciti sunt aspectus, & colloquia mutua sponsis de futuro, licitumque est fruit voluptate; quæ inde nascitur secluso pollutionis, consensus ve in copulam periculo, & excusantur à mortali & veniali si adsit finis honestus, & quando voluptas est finis erunt venialia dummodo aspectus non sit valde impudicus, lib. 9. disput. 46. n. 54.

Affessor.

1. Affessor episcopi potest esse clericus conjugatus, lib. 7. disput. 46. n. 14.

Audire.

1. Verba amatoria audire vel loqui, quæ vulgo requæbros appellamus secluso periculo ruinæ ob solâ vanitatem, & ad conciliandum vanum amorem leuenque delectationem, non excedit culpam venialem, lib. 9. disput. 45. n. 37.

Authoritas.

1. Authoritates Sanctorum; Legum, & Concilio-

rum

rū prouincialiū in decreto Gratiani insertæ vim canonis minimè habent, nisi ex Pontificis aut Concilij generalis decreto desumpta sint, lib. 9. disp. 12. n. 5.

Auus.

1. Auus in regno Castellæ habet nepotem sub potestate, quando concipitur ante emancipationē filij licèt nascatur post; lib. 9. disput. 82. n. 7.

B

Benedictio.

Benedictiones Ecclesiæ non sunt iterum recipiendę, quando matrimoniū fuit nullum ob occultum impedimentum, & clā convalidatur, lib. 2. disp. 37. n. 13.

2. Benedictiones nuptiales sunt antiquissimæ, & ritus in iplis consueti convenientissime ab Ecclesia adhibentur ad rite peragendos actus valde appetitui carnis consonos, ad quos ordinatur matrimonium; administratio earum solum pertinet ad propriū parochum, vel alium de eius licentia, vel ordinarij, nō obstanti quacumque immemorabili consuetudine, aut privilegio: & si aliquis, siue secularis, siue regularis ausus fuerit impertiri benedictiones alterius Parrochię sponsis sine parrochi, vel ordinarij licentia manet ipso iure suspensus tandiu quandiu ab ordinatio eius parrochi, à quo benedictio suscipienda erat, absoluitur, lib. 7. disp. 82. n. 1. & 2. & ad dandas has benedictiones sufficit parochus vtriusque contrahentis. ibid. n. 4.

3. Benedictionum omissio ex negligentia si absit contemptus non est mortale, sed tantū veniale peccatum; dicitur autem ex contemptu eas omittere, quando quispiam perinde eas nihil facit, ac si essent res vanę, lib. 7. disput. 82. num. 6.

4. In regno Hispanię filij familias coniugati ante susceptionem benedictionum non eximuntur à patria potestate, & habet pater retentionem vsusfructus de bonis adventitijs, & nepos conceptus ante eas susceptas, licet nascatur post eas susceptas sub aui potestate manet, sed filius, illis susceptis manet sui iuris, quoad favorabilia & odiosa, lib. 7. disput. 82. n. 7.

5. Attento iure Ecclesiastico benedictiones non sunt impertiendę secundis nuptijs quando vterque, vel alter coniux in primis nuptijs eas accepit, lib. 7. disput. 82. n. 15. De consuetudine vero hodierna sola secundarum nuptiarum benedictio interdicitur, quando vterque coniux illam suscepit in alio coniugio, quę consuetudo non inducit præceptum; & ut consuetudo legem abbeat non desideratur scientia Pontificis, sed eo ignorante potest induci, lib. 7. disput. 82. n. 15. 20. 23. & 24.

6. Quando priores nuptiæ, in quibus vterq; coniux benedictiones accepit, repiriuntur irritæ, in posterioribus nuptijs non sunt repetendę benedictiones, lib. 7. disp. 82. n. 26. Et clericus benedictionem secundis nuptijs impertiens in casu nō permissio suspendendus ab ordinario, quę suspensio nō est pænæ ordin

ordinaria huius delicti; sed arbitraria attentis circumstantiis, quę grauius, aut leuius reddunt delictum, & licet absolutio huius suspensionis esset reseruata Summo Pontifici, tamen hodie iam sublata est talis reseruatio per Extrauag. Cōsensationi Ioa. 22. nondū typis excusam, lib. 7. disp. 82. n. 28. 29. & 30.

7. Benedictiones iure veteri interdicebantur ab aduentu ad Epiphaniā, à Septuagesima vsque ad Octauam Paschetis, à diebus rogationum ad Octauam Penthecostes; sed hodie per Trident. Sess. 24. de matrimonio, cap. 10. Sunt tantum interdictę ab Aduentu vsque ad Epiphaniā exclusiue, & à feria quarta Cinerum vsque ad Octauam Paschatis inclusiue quę prohibitio incipit à primis vesperis sabbati præcedentis primę dominicę Auentus, in feria autem quarta Cinerum à media nocte illius ferię, consuetudine alicuius Ecclesię non seruante oppositum, lib. 7. disp. 7. n. 1. & 2.

8. Sacerdos dans benedictiones temporibus prohibitis peccat mortaliter, & graui pœna arbitrio iudicis plectendus est; sponsi vero id præceptum transgredientes sunt separandi ad tempus. scilicet dum feriarum tempus durat, nisi sit periculum incontinentiæ in alterutro coniuge; tunc enim alia pœna coniungenda arbitraria, ibid. n. 3. 4. & 5.

9. Episcopus non potest dispensare, vt temporibus prohibitis recipiantur benedictiones de iure ordinario, secus dicendum in casu vrgenti vbi non est recursus ad Summum Pontificem; tamen in feriarū tempore

tempore non prohibentur sponsalia de futuro, nec denuntiationes, lib. 7. disp. 7. num. 6. 7. & 8. prohibita est etiam in his temporibus traductio sponsæ in sponsi domum, si aliquantulus sit excessus sub veniali, & si fuerit moderata traductio nulla culpa erit, dicitur autem traductio sollemnis, conuiuium, & vanum lætitiæ signum, ibid; n. 15. 16. 17. & 18.

Beneficium.

1. Beneficium non amittitur per sponsalia de futuro; tamen amittitur per matrimonium validum etiam nondum consummatum non expectata iudicis sententia, nec recuperatur sponsa profitente, amittuntur etiam accessus, regressus, & quælibet alia iura ad beneficium Ecclesiasticum competentia lib. 7. disp. 42. à num. 1. vsque ad 7.

2. Clericus contrahens matrimonium validum retinendo beneficium peccat mortaliter, & tenetur dimittere illud, & potest impetrari tanquam vacans ac alteri conferri, & tenetur restituere omnes fructus à se post matrimonium initum perceptos, nec potest matrimonio iam contracto resignare beneficium in fauorem tertij, lib. 7. disp. 42. à n. 10. vsq ad 3.

3. Beneficia non amittuntur ipso iure per matrimonium contractum inualide, quacumque de causa sit, nullum, siue eo quod sit in sacris constitutus, siue ob consanguinitatem, vel alium impedimentum dirimens, siue scienter, siue ignoranter, siue ex defectu ætatis, quocumque modo, vel defectu concessus, vel quando ex nullum eo quod fuit sine parrocho; tan-

dem potest clericus resignare beneficium tertij post matrimonium contractum irritum antequam eo priuetur per iudicis sententiam. lib. 7. disp. 42. à n. 1. vsque ad 9.

4. Quicumque coniugatus est incapax beneficij etiam si habeat animum sumendi statim ordines. lib. 7. disp. 42. n. 14.

5. Capax est beneficij coniugatus, quando legitima vxoris licentia obtenta, ad sacros ordines promouetur, ipsa sene promittente continentiam, aut iuvene profitente; idem dicendum de illo, qui ob uxoris adulterium legitimè ad ordines promouetur, ibid. num. 16.

6. Suscipiens, vel recipiens coniugatus beneficium non iuuatur regula de triennali possessore, secus dicendum de alijs inhabilibus, ut irregularis, aut excommunicatus, ibid. num. 15.

7. Vt coniugatus obtineat beneficium solus Papa dispensat, siue sit curatum, siue simplex. ibid. n. 18.

8. Beneficia non vacantia ipso iure potest beneficiarius, lite pendenti, antequam priuetur ipsa resignare, non obstante quod alius impetrarit, si clericus his priuetur, & non obstante ea impetratione, si Episcopus posset dispensare, vt ille delinquens retineret beneficium, non impediretur ea dispensandi facultas, lib. 7. disp. 42. n. 2.

9. Coniugatus beneficij incapax, est quoque pensionis incapax, nisi sit capax ex dispensatione Pontificis, lib. 7. disp. 44. n. 9.

10. Recipiens beneficium curatum animo recipiendi sacerdotium intra annum non tenetur fructus perceptos restituere, quamvis postea mutata voluntate non promoueat intra annum, idem dicendum de recipienti animo non promouendi, & postea voluntate mutata intra annum promotus, lib. 7. disp. 45. n. 1. 7. 8. & 9.

11. Qui recepit beneficium curatum hæsitans an promoueat, aut conditionali intentione, nimirum ascendendi ad ordines tempore sibi iure præfixo, nisi interim felicius quid sibi contingat, ut mors fratris primogeniti, non tenetur fructus restituere si loquamur de conditionali, si autem animus sit vere dubius, & hæsitans secus dicendum lib. 7. disp. 45. n. 10.

12. Qui recepit beneficium curatum cum intentione promouendi, & postea mutata non promotus est, non tenetur fructus perceptos restituere à tempore quo mutauit intentionem. Item non peccat accipiens, illud animo non retinendi in perpetuum, sed donec pinguis fiat, lib. 7. disp. 45. n. 11. & 12.

13. Recipiens beneficium curatum intentione non promouendi intra annum, nec promotus est tenetur in foro conscientie restituere fructus perceptos eo tempore iniquæ voluntatis, & peccat mortaliter; attamen statim acquisiuit dominium etiam durante mala intentione, lib. 7. disp. 45. n. 1. 2. 3. 4. & 5.

14. Peccat mortaliter, sed non tenetur ad fructus restituendos recipiens beneficium simplex, cui est annexus ordo sacer, cum animo non sumendi ordines,

es, sed transeundi ad matrimonium, idem dicendū
si animus sit dubius, secus si conditionalis; dicitur au-
tem beneficium cui annexus est ordo Sacer, illud
quod obligat ad onus aliquid petens ordinem sacrū,
lib. 7. disp. 45. n. 13. 14. & 15.

15. Beneficium simplex cui non est annexus ordo
sacer, recipiens animo contrahendi matrimoniū, nō
peccat mortaliter, sed tantum venialiter, idem dicen-
dum de acceptante pensionem eodem animo, lib. 7.
disp. 45. n. 19. & 20.

16. Collatio beneficij, aut præsentatio irrita con-
firmatur dispensatione superuenienti, & non indiget
alia noua collatione, aut præsentatione, lib. 8. disp.
7. num. 12.

17. Beneficium Principis est latè interpretandū,
quando nihil contra ius, sed præter disponit, lib. 8.
disp. 1. num. 4.

Bestialitas.

1. Bestialitas est causa diuortij; secus dicendum est
si concubitus sit cum bestia mortua, lib. 10. disp. 4.
num. 14.

Bigamia.

1. Irregularitas bigamiæ fuit inducta propter defe-
ctum significationis coniunctionis Christi cum Ec-
clesia, quæ coniunctio est vnus cum vna, & cum bi-
gamus cum pluribus contrahit defectum in matrimo-
nij sacramento patitur, & ideo dicitur ex defectu Sa-
cramenti, lib. 7. disp. 83. n. 1.

2. Triplex est bigamia, alia vera: scilicet quoties quis
C 2 duplex

duplex matrimonium legitimum inest, utrumque consummans. Alia interpretatiua quando vnum, aut vtrumque ex duobus matrimonijs fuit nullum consummatis ambobus, vel cum quis ducit non virginem, vel si virginem eam post adulterium cognouit. Alia est similitudinaria quando in sacris constitutus, aut professus contrahit, ac consummat etiam cum vnica & virgine; lib. 7. disp. 83. n. 2.

3. Irregularitas bigamiæ numquam contrahitur absque matrimonio valido vel irrito interueniente in vtroque copula carnali intra vas femineum, intellige in foro conscientiæ, secus in externo; & non requiritur seminatio mulieris, sed sufficit recipere semen ex quacumque arte licet vas non corrumpatur membro virili, lib. 7. disp. 83. à n. 3. vsque ad 7. Non tamen erit bigamus contrahens cum femina ab alio cognita cum copula extra vas, aut Sodomiticè, ibid. num. 7.

4. Irregularitas bigamiæ solo iure Pontificio inducta est, ac proinde potest Pontifex in illa dispensare, lib. 7. disp. 86. num. 6.

5. Episcopus non potest dispensare in bigamia vera, vel interpretatiua quoad ordines sacros suscipiendos: secus quoad ordines minores, & quoad vsum susceptorum, & quoad bigamiam interpretatiuam prouenientem ex delicto occulto; secus dicendum de quacumque alia bigamia vera, vel interpretatiua licet bigamus ad religionem transeat, poterit tamen dispensare in vera & interpretatiua virgè necessitate
minis,

ministrorum quando non est via ad Pontificem ratione distantie regionis, item poterit in similitudinaria quando clericus vel professus contraxit cum vnica & virgine; secus si cum vidua & corrupta, vel duplex iniit matrimonium; non poterit tamen Episcopus dispensare cum clerico ducente viduam quoad officium; secus quoad beneficium, lib. 7. disp. 86. à num. 11. vsque ad 23.

6. In dispensatione bigamie requiritur explicatio illius specificæ, & non satis est dicere esse bigamum, & item necessarium est facere mentionem bigamie veræ, interpretatiuæ; & similitudinariæ si simul concurrant, lib. 7. disp. 86. n. 24.

7. Bigamie irregularitas contrahitur per duplex matrimonium contractum ante baptismum, vel vnū antea & aliud postea, vel vnicum cum corrupta, vel cognoscens vxorem adulteram; quæ non tollitur per baptismum, sed manet postea. lib. 7. disp. 83. à nu. 8. vsque ad 10.

8. Nulla bigamie irregularitas tollitur per professionem, dempta ea, quæ oritur defectu naturalium, ff. illegitimus quoad ordines tantum, non verò ad dignitatem, lib. 7. disp. 86. num. 2. 3. & 4.

9. Bigamia interpretatiua dicitur talis quia deficit auera quatenus vere non diuiditur caro in plures, & quatuor modis inuenitur, 1. per matrimonium duplex vnum duplex vnum validum & alterum irritum, vel ambo irrita licet contrahens ignoret nullitatem putans esse verum, 2. per matrimonium cum

viduā cognita à primò marito, 3. per matrimonium cum corrupta per fornicationem, 4. per copulā carnalem cum vxore ducta à se virgine post adulteriū ab illa factum licet ab illo non sciatur illud, lib. 7. disp. 84. n. 1. 2. 6. & 15.

10. Irregularitas interpretatiua non contrahitur, quando quis ducit virginem putans eam esse corruptam, lib. 7. disp. 84. n. 8. Item non est irregularis corruptus ducens virginem, nec ducens vxorem viduā, vel fornicarie cognitam inualide propter aliquod impedimentum licet sit validum iuxta præsumptionem Ecclesiæ, item non est irregularis ducens feminam à se solo defloratam, lib. 7. disp. 84. num. 9. 10. 11. & 12. & 14.

11. Est bigamus ille, qui duxit virginem, & post adulterium eam cognouit siue scienter siue ignoranter etiam Ecclesia præcipiente, & licet illa vi cognita sit in adulterio, ibid. num. 15. 16. & 17. Vtrum autem hæc irregularitas sit ex delicto an non? affirmat doctor, ibid. n. 6.

12. Clericus in sacris constitutus, vel professus vi duam cognitam à priori viro, vel virginem contrahens, est bigamus similitudinarius, secus de transeunte ad nuptias habente votum castitatis, vel de contrahente cum muliere tale votum habente, libr. 7. disp. 85. á num. 1. vsque ad 12.

Blanditia.

1. Blanditiæ principū & superiorū incutiunt metū viri constantis, quando in sunt tacite minæ, vt quia prin

princeps solet sequi, in suis blanditijs resistentes, lib. 4. disp. 7. n. 3.

2. Blanditiæ nō incutiūt metū leuē, ita vt eis extorta sint restitūda, vt solēt meretrices facere cū ver-
his amatorijs, lib. 4. disp. 11. num. 1. & 2.

Bona.

1. Bona subiecta restitutioni possūt alienari pro do-
te filie cōtahētis matrimoniū, vel ingrediētis religio-
nē, li. 4. dis. 26. n. 7.

Bulla.

1. Priuilegio bullæ cōcedētis receptionē sacramēto-
rū à quolibet Sacerdote, non potest interesse matri-
monio; qui nō est proprius parrochus. lib. 3. disp. 19.
n. 3. & bullę cruciatę, vel iubilei priuilegia sunt stri-
cte intelligenda, lib. 8. disp. 4. n. 7.

2. Virtute bullæ possunt commutari vota partim in
tēporale belli subsidiū, & partim in quęuis pietatis
opera; nō tamē sufficit minima pecuniæ quantitas, fa-
cta reliqua commutatione in opera pia, sed relinquitur
arbitrio cōfessoris inspectis grauitate voti com-
mutandi, ac facultatibus vouentis, lib. 8. dis. 15. n. 1.

3. In bulla cruciata, vel Iubileo vota censetur re-
seruata solum ea, quæ sunt summo Pontifici reser-
uata, vnde vota quæ commutati possunt virtu-
te bullæ sunt hæc; votum tēporale castitatis,
votum castitatis coniugalis, votum non peten-
di debitum licet sit factum de cōmuni consen-
su, votum seruandę virginitatis quando constat
non esse castitatis, votum non nubendi quando nō
est factū in fauorem tertij, votū assumendi ordines

sacros, votum disiunctiuum cuius altera pars est re-
seruata, vt castitatis, vel assumendi ordinis. sacri si nō
dum pars seruata electa sit, votum assumendi ha-
bitum beatarum, votum ingrediendi ordinem mili-
tarium, dempto ordine *D. Ioannis*, votum item per-
seuerandi in religione, vt tempore noitiatus liceat
ex causa iuxta egredi, item votu religionis, vt non
impleatur tempore p̄scripto sed aliquandiu diffe-
ratur; votum strictioris religionis, vt vouens ad la-
xiorē transeat erogata aliqua eleemosina in belli
subsidiū, quę suppleat eum religionis strictioris ex-
cessum vel additis cum hac eleemosina alijs operibus
pijs, quibus supleatur, item vota castitatis vel religio-
nis post Pontificis commutationem in materiā non
reseruata; item vota castitatis emissa á coniugatis
in omnibus casibus in quibus potest Episcopus dispē-
sare, item vota penalia castitatis & religionis etiam
impleta conditione; secus dicendum de votis in cas-
ibus in quibus potest dispensare Episcopus ratione so-
lius necessitatis, vnde non potest commutari votum
castitatis quando post illud est contractum matrimo-
nium, vt possit voueus petere debitum, lib. 8. disp. 15
á num. 3. vsque ad 10.

4. Virtute bullę possunt commutari omnia iura-
menta religionis seu castitatis pænalia seu castitatis
pænalia; seu conditionalia siue impleta conditione
siue non; secus dicendum de iuramētis absolutis, lib.
8 disp. 15. n. 11. Etiam potest commutari iuramen-
tum & votum simul quando est factū iuramentum

in confirmationem voti; secus si independenter à voto & indubio presumitur factum ad confirmationem voti, lib. 8. disp. 2. n. 23. Quæ commutatio votorum potest fieri etiam post impetratam talem commutationem aut dispensationem à Pontifice, & negata si ab illo, vel quando pœnitens se presentauerat Pontifici de mandato confessoris nolentis commutare siue non potentis, vel quamuis sciatur Pontificem nunquam commutare, nisi incerta opera, vt mēstruas confessiones lib. 8. disp. 14. n. 7. & 8.

5. Virtute bullæ potest commutari pœna pecuniaria iam debita ex fractione voti pœnalis, vel etiã ex voto directo, vt si promisi quotidie dare certã eleemosiinã, & aliquibus diebus non erogauit, lib. 8. disp. 15. n. 14.

6. Durante bulla vel iubileo potest confessarius votum commutare dicens. Commuto tibi ex nunc hoc votum in id quod quidam vir doctus iudicauit commutandum, & violans votum ante declarationem viri docti non est reus illius, lib. 8. disp. 15. n. 15.

7. Transacto iubileo possunt commutari vota ante illud emissa, nec tunc commutata, siue præcedēti generali commutatione, siue non idē dicendū de dispensatione irregularitatis; idē quando pœnitens memor fuit voti, & noluit tempore iubilei petere talem commutationem; idē dicendum de eo, qui præmissa sufficienti consciētię discussione nullius culpę mortalis meminit, & ideo non fecit confessionem, impleuit tamen cætera opera in iubileo petita; secus dicendū trāfacta bulla cruciata, lib. 8. disp. 15. a. n. 16. vsq. ad 19.

8. Intendens lucrari iubileum, & postea illud non lucratus est, manet absolutus á reservatis, & á commutatione votorum, si intendat lucrari iubileum tēpore absolutionis, idem dicendum de alijs dispensationibus virtute iubei quamvis confessarius commutarit vota non præscribens opera subrogata, & licet voti non fuerit conscius confessarius, sed generaliter sic commutarit omnia vota; idem dicendum si in confessione oblitus sit alicuius reservati; secus si non præcedat confessio eo quod non habebat conscientiam peccati mortalis, lib. 8. disp. 15. num. 20. 21 & 22. Et si tempore iubei non fuit commutatio facta voti obliti postea eo non obtento, non potest fieri. ibid. num. 23.

9. Intendens lucrari iubileum, & post confessionē minimē lucratus est, licet obtineat casum absolutionem, & votorum commutationem, nullam culpam committit, lib. 8. disp. 15. n. 24.

10. Commutatio votorum virtute bullę, vel iubei vt fiat, necessario non requiritur confessio, libr. 8. disp. 15. num. 25.

11. Bullę cruciatę priuilegia non expirāt morte Pontificis lib. 8. disp. 28. n. 93. Et non censentur reuocata per iubileū, quod conceditur vigesimo quinto anno, & ita fuit defensum á Doctore anno 1600. vt ille testatur, lib. 8. disp. 33. n. 10.

12. Virtute bullę cruciatę est eligibilis cōfessor semel approbatus ab Ordinario, cuius licētia occultē est reuocata, ita vt sit cōmunis error; idē dicendū si
sit

fit irrita ob defectum occultum communiter ignoratum, & idem de parrocho cuius beneficij collatio fuit irrita ob defectum communiter latentem, lib. 8. disp. 34. num. 14.

C.

Cantilena.

Anere vel facere cantilenas turpes plenas lasciujs, peccatum est mortale, lib. 9. disp. 46. num. 42.

Canonicus.

1. Canonicus dispensatus in etate ad ordines, habet vocem in Capitulo á qua era incapax ratione defectus ordinis subdiaconatus, lib. 8. disp. 1. n. 23.

2. Canonicus, ut sit capax commissionis á Papa factę, sufficit esse indignitate tempore presentationis rescripti etiamsi non habeat eam tempore impetrationis; & quocumque temporis puncto, cessante dignitate, transit commissio ad successorem in dignitate: secus dicendum quando commissio est personalis, lib. 8. disp. 27. n. 12. & 28.

Capellania.

1. Accipiens aut retinens capellaniam absque animo saltem conditionali ascendendi ad sacerdotium, quando ea habet onus missarum per capellanum implendum, peccat mortaliter; secus dicendum si fideliter impleat onus, & redditus non excedant centum nummos aureos, nisi aliud constet ex verbis institutoris. lib. 7. disp. 45. n. 15.

Compend. totius tract.

Capitulum.

1. Capitulum sede vacanti potest dispensare in omnibus casibus occultis concessis Episcopo; secus dicendum de commissione facta Episcopo tanquā Sedis Apostolicæ delegato; & quando non cōpeti Episcopo via ordinaria, lib. 8. disp. 2. n. 10.

Cardinalis.

1. Ut coniugatus fiat Cardinalis, solum requiritur sumere ordines sacros sine ingresso religionis vxoris licet ille non creetur Episcopus, lib. 7. disp. 41. n. 4.

Catechismus.

1. Catechismus est instructio fidei quæ fit ante ianuam Ecclesiæ super baptizando, diciturque sic á catechiso, quod est instruo, & attento iure antiquo contrahebatur ex illo impedimentum impediens per professionem fidei nomine infantis factam, & extendabatur ad personas & gradus, ad quas cognatio ex baptismo orta, siue sit, vel esset ante baptismum, siue post, siue simul & non oriebatur ex exorcismo; quod impedimentum impediens est omnino sublatum per Conc. Trid. sess. 24. de matrim. cap. 2. lib. 7. disp. 10. á nu. 1. vsque ad 12.

Causa.

1. Causa iusta dispensandi in denuntiationibus non solum est suspicio malitiosi impedimēti, sed sunt multe aliæ arbitrio ordinarij. 1. Est contrahentium pudor, aut verecundia orta ex disparitate nobilitatis, ætatis, vel diuitiarum, vel quādo ambo sunt senes. 2. Quando est infamia concubinarij existimati diu coniuga-

iugati. 3. Si sint magnates licet nō sit timor impedi-
menti. 4. Apropinquitas temporis quo benedictio-
nes interdicuntur, & est periculum consumandi ma-
trimonium ante illas, vel fornicationis ante contra-
ctum matrimonium ante illas, vel fornicationis an-
te contractum matrimonium. 5. Quando prius ma-
trimonium contractum publice, reperitur nullum ob
aliquod impedimentum occultum. 6. Consanguinei
impedientes iniuste; & pater dicitur iniuste impedi-
re quando dolo, vi, vel falsitate, vel calumnijs impe-
dit; secus quando cum precibus; idem dicendum si
parentes impediant ratione cōsummendi patrimonij
& debent iudices esse tenti in capienda informatio-
ne malitiosi impedimenti si testes deponant de audi-
tu, & sæpe data opera coram testibus contradicunt
aliqui cum minis ad fingendum iustam causam unde
inquirendum est de contradictionis causa, & viden-
dum an sit verisimilis, & iusta, ob disparitatem; & an
sit timor iniustis modis fore vt impediatur matrimo-
nium, attenta personarum conditione, vt minis, frau-
dibus. 7. Est quando parētes, vel tutor volunt vt vir-
go indigno nubat. 8. Quando expedit valde coniu-
giū, & timetur impediri, idem si virgo deflorata sit
& existat periculum in mora, vel quando est infama
ta cum non esset virgo, vel quando est periculum re-
siliendi á fide data. 9. Est repentinus casus contrahē-
di matrimonium, vt si duo essent plectendi, quia con-
cubinarij. 10. Et periculum animæ, vt meretrix, vel
concubinarij volentes contrahere. 11. est vitatio scā-

dali statim inito matrimonio. 12. Est quando duo volunt in articulo mortis contrahere ad legitimandam prolem; idem non existente sobole, vt transitus sit, securior; & antequam dispensat Ordinarius, debet informari, an aliqua impedimenta sint inter contrahentes, lib. 3. disp. 9. á num. 10, vsque ad 20.

2. Cause desideratę in voti ordinis sacri, aut professionis dispensatione, sunt pax totius regni eiusue ad fidem conuersionis, & quęcumque vrgentissima valde boni communis, & non sufficit bonum priuatum ipsius vouentis, lib. 8. disp. 8. n. 2. 3. & 8.

3. Causa iusta dispensandi in impedimentis dirimentibus satis est, vt referatur ad bonum commune indirecte: & quando in Conc. Trident. Sess. 24. cap. 5. de matrimonio statuitur, ne in secundo gradu consanguinitatis dispensetur, nisi inter magnos Principes, nomine illorum intelliguntur: soli domini titulares, & decretum non procedit in publica honestate, etiam in primò gradu, nec in quocumque gradu affinitatis fornicarię, Papa verò ex benignitate solet dispensare cum personis inferioris notę, licet non adsit, nisi tantum bonum priuatum, & huiusmodi cause sunt, 1. Matrimonium iam initum cū ignorantia rigoris prohibitionis Trident. 2. Prolex iam habita. 3. Diuturnitas matrimonij male contracti. 4. Scandalum in separatione oriturum, vltima clementia Pontificis, cū puella pauper sit, velitque patruelis ipsam ducere, ac honeste dotare, & licite dispensatur facilius cum diuitibus & potentibus,

bus, & allegata nobilitas intelligitur ex parte patris tantum; & quando allegatur quod contrahētes sunt principales, vel ex principalioribus intelliguntur viri potentes, & valde diuites: item causa vrgentior requiritur in dispensatione gradus cōsanguinitatis, quam affinitatis: idem dicendum de linea recta respectu tranuerse, & de cognatione spiritali respectu carnalis. lib. 8. disp. 19. á n. 1. vque ad 7.

4. Cause communiter assignatæ sunt hæc. 1. Est extinctio magnæ litis, euitatio scandali inter dogmātos, & obuiatio alicuius magni delicti. 2. Est non reperiiti æquale cōiugium ob angustiam loci, vel ob magnam sobolem, quæ verificatur, licet in locis circumlocutis reperiatur, & non solum verificatur ratione generis æqualitatis, sed etiam morū, ætatis, & filiorū, vel ingenij, li. 8. disp. 19. á n. 8. vsq; ad 15.

5. 3. Causa est defectus dotis competentis ad nubendum æquali, ibid. n. 16. An verò sit causa iusta dispensandi, quando dos feminae est sufficiens ad nubendum sibi æquali, at minus sufficiens respectu viri eā ducere volentis? negat Doctor itē nec augmentum dotis, & patrimoniū mulieris habentis dotē cōpetentē, ib. n. 17. & 18. Causa tñ est iusta, quando cognati in tertio gradu, sub conditione matrimonij inter se incūdi instituti sunt hæredes, quando hæreditas est opulenta; secus si sit parui momenti idē dicendū si patrimoniū feminae litibus implicatū est, & mulier destituta est homine, qui litē tanquā propriā gerat, & cōsanguineus est valde necessarius ratione
petitiæ

peritiæ litis, vel alia de causa num. 19. & 20. Fæmina
nō censetur pauper & dote carens nil possidens, quā
do pater est diues; secus si careat iure suscedendi, vel
quando legitima ad dotem non sufficit, licet melio-
retur a patre pre alijs filijs, quod est maximé verum
in Regno Castellæ, vel quando frater, vel alius, qui-
cunque vult eam dotare nullo precedente pacto; se-
cus si præcedat pactum dotandi cum conditione nu-
bendi consanguineo, num. 21. 22. 23. & 24. Dicitur
verò pauper & carens dote, si parentes nequeunt,
aut non possunt dare competentem dotem, & indi-
get illa ad ducendam vitam honestam, num. 25. Nō
censetur verò dote carens competenti, quando re-
nunciavit bonis animo, vt titulo paupertatis impe-
traret dispensationem ad nubendum consanguineo;
secus si non eo animo, num. 26. Et mulier potest re-
nuntiare legato, vel hæreditati vt dispensatio effe-
ctu non defraudetur, si renuntiatio fiat ante accepta-
tionem tacitam, vel expressam, ne valor dispensatio-
nis cesset, siue sit antequam mittat Romam, siue post
dispensationem Pontificis; item non fraudatur dis-
pensatio si hæres, vel legataria instituta sit, illa inscia
& post initum matrimonium peruenit hæreditas, vel
legatum, n. 27 & 28.

6.4. Causa est conseruatio diuitiarum in eadem
cognitione, ibid. num. 30. 5. causa est. Illultris fami-
liæ cōseruatio in eodē sanguine. n. 31. 6. causa est ex-
cellentia meritorū siue dispensationē petentis, siue
cuius cui petitur, vt si strenue pugnauit cōtra infide-
les, ibid. n. 32.

7.7. Causa est prolex habita ex consanguinea, quādo bona fide suscepta est, ff. per matrimonium putatium verum, ibid. num. 33. Quando causæ singule non sufficiunt, multe aggregatæ adiuuant, vt allegare orbitatem à patre, vel parentibus num. 34. Et quādo gradus est remotus sufficit absque causa copiosior pecuniaria compositio adsumptus publicos, ibid. num. 35.

8. Causæ sufficientis ad relaxanda iuramenta in solum Dei honorem facta, sufficiunt ad similitum votorum dispensationem, lib. 8. disp. 20. n. 1. Item causæ sufficientes ad dispensationem aliorum votorum, erunt etiā sufficientes dispensandū in votis castitatis, & religionis, habentes proportionem illis debitā, ib. n. 2.

9. Ad dispensandum in voto, requiritur causa illius executioni obstat; in commutatione verò sufficit quęcumque occasio, vnde non est causa iuxta vt dispensetur in voto, conferre magnam pecunię quantitatem, nulla existente causa obstante, tamen vt commutetur votum sufficit, libr. 8. disp. 20. numer. 3. 4. 5. & 6.

10. Causa obstat, vel est ex parte materię, vel ex parte vouentis, prima ex parte materię est dubium viri prudentis an res promissa sit facta mala, aut inutilis aut maius bonum impediens, & in dispensatione maior bonitas boni impediti spectanda est nō tantum in se considerata sed etiam quatenus obligat ex voto, tamen in commutatione sufficit bonum in quo commutatur vt sit melius vel æque bonum tantum

in se consideratum, & item in dispensatione non requiritur certitudo sufficientiæ causæ; 2. causa est dubium, an quis vouerit, vel an votum obliget ob materiæ, vel animi se obligandi defectum, lib. 8. disp. 2. c. 1. m. 7. vsque ad. 11.

1. Causa sufficiens ad dispensandum ex parte vouentis est, quando datur facilitas, & imprudentia in vouendo defficiente matura deliberatione, item ex causa impubertatis sine altera possunt dispensari vota puerorum antepubertatem emissa; item metus nõ incussus ad extorquendum votum excludens maturam deliberationem; secus si non excludat maturam deliberationem, item quando metus est iniuste incussus ad extorquendum votum, licet non cadens in virum constantem, nec minuens maturam deliberationem; item error circa causam voti impulsiuā. Itē est causa sufficiens periculum transgrediendi votum ortum ex ipsius vouentis statu, vt si coniugatus habeat votum castitatis, vt petat debitum tantū. Item maxima implendi voti difficultas, licet procedat ex prauo habitu vouentis nulla existente spe emendationis; secus si existat. Item utilitas priuata vouentis. Item in voto non ludendi est causa sufficiens tentatio exponens vouentem assidue transgressionem voti, secus si non ad sit, nisi vehemens desiderium ludendi. Item difficultas magna superveniens casu, quo non sit talis vt voti obligationem extinguat; item quando vouens magnis scrupulis vexatur. Itē necessitas boni communis dispensandi in voto castitatis

tatis, aut religionis, etiam ex malitia proueniens; secus dicendum de necessitate conseruandę pro-
niet alicuius nobilissimi ducatus, nisi admixta ali-
qua commutatione. Item est iusta causa dispensan-
di in voto simplici castitatis morbus cui actibus ve-
neris solis succurri potest ad mixta aliqua commuta-
tione, secus de voto solemni. Item morbus conti-
nuus desperata salute est iusta causa respectu voti re-
ligionis, lib. 8. disput. 20. á numer. 12. vsque ad
26. Item maior causa desideratur ad dispensandum
in voto quam in lege cæteris paribus, lib. 8. disp.
18. num. 4.

12. Causa insufficiens ad dispensandum sufficiet
ad mixta aliqua commutatione, & minor sufficit
ad dispensandum in voto pænali, quam in absoluto;
item quando ad sunt iuramentum, & votum simul,
maior desideratur causa ad dispensandum non verò
ad commutandum. Item causa sufficiens ad dispen-
sandum in voto non petendę dispensationis, est illa
quæ est talis ad dispensandum in voto, quando eadẽ
causa reperitur ex vtroque voto. Item multo minor
causa requiritur ad dispensandum, vt differatur exe-
cutio voti, quam in ipso voto, lib. 8. disp. 20 á nu. 28
vsque ad 32.

13. In Principe dispensante præsumitur causa, si dis-
pensat motu proprio, & nõ ad instantiã partis in iure
humano, secus si dispēset ad instantiã partis in iure
diuino; vel naturali, in foro tamẽ cōsciētix sēper præ-
sumitur causa iuxta dū defectus cause nõ cōtat sub

dito; item semper credendum est inferiori prælato
dicenti se ex iusta causa dispensasse, lib. 8. disput. 17.
14. 15. & 16.

14. Non est necessarium ut verificetur causa tem-
poris, quo mittitur Romam ad obtinendam dispen-
sationem; secus dicendum de tempore quo concedi-
tur dispensatio Romæ, vel tempore executionis or-
dinarij, quamvis vera sit tempore præcedenti, vel
subsequenti, lib. 8. disput. 30. num. 2. 4. & 15.

15. Causa impulsiva dispensationis cessante, non
cessat dispensatio; idē dicendū de finali nō omnino
cessante, & in dubio an cessarit omnino iudicanda
dispensatio valida, lib. 8. disput. 30. n. 7. 8. & 9.

16. Dispensatio deducta ad ultimatū effectū non
cessat cessante causa finali, quādo reuocari, aut com-
modē diuidi non potest; secus quando cessat veritas
causæ antequā ordinarius dispenset, quando ad vlti-
matū effectum non est deducta, vel si deducta est, is
est cōmodē diuisibilis, lib. 8. disp. 30. n. 10. 11. & 12.

17. Dispensatio extinguitur cessante omnino cau-
sa finali post dispensationem vicarij, vel confessoris
sic omnino perfecta in se, quando nondum sortita
est suum effectum; vel si cepit sortiri, est commodē
diuisibilis; secus dicendum si tempore medio inter
concessionem Pontificis, & executionem ordinarij
deficiat veritas causæ cum sit vera utroque tempo-
re, vel quando Ordinarius dispensauit, & dispensa-
tio non deducta ad effectū cessante causa si redeat
iterum, lib. 8. disput. 30. num. 14. 16. & 17.

18. Causa finalis quoad inducendam subreptionem in rescriptis gratiæ, vel iustitiæ, est illa, quæ si nō existit, Princeps gratiam concedere minime vult, vel quando ei significatur denegat petita. Impulsiva est illa, quæ falso expressa Principem mouet ad facilius concedendum petita; vel si vera est; & ea non tacetur moueret ad difficilius concedendum; at reuera prorsus concederet gratiam in utroque euentu, lib. 8. disp. 21. num. 3. Et indubio præsumitur impulsiva, ibid. num. 20.

Cautio.

1. Nomine cautionis absque alia additione comprehenditur simplex cautio cum bonorum hypotheca, & appositione pœnæ, & an debeat esse iuratoria relinquatur arbitrio iudicis, lib. 10. disp. 18. n. 34. & 44.

2. Quando cautioni adduntur huiusmodi particulæ, v.g. planè, idoneè, rectè, sufficienter, competenter, & aliæ similes, necessaria est cautio fideiussoria, vel pignoratitia, idem quando interponitur cautio ob suspicionem personæ, & in his casibus non sufficit hypotheca, lib. 10. disp. 18. n. 35. 36. & 37. Tamen quando ille, qui tenetur satisfacere, & quia est aduenæ aut pauper, & nec fideiussorem, nec pignora habet, satisfacit præstando cautionem iuratoriam, ibid. n. 38.

3. Index ex officio etiam parte non petenti potest cogere partes ad cautionem securitatis præstandam, lib. 10. disp. 18. num. 39.

4. Cautio danda est adulteræ, quæ vult reconciliari & non audet, lib. 10. disp. 18. n. 5. Item sufficit cautio

iuratoria tantum, quando obligatus ad fideiussoriam
est euidenter idoneus, & siue ex parte instantia, siue
ex officio procedatur semper iudicabitur cautio suf-
ficiens arbitrio iudicis, ibid. n. 43. & 44. Et non ob-
stanti cautione præstita non potest vxor castigari à
viro atrociter, secus si moderate, ibid. n. 45.

Certitudo.

1. Coniux non tenetur credere alio coniugi dicen-
ti se fecte consensisse, si tractatur de fide adhibenda
vt teneatur, vel possit alij nubere, sufficit tamen cer-
titudo moralis, vt possit ei credere & alij nubere or-
ta ex coniecturis lib. 2. disp. 45. n. 3. & 4.

2. Fides adhibenda est in foro interiori, coniugi di-
centi se fecte consensisse; secus in foro exteriori, ibi.
num. 2.

3. Coniecturæ efficientes certitudinem moralem
relinquitur arbitrio iudicis; tamen sufficiens conie-
ctura est, quando vir protulit verba consensus, & sta-
tim reuocauit, item quando statim retractat se & re-
cusat ingrediens religionem, idem dicendum deviro
longe dispari se retractante contrahente aliud matri-
monium, vel ingrediente religionem, vel sumente or-
dines sacros, idem quando non est disparitas, sed de-
tegitur à viro fictus consensus confirmans iuramen-
to, interuenientibus magnis signis, ita vt vir prudens
omnino acquiescat, sed raro hoc sufficit, lib. 2. disp.
45. à num. 5. vsque ad 9. Vtrum autem apud Indos
sit sufficiens coniectura dicere alterū se fecte cōsen-
sisse, attenta eorū cōsuetudine, & cōditione? Doctor
non

non audit affirmare nisi sit probatæ vitæ, ibid. n. 10.

4. Mulier dicens se fictè consensisse metu leuitantis, cū sit honeste vitæ, & alij nubens, est sufficiens coniectura, vt possit vir aliam ducere, & ex istis tibus indicijis prædictis ficti consensus non licet iudicis authoritate matrimonio priori spreto, ad aliud transire, nisi celebretur cessante scandalo in loco longinquo, lib. 2. disp. 45. n. 12. & 13. Vtrū autem dissensus in matrimonio probetur vtriusque conjugis confessione asserentis se fictè consensisse? Affirmat Doctor, ibid. n. 15.

5. Propter testimonium vnus iurantis inter fuisse impedimentum dirimens, non tenetur coniux à matrimonio abstinere impedimentumque credere, quamuis sit fidedignus, amicus, vel Parrochus, vel iam sit fama; tenetur tamen diligentiam adhibere, & quandiu diligentiam non adhibet, non potest petere debitum; tamen diligentia sufficienti adhibita nil inueniens potest deponere dubium, & si audiuit à fide nō dignis nō tenetur facere diligentia, li. 2. disp. 45. á n. 25. vsq. ad 29. *Circumstantia.*

1. Circumstantia accessus cōtra naturā cū propria vxore est explicāda, & est adulteriū ex vtraque parte, & est grauius peccatum, quam inter solutos, lib. 9. disp. 18. n. 34. & 5.

2. Circumstantiæ personarum status intactibus libidinosis sunt necessario fatendæ; idem dicendum de accessu coniugati, vel ad coniugatam vbi non est seminis effusio, & idem de aspectibus & ver-

his turpibus, libr. 9. disp. 46. numer. 18. 19.
& 46.

3. Circumstantia duplicis præcepti prohibentis rem duplicem malitiam continet, & necessario fatenda, quando prohibitio est respectu diuersæ virtutis exemplum sit. Iniectio manuum violentarum in clericum prohibita iure naturæ ob iniustitiam, & prohibita iure Ecclesiastico sub excommunicatione ratione religionis ob reuerentiam debitam, vel sacerdos beneficiatus omittens horas canonicas. Item coniugatus comittens adulterium cum coniugata. Transgressio voti & iuramenti de eadem re. Tandem religiosus Franciscanus violans ieiunium vigiliæ cadentis in feria sexta; secus dicendū quando res prohibetur ratione eiusdem virtutis, vt excommunicatio latronibus lata in latrocinium præceptum audiendi sacrum, vel abstinendi à seruilibus ratione duplicis festi; præceptum ieiunij ratione vigiliæ incidentis in quatuor temporibus, vel in quadragesima, libr. 9. disp. 15. num. 5. & 6.

4. Copula habita inter illos, qui aliquo impedimento dirimenti laborant, est circumstantia necessario fatenda, quando Ecclesia interdicat matrimonium ob speciale motuum alicuius virtutis; secus si in pœnâ delicti admissi, libr. 7. disp. 5. n. 5. & 6.

5. Circumstantia copulæ habitæ inter impeditos ad contrahendum ratione consanguinitatis, aut affinitatis, est fatenda, habetque diuersam speciem à simplici fornicatione; item circumstantia luxuriæ habitæ cum

cum cognata spirituali, vel legali, vel cum consanguinea in primò gradu sponsæ propriæ de futuro, vel cū infideli, aut cum hæretica, lib. 7. disp. 5. à n. 8. vsque ad 13. Idem dicendum de circumstantia coitus cum impedimento dirimenti impotentia, vt si fugiens, vel eunuchus coeat, item de circumstantia ratione voti simplicis, aut ordinis sacri; secus dicendum de circumstantia incestus cum sanguinea ante matrimoniū contractum obtentadispensatione, vel de circumstantia copulæ habitæ cum rapta consentienti antequā restituatur ad locum tutum, aut de circumstantia habite copulæ cum femina cum qua non potest initi matrimonium rationi impedimenti, positi in penâ, v. g. criminis, ibid. à n. 14. vsq. ad 18.

6. Vt circumstantia addat nouam luxuriæ speciem requiritur primò noua malitia opposita alij virtuti, quam castitati, ita vt delinquatur contra ambas, vt incestus opponitur castitati, & pietati; sacrilegiū castitati & religioni, adulterium & raptus castitati, & iustitiæ; secundò requiritur vitij deformitas priuans à cōditionibus requisitis ab ipsa natura generica omnibus animalibus conuenienti in ipso concubitu, vt peccata contra naturam, lib. 7. disp. 14. n. 2.

7. Circumstantia copulæ habitæ cum pænitente, vel filia spirituali, est necessario fatenda siue confessio sumatur vt medium, siue non? lib. 7. disp. 55. n. 1. & 4 idem dicendum de circumstantia voti annexi ord. sacro, vel profes. libr. 7. disp. 27. num. 19. & 20.

8. Sacerdos simul professus fornicans satisfacit di-

cendo se sacerdotem esse, idem si professus dicat se votum emisisse, item sacerdos professus satisfacit dicens se esse professum tacito sacerdotio, item sacerdos non professus fornicans satisfacit dicendo se esse sacerdoti ordinis, vel se voto castitatis ligatum esse, licet sit Episcopus, nisi forte ratione scandali si fornicatio sit publica, item religiosus Societatis Iesu votis biennij simplicibus ligatus satisfacit dicens se peccasse contra votum castitatis, lib. 7. disp. 55. a n. 27. usque ad 34. Vtrum verò cætera religiosi peccata quavis voto non aduersentur habeant rationem specialem circumstantiæ status? Negat Doctor, ibidem.

9. Qui expresse vouit castitatem, & postea suscipit ordines sacros, & emisit vota in Societate Iesu, fornicans satisfacit dicens se contravotum castitatis peccasse, idem dicendum de professo, vel sacerdote, vel habente votum castitatis, & promittente se non habiturum molitiam dicente se professum, vel sacerdotem esse tacito eo voto respectu molitiæ, libr. 7. disp. 55. n. 35. & 36.

10. Sacerdos, vel habens votum castitatis, se obligans iurando tenetur fateri circumstantiam iuramenti, lib. 7. disp. 55. n. 4. Vtrum an professus sacerdos fornicans satisfacit dicens se emisisse votum castitatis? Satis probabile esse affirmat Doctor, n. 38.

11. Circumstantia iuramenti & voti facti de eadem re est necessario fatenda; secus dicendum de circumstantia voti, & iuramenti sæpe repetiti, li. 7. dis. 27. n. 25; 26

Clandestinum.

1. Sponsalia clādestina, idest sine paracho, & testibus celebrata sunt valida, & culpa vacat contrahere illa, lib. 1. disp. 12. n. 2. & disp. 13. n. 2.

2. Matrimoniū clandestinū nō obligat ratione iuramenti, nec ratione damni illati, fame, vel virginitatis, licet habeant contrahentes animū se obligandi eo modo quo possunt, lib. 1. disp. 20. n. 3. 4. 5. & 6.

3. Matrimoniū clādestinū dicitur tale, vel ex defectu testiū, vel denūtiationū, cæteris famē solemnitatibus relictis nō dicitur clādestinū, sed minus solenne, lib. 3. disp. 1. num. 3.

4. Matrimoniū clādestinū ante Cōc. Trid. erat validū, post verō est irritū iustissimis causis, li. 3. dis. 3. n. 2. & 3, Vtrū autē sit mortale cōtra ius naturæ clā contrahere, etiam post Trid. & infideles peccent sit contrahendo? Affirmat Doctor, ibid. numer. 5. 6. 7. & 8.

5. Ecclesia potest, & defacto irritauit matrimoniū clandestinū indirectē inhabilitando personas; & directē annullando immediate ipsū contractū, & item irritauit matrimoniū clandestinū, quatenus est sacramētū indirectē, & remotē, irritādo proximē, & immediate ipsum cōtractū nō mutando materiā essentialē sacramēti, sed modū tantū, & sic potest variari diuersis tēporibus, lib. 3. disp. 4. n. 2. 4. 5. 6. & 7.

Clausula.

1, Clausula generalis posita post casus requirentes speciale mādātū, cōtinet alios similes, nō autē lōge maiores expressis, lib. 2. disp. 11. n. 3. Itē clausula

in fine posita comprehendit omnia præcedentia, lib. 2. disp. 7. n. 17.

2. Clausula. Tuo iudicio, prudentiæ, conscientiæ, vel ut tibi videbitur, non requirit iudicalem cognitionem causæ, nec testes iurantes, lib. 3. disp. 8. nu. 4. & 5. & commissæ res ardua censetur electa industria personæ, quando determinatur persona, secus quando indeterminatè committitur præsentibus & futuris lib. 3. disp. 7. n. 20.

3. Clausula posita, in principio, medio, vel fine dispositionis refertur ad omnia in ea contenta, quando omnium præcedentium est eadem ratio, lib. 6. disp. 22. numer. 19. & lib. 8. disp. 16. num. 11. & libr. 10. disp. 17. num. 15.

4. Clausula posita ad executionem contractus nõ mutat nec auget eius naturam, lib. 6. disp. 29. nu. 9. Item clausula posita in vno paragrapho, vel versiculo non refertur ad aliud, lib. 7. disp. 108. nu. 3. Item clausula rescriptorum non censetur in dubio iuri tertij derogare, lib. 8. disp. 7. num. 6. Item clausula. Nõ obstante, in literis dispensationis apposita, non reddit gratiam validam, nec auget illam supplens qualitates non expressas, lib. 8. disp. 24. n. 6.

5. Clausula. Dummodo mulier rapta non sit, intelligitur de raptu ad finem contrahendi matrimonium etiam si raptus contingat post Pontificis dispensationem & ante expeditionem Ordinarij lib. 8. disp. 25. n. 17. & 18. Et clausulæ solitæ de stilo Curie apponuntur appositæ, quamvis nõ exprimantur li. 8. disp. 25. n. 19.

6. Clausula. Dummodo non spe facilioris dispensationis copula habitā sit, verificatur quando alter coniux solum illam spem concepit, non est necesse mentionem illius facere lib. 8. disp. n. 31.

7. Clausula dispensationis in foro conscientie creto viro Doctori confessori ex approbatis ab Ordinario, intelligitur de approbato ab Episcopo, & cū limitatione personarum. scilicet ad audiendas virorū confessiones ratione ætatis, quamvis sit indoctus Doctor ille requisitus ad expediendas bullas, lib. 8. disp. 34. n. 15. 16. & 17.

8. Clausule dispensationis fori conscientie continentes causam periculi incontinentiæ, vt verificentur, non sufficit quodcumque periculum lapsus, vel quæcumque carnis tentationes, sed requiritur frequens lapsus maximo cum periculo, lib. 8. disp. 34. n. 19.

9. Clausula dispensationis fori conscientie præcipiens confessori eximinationem veritatis præcum, intelligitur de examine, sine testibus, sed ipso solo cū quo dispensandum, eximinatione, cuius dicto standum est, nisi confessario contrarium constet extra confessionem, & hæ dispensationes non sunt præsentandæ Ordinario iuxta Concil. Trident. item examen non requiritur, quando res, est notoria, licet sit ipsi soli dispensaturo, lib. 8. disp. 34 à n. 21. vsq. ad 24. Vtrū verò maneat dispensatio valida, quando confessarius sine eximinatione, & sine scientia veritatis causæ allegatę dispensationem executioni mandat? Negat Doct. licet causa allegata sit vera, ibid. n. 26.

10. Clausula continens monita, & consilia danda à confessore, non inducit formam, & conditionē, & eorum omīssio non vitiat dispensationem, lib. 8. disput. 34. n. 27.

11. Sensus clausulæ iubentis absoluerē à mutatione propositi pro hac vice, & pro forma consueta Ecclesiæ; iniuncta penitentia salutari, est hic. Si forte is cum quo dispensandum in voto, tibi violationē eius passus fuerit, absolue eū hac vice in forma Ecclesiæ consueta, iniuncta ei pænitiētia salutari, quæ clausula absolutionis non ponitur, vt conditio necessaria, sed conditionaliter, vnde non est necessaria ad has dispensationes expediendas confessio eius cum quo dispensandum, siue per Doctorem, siue per Religiosos virtute priuilegij, lib. 8. disput. 34. num. 28. 29. 30.

12. Clausula continens opera in quæ confessor debet cōmutari, vel votū castitatis, vel religionis ita præcisē exigit illa, vt nullū arbitriū relinquatur mutandi, aut tēperandi confessori quoad aliquas confessiones faciendas, & aliqua opera perpetua, inter quæ sunt aliqua quotidie exercenda, & tenetur confessarius iniungere hæc; tamen quantitas & electio horū operū relinquitur arbitrio confessoris; itē imponere confessionē mensurā & non frequentiorē; & potest satisfieri huic confessioni mensuræ, si quocumque die, singulis mensibus fiat, & si mensis transeat, sine confessione, non tenetur illam supplere alio mēse, & satisfacit mensi, quo incidit præceptum confitendi vnicæ confessione; non tamen satisfacit confessione

fessione ad quam ex voto, vel penitētia tenetur, nec confessarius hanc imponere potest, nec potest ad libitū hæc taxare, sed secundū regulas prudentię, causas iustas perpendēdo regi debet, vt decernat, quod spiritali penitentis salutē expediētius fore iudicabit, quod semper attendendū imponens onus eius fragilitati acomodati, attentis eius viribus, & corporeis, & spiritualibus, lib. 8. disp. 34. à n. 33. vsque ad 40.

13. Opera pænitiētię in quę confessor commutare debet, sunt sequentia aliqua die in vnaquaq̃ hebdomada à carne abstinere, vel ieiunare, vel cilicio, verberibusque semel in ea carnem affligere. Opera pænitiētię voti religionis sunt. Recitare quotidie Litanias, Psalmos penitētiales, quinquies orationem dominicam, & toties Angelicam loco horarum canonicarum. Opera pietatis pro voto castitatis sunt. Recitare quinquies quotidie orationem dominicam, & Angelicam pro purgatorij animabus, vel peccato mortali infectis, item erogare quotidie eleemosinam, aut aliud ex quouis quatuordecim misericordię operibus quotidie exercere, & poterit ex istis eligere, quod sibi placuerit; & cōfessor tenetur dilaniare litteras, & si postquā parti fuerint restitutę dilanientur, aut cōburantur, valet ex tunc dispensatio, vel si omnino amittantur sine recuperandi spe, & si apud partem manserint non frustratur dispensatio suo valore sed nil prorsus iuffragentur in foro externo; & quando dispensatur, vt ineatur matrimonium legitimādo prolem suscipiendam in foro

in foro cōscientiæ, talis prolex vere est legitima quoad spiritualia, & temporalia solo in foro cōscientiæ, etiam si nullam faciat mentionem legitimationis, & non est irregularis, sed capax ordinum, & beneficij in licito foro, & potest succedere vtrique parenti, & vterque parens ipsi; secus dicendum in foro externo; quando vterque parens fuit cōsciū illius impedimenti, cum quo virtute dispensationis contraxit, quando autem alter prorsus ignarus fuit huius impedimenti, & bona fide cōtraxit, prolex erit quoad omnia legitima, in vtroque foro, lib. 8. disp. 34. à nu. 41. vsque ad 50.

14. Clausula, appositā ad contrahendum matrimonium, vel instaurandum irritum ratione impedimenti occulti. ff. (Dummodo impedimentum sit occultum) intelligitur de occulto; quod distinguitur contra publicum, quamvis res ipsa publice constet, & nō sit publica quatenus impedimentum; secus dicendū quādo sit publica quatenus impedimētū scilicet, in ciuitate, vel saltem in maiori parte viciniæ, monasterij vel parochiæ saltem apud decem personas vel quando ad forum contentiosum deductum est. Erit tamē occultum si reus absolutus sit omnino etiam falsis testibus requisitis, licet interueniente sine probatione siue res iuste, siue iniuste sit delata in iudiciū; & nil parti intimatū sit, li. 8. disp. 24. à n. 55. vsq. ad 58.

25. Clausula appositā in dispensatione, in foro cōscientiæ ad matrimonium irritum instaurandum continens, vt cōtrahentes experiantur prius, an pos-

sint continenter cohabitare, vel tanquam frater, & soror? Existimat Doctor ad hanc experientiam non esse obligandos in his casibus, sed statim cum illis dispensandum, nisi ad sit spes, vt illa sit alicuius utilitatis, quod raro continget, considerata fragilitate hominum, & quando precipitur, vt coniux ignarus certior fiat de consensu nullitate, non est clausula inducens conditionem, & formam, sed instructionem, li. 8. disp. 34. n. 60. & 61.

16. Clausula (Gratis vbique) in dispensatione fori conscientie posita denotat nil pro illa exigi, nec per viam compositionis, nec Summus Penitentiarius potest aliquid accipere insignum gratitudinis, nec potest exigi compositio, que in foro externo soluenda erat, quando in dispensatione fori externi qualitas aliqua tacita est, lib. 8. disp. 34. n. 64.

17. Clausula retinens dotem viro, vel alio suppleendam, verificatur, quando dos feminae augetur, ita vt augmentum illud cum dote feminae simul dotem constituit sufficientem iuxta illius qualitatem, siue ipse eam ducat, siue alius dotem augeat; & Ordinarius tenetur examinare diligenter huius cause veritatem, vt augmentum promittens sit illo soluendo, & facere, quo scriptura publica promittat, muliere acceptante, & aduertat non obitare quantitatis huic promittende, quod sit inpræiudicium filiorum, quos habeat ex alio matrimonio, li. 8. disp. 35. n. 6. & 7.

18. Clausula retinens, expediendam esse gratis dispensationem fori externi sub excommunicatione las

tae sententiae non intelligitur de stipendio aut praemio laboris iure, vel consuetudine debitum, quod communiter non corrumpit iudicem, nec eum a recto disistere obligat; & delegatus ad exequendam dispensationem, non potest recipere ea scolenta, & copulenta, quae paucis diebus consumi possunt, praemissa iudicibus delegatis; & licet index delegatus ad lites, teneatur munera recepta contra prohibitionem restituere, officialis expediens bullas non tenetur ad restitutionem munerum sponte oblatores, licet delinquant contra prohibitionem; & finitate delegatione, accipiens munera, non incurret excommunicationem lib. 8. disp. 2 § 1. n. 9. usque ad 14.

19. Clausula appositae Ordinario, ut examinet veritatem precum, non requirit ab Ordinario factam cognitionem causae iudiciale; sed solum sufficit informatio absque figura iudicii, & nulla erit necessaria, quando constet veritatem causae esse notoriam, tamen dispensans ignarus veritatis, non tenet dispensatio, quamvis praeces sint verae, lib. 8. disp. 3 § 5. num. 15. & 16.

20. Clausula. Non obstantibus quibuscunque ordinationibus Apostolicis. Vtrum derroget Decreto Consilij circa gradus consanguinitatis, & affinitatis prohibitos, cum requiratur specifica mentio Concilij, quae hic non inuenitur? Affirmat Doctor dicens hanc regulam matrimonij faciende fallere, quando Papa dispensat in speciali, & certo casu contra Concilij generalis prohibitionem, lib. 8. disp. 3 § 17.

21. Clausula iubens, ut matrimonium celebretur iuxta formam Concil. Trid. non continet dispensationem omnino consummatam, & dispensante Ordinario dummodo præmittantur denuntiationes valet matrimonium, illis non præmissis; & quando dispensatur in foro externo, ut matrimonium irritum iterum ineatur, sunt denuo faciendæ, nisi paulo ante in priori matrimonio inualido præmissæ essent; secus verò si multum temporis spatium transijisset. Si queratur quodnam dicatur longissimum tempus? Doctor reputat trimestre, licet arbitrio prudentis semper relinquendum esse dicit, lib. 8. disp. 35. n. 18. 19. & 20.

22. Quamvis non addatur clausula legitimans prolem in foro externo, tamen prolex habita ante matrimonium, vel ex matrimonio irrito instaurato, manet legitima, quoad omnia in utroque foro; tamen quando legitimatur nullo inito matrimonio manet talis quoad spiritualia in utroque foro, nisi sit in locis iurisdictionis temporalis Papæ, explicans se legitimare quoad omnia. Et quâdoprolex suscepta est ex matrimonio irrito mala fide utriusque contracto, legitimatio erit quoad spiritualia tantum in utroque foro, nisi Pontifex dispense in matrimonij radice, aut in locis sue temporalis iurisdictionis; attamen si alter pater erat bona fide, quamvis Pontifex non legitimet, erit prolex legitima quoad omnia in utroque foro, & quoad utrumque parentem, sed parens, qui mala fide fuit non gaudebit iure legitimi parentis, lib. 8. disp. 35. n. 23.

23. Clausula dispensationis, absque causa concessę, dum ait, ex quibüsdam rationabilibus causis, non debetur probari, idem de clausula continēte contrahētium qualitatem, dum allegatur se esse nobiles, aut ex principalioribus sui oppidi, quando ponitur mere narrando; secüs quando per modum causę & conditionis, lib. 8. disp. 35. n. 24. & 25.

Clericus:

1. Percutiens clericum inuentum cum sponsa de futuro, est ex comunicatus cū reservatione ad Summum Pontificem; secus dicendum de sponsa de presenti, etiam nondum cognita, lib. 1. disp. 1. n. 6.

2: Clerici audientes comædias, propter curiositatem, sine periculo ruine, non peccant mortaliter, cessante scandalo, & contemptu, libr. 9. disp. 46. num. 41.

3. Clericus coniugatus non amittit ipso iure, pensiones datas pro ministerio mere temporali, vel pro re gesta, in defensionem Ecclesię, vel quia est advocatus illius; idem dicendum si Pontifex reseuet pensionem alicui ea lege, vt possit eam retinere, si ad Ordinem militarem transeat, & legitime professus ineat matrimonium; secus dicendum de pensione alicui collate, titulo clericali, vt loco beneficij, licet sit constituta sine oneri spirituali, nisi aliud constet ex tenore literarum pensionis, libr. 7. disp. 44. á numer. 2. vsque ad 8.

4. Clericus coniugatus, cum vnica, & virgine, de ferens tonsuram, & vestes clericales, & seruans ali-

cui Ecclesie ex deputatione Episcopi, gaudet priuilegio canonis, & fori; secus dicendum quando contraxit bis aut cum vnica, & virgine, & non defert vestes clericales, aut tonsuram, aut non ministrat Ecclesie, lib. 7. disp. 46. n. 1. & 2. Quando autem ex aliqua causa non est bigamus, vel quia non consummauit secundum matrimonium, vel quando post initum matrimonium, cum vnica, & virgine, illa commisit adulterium, & cognouit eam seruando alias conditiones non perdit priuilegium canonis, & fori; & factus bigamus gaudet priuilegio fori, quoad delictum ante bigamiam commissum, ibid. n. 3. & 4.

5. Vestes clericales extrinsecus apparentes debent esse honestæ, secundum consuetudinem suæ terræ, vel Episcopatus, vt gaudeat priuilegio, lib. 7. disp. 46. num 5. & 6. Cuius autem sit cognoscere, an habeat conditiones requisitas, & vestes clericales, vt gaudeat priuilegio fori, & an lite hac pendenti custodiendus sit in carcere ecclesiastico, an non? Non resoluit Doctor? ibid. n. 7.

6. Clericus coniugatus non ammittit priuilegium per vnā, aut alteram habitus dimissionem, dummodo continuo illum deferat, vel quia non habet tonsuram, quia capillis caret, lib. 7. disp. 46. n. 8. & 9.

7. Clericus coniugatus debet deferre tonsuram; & vestes clericales tempore commissi delicti, vt gaudeat priuilegio fori; secus dicendum de delatione habitus tempore capturæ, ibid.

8. Clericus coniugatus. propter priuilegium fori,

& canonis, reputatur in alijs laicus, quæ omnia priuilegia perdit per matrimonium tantum ratum, non verò per sponsalia: nec potest esse Vicarius Episcopi in spiritualibus, nec delegatus ad causam spirituale; potest tamen esse assessor, vel vicarius in temporalis iurisdictione, si fortè eam habeat. Episcopus; item non potest interesse diuinis officijs tempore interdicti; nisi aliud constet ex consuetudine, nec habet priuilegium immunitatis, quoad gabellas, & munera secularia lib. 7. disp. 46. à n. 12. vsq. ad 19.

9. Ut clericus coniugatus, seruans conditiones requisitas, amittat cetera priuilegia clericalia, præter duo. ff. canonis, & fori, non desideratur monitio aliqua, vel sententia iudicis lib. 7. disp. 44. n. 19.

10. Clericus coniugatus seruans omnia requisita gaudet priuilegio fori in causis criminalibus, & in civilibus minimè, & potest iudex pro executione cause civilis eum in carcerem detrudere, ibid. numer. 23.

11. Clericus coniugatus seruans omnia requisita, non amittit priuilegium canonis, & fori, si negotiationibus vacet, ibidem n. 26.

12. Clericus coniugatus cum vnica, & virgine, vestes clericales, & tonsuram deponens, resumptis illis iterum mortua vxore, recuperat priuilegia clericalia ibidem, n. 29. & 30.]

13. Clericus initiatus cū litteris dimissorijs Capituli; Sede vacante, quādō eas cōcedere nequit, nō amittit priuilegia clericalia inso facto absq; sentētia ibid. n. 18. & 20.

14. Clericus, cum quo dispensatum est ad matrimonium ineundum, tenetur recitare horas canonicas dum habitum non mutat, ad vtendum dispensatione secus dicendum, vbi induit habitum secularem, lib. 8. disp. 8. numer. 11. Idem dicendū de religioso, ibid.

Cognatio carnalis

1. Consanguinitas est vinculum personarum ab eodem stipite descendendum, carnali propagatione contractum, distinguitur per lineas, & gradus; linea dicitur ordinata collectio personarum, ab vno stipite descendendum, diuersos continens gradus. Gradus est habitudo, seu mensura distantium personarū, qua cognoscitur quōta consanguinitatis distantia, aliqui consanguinij coniungantur; linea est triplex, altera ascendendum, vt pater, auus; altera descendendum, vt filius nepos. Altera transuersa, siue collateralis, vt fratres, quę diuiditur in æqualem, & in inæqualem lib. 7. disp. 50. n. 1. & 2. Stipes est persona illa, à qua omnes personæ de quarum coniunctione tractatur, descendunt, & originem ducunt, ibid. n. 3.

2. Quando persona, cuius gradus quæritur, est in linea recta ascendendum, vel descendendum cum alia si inter ipsam, & alterā personā, nulla persona mediet sunt illæ in primò cōsanguinitatis gradu lineæ rectæ; si vero inter ipsas aliqua persona mediet, aut multiplex, tunc numeratis omnibus personis medijs, & extremis, dempta de numero vna persona, & quot personę restant, tot sunt gradus, lib. 7. disp. 50. n. 4. Et in hoc cōcordat ius canonicum cū ciuili, ibid. n. 7.

3. Quando persone, quarum gradus queruntur sunt in linea transuersa equali, eodem gradu distant inter se, quo distant á communi vtriusque stipite proximo, qui est parens, vt duo fratres distant inter se in primo gradu, quia in eo distant á proximo stipite, & quando persone in linea transuersa inæquali cōsanguineæ distant inæqualiter á communi stipite; eo gradu distant inter se, quo remotior distat á stipite, vt patruus, & filius ex fratre, & in hoc non concordat ius canonicum cum ciuili; computatio tamén iuris canonici seruanda est quoad matrimonia, iuris verò ciuilis quoad successiones, tam in foro seculari, quàm ecclesiastico; in alijs verò contractibus, quælibet computatio in proprio foro lib. 7. disp. 50. a nu. 5. vsque ad. 8.

4. Cognatio carnalis in recta linea dirimit matrimonium iure naturæ, inter parentes, & filios, etiam permanente natura integra. Adamo non peccante, lib. 7. disp. 51. n. 6. 7. & 8. Vtrum possit Deus dispensare, vt hoc matrimonium ineatur? vel licitum sit citra eius specialem dispensationem, ad conseruationem speciei, manentibus solùm patre, & filia? in vtroque casu affirmat Doctor, ibid. n. 9. & 10.

5. Cognatio carnalis in recta linea ascendentium, vel descendentium, non dirimit matrimonium in infinitum, lib. 7. disp. 51 n. 13. Irritatur tamen iure nature solum in primo gradu ascendentium, vel descendentium, vt inter solos parentes, & filios, licet aliquo modo si contra ius nature in alijs gradibus contrahe

re, vnde infideles, excepto primo gradu, possunt contrahere validé in omnibus alijs, si non prohibeantur legibus suis, & fideles vltra quartum gradum in linea recta ascendentium, vel descendendum, ibid. n. 19. 20. 21. & 22.

6. Cognatio carnalis non impedit, nec dirimit matrimonium iure naturæ hodié in omnibus gradibus prohibitis, in Leuitico, nec obligant aliqui hodié, quia prohibiti in Leuitico, cuius contrarium affirmare est hereticum, lib. 7. disp. 52. n. 4. 6. & 7.

7. Cognatio carnalis in linea transuersa, dirimit iure naturæ matrimonium solum in primo gradu, vt inter fratres, & sorores, vnde infideles coniuncti in isto gradu, si conuertantur, separandi sunt, quod faciendum est quandó separationem non egré ferunt, lib. 7. disp. 52. n. 11. 12. & 13.

8. Cognatio carnalis iure antiquo Ecclesiastico dirimebat matrimonium vsqué ad septimum consanguinitatis gradum, hodié veró vsqué ad quartum, si ué in linea collateralis, transuersa, si ué recta ascendendum, & descendendum, & prohibitio ista est conuenientissima, lib. 7. disp. 53. n. 1. & 2.

9. Cognatio carnalis, non dirimit matrimoniū, quádó contrahentes distant inæqualiter á communi stirpe, si remotior distet vltra quartum gradum, quam uis vnus distet in primo gradu, & alter vltra quartum, lib. 7. disp. 53. num. 4. & 5.

Cognatio legalis.

1. Cognatio legalis est propinquitatis ex adoptio-

ne proueniens, & est triplex. Prima inter adoptantē, & adoptatum, ac adoptati descendentes, & est linea recta. Alia est linea transuersa inter adoptatum, & filios carnales adoptantis. Alia est ad similitudinē affinitatis, naturalis inter adoptantē, & uxorem adoptati; & cognatio legalis, quæcumque sit, non oritur ex adoptione imperfecta, matrimonium impediens, nec dirimens, lib. 7. disp. 63. numer. 5. & 6. 9. & 10.

2. Cognatio legalis orta ex adoptione, seruata omnimoda forma præscripta legibus, dirimit matrimonium subsequens iure humano; vnde apud infideles valet matrimonium, si fiat adoptio, item dirimit spōsalia præcedentia, tamen superueniens matrimonio iam contracto, non impedit petitionem debiti, lib. 7. disp. 63. § 1. 2. vsque ad 22.

3. Cognatio legalis dirimens matrimonium in prima specie rectæ lineæ, & in tertia affinitatis legalis, non cessat soluta adoptione; in secunda vero specie lineæ transuersæ non dirimit, nisi quandiu durat adoptio, vel patria potestas, & vt cesset, debet seruari solemnitas legibus præscripta indissoluenda adoptione per emancipationem, lib. 7. disp. 63. numer. 24. & 25.

4. Cognatio legalis non oritur inter adoptantem, & adoptiui parētes, lib. 7. disp. 63. § 26. Itē filij legitimi adoptantis possunt cōtrahere cū adoptiuis post parētis adoptantis mortē: item quamuis viuat adoptans si filij legitimi, aut adoptiui sint emancipati; itē fratres adoptiui inter se, & filij duorū fratrum adoptiui

uorū, & filia carnalis illegitima adoptantis cū adoptato possunt contrahere, lib. 7. disp. 63. num. 29. & 30.

5. Cognatio legalis inter adoptantem, & adoptatū descendentes, protrahitur in infinitum, quod intelligendum est de ascendentibus adoptantibus, & descendentibus adoptatis, & non de alijs, nec de illis, qui erant extra potestatem adoptiui tempore adoptionis; & nulla cognatio legalis contrahitur inter patrem adoptantem, & filiam filiæ adoptiux, nec inter adoptantem, & quoscumque filios illegitimos adoptati, lib. 7. disp. 36 n. 34. 35. & 36.

Cognatio spiritualis.

2. Cognatio spiritualis est propinquitās quædam personarum ex statuto Ecclesiæ consurgens, propter collationem Baptismi, vel Confirmationis, vel suspensionem recipientis hæc Sacramenta, & est solum iure Ecclesiastico inducta, & dirimit matrimonium subsequens, & sponsalia præcedentia, & ex alijs Sacramentis non oritur, nec extinguitur morte personæ, qua media est contracta, lib. 7. disp. 55. à numer. 1. usque ad 8.

2. Cognatio spiritualis non oritur ex Baptismo, vel Confirmatione irritō, nec ex iteratione solemni Baptismi in Ecclesia, nec ex Baptismo iterato sub conditione propter dubiū veritatis prioris Baptismi, postquam constet priorem fuisse validum; oritur tamen quando quis nondum integrè natus baptifatur valide, lib. 7. disp. 62. n. 5. 6. & 7.

Compend. totius Tract.

3. Cognatio spiritualis, áttento iure antiquo, con-
stituitur per paternitatem, per compaternitatem,
hec duplex cognatio transfundebatur á viro in
uxorem. Tandem per paternitatem, & idem erat in
Confirmatione. Verùm hec cognatio quatenus ad
fraternitatẽ sublata est, per Trid. sess. 24. de Matrim.
cap. 2. & mansit solùm paternitas, & compaternitas,
restricta tamen ne transfundatur ad uxorem; unde
paternitas contrahitur inter baptisantem, & baptis-
mum, & inter paternos cum ipso baptisato; compa-
ternitas inter baptisantem, cum patre, & matre bap-
tisati, & inter parentes carnales baptisati cum patri-
nis baptismi, & non extenditur ad plures personas,
per motum proprium Pij Quinti editum 1566. Vn-
de non contrahitur inter paternos, & vir, & uxor
suscipientes alienum filium non priuantur á petiti-
one debiti. Item cognatio spiritualis ante Tridentinũ
contracta, est modo restricta, vt Pius V. explicauit;
item parentes naturales illegitimi contrahunt hanc
cognitionem, parentes veró adoptiui minimẽ. Item
hec cognatio potest contrahi duplici ex capite, ita
vt duo possint ad inuicem esse patrini, lib. 7. disp. 54.
á n. 9. vsque ad 17.

4. Cognatio spiritualis contrahitur, quandò quis
in necessitate filium suæ concubine baptisat, ita vt
non possit eam ducere; item contrahitur ab baptisan-
te ex Baptismo non solemni in articulo necessitatis;
secus dicendum de susceptore in Baptismo non so-
lemni, quamuis susceptor velit munus suscepto-
ris

ris obire, libr. 7. disp. 62. numer. 10. 11. & 14.

5. Cognatio spiritualis non contrahitur, post baptismum, per omnes tangentes baptisatum, vel confirmatū nec trahitur quando nulli designantur, libr. 7. disp. 57. n. 8. 9. & 12.

6. Cognatio spiritualis contrahitur, quando plures duobus patrinis designantur, aut duo viri, aut duo feminæ; secus dicendum, quando sunt plures designati, & parochus non admittit eos, licet tangant baptisatum, libr. 7. disp. 57. num. 14. & 15. Contrahent tamen quando designati sunt, & non repulsi á parochio; item quando parentes duos designant, & parochus plures admittit, & omnes infantem simul suscipere, soli a parentibus designati contrahunt cognitionē, sed si designati á parētibus nō tetigere infantē, sed soli, quos parochus nominavit, nō contrahunt talē cognitionem; idem dicendum de quocumque non designato tangente, quando nullus ex designatis tetigit, ibid. n. 16. 17. & 20.

7. Quando neutrum ex designatis, aut vnum solū parochus admisit, suscipientes ambo infantem, contrahunt cognitionem spirituales, parochus non habente legitimam expellendi causam; secus quando adfuit legitima. Item quando parentes non designarum patrinos, & parochus duos, aut plures designavit, omnes contrahunt cognitionem, libr. 7. disp. 57. n. 18. & 19. Et cognatio spiritualis cōtracta ante Trident. eo quod tetigere plures duobus, est ablata modo ibid. n. 21.

8. Cognatio spiritualis nō potest contrahi per procuratorem, nisi sit consuetudo, nec procurator sibi contrahit cognationem, quando nomine alterius suscipit infantem; item nec contrahit, concessa sententia dicente, contrahi per procuratorem, si tempore, quo infantem procurator suscipit reuocatus, non factus certior de reuocatione, lib. 7. disput. 59. num. 4. 5. 6. 8. & 12.

9. Cognatio spiritualis contrahitur ab heretico baptizante, confirmante, vel tenente, secus dicendum de infideli etiam cathecumeno, etiam si postea baptizetur, vel Christianus simul cum infideli suscipiat puerum, nec est capax cognationis spiritualis palsiue; item contrahitur in Baptismo à non confirmato; secus in confirmatione; item contrahitur in confirmatione, & Baptismo à religiosis, quamuis peccent, item contrahitur ab Episcopo non confirmato confirmante; secus si suscipiat, lib. 7. disp. 6. a num. 2. vsq. ad 21.

10. Ut contrahatur cognatio spiritualis, non desideratur, quod patrinus excedat etate baptizatum, nec certa etas præscribitur in patrino, vnde puer cuiuscumque ætatis. dummodò vsum rationis habeat ad peccatum mortale contrahendum potest esse legitimus susceptor in Baptismo, vel confirmatione, licet sit minor septennio; secus si vsum rationis careat, lib. 7. disp. 61. n. 3. 4 & 5.

11. Cognatio spiritualis, ut contrahatur, nō sufficit responsio patrinorum, nisi baptizatum, aut confirmatum teneant, dum hæc sacramenta suscipiuntur, aut hinc de

de sacro fonte leuent, nec sufficit, cathecumenum tenere super fontem ante Baptismum, nec sufficiunt quicūque leuantes de sacro fonte; sed qui primū accipiunt puerum de baptisantis manibus, vbi primum baptisatus est; nec sufficit quicumque tactus momentaneus digitu vel manu, sed requiritur patrinus sic infantem tango; vt verè teneant, & leuent ex sacro fonte, etiam si cathecumenus sit addultus, non tamē desiderauit, vt patrini immediatē puerunt tangant, sed sufficit, quamuis vestibibus contactus sit, l. 7. disp. 56. á num. 1. vsq. ad 6.

12. Susceptio baptisati in ipso Baptismo, aut leuatio de sacro fonte, sufficit ad contrahendam cognitionem spiritualem, absque patrinorum pro puero responsione, dum catechismus sit, lib. 7. disp. 56. n. 10.

13. Cognatio spiritualis cōtracta post matrimoniū non impedit petitionē debiti quandō parens baptisauit cōmunē filiū in necessitate; & dicitur necessitas, quandō non adest alius; nec clericus; nec laicus; & datur periculū moriēdi absq. Baptismo; itē dicēdū quādo parens fuit patrinus in necessitate, & nullus alius aderat, vel quādo in necessitate non tenet, vt verus susceptor, sed materialiter; parens tamē vltra necessitatem baptisans filiū communem, peccat mortaliter, lib. 9. disp. 26. n. 2. 3. 4. & 5.

14. Coniux extra necessitatē sciēter baptisans, aut tenens tanquā patrinus in baptismo, vel in cōfirmatione filiū, priuatur iure exigendi debitum tenetur tamen reddere, idem dicendum, quando coniux non
solum.

solum ex certa scientia, sed etiã ex malitia, atque in matrimonij fraudem, baptizat, aut tenet communem filium; secus dicendum detenente communem filium in Catechismo, libr. 9. disp. 26. numer. 7. 8. & 11.

15. Cognatio spiritualis est difficilis dispensationis, nec Summus Pontifex solet inter leuantem, & leuatum dispensare; verũ inter leuantem, & parentem leuati dispensat raro, existente vrgentissima causa, lib. 8. disp. 19. n. 7. Petita in dispensatione cognitionis spiritualis, vt subreptitia non sit, Vide verbum *Dispensatio*.

Cohabitare.

1. Coniuges ex iure naturali, ac diuino tenentur cohabitare; quæ obligatio oritur ex ipsamet contractus coniugalibus natura, & talis cohabitatio est homini naturalis, idest ex naturali inclinatione dimanans lib. 9. disp. 4. n. 2. 3. & 4.

2. Coniuges possunt mutuo consensu esse separati quoad thorum, dummodò legitima ad sit causa, vt amor continentie seruande absque periculo incontinentie; secus quandò adest tale periculũ, vel sit odio & indignatione, lib. 9. disp. 4. n. 5.

3. Vir non potest diutius abesse, qualis autem sit hac diuturna mora relinquatur arbitrio prudentis, consideratis absentie causis, & incontinentie periculo, nec valet statutum, aut consuetudo, vt vir possit abesse ab vxore diutius; conceditur tamen viro diuturna absentia ex causa iusta, vt si sit ad bellum vocatus

tus

tus á Principe; vel ad familiæ gubernationē, & rem familiarem tuendam, & tenetur deferre mulierem se cum volentem illum comitari, quādò alicubi est diu habitaturus, & suppetunt necessarię expensæ ad trāsferendam vxorem; secus quādò statim rediturus; aut nullibi notabilem moram factururus, sed ad variā negotia peragenda in diuersis locis tendit, lib. 9. disp. 4. num. 12. 13. & 14.

4. Coniux non tenetur habitare cum coniuge furioso, vel sæpe ebrio, cum periculo vitę, vel quocumque alio grauissimo, arbitrio prudentis; secus quādò non existit tale periculum, & solum est molesta cohabitatio, & rixa, lib. 10. disp. 18. n. 18.

5. Celebrato diuortio, authoritate iudicis ecclesiastici, ratione sequitię, aut furoris alterius coniugis, licet alteri aut vtrique ad religionem, vel ordines sacros trāsire, quādò sanus cū illo nō potest habitare absque vitæ periculo, & nulla est spes redeundi ad pristinam mentem, vel saltém ad furorem sedandum vt possit esse tuta cum illo habitatio; secus quādò non desperatur reditus ad pręstinum statum, & non deffiditur de remedio, lib. 10. disp. 18. n. 48.

6. Vxor non tenetur cohabitare cum viro habenti concubinam, etiam extra propriā domū, sine sufficiēti cautione de expellenda ea, & amplius non admit-tenda, pēna appositā, si deficiat á fide pręstita, lib. 10 disp. 18. n. 20.

Comedia.

1. Facere, componere, repręsentare, & audire co-

medias valde turpes, ac ad venèrem excitantes, peccatum est mortale; secùs quando nō sunt tales, lib. 9. disp. 46. n. 42

Compensatio.

1. Mutua coniugum adulteria cōpensanti quoad penas ciuiles, v.g. amissionis dotis, & aliorum huiusmodi; secus dicendum quoad pœnam, & accusationē criminalem, nec talis exceptio admittitur, imò vir adulter potest in conscientia criminaliter accusare vxorem, adulterantem, & aduersus eam licitè pœnā illam, sententia iudicis præcedenti, exequi, lib. 10. disp. 8. à nu. 29. vsq. ad 45.

2. Quando post lratam sententiam diuortij, innocens labitur in adulterium, non tenetur redire ad cōiugem demissum, non datur enim. In hoc casu compensatio; debet tamen iudex ex officio hos coniuges reconciliare, licet alter coniux minimè petat, quando manifestum esset periculum coniugum, & aliorū scandalum viuendo perditissime, lib. 10. disput. 9. n. 30. & 31.

3. Vir fornicans post diuortij sententiā, quæ tran sit in rem iudicatam, non tenetur in foro conscientie, admittere vxorem ob adulterium à se derelictā, donec per Ecclesiam compellatur, lib. 10. disp. 9. nu.

32. Nec tenetur crimen fateri coram iudice interrogante, nisi indicijs, aut siimplenaprobatione præcedēti, aut infamia; nec tenetur in conscientia redire ad consortium coniugale, & si iuridicè interrogatus neget, vel falsis testibus se defendat, ibid. numer. 33.

Et

Et innocens factus professus, vel in sacris constitutus fornicans minimè potest extrahi á monasterio, ob fornicationem; idem de clerico fornicante post ordines assumptos demittente vxorem ob fornicationem notoriam; secùs dicendum si sententia non præcedat, & dum fornicatur est nouitius, vel cum solis Ordinibus Minoribus, vel cum solo voto castitatis; attamen non tenebitur reddere si fornicatio acciderit post sententiam, & ante mutationem status, & non est restituendus vxori, innocens tamen postea adulterans potest repetere prius adulterantem, vt si bi reconcilietur; ibi. n. 34. 35. & 36.

4. Compensatio non datur inter adulterium carnalis vnus coniugis, & spirituale alterius, quoad diuortium, nec inter spirituale vtriusque coniugis, lib. 10. disp. 16. num. 3. & 4.

Concilium.

1. Conciliũ negans in aliquo casu dispensationẽ, si Pontifex dispēset absq; causa noua vrgētissima, peccat mortaliter, sed tenet dispensatio, li. 3. disp. 45. n. 3.

2. Concilium potest derogari sine specifica mentione, quādo in casu speciali contra concilij decretum dispensatur, lib. 8. disput. 35. n. 17.

Conditio.

1. Conditio dotis soluendæ non censetur remissa per copulam habitam post sponsalia, quoad solutionem dotis; secus quoad spectationem euentus conditionis ad purificandum matrimonium, lib. 1. disp. 26. num. 13.

2. *Conditio obligans ad nuptias, & eas prohibens, & alię, quas ius rejcit, rejciuntur etiam in foro cōscientię, & capitur legatum contra exprefam teftatoris voluntatem, lib. 1. difp. 33. numer. 2. & difp. 34. numer. 1.*

3. *Conditio confiftens in lucro non acquirendo, interpofita ab ipsis contrahentibus, irrita eft (vt pro mitto tibi centum, fi mecum contraxeris) fecus quā dō ceffat turpitudinispræfumptio, & fit caufa dotis, vel donationis in præmium dotis receptę, vel iuuentutis, aut nobilitatis cōpenfationem, & in dubio femper præfumenda eft caufa honefta, lib. 1. difp. 33. numer. 3. 4. & 5.*

4. *Conditio appofita non á contrahentibus, fed ab alio (vt lego tibi fi tale matrimonium inieris) valet, non tantum facta per modum conditionis, fed per viam modi, vt Inftituo Titium hæredem, vt ducat Mariam, vel vt ducat aliquam de familia, nomine familię intelligitur perfona in gradu permiffa á iure canonico, quamvis obtineri poffit difpenfatio, lib. 1. difp. 33. á n. 6. vfque ad. 9.*

5. *Conditio contrahendi cum aliqua perfona, appofita in legitima non valet, aut fi perfona indigna eft in nuptijs; quando veró apponitur conditio viduę, vt nubat indigno, tunc non rejcitur talis conditio omnino, fed quamvis non teneatur illi nubere, teneatur ab alijs inceptus abftinere, vt non amittat legatum, lib. 1. difp. 33. num. 10. 11. & 12.*

6. *Conditio appofita virgini, vt nubat Titio, cenfe*

tur impleta, vt non amittat legatum, si alteri nubat ex consensu paterno, lib. 1. disp. 33. n. 13.

7. Iussus contrahere cum persona nobili, ducens illum nobilem prima vice, & deinde viduus effectus ignobilem ducens, amittit legatum, vel hereditatem, lib. 1. disp. 33. n. 14.

8. Iussus aliquam ducere, renuens primò, & postea annuens, amittit legatum, vel maioratum, si conditio priuat ipso iure nolentem parere conditioni; secus si non priuat, minor tamen potest uti beneficio restitutionis in integrum, lib. 1. disp. 33. numer. 15.

9. Si grauatus, vel iussus aliquam ducere; iam illam duxerat, vel quanto tempore spectandus sit, vt conditioni pareat? Non resoluit Doctor, lib. 1. disput. 33. num. 16.

10. Iussus ducere Mariam, primò aliam ducens, & viduus effectus volens Mariam ducere, non amittit legatum, vel hereditatem; idem dicendum de iussu ingredi religionem, & primo ducente vxorem, lib. 1. disp. 33. n. 17.

11. Iussus aliquam ducere volens ille, illa renuens, & postea annuens, & tunc ille renuens illam ducere, non perdit legatum, si vxorem aliam duxit, vel obtinet iam legatum, vel si non obtinet, est legatum non quantitatis, sed speciei; secus dicendum si altero mortuo non est copulatus, nec obtinet legatum, & est quantitatis, lib. 1. disp. 33. numer. 18.

12. Iussus cum aliqua contrahere pœna amissionis legati, vel hereditatis, non amittit eam, si absque culpa ipsius cōditio deficit, vel quia renuit, vel prius obiit, quam ille in mora cōstitutus sit, idem dicendū quandō illa primō alio nubit, & vidua facta vult cōtrahere, & hoc intelligitur quandō ista cōditio ponitur in vltima voluntate: secus quandō in contractu irrevocabili; Qualis autem modus servandus quandō femina data opera latitat? Non explicat Doctor, lib. 1. disp. 33. n. 19. 20. & 21.

13. Quando testator dicit lego Mariæ, si Titius eam ducat, debetur legatum Mariæ si per ipsam non stat, si intuitu eius, vel favore testator voluerit contrahi matrimonium; secus si favore alterius, libr. 1. disp. 33. num. 22.

14. Si cōditio mixta absque neutrius culpa deficiat, ut si Maria instituta, vel legataria ea lege, ut Titio nubat, antequam in mora sit obiit, vel ipse Titius omnino legatum perit, vel institutio, nisi sit favore alimentorum, libertatis, causæ piæ, vel si cōditio partim impleta sit, & si est in primogenijs, & hoc ex præsumpta testatoris voluntate, vel quandō contrahendi præceptum conditionis naturam induit, secus si modi, qui modus mixtus si deficiat culpa eius, qui tenebatur implere, non habetur pro impleto; secus si culpa eius in cuius persona implendus erat, libr. 1. disp. 33. num. 24. & 25.

15. Quando cōditio mixta deficit testatoris, facti ut si legat Ecclesiæ, si in ea sepeliatur, moriendo testa-

tor

tor excommunicatus ob quod in loco sacro sepeliri
nō potuit, habetur pro impleta, lib. 1. disp. 33. n. 26.

16. Condicio non impedita à contrahentibus, sed
à quodam tertio, qui v.g. matrimonium impedit,
censetur non impleta; secus dicendum in maioratibus,
vel si impediens soluendo interesse non sit, vel
si iuste impediat, vel si impediatur à tertio cuius cō
sensus requiritur, lib. 1. disput. 33. numer. 27.

17. Condicio abstinendi à matrimonio contractui
adiecta, non reijcitur, sed vitiat contractū, ac irritū
reddit, lib. 1. disp. 34. n. 2. Reijcitur tamen ab hære
ditate, vel legato absolutē, & habetur pro non scrip
ta, non solum quoad primas, sed etiam quoad secun
das nuptias, etiam contra expressam testatores volū
tatem & intentionem, lib. 1. disp. 34. n. 2 & c.

18. Condicio à filiis procreandis auertens pror
sus reijcitur, vt si non habuerit filios, vel si sine li
beris moriatur; item reijcitur quando extraneo le
gantur centum, si virgo non nupserit, idem dicen
dum si testator dicat. *Lego Titæ*, si non nupse
rit centum, vt det Titio, siue nubat, siue non, re
cipiet legatum, & restituet Titio; idem dicendum
de conditione nuptias prohibente adiecta legato re
licto patri, tutori, curatori, vel amico ita coniuncto
cū persona, quæ abstinere debet à nuptijs, vt proba
bile sit fore, vt ea abstineat, ne legatarius amittat le
gatū illud. Si autē legatum relinquatur Titæ, & ex
traneo si non nupserit Titia, reijcitur condicio pro
parte Titæ debita, & valebit pro parte extraneo re

licita, & ita nubenti Titia, nec illa, lib. i. disput. 34. num. 7. 8. 9 & 10.

19. Conditio retrahens ab ingressu religionis valida est, vnde si legentur Titio ducenta, si uxorem iuxerit, centum verò si religionem ingrediatur, ingrediens in religionem solum centum consequitur; & licet minus legare religionem ingrediēti, & plus manentibus in seculo ratione familiæ conseruationis, item licitè adijcitur conditio, ne clericus religiosus suscedat in maioratu, lib. i. disput. 34. num. 11. 12. 13 & 14.

20. Conditio ad religionem inuitans, v.g. si ad religionem transeat, valida est, vel si fiat sacerdos; secus dicendum de conditione viuendi continenter, valida tamen erit conditio, v.g. si castè & honestè viuat: & ingrediens religionem bona fide, si exeat iusta causa in anno nouitiatus, consequitur legatum tali conditione relictum; secus si mala fide ingressus est, vel exiuit sine causa, lib. i. disp. 34. n. 15. & 17.

21. Conditio non contrahendi matrimonium, nisi consensu tertij, vel talis personæ, etiam reiicitur á legato absolute, vnde non valet conditio, qua pater filium grauat in legato, vltra legitima, ne absque consensu matris, vel alicuius propinqui uxorem ducat; idem de conditione in legato ad dicta, ne uxorem ducat absque patris consensu, idem dicendum, si aliquis leget illi centum, qui puellam violauit, si de consensu patris illam ducat, lib. i. disput. 34. à num. 18. vsque ad 23.

22. *Conditio ineundi matrimonium cū consilio talis personę, non reijcitur à legato, sed valet, exceptis casibus, in quibus est necessarium sequi consilium, vel quandò est magnū periculū in consilij requisitione ratione libertatis matrimonij, vel quandò, qui daturus est consilium, est absens, & est periculū in mora, quod non tenet quandò requiritur consensus, vel quandò is, cuius consilium requirebatur, obiit viuo testatore, lib. 1. disput. 34. à num. 24. vsque ad 27.*

23. *Conditio adiecta legato, v.g. si Titia non auferit, habeat post mortem suam centum, non tantū reijcitur, sed etiam tempus; secūs si apponatur aliud tempus, siue certum, siue incertum, vt post biennū, ibidem. num. 28.*

24. *Conditio nuptias prohibens, quamuis reijcitur virgini adiecta in legato admittitur in vidua, & nomine viduę intelligitur, quę matrimonium consummauit, non autem aliàs corrupta, & eadē conditio valet in viduo, lib. 1. disp. 34. à n. 29. vsq; ad 31.*

25. *Conditio nubendi arbitrato alicuius imposita viduę, valet, & si non vult arbitrari, vel viuo testatore arbitraturus moriatur, & vidua non fuit in mora, petendi consensum, admittetur ad legatum, & si iniuste arbitretur, potest recurrere ad iudicem, lib. 1. disp. 34. n. 32.*

26. *Conditio non contrahendi matrimonium, imposita impotentibus, & eunuchis, valet; secūs in muliere sterili; item valet conditio prohibens nuptias fauore causę pię, lib. 1. disp. 34. n. 33. & 34.*

27. *Conditio neptias impediens, nō perpetuo, sed ad tempus, vel respectu solum aliquarum personarū* *Usuda est, v.g. Titia non nubente ante 25. annum; & si tempus fuerit nimium, iudex arbitrabitur; idem dicendum de conditione, si Titia nupta non erit, vel si non contrahat in tali oppido, si extra illud cōmode potest contrahere, vel si non nupserit Caio, Titio & Sempronio, vel cum ignobili descendēte á Iudæis vel Sarracenis; satis tamen est nobilitas ex sola paterna lineā, vel ex priuilegio concessa; item Iussus non contrahere cum Iudæis, intelligitur non solū de primo, sed de secundo, & tertio matrimonio valido, etiam non consummato, secus de non valido, lib. 1. disp. 34 á n. 35. vsq. 42.*

28. *Conditio tacite subintellecta non reddit actū conditionalem, lib. 1. disp. 67 n. 3. Item cōditio mente retenta nihil operatur in contractibus, lib. 1. disp. 65. n. 1. Vtrūm conditio retinendi proprium aduersetur substantię professionis, & eam irritet? Non resoluit Doctor, lib. 5. disp. 9. n. 14.*

29. *Conditiones, quæ admittuntur, & reiiciuntur in matrimonio; admittūtur, & reiiciuntur in spōsalibus. Item in matrimonio aliquid adijci potest quincupliciter; primo tanquā tēpus, secundò, vt modum tertio per modum causæ; quartò per modum demonstrationis, quinto per modum conditionis, lib. 5. disp. 1. n. 1. & 2.*

30. *Conditiones, quædam sunt generales, quæ in sunt, licet non exprimantur; aliæ speciales, quædam ha-*
rum

rum sunt intrinsece, quæ matrimonio ex necessitate veniunt, aliæ extrinsece; harum aliæ sunt necessariorum euenturæ, aliæ impossibiles, aliæ contingentes, & possibiles; harum aliæ sunt honestæ, aliæ turpes, aliæ indifferentes, seu omnino impertinētes; exturpibiles quædā sunt contra substantiā, & bona matrimonij, aliæ verò minimè. lib. 5. disp. 1. n. 3.

31. Quando constat de intentione apponentis conditionē, illi standum est; in dubio autem huius intentionis, statur præsumptioni fori externi, & quando est præsumptio iuris, transfertur onus probandi in aduersarium, lib. 5. disp. 1. numer. 4.

32. Matrimonium conditionem non recipit, bene tamen eius consensus; admittit enim conditiones generales, quæ in omni contractu intelliguntur; tacite que insunt, vt si vixerimus, si tu quoque consenseris lib. 5. disp. 1. num. 5. & 6.

33. *Conditio.* Si Deo placuerit, vel si Deus voluerit, non suspendit nec reddit contractum conditionalem, si intelligatur de voluntate beneplaciti, qua Deus omnia, aut vult, aut permittit; secus dicendum si intelligatur de voluntate approbatiua, qua Deus approbat omnia, quæ fuerunt, iuxta eius beneplacitū lib. 5. disp. 1. num. 11.

34. *Conditio.* (Si Ecclesiæ placuerit) Est vera conditio, & subsistente impedimento suspendit consensum, donec constet Ecclesiam approbare facta indagine, libr. 5. disput. 1. numer. 12.

35. Conditiones Intrinsicę, quę necessario in sunt in matrimonio, & absque quibus matrimonium consistere non potest, non reddunt matrimonium conditionale; vt (si non fueris consanguinea, vel affinis) & quamuis hęc conditio (si non es consanguinea) non reddat matrimonium conditionale, operabitur tamen, vt scienter contrahens cum consanguinea sub ea conditione, minimę incurrat excommunicationem Clementinę vnicę de consanguinitate, lib. 5. disp. 1. num. 13. & 14.

36. Conditio extrinseca necessario euentura; vt (si cras sol orietur) non suspendit matrimonium, si contrahentes putabant conditionem esse necessariam; secus, si contingentem esse putabant, vel quando conditio est necessaria in se, respectu verò nostri contingens; itém non suspendit quando conditio necessaria habet diem incertum, siue certum, vt (si cras sol oriatur, vel si Titius morietur;) secus quando predicta conditio apponitur, non vt conditio; sed vt temporis præfinitio; item non suspendit matrimonium conditio (si Antechristus nascetur, aut condenabitur,) lib. 5. disp. 2. á n. 2. vsq. ad 7.

37. Conditio impossibilis reputata possibilis á contrahentibus non reijcitur á matrimonio, vel sponsalibus, sed suum sortitur effectum in vtroque foro nõ suspendens contractum, sed arritans statim, & quamuis conditio imprudenter existimata possibilis, non vitiet in foro externo vitiat tamen in foro conscientię, lib. 5. disp. 3. n. 8. 9. & 10.

38. Vt conditio impossibilis habeatur pro nō adiecta, vltra cognitionem impossibilitatis conditionis, exigitur etiam, vt contrahentes conscij sint constitutionis Capitis finalis de conditionibus appositae statuentis eam conditionem haberi pro non adiecta, & censerī purum matrimonium, & oportet, vt ambo contrahentes sciant talem conditionem esse impossibilem, & ius statuens haberi pro nō adiecta; vñ de moraliter loquendo nō eueniet casus, in quo etiā in foro externo iudicetur validum matrimoniū contractum subconditione impossibili, lib. 5. disp. 3. à n. 11. vsq. ad 14.

35. Conditio impossibilis habetur pro non adiecta, quando dubia est contrahentium intentio, an animo consentiendi, vel potius irridendi cum conditionem apposuerint? Si verò constet ex coniecturis conditionem impossibilem loco appositam esse, & absque animo contrahendi, tunc vitiatur matrimonium, v. g. quando sic contrahens expressit nolle, se aliter consentire, nisi eueniente ea conditione, & magna est disparitas contrahentium, lib. 5. disput. 3. nu. 15. 16. & 17.

40. Fideles, dū sacramenta recipiunt, censetur ea recipere iuxta Ecclesiæ intentionem, & dū cōtractum ineunt matrimonij, & norunt conditionem esse impossibilem, eamque reiici ab Ecclesia, & pro non adiecta haberi, sed præsumere consensum purū, & absolutum; videntur velle purè contrahere iuxta intentionem Ecclesiæ, & vt ipsa Ecclesia præsumit.

& iudicat tale matrimoniū, nisi aliter explicent suā
intentionem; & Caput finale de consang. non solum
habet locum in foro externo; sed etiam in interno;
& contrahentes consanguinij matrimonium sub con-
ditione impossibili; vt (si digito celum tetigeris) nō
incurrunt excommunicationem Clementinæ vnice
de consang. & affinit. quandō illi contrahunt solum
in euentum eius conditionis, & non aliās; secus quā-
dō vollunt contrahere secundum dispositionem iu-
ris, & idem dicendum de conditione turpi, & sacer-
dos ducens viduam sub conditione impossibili, est
irregularis quandō fuit conscius eam reijci, & con-
formiter constitutioni Ecclesię, id matrimonium ce-
lebrat; secus quando fuit ignarus, vel non conformi-
ter illi constitutioni contraxit, lib. 5. disp. 3. à num.
18. vsq. ad 23.

41. Cōditio impossibilis apposita de præsenti, vel
de pręterito reijcitur, & habetur pro non adiecta, &
quando conditio partim est possibilis, & partim im-
possibilis, reijcienda quatenus impossibilis, & ad im-
plenda quatenus possibilis, lib. 5. disput. 4. numer. 2.
3. & 4.

42. Conditio iure impossibilis reijcitur á matri-
monio, & habetur pro nō adiecta si referatur ad ius
præsens; secus si ad ius futurum, vt (contraho tecum
si aliquando licebit inter cōsanguineos inire matri-
moniū, vel si hoc anno liceat id, quod, modo est iure
prohibitū) quod intelligit Doctor de iure humano;
reijcitur etiā quādō est certū, & manifestū cōditio-

ne esse cōtra ius, vel natura impossibilē; secus si id sub iudice sit, vnde cōtrahens cū cōsanguinea ea conditione (si licet cū cōsanguinea cōtrahere) incurrit excōmunicationē Clement. primæ de cōsanguin. & affinit. si nouit esse impossibilē de iure, & vult cōtrahere cōformiter iuris dispositioni; secus si nollit hī cōsanguinei contrahere nisi in euentum conditionis, lib. 5. disp. 4. num. 5. vsque ad 10.

43. Conditio defacto impossibilis quandō non est talis respectu aliorum, sed solū respectu illius personæ, cui proponitur implenda, nō reijcitur, sed habet effectū suspēdendi, vt si dicatur pauperi, (si dederis centū mile in dōtē) secus quādo est impossibilis etiā respectu aliorū, vt (si dederis mōtē aureū, aut vnum regnū, aut imperiū,) lib. 5. disp. 4. num. 12. 13. & 14.

44. Conditio, quæ natura sua possibilis est, at ex accidenti, vel lapsu tēporis impossibilis, non reijcitur à matrimonio, sed si vera est valebit matrimonium, si falsa, vitiabitur; vt (cōtraho tecum si es virgo) tamē reijcitur conditio (si filia tua viuit) casu, quo nūquā habuisset filiam, lib. 5. disput. 4. à numer. 15. vsque ad 18.

45. Conditio impossibilis contraria substantiæ matrimonij, non reijcitur, sed annullat matrimonium; vt (contraho tecum, si veneris ad exequias meas, vel si non ascenderis Capitolium) lib. 5. disp. 4. num. 19.

16. Cōditio (si Papa, vel Princeps dispēsauerit) est impossibilis quandō non solet in talibus dispensare;

secus

secus quando cum causa solet, & nomine Principis, non solum intelligitur supremus, sed inferior; & talis promissio matrimonij sub tali conditione obligat, si adsit iusta causa, & solitus est dispensare; secus quando deest causa; & Pontifex non solet; & est probabile non obligare promissionem quando impedimentum est solum impediens, per solum Pontificem dispensabile, & contrahentes sub conditione (si Papa dispensauerit) nullo modo peccant, nec incurrunt ex communicationem Clementinæ unicæ de consang. & quod dictum est de his, qui se obligant sub ista conditione ad matrimonium, dicendum est etiã de quacunque conditione dependenti à voluntate Principis circa alios contractus. Quando verò consanguineij promittunt, non expressa conditione (si Papa, &c.) promissio non obligat; secus quando iam de dispensatione tractant, vel quando sic impediti contrahunt per verba de presenti sub ista conditione, (si Papa dispensauerit) licet sint in secundo gradu consanguinitatis, & Papa difficile dispense. Item promissio facta inter impeditos sub conditione (si Papa, &c.) ante impletam conditionem non obligat, vt sponsalis; secus dicendum post euentum conditionis; idem dicendum de fidei promittente matrimonium infidei (si conuertatur) libr. 5. disput. 5. à numer. 2. vsq. ad 31.

47. Conditio (si Patri placuerit) in dubio non est de præterito, sed de futuro, etsi adiiciatur matrimonio quando est de presenti, aut præterito, est validum.

dum ea impleta, licet contrahentes ignorent implementū, & credant parētibus displicere, casu quod eis placeat licet virtualiter, vt si tunc essent dōtētes, & placuerat eis, & si tunc non placet non sufficit postea placere, lib. 5. disp. 7. à n. 1. vsque ad 8.

48. Si conditio sit de pręterito, vt (si Patri placuit) & in tempore pręterito aliquandō placuit, & aliquando displicuit, standum est posteriori voluntati, & si illa fuit complacentię valet, secus si fuit displicentię, lib. 5. disp. 7. n. 6.

49. Conditio appositā de futuro, vt (si patri placebit, vel placuerit) & pater prius discentiat, & post consentiat, verificatur de primo consensu patris, siue disconsensu, & sufficit taciturnitas patris, vt censeatur impleta conditio; secus si conditio sit, (si pater dicat se consentire) & si pater iam obierat, & sciebāt mortem, habetur conditio tanquam non adiecta, si verō eam ignorabant, validum est matrimonium sub illa contractum, lib. 5. disp. 7. n. 9. 12. 13 & 19.

50. Conditio honesta, & possibilis adiecta matrimonio de pręterito, vel presenti, nō illud vitiat, nec suspendit, de futuro verō suspendit adiecta in ipso actū contrahendi matrimonium, secus si ex interuallo, iam inito matrimonio, vel si mutuo consensu apponatur; secus dicendum in sponsalibus, vel alijs contractibus, quę mutuo consensu ponuntur, & destruantur, lib. 5. disp. 6. n. 1. 2. 3. & 4.

51. Conditio de futuro, siue referatur ad arbitrium alterius; siue non, suspendit matrimoniū, v. g.

(contraho tecum, si pater consenserit, vel si tantum dotem dederis) quando est causa iusta dandi, ut si sit æqualitas inter contrahentes aliàs est conditio turpis, siue arbitrium referatur ad extraneum, siue ad illos in cuius potestate est contrahens, & quamuis conditio honesta suspendat tam matrimonium, quàm sponsalia usque ad conditionis euentum, non potest tamen alter antequam conditio deficiat recedere à sponsione, lib. 5. disp. 6. n. 5. 6. 7. & 8.

52. Quando uterque coniux est habilis, & contrahit per verba de presenti sub conditione honesta, ut (si pater voluerit, vel dotem dederis) adueniente conditione consurgit verum matrimonium absque nouo consensu, nec requiritur, ut coniuges sciant conditionem extitisse; idem dicendum de contrahentibus inhabilibus sub conditione (si Papa dispensauerit) adueniente dispensatione, lib. 5. disp. 8. à num. 3. usque ad 11.

53. Quando, quis duas feminas duxit de presenti sub conditione honesta, ea simul impleta, neutrum matrimonium valet, si verò conditio, non simul impleatur, præualebit matrimonium, cuius conditio prius impletur; quando autem sunt sponsalia contracta cum duabus sub prædicta conditioe, siue prius, siue simul impleatur conditio primus non manet validus, vnde ex illo non orietur publica honestas, tenetur tamen spectare euentum conditionis primi contracti, & eueniēte tenetur ad illum licet simul utroque conditio eueniat, non ratione sponsalium, sed promissio

sionis, quæ est irreuocabilis per secundam promissionem, lib. 5. disp. 8. à n. 12. vsq. ad 19.

54. Matrimonium contractum de presenti coram parcho, & testibus, sub conditione de futuro, post Trid. fit validum impleta conditione, & non requiritur, quod conditio sit impleta coram parcho; etiã non requiritur quod parochus, & testes videant dispensationem, qua contrahunt consanguinei, vel mādatur procuratoris; idem dicendum, si pendenti cōditione se cognoscant affectu vxororio, lib. 5. disp. 8. à n. 20. vsque ad 25.

55. Conditio contraria substantiæ matrimoniis, aut bonis eius, illud irritum reddit; etiam stando in iure naturali; intelligitur primò quando conditio adiecta aduersatur præsentì matrimonio, secùs si alijs matrimonio aduersetur; secùdò quādò conditio est de futuro, secus quādò est de presenti, vel de præterito, dempto vnu casu, v. g. quando conditio de presenti, vel de præterito, tangit, vel efficit matrimonium infuturum, vt (contraho tecum, si inuenisti, vel habens venena sterelitis ad vtendum in matrimonio) tūc enim vitiat. Tertio, siue adiiciens conditionē contrariā matrimonio principaliter id intendat, vt sequatur aliquid contra matrimonij substantia, siue nō. Quarto, siue conditiones adiiciantur suspensivæ, siue in vim obligationis. Quinto si ea conditio sit impossibilis, adhuc vitiat matrimonium licet aliàs reiiciatur, vnde hæc conditio (si adulterandum tradideris) vitiat matrimonium:

dem dicendum (& prolem neces, aut mutes, aut maneam reddas, aut oculos eruas) secus dicendum de conditione (si prolem á nobis semper abijciamus, & alefidam exponamus) libr. 5. disp. 9 à numer. 3. vsq. ad 43.

56. Conditio contraria bonis matrimonij, quamuis sit honesta, illud vitiat, v. g. conditio de seruanda castitate, faciendi votum nunquam petendi, vel reddendi debitum; item non cohabitandi simul nunquã secus si fuerit ad tempus. Item vitiat matrimonium pactum, vel conditio abstinendi á copula diebus certis, vt sextis ferijs, vel alio tempore vltra bimestre prefinium á iure post initum matrimonium; secus dicendum de conditione, v. g. vt liceat ingredi religionem ante cõsummationem matrimonij, vel post ex communi consensu; annullabit tamen si conditio sit vt ambo, vel alter teneantur ingredi religionem, siue ante siue post consummationem matrimonij, libr. 5. tota disp. 10.

57. Conditio (vt alter coniux non teneatur reddere, quoties alteri non licet exigere) est contra matrimonij substantiam; secus dicendum de conditione, (vt possit coniux debitum negare, quoties alter caret iure iustitię ad petendum, vt adulter, libr. 5. disp. 11. n. 1. 2. & 3.)

58. matrimonium contractum inter Iudeos sub conditione (vt possint dare libellum repudij) est nullum; idem dicendum de infideli contrahente, secundum ritum suum, (vt habeat tot vxores, quas possit

alere)quandò id deducit in pactum; secus si non deducit, nec habet animum dandi libellum repudij, licet non habeat intentionem seruandi alia bona, lib. 5. disp. 12. á n. 1. vsq. ad 5.

59. Quandò conditio apponitur contraria substantiæ matrimonij, ab altero tantum contrahente, nec sunt sponsalia, nec matrimonium, vt videtur probabilius Doctori, lib. 5. disp. 13. n. 5.

60. Conditio turpis non contraria substantiæ matrimonij, nec eius bonis, habetur pro non adiecta (vt contrahe tecum si furtum admitteris.) incitat enim ad peccandum, & vt reijciatur, oportet vtrique contrahenti constare conditionem esse turpem, & iure reijci: non reijcitur tamen, quandò est de præterito, vel presenti, supponens iam factum, & non faciendum, & quandò ex alijs coniecturis colligitur contraria voluntas, lib. 5. disp. 15. á nu. 1. vsque ad 7.

61. Conditio (si mecum concubueris contraheam tecum) reijcitur tanquam turpis, si intelligatur de concubitu turpi, & manent sponsalia absoluta, & si de concubitu licito suspendit matrimonium ad euentum eius, lib. 5. disp. 16. n. 3 & 4.

62. Conditio (contraheam tecum, si te virginem inuenero) si intelligatur per aspectum matronarum, vel aliam iustam indaginem, non reijcitur; secus si intelligatur per concubitum; item conditio (si mihi in primo concubitu placueris) reijcitur; & si quis dicat) contraheam tecum, vel dabo tibi centum, si mecum

Compend. totius Tract.

coheris) non erunt sponsalia, nec matrimonium, secus
et copula, nec per eam videtur recessum à conditio-
ne, lib. 5. disp. 16, à n. 5 vsque ad. 9.

63. Conditiones impertinentes (vt si nauis ex Asia
uenerit, vel Antechristus nascetur, vel si non es cæ-
ca, muta, cocles, leprosa;) non reijciuntur, sed suspen-
dunt matrimonium ad eorum euentum, lib. 5. disp.
18. n. 1. vsque ad 4.

64. Conditiones turpes, & impossibiles, sicut reji-
ciuntur à matrimonio, ita etiam reijciuntur á spon-
saliis, & vitiatur sponsalia, sicut vitiatur matrimo-
nium per conditionem contrariâ substantiæ matri-
monij, quando conditio contraria ponitur tanquam
implenda post matrimonium; secus dicendū quando
ante (vt contraham tecū nisi ante initum matrimo-
nium aliam ditiores, aut pulchriorem inuenero) itē
conditio contra matrimonij fidem (vt si ante matri-
monium forniceris) non vitiatur sponsalia; secus de cō-
ditione aduersa bono prolis (vt si ante matrimoniū
venena, quibus sterilis efficiaris sumas,) lib. 5. disp.
17. n. 1. 2. & 3. & lib. 5. disp. 14. n. 3

Confessarius.

1. Quoties ignorantia est vincibilis, & culpabilis
lethaliter, cuiuscunq; iuris, vel facti sit, non potest
confessarius dissimulare quamuis admonitio non sit
profutura, & quodcunque scandalum pœnitentis se-
quatur, & tenetur admonere.; & ignorantia, quæ
in vno culpabilis est, in alio est inuincibilis, & quan-
dō pœnitens fatetur se deliquisse in modo contra-

hendi, eo quod matrimonium est nullum, & nullitatem inuincibiliter ignoret, debet se habere cum illo tanquam cum inuincibiliter ignoranti; item scientia speculatiua non facit malam fidem, & licet pœnitens aliquandò in mala fide fuerit nunc autem in bona sit, reputandus est tanquam ignorantia inuincibili laborans; & vt confessor discernat, an sit bona fides? curet bono modo intelligere, an pœnitens credat se esse in bono statu, vel dubiam conscientiam habeat? quod prudenter faciendum est ne ex interrogatis, aut interrogandi modo constituatur pœnitens in dubia fide, qui prius illæsam conscientiam habebat *libr. 2. disp. 38. n. 2. & 3.*

2. Confessarius tenetur admonere pœnitehntem, qui ex conscientia erronea credit aliquid esse peccatum mortale, *lib. 3. disp. 38. numer. 4.* Item tenetur quandò spes probabilis est, vt monitio pro sit sine graui scandalo, & detrimento cuiuscumque iuris ignorantia sit, aut facti; & casu quo tenetur, non tenetur admonere ante absolutionem; sed satis est post eam, nisi confessarius probabiliter credat ante absolutionem profuturam monitionem, post verò minime, *ibid. num. 5.* Et quando ignorantia est inuincibilis iuris humani, aut facti absque tertij præiudicio, non tenetur cōfessarius admonere, vel quilibet alius quandò nulla inde sequiritur utilitas, imò sequitur scandalum, vel difficultas, potius tenetur tacere, vt non sequantur inconuenientia dicta, *ibid. numer. 6. & 7.* Item coniugi neganti debitū ex aliqua causa

existentique, in dicta ignorantia inuincibili valoris
matrimonij, potest confessarius, & tenetur præcipe
re, vt debitum reddat, & non absolvere, si non pro-
ponat: & non mentitur confessarius dicens illū esse
suum coniugem cum reputatione; & idem dicendū,
licet ignorantia sit circa ius divinum, & naturale, &
peccatum illud per ignorantiam excusatum sit in de-
trimentum proximi; etiam tenetur tacere, si existi-
mat suam monitionem non pro futuram, vt quandō
pœnitens possidet aliquid bona fide non suum, & est
difficilimū relinquere illud, vel in vsura: idem dicē-
dum licet pœnitens suscipiat benè monitionem, me-
dium tamen est difficile propter scandalum, aut infā-
miam, & confessarius potest differre hanc monitio-
nem in aliud tempus accommodatum, vt profectus
sequatur, & est consilium paulatim monere quandō
sic conuenit, ibid. n. 8. 9. 10. & 11. Item non tene-
tur admonere confessor, licet sit spes, vt alius ad-
moneat. num. 13. Tenetur tamen admonere, & ape-
rire veritatem quandō pœnitens dubius interrogat
confessorē, secus quandō solus est scrupulus, & hoc
intelligitur quamuis admonitio non sit profutura;
item tenetur quandō ex ignorātia timeatur malum
boni communis, vnde sit esset scandalum publica;
fama nullitatis matrimonij tenetur confessor, item
si fructus monitionis non speretur statim, sed post;
secus quandō cōfessarius est proprius parochus, &
potest impedimentum probare, tunc enim debet ta-
cere, & dissimulare quandō fructus non speratur.

licet spes non proficiendi proueniat ex malitia penitentis, ibid. n. 14. 15. 16. 17. & 18.

3. Doctor publicus, siue concionator, tenetur publicè veritatem docere, licet fructus alicuius privati non speretur, sed scandalum, nisi fuerit pulsillorum in tota republica; tunc enim differenda ea doctrina in aliud tempus, lib. 2. disp. 38 n. 19.

4. Confessarij delegati, possunt extra diœcesim audire confessiones subditorum Episcopi, qui eos approbavit, lib. 3. disp. 34. n. 1. & 2.

5. Confessarius debet, & tenetur admonere penitentem habentem impedimentum affinitatis, ad petendum debitum, ignorantem inuincibiliter, quando facilis est recursus ad Episcopum, qui in eo dispenset, & credit monitionem pro futuram: secus dicendum quando non profutura est, & non datur remedium facile Episcopi; idem dicendum de habente impedimentum cognationis spiritualis, quamuis in hoc casu potest facilius dissimulare, lib. 9. disp. 27. n. 10.

6. Confessarius Episcopi, potest ipsum absoluerè, & cum ipso dispensare in omnibus, in quibus potest Episcopus cum subditis, etiam in casibus occultis Episcopo concessis per Trid. Sess. 24. cap. 6. de reform. lib. 8. disp. 3. n. 3.

7. Confessarius, & parochus, non potest dispensare in ieiunjs, vsu carniũ, obseruatione festorum, & votis, nisi fuerit consuetudo, libr. 8. disp. 9. numer. 27.

8. Confessarius, cui comittitur dispensatio in fo-

ro conscientia, si declarauit dispensationem esse validam, aut subreptitiam, potest retractare sententiam, & potest alius confessarius adiri, & potest diuidi dispensatio, ita vt alius dispense, & alius legitime prolem, lib. 8. disp. 27. n. 40.

9. Confessarius occultè reuocatus, vel cuius licentia est irrita ob vitium occultum, & datur communis error, est eligibilis per bullam, libr. 8. disp. 34. numer. 14.

Confessio.

1. Confessio vtriusque sponsi impedimenti, satis est, ad sponsalia, etiam iurata dirimenda; item sufficit confessio sponsi optantis celebrari matrimoniū, non vero recusantis, libr. 1. disp. 72, á numer. 1. vsque ad 4.

2. Confessio delicti cum circumstantia excusante valida est, quando nulla alia via potest constare, nisi ex eius confessione; tunc enim fides adhibenda, quoad delictum, & circumstantiam, vt si quis fateatur se necasse hominem, sed in propriam defensionem, lib. 3. disp. 15. num. 9. & 10.

3. Confessio dotis receptæ, de qua non constat, facta per virum; non censetur donatio facta vxori quando simulatè fit causa honoris, licet fiat ante matrimonium, & constet de animo donandi non valet, nec morte confirmatur, sed solum præsumitur spes futura numerationis; si verò fiat, constante matrimonio, confessio in dubio censetur facta animo donandi, sed potest reuocari expressè, vel tacitè; tamè donatio cõsurgens ex tali confessione erit irreuocabilis

in omnibus casibus, in quibus donatio valida est inter coniuges; & si vir ignobilis, aut senex fateatur se dotem recepisse ab vxore, aut iuuecula valet confessio, & in dubio cēsetur facta animo donādi, ac remunerandi, & est firma, & irreuocabilis, siue fiat ante matrimonium, siue post; & quando hæc confessio habet vim donationis, nil refert, si elapsa, exceptionis non numeratę dotis tempora sint, & quando dos ante matrimonium fuit promissa, & eo constante fateatur vir receptionem, non pręsumitur animus donandi; sed verę receptam fuisse, lib. 6. disp. 9. a n. 2. vsq. ad 10. Vtrum hæc cōfessio pręiudicet creditoribus? Et quid si vir fateatur se recipisse dotē ab alio, quā ab vxore? Non resoluit Doctor, ibid. n. 9.

4. Sigillum confessionis violatur quādō vtitur illo ad externum regimen, & gubernationē, & si ipsi penitenti extra confessionē manifestetur peccatū non violatur propriē, sed offenditur, nec potest negare indigno noto per confessionē, suffragiū, Eucharistiam, ordines, casu quo tenebatur, si extra confessionem conscius esset indignitatis illius, lib. 3. disp. 16. a nu. 2. vsque ad. 7. Et casu quo possit licitē retenta contraria opinione, non tenetur, ibidem. Et eligens indignum sola confessione cognitum minimē subiicitur pænis iuris in eligentes indignū impositis, ibid. numer. 6.

5. Parochus, vel Ordinarius inueniens in confessione impedimentum dirimens matrimonium, volentium contrahere, non potest expellere peccatorem etiam

Compend. totius Tract.

etiam occulté petentem, potest confessor ipsum secretó monere vt desistat, prius obtenta licétia ab ipso penitente, non tamen tenetur illam petere, lib. 3. disp. 16. á n. 8. vsque ad 16.

6. Confessio non est necessario premittenda matrimonio, vel benedictionibus post illud contractú suscipiendis, lib. 7. disp. 9. n. 14.

7. Confessio non est necessaria ad commutanda vota, vel absoluendum á reseruatis virtute bullæ, vel iubilei, lib. 8. disp. 15. nu. 25. Idem dicendum si fiat commutatio virtute priuilegiorum religiosorú, lib. 8. disp. 16. n. 11.

8. Confessio coniugis impotentis alegantis, se post matrimonium alias feminas cognouisse, non satis est ad diuortium, & si fuerit minor potest contra illam confessionem restitui, nec erit sufficiens confessio in foro conscientie, ut possit negare debitum, & diuertere, lib. 7. disp. 112. á n. 15. vsq. ad 18.

9. Confessio coniugis sufficienter probat adulterium ad diuortium, etiam si tendat contra professionem religionis, lib. 10. disp. 12. n. 49. & 50.

Coniux.

1. Qualiscumque coniugum, nil refert prius interrogari, & verba proferre, sed honestius est á viro initium sumere, lib. 2. disp. 31. n. 12.

2. Coniux innocens, quandiu status vtriusque est omnino immutatus, potest adulterum cogere, vt sibi reconcilietur, & tenetur adulter coniuere quamuis sententia diuortij præcesserit, nec desideratur re

tractatio sententię per iudicem facta, lib. 10. disp. 10
á nu. 2. vsque ad. 5.

3. Quando coniux innocens mutauit statum factus professus, aut sacris ordinibus initiatus, non habet ius ad reconciliandum adulterum; secus dicendum si emisit tantum simplex votum castitatis, lib. 10. disp. 10. n. 6.

4. Coniux adulter, nulla precedenti sententia, non potest statum mutare, nec vouere, & si mutet, potest reuocari ab innocenti, vt reddeat ad vsum; precedente veró sententia iudicis secularis detrudentis adulteram in religionem, transacto biennio potest profiteri, & si post biennium non dum est professa potest reuocari ab innocenti, lib. 10. disp. 10. numer. 7. & 8.

5. Lata à iudice ecclesiastico sententia diuortij, non potest coniux adulter transire ad religionem inuito innocenti, & ingrediens potest reuocari etiam post professionem, idem dicendum si ingrediatur innocente ignorante, & deficiente eius licentia; secus si innocens id sciat & non contradicat cum possit, item potest reuocari adulter, si innocens reuocet licentiam datam adultero, vt emittat votum antequam ciat; innocens tamen potest manere in seculo absque voto aliquo, itē potest reuocare innocens adulterum donec profiteatur quando est monitus, & non vult; & adultero iuranti ac probanti votum se emisisse si des adhibenda est etiam in foro externo, lib. 10. disp. 10. á num. 9. vsq. ad 17.

6. Coniux non potest irritare votum castitatis, vel religionis factum á coniuge adultero post diuortium celebratum, siue cum licentia innocentis, siue sine illa casu quo possent irritare matrimonio integro, tamen in iustaurato postea matrimonio censebuntur sicut si emissa essent ante matrimonium, lib. 10. disp. 10. numer. 14.

7. Coniux adulter non priuatur ipso iure debiti petitione dum inscius est alter, & potest compellere per iudicem vt reddat, licet innocens habeat leuia indicia, & non sufficientia ad diuortium, & non tenetur fateri coram iudice suum adulterium occultum tamen si adulter sciat innocentem habere sufficientem certitudinem in foro conscientie non potest compellere, vt sibi debitum reddat; & si falsis testibus se tueatur non tenetur restituere innocenti bona, quorum amissione damnandus erat, lib. 10. disp. 12. n. 8 & lib. 1. disp. 68. n. 4. & 5.

8. Coniux, vt possit negare debitum, vel propria authoritate diuertere, requiritur solum moralis certitudo, & non sufficit dubium de alterius adulterio, nec quæcunque suspicio probabilis; sed desideratur violenta, dicitur, autem violenta, non solum quando inuenitur solus cum sola, nudus cum nuda in eodem lecto iacens, in multis locis secretis ad hoc aptis, & horis electis, sed etiam quæcumq; alia similis, quæ vehementer suadeat coniugis adulterium; vnde inuenire solum cum sola in loco abdito extra lectum, & horam aptam ad concubitum, non sufficit, nisi aliæ

circumstantiæ concurrant loci, temporis, vel personarum, licet deprehendantur se amplexantes, & osculantes; item non sufficiunt xenia missa ab adultero, adulteræ, aut verba amatoria, & literæ etiam consentes adulterium, lib. 10. disp. 12. à n. 39. vsq. ad 48.

6. Coniux suspicans adulterium vxoris, potest illam obseruare cum testibus idoneis ad eam conuincendam de adulterio; non potest tamen offerre illi occasionem vt adulteretur, aut famulis vt furentur, nec pactum inire, & amasio eius castitatem violare tentanti conniueat concedens tempus, & locum non solum vt adulterium permitat, sed vt in illo deprehendatur, lib. 10. disp. 12. n. 52. 53. & 54.

10. Coniux petens matrimonium dissolui ratione impotentie, tenetur speciem illius impotentie, & causam allegare, & declarare iudici ecclesiastico, lib. 7. disp. 108. n. 20.

11. Coniux impotens, siue impotentia se teneat ex parte viri, siue ex parte femine, potest aduersus matrimonium proclamare allegando propriam frigiditatem, vt premittatur transitus ad alias nuptias, quando ignarus fuit illius tempore matrimonij, & potest iudex separare eos, si adsit periculum incontinentie, libr. 7. disput. 114. à numer. 1. vsque ad 6.

Consensus.

1. Consensus ad matrimonium ita requiritur, vt

nequeat nec de potentia Dei absoluta absque illo cōsistere, siue sumatur dum est contractus humanus à propria voluntate confurgens tanquam à causa, siue dum est vinculum matrimonij, nec defactu fuit inter primos parentes absque consensu illorum; potest tamen Deus dare viro potestatem in corpus feminæ & é contra absque illorum consensu ratione maioris dominij, lib. 2. disp. 26. à n. 1. vsque ad. 6. Nec est talis potestas id republica, siue ecclesiastica, siue seculari; potest tamen Princeps ob bonum commune aliquos compellere vt matrimonio iungantur, libr. 2. disp. 27. á n. 1. vsq. ad 4.

2. Consensus matrimonialis necessario debet ferri non explicité ad carnalem copulam; sed in ius, & potestatem ad talem copulā; implicite autem & virtute ad copulam quantum est ex parte contractus, & sic consensit Virgo Maria in copulam, & non est de matrimonij essentia consensus implicitus in copulā ex parte contractus, lib. 2. disp. 28. n. 3. & 4 Vtrum vero Beata Virgo cōtraxerit matrimonium? Negat Doctor. ibid. n. 1.

3. Consensus internus ad matrimonium non sufficit, sed requiritur verbis, vel signis expressus non vt conditio sine qua non, sed de ratione matrimonij, & ipsius cōtractus, ita vt si Deus reuelet vtrique mutuos consensus, non est matrimonium, lib. 2. disp. 30 á num. 1. vsque ad 4.

4. Consensus expressus per verba non requiritur vt valeat matrimonium, siue in loquela carentibus, siue

siue impotentibus loqui, & contractum solum nuti-
bus est sacramentum, & verba nec requiruntur ne-
cessitate præcepti; peccat tamen venialiter ille, qui
non exprimit verbis consensum quando iuxta ~~causa~~
non adest, lib. 2. disp. 3 1. à n. 1. vsque ad 10.

5. Consensus coniugum non est necessario simul
præstari, sed sufficit temporis mora intercedēti mo-
do consensus prioris coniugis reuocatus non sit, &
quando alter non statim consentit credendum est al-
teri dicenti se reuocasse consensum. lib. 2. disp. 3 2.
n. 3. & 4. Requiritur tamen simultas moralis in præ-
stando consensu, ita non magnum intervallum inter
vnius & alterius consensus distet, & quale hoc sit ar-
bitrio prudentis viri relinquitur, ibid n. 7. Et quan-
do consensus alterius fuit manus legitimus vt fictus
vel metu extortus, sufficit denuo consentire dum al-
ter consensum non reuocauit, & non oportet ali-
quid intimare alteri coniungi, sed sufficit interne con-
sentire post; secus quando ex parte vtriusque cōsen-
sus est irritus; & sufficit consentire post quocumq;
spatio temporis interiecto, nec requiritur parochus
aut testes. Vtrum vero per Trident. Sess. 24. cap. 1.
de matrimonio, sinthæ correctæ, ita vt necessarium
sit iam consensus simul tempore ab utroque præsta-
ri? Negat Doctor ponens duos casus in quibus vali-
dum est matrimonium. Primus est quando alter co-
ram parochō, & testibus consensit, altero nil respon-
dēte, & post. 15. dies iterum coram eodem parochō
& eisdem testibus is, qui prius tacuerat consentit.

Secundus est quando, qui presentia parochi, & testium consensit, dedit alicui potestatem ad acceptandum suo nomine, & hoc acceptante, coram eodem parcho & testibus, alter postea consentire, lib. 2. disp. 32. à n. 7. vsq ad 17.

6. Consensus, quo duo falso credentes sub esse impedimentum dirimens consensere in matrimonium sufficit quando contrahentes intendunt consentire quantum in ipsis est, & credendum non est his dicentibus se non consensisse in foro externo; secus in interno, lib. 2. disp. 33. à n. 1. vsque ad. 4.

7. Consensus, quo aliqui ex errore putantes validum fuisse matrimonium prius, illud ratificant, non sufficit, etiam si illi consensu ratificent ad huc, lib. 2. disp. 34. n. 1. 2. & 3.

Constitutio

1. Constitutio est odiosa illa, quæ intendit principaliter odium alicuius, & est favorabilis illa, quæ continet favorem licet secundoario redundet in damnum alterius, quod intelligitur quando odium à favore distingui nequit, quando verò potest commode distingui, extendenda quoad favorem, restringenda quoad odium, lib. 1. disp. 1. n. 4.

2. Pontifex potest constitutiones suas reuocare non solum quoad effectus iure humano in eis in posterum incurrendos, efficiens ut non incurrantur, sed etiam quoad iam incursums abolendo illos ac si ea constitutio edita nunquam fuisset, lib. 8. disp. 7. num. 4.

3. Constitutio lata in fauorem animarum ad euadendum peccatum, siue odiosa, siue fauorabilis, est amplianda, lib. 7. disp. 9. n. 8.

4. Constitutio limitans, vel corrigens mensuram, censetur corrigere, vel limitare rem mensuram quando est eadem ratio, lib. 7. disp. 10. n. 10.

5. Constitutio declarans aliam, recipit omnes interpretationes quas declarata recipit, lib. 7. disp. 46 num. 21.

Consuetudo.

1. Binus actus consuetudinem inducit, lib. 4. disp. 1. n. 22. Et vt consuetudo derroget legi circa sacramentalia, non indiget scientia Principis, lib. 7. disp. 82. n. 18. 19. & 20. Nec consuetudo potest efficere licitam pluralitatem vxorum, lib. 7. disp. 80. n. 10.

2. Consuetudo nullas vires obtinet ad dissolvendum matrimonium legitimum, potest tamen impedire ad tempus, & efficere vt ad tempus separetur in pœnam eo quod aduersus prohibitionem initum sit. Item potest, quando est approbata á Papa inducere impedimenta dirimentia, & inducía iure canonino abolere, lib. 7. disp. 4 á n. 1. viq. ad. 4.

3. Consuetudo legitime præscripta ac rationi consona vires habet inducendi nouū impedimētū dirimens, etiā Papa ignorāte, dummodo sit mixta clericorū, & laicorū, itē habet vires abolēdi aliquod impedimētū dirimēs efficiendo habiles, qui erant inhabiles. Illa dicitur cōsuetudo non rationi cōsona, que refragatur iuri diuino & naturali, li. 7. disp. 4. á

4. Consuetudo probatur quando vnus Doctor excellens eam esse asserit. Vt Nauarrus, qui varias regiones longe inter se dissitas peragranit, ac centesimum vitæ suæ annum compleuit, semper studijs intentissimè vacans, ac vndiq; circa conscientie quæstiones consultus, & Romæ tandem diù moratus est, quo ex vniuersis orbis partibus dissoluendæ quærit. hæc defferuntur, & quando affirmat talis Doct se in tanta ætate, nec vidisse, nec audisse bene probatur talis consuet. lib. 7. disp. 17. n. 8.

5. Consuetudo obtinens liberū esse seruum, qui ducit ancillam; valet etiam quoad alienigenam contrahentem, vbi viget consuetudo; secus si ignorans consuetudinem contraxit, libr. 7. disp. 21. numer. 4.

Consultere.

1. Consultere minus malum, gratia vitandi maioris, quando aliter euitari nequit, licitum est etiam, & persuadere; & opem ferre sine obligatione restitutionis licet ad vtrumque non sit determinatus proponendo illi minus malum; nunquam tamen est licitum offerre complicem cum quo admittendum, & requiritur quod omnino ad maius sit determinatus, non tamen est necessarium exprimere eam conditionem, (si maius malum facturus es) & non solum priuato licitum est consultere alteri minus malum ad vitandum maius, sed etiam parentibus, confessoribus, & iudicibus quando aliter non possunt impedire, & hi potens impedire alia via vtrumque damnum;

mentur restituere minus consulentes, lib. 7. disp. 11. § num. 14. vsque ad 23.

2. Quando maius, vel minus damnum non sunt eīdem personæ, sed diuersis inferendum, non licet cōsulere minus damnum inferri vni ad vitandum, ne maius inferatur alteri, nisi ad ambos determinatus esset, & damnum vnius est modicum, alterius verò magnum, vt vnus pauper, alius diues, libr. 7. disp. 11. numer. 24.

3. Volenti mea bona reperere licet ad illa tuenda cōsulere, vt alterius rapiat nulla nominata persona, dicēs si furari vis, sine me, multi alij sunt à quibus possis furari, lib. 7. disp. 11. num. 25.

4. Vtrum liceat cōsulere æquale malum ad vitandum æquale? Affirmat Doctōr minime: videre rationem qua id concedi possit; fatetur tamen libenter hunc consulentem excusari à restitutione, si erat omnino æquale, eidenque alterutrum absque eo consilio certissimè inferendum, lib. 7. disp. 11. n. 26.

5. Licet nemini tali consilio vti, v. g. consulere sibi minus malum, quia potest, & tenetur vtrumque cauere, nec potest patrare peccatum veniale, vt caueat in se, vel in alio mortale grauissimum, libr. 7. disp. 11. num. 27.

6. Habenti votum castitatis, aut reliqua matrimonio impediētia, & ita carnis illecebris agitato, vt se cōtinere nequeat, sed passim succumbat, licitè suaderi potest, vt matrimonium cumbat, licitè suaderi potest, vt matrimoniū ineat, vt sic minus peccet, li. 7. disp. 11. n. 29.

Contemptus.

1. Contemptus constituens culpam mortalem in his, quæ ex solo contemptu culpam lethalem debent habere, est ille quando aliquis nihil facit, ac si esset vanum, vt in Sacramento Confirmationis, si pro nihilo duceretur; quasi puerile existimans, & sic in cæteris, lib. 7. disp. 82. n. 6.

Contractus.

1. Contractus, alij à dōnatione, vt venditio, permutatio, valent inter coniuges, lib. 6. disp. 1. nu. 11. Item contractus conditionalis obligat ante conditionis euentum, ita vt resilire non liceat, lib. 5. disp. 6. numer 8.

2. Contractus, quo aliqui se obligant cum certâ pœna sub conditione pendenti à voluntate Principis, non obligat nec pœna, lib. 5. disp. 5. n. 9.

Copula.

1. Copula vi extorta post matrimonium ratum intra bimestre, consummat illud, potest tamen sponsa vi oppressa ingredi religionem, manente vinculo matrimonij, nisi fuerit secuta prolex, idem dicendum quando fuerit cognita metu graui, lib. 2. disp. 22. à n. 4. vsque ad 12.

2. Sponsus, inuita sponsa copulam extorquens intra bimestre, non potest ingredi religionem, idem dicendum quando ante matrimonium cōsummatū tradidit alteri de floradā, quod intellige quādo aliās nō potest iniuria sufficiēter rescari; si tamē defacto ingrediatu dissolutū manebit vinculū matrimonij, &

sponsus cogens intra illud bimestre, peccat mortaliter, licet nō affirmet vele religionē ingredi, nec ingressum præmeditetur, lib. 2. disp. 22. n. 8. 9. & 15.

3. Vtrum sponsa per vim oppressa ante bimestre possit semen expellere? De femina, quæ non à sponso vim passa est, affirmat Doct̃or posse incontinenti; sed postea post possessionem pacificam vasis negat. De sponsa autem à sponso per vim cognita non audet affirmare & manet dubius, lib. 2. disp. 22. n. 17.

Credendum.

1. Credendum est in utroque foro promittēti matrimonium dicenti se reuocasse consensum, si alter statim non repromittat, lib. 1. disp. 5. n. 14.

2. Asserenti se non promissurum, si à principio talis causa abeset, credendum est in utroque foro, si iudicio prudentis, consideratis negotij circumstantijs, veresimile sit non promissurum, si illam præcogitasset, lib. 1. disp. 62. n. 6.

3. Credendum est sponso dicenti se accessisse ad sponsam, & non consummasse, nec seminasse in foro conscientie; secus dicendum in foro externo, lib. 2. disp. 21. num. 8.

4. Quando sponsus uterq; confitetur se non consummasse illis non credendum est si sponsa non erat virgo, & domum sponsi traducta est; secus si traducta non sit, & si erat virgo aspecta talis appareat, licet domū sponsi traducta sit, lib. 2. disp. 23. n. 1. & 2.

5. Credendū est iuramento coniugis dicentis se credidisse esse suam coniugem eum cum quo copulam

habuit habitu respectu ad eius honestatem, & alias probabiles coniecturas, lib. 10. disp. 5 n. 17.

6. Credendum non est in foro externo iuramento dicentis se vouisse castitatem absque alia probatione, lib. 10. disp. 10. n. 17.

7. Credendum non est in foro externo professio dicenti, siue iuranti se fictè professum, vel noluisse intra quinquennium ratificare professionem; poterit tamen superior in foro cōscientiæ illi credere attentis circumstantijs, & clam expellere, lib. 7. disp. 37. numer. 14.

8. Credendum non est in foro externo habentibus copulam, & negantibus semen esse emissum; secus in foro interno, lib. 7. disp. 64. n. 9.

9. Credendum non est in foro externo dicenti se habere commissionem ad dispensandum, vel faciendum aliud licet sit Cardinalis legatus secus quando est persona constituta in excelsa dignitate, & in nullius præiudicium est, vt ex facultate dispensandi, absoluenti, & concedendi indulgentias; vnde credendum est Episcopo dicenti se alienum subditum cum licentia promouisse, vel litteris summi pænitentiarij dicentis sibi viue vocis oraculo commissum esse, vt dispense in aliquo casu Pontifici reservato; in foro tamen interiori cuicumque viro timorato ac confessori dicenti sibi delegatam esse potestatem ad absoluentem, vel dispensandum credendum est, lib. 8. disp. 17. á numer 17. vsque ad 22.

Crimen.

1. Duo sunt crimina dirimentia matrimoniū subsequens. Primum est adulterium cum machinatione mortis alterius coniugis. Secundum est adulterium cum fide data de contrahendo matrimonio post coniugis mortem; vel cum contractu matrimonij depresso cum odultera, quare adulterium solum non sufficit, lib. 7. disp. 78. n. 1.

2. Vt adulterium cum machinatione mortis sit crimen dirimens requiruntur quinque conditiones. Prima est vt adsit machinatio mortis coniugis alterutrius, siue ab alterutro coniuge, siue ab adultero facta, effectu subsequuto; nimirum, vt reuera sequatur illius coniugis interfectio machinata; sufficit autem mandatum vel consilium; non tamen ratihabitio eius interfectionis, etiam nomine alterius coniugis effectę. Secunda, vt machinario sine vestiatur eneundi matrimonium inter coniugem superstitem & adulterum, vel simul mortis machinatorem. Tertia, vt adsit adulterium quando solus alter ex contrahentibus, mortē coniugis machinatus est; vel si adulterium desit, vterque illius machinationis reus sit. Quarta, vt adulterium requisitum sit vtrique contrahenti notum. Vltima, vt matrimonium prius fuerit verum quamvis non consummatum fuerit diuortium vē celebratum sit. Nec impedimentum hoc reddit machinantem inhabilem simpliciter ad quodcumq; aliud matrimoniū; sed tantū respectu adulterantis, vel eius, qui simul in coniugis mortē machinatus

est, ad ineundum inter se matrimonium, libr. 7. tota disp. 78.

3. Ut adulteriū cū fide data de matrimonio post coniugis mortē, vel cū cōtractu matrimonij de presenti cū adultera, sit crimē dirimens matrimoniū sex requiruntur conditiones. Prima, adulteriū cū seminis intra vas effusione. Secunda, vt cū adultero concurrat promissio etiā simplex futuri matrimonij, aut contractus matrimonij de presenti; siue adulterium precedat, siue subsequatur illa dummodo non sit remissa fides matrimonij, aut matrimoniū illud de facto initum iam dissolutū, quando adulteriū superuenit; satis autem est fidē dari adulteræ de ineūdo matrimonio cū persona, quam quidā tertius designauerit, si id fraudulenter effectum sit, vt tertius ille adulteri designet; sufficit etiā quamuis matrimonium illud clandestinū sit. At debent esse fides, aut matrimoniū, & adulteriū eodem coniugio durante. Tertia, vt adulteriū perpetratū sit, sciente utroque adultero alterius matrimoniū; nec sufficit, licet vterque adulter conjugatus sit, & norit propriū coniugium: & excusat ignorantia etiā non probabiles, sed crassa & supina; sufficit verō si fides detur, aut matrimoniū ineatur ante scientiā alterius coniugis, si habita scientia accedat copula; at non sufficit copulam ante scientiam haberi, & post scientiam dari fidem, aut matrimonium de facto initi. Quarta est, vt promissio matrimonij sit externa, quamuis ficta sit, fictione non apparente exterius, & quamuis promissio sit cō-

ditionalis, nisi conditio sit de præterito aut de præ-
senti. & nec conditio extiterit, nec extet. Quinta, vt
promissio ab altero acceptata sit, quamuis non re-
promittat, taciturnitas autem eius, cui promissum est,
absque alio acceptationis signo, nunquam sufficit ad
hoc impedimentum incurrendum. Sexta, vt prius
matrimonium validum fuerit, quamuis non sit con-
summatum, & dissolutum quoad thorum per diuor-
tium, lib. 7. tota disp. 79.

Curialis.

1. Curialis, Solicitator, aut Scriptor, qui vt facilius
dispensationem impetret, mutat narrationis substan-
tiam, non manet excommunicatus per motum pro-
prium Pij V. sed incurrit penas falsarij, lib. 8. disp.
21. num. 58.

Custodis.

1. Custodes nemorum se abscondentes, vt tran-
seuntes libere ingrediantur, & soluant pœnam, pec-
cant mortaliter; secus si abscondantur, vt possint eos
deprehendere semel, vt sic caueant in futurum illuc
reddere, lib. 10, disp. 12. n. 52.

D.

Debitum.

Debitor absque termino non tenetur sta-
tim soluere, sed quando est requisitus à
creditore, lib. 1. disp. 28 n. 2.

2. Petere, & reddere debitum cōiugale; est ex se licitū

& me

& meritorum, & gratiam ex opere operantis cōfert
lib. 9. disp. 1. n. 1. 2. & 3.

3. Debitum petere proprie loquendo, nunquam
est in precepto; reddere tamen tenetur coniux con
iugi, siue expresse, siue tacite, siue interpretatiue pe
tenti, & coniuges sunt equales in petendo, & reddē
do; secus dicendum in actu coniugali, vel domestica
dispensatione, loquendo de equalitate quantitatis,
& non proportionis; est autem interpretatiua vxor
is petitio quando vir attenta eius conditione, vel
aliunde percipit, ipsam concubitus appetere; vxor
tamen licite potest spectare petitionem expressam
vir, nisi in eo detur idem pudor, vel periculum incō
tinentiæ, & vir non petit, nec verbis, nec signis, &
tunc obligatio non est iustitiæ, sed ex lege charita
tis. lib. 9. disp. 2. a num. 1. vsq. ad 7. Et hæc obligatio
reddendi, & ius adpetendū oritur necessario ex na
tura matrimonij, seu vinculi coniugalis, & coniuges
tenentur mutuo reddere debitum sub mortali; attā
men non semper petitur tanquam debitum, sed tan
quam symbolum coniugale amicitie, & sicut in alijs
excusat paruitas materie ita in hoc, v. g. solet vir pe
tere quater in mense, si petat iterū, non peccat mor
taliter vxor, illa quinta vice negando sine periculo
continentiæ; idem quando non statim redditur debi
tum, sed difertur per aliquod breue tempus, vt si cō
iux neget mane, redditurus nocte, licet periculum
sit pollutionis inuoluntariæ, vbi abest consensus peri
culum; secus dicendum si periculum sit incidendi

in morbum grauem, & quando vir nimius est impetendo non semper, sed moderatè tenetur reddere, & coniugi remisse petenti debitum non est mortale negare, est tamen mortale rarissime, & magna facultate reddere, vel negare, quando iusta & sufficiens causa abest, & scandalum, grauesq; discordie orientur, & non excusatur eo quod sit dies sollemnis, aut Eucharistiam recepturus; tandem etiam est mortale non reddere quando iusta causa non extat, & coniux petens instar, lib. 9. disp. 2. à num. 8. vsque ad 16.

4. Reddere debitum, ita vt impediatur generatio est peccatum mortale contra naturam, lib. 9. disp. 20. num. 1.

5. Vir non potest negare debitum vxori propter dotem non solutam, lib. 9. disp. 5. n. 1.

6. Vir sanus non tenetur reddere debitum vxori leproso, alioque morbo contagioso laboranti, cum periculo notabilis infectionis; item non tenetur quando ob lepram nimius horror infurgit; secus dicendum quando lepra precessit matrimonium ab altero non ignorata, & tenetur cum illo cohabitare; item leprosus tenetur reddere sano petenti, lib. 9. disp. 24. à n. 14. vsque ad 23.

7. Coniux tenetur, & potest reddere debitum cessante proprio periculo, quamuis sobolis leprose nascitur periculum subsit, lib. 9. disp. 24. num. 24. & 25.

8. Coniux sanus non tenetur cum leproso cohabitare.

tare, imminenti graui infectionis periculo; secus si non immineat, & circa cohabitationem in eadem domo consulendi sunt medici, vt inde obligatio petatur, vel de obligatio, & casu, quo sanus non teneatur habitare in eadem domo, tenetur propè illam esse, & prolex apud sanum debet esse, lib. 9. disp. 24. à n. 26. vsque ad 3.

9. Coniux non tenetur reddere debitum, cū notabili salutis suæ detrimento, v.g. laborans febris; secus dicendum de dolore capitis, dentis, vel alia simili; item non tenetur reddere post prandium nuper desumptum, vel in balneis, vel statim à balneis, etiam non semper petenti immoderatè; tamen immoderatè petere nunquam est lethale, nisi vir aduertens notabile suæ soluti detrimentum inde parari, & coeât; iter vxor non tenetur reddere si vir sit fur incorrigibilis, & est timor dāni inferendi vxori immo potest aufugere, lib. 9. disp. 24. à n. 2. vsque ad 7.

10. Coniux reddendo debitum cum periculo notabili propriæ salutis, peccat mortaliter; & non tenetur nisi ea copula desideretur ad bonum commune, vt ad pacem regni, vel vniuersi; item nō tenetur, sed potest quandō est graue periculū incontinentiæ in exigente, lib. 9. disp. 24. à n. 8. vsque ad 12.

11. Abstinerè à copula ex communi consensu, ne prolem multiplicent, quam alendo non sunt, nulla est culpa, nisi in altero coniuge sit periculum incontinentiæ; tamen absque communi consensu non excusat regulariter à debiti petitione nolle multiplicare.

re prolem; secus si filij sunt multi, & alij non possunt si deficiat periculum incontinentiæ. Est culpa mortalis negare debitum ne filius ex maculato sanguine concipiatur, vt à Iudeis, & Sarracenis. Tamen idcirco est negare illud ad vitandum magnum in bonis fortune, vt famæ, detrimentum, vel ad magnam in illis vtilitatem comparandam, lib. 5. disp. 25. à num. 1. vsque ad. 5.

12. Incestuosus cum iux cum alterius coniugis consanguineo, aut consanguinea, si incestus sit intra vas consummatus, nequit petere, ac tenetur reddere; idem dicendum si vxor rem habeat cum consanguineo viri, quamuis non sit consummatuū matrimonium, & incestus sit occultus, vel quando non contraxit affinitatem; sed solum consensit, & causa fuit vt alter contraheret; secus dicendū de coniuge cognoscēti affinem suæ vxoris, vel eam, cum qua habet impedimentum publicæ honestatis. Priuatur tamen á debiti petitione coniux incestuosus si eo coniuge mortuo aliud ineat matrimonium; nisi consuetudo sit vt talis ineat absque dispensatione; tamen nō priuatur á petitione debiti incestuosus cum proprijs consanguineis; secus si cum consanguineis vxoris, licet sit iuuenis, & adsit periculum incontinentiæ, sed erit iuxta causa dispensandi; vnde ex his infertur, si absque dispensatione petat debitum, peccare mortaliter; tamen non priuatur á petitione debiti cognoscens, siue ante, siue post matrimonium, consanguineam vxoris, vltra secundum

gradum, idest in tertio, vel in quarto, libr. 9. tota disp. 27.

13. Vtrum arceantur, á petitione ac redditione debiti, coniuges ambo effecti affines per mutuam copulam cum consanguineis alterius? Affirmat Doctor quoad petitionem, siue fraudulenter, siue non, vel si vnus solum contrahat affinitatem cum consensu alterius; verum quoad redditionē distinguit, si ex malitia ad impedimentum inciderit, affirmat, si non ex malitia licet ex culpa vtriusque negat, libr. 9. tota disput. 28.

14. Contrahens coniux affinitatem cum altero coniuge ante matrimonij consummationem, non tenetur religionem ingredi, sed reddendopotest consummare, libr. 9. tota disp. 29.

15. Coniux contrahens incestuosam affinitatem, aut cognationem, vt á debiti petitione priuetur, nõ disideratur iudicis sententia; aut condemnans, aut salutem crimen declarans, libr. 9. rota disp. 30.

16. Femina cognita vi præcisa, á viri consanguineis, potest petere debitum; secus dicendū si leui metu inducta fuit; item nec reddere si interfuit consensus viri, nisi vterque id fecerit in fraudem matrimonij; item non poterunt, nec reddere, nec petere, licet metus sit grauis, seu cadens in feminam constantem ab ipso viro illatus, libr. 9. disp. 31. á num. 1. vsque ad. 5.

17. Coniux factus cognatus, aut affinis alterius, coniugis, habens ignorantiam inuincibilem facti, nõ

priuatur à petitione debiti; idem dicendum de habēte ignorantiam inuincibilem qualencumque, & quā tuncumque crassam, dummodo non sit ingens temeritas, vel affetata; idem dicendum quando scitur consanguinitas, at ignoratur eam esse intra secundū gradum. Similiter non priuatur habens ignorantiam similem iuris humani prohibentis; secus si sciat ius prohibens, at pœnam ignoret priuationis debiti, libr. 9. disp. 32. à n. 43. vsq. ad 50.

18. Coniux cognocens consanguineam sponsæ, vel consanguineum sponsi, priuatur à debiti petitione, licet sit ante matrimonij consummationem, libr. 7. disp. 55. n. 6.

19. Debiti petitio impeditur per quodcumq; impedimentum dirimens superueniens matrimonio, quando est propria culpa contractum, lib. 9. disp. 32 num. 43.

20. Non quoties mortalis est petitio, peccat reddens, vnde tenetur reddere vxor certa de valore matrimonij, viro petenti affectu fornicario, aut credenti esse impedimentum irritans matrimonium; sed tenetur coniux ex actus auertere exigentem, præcepto correctionis fraternæ, si non adsit timor odij, indignationis, & incontinentiæ; rarissimè tamē ad hoc obligatur. Item quando petitio est venialis, non peccat reddens, item non solum licitè potest reddere, sed tenetur vbi est mortalis petitio ab circumstantiâ solus petentis, vt quia mala fide petit, aut habet votum castitatis. Tamen non peccat negans quando ob

vitium personale amittit ius exigendi coniux, ut ob adulterium affinitatem, aut cognationem contracta post matrimonium, & non amittit ius negandi, quamvis coniux sciens, & prudens debitum petat ab incestuoso semel, & sæpe; non poterit tamen illi negare debitum si incestuosus impetret dispensationem, siue altero annuente, ignorante, vel inuito, lib. 9. disp. 6. à n. 4. vsq. ad 10.

21. Coniux non peccat mortaliter reddendo incestuoso petenti ante impetratam dispensationem affinitatis, aut cognationis; idem de ligato castitatis voto de adultero, aut de priori bimestri ante consummationem matrimonij. Imò tenebitur reddere si adest periculum incontinentiæ; peccat tamen reddendo ipse coniux incestuosus, aut ligatus voto, quoties non tenetur ex iustitia reddere seclusa compensatione cum adulterio incestuosi, & priori bimestri ante consummatum matrimonium; item femina, quæ tenetur non reddere, non peccat reddendo ob tuendam pacem matrimonij; quando vir instanter petat, tamen est mortale reddere quando petens delinquit mortaliter ob aliquam circumstantiam ipsius actus, v.g. petens in loco sacro, publico, aut cum periculo abortus &c. lib. 9. disp. 6. à n. 11. vsq. ad 16.

22. Maritus, cui petere est interdictum, non tamen reddere ratione voti. cognationis, affinitatis, potest aliquoties insinuare uxori, & offerre ad usum conjugalem, petereque ab ea debitum non in gratiam sui, sed gratia uxori complacendi, nisi vo-

uisset

uisset de vxoris licentia, item potest exigere quantum ex signis, aut vxoris conditione conijcit illam appetere, & non petit præ verecundia; secus dicendum de muliere, cui interdictum est petere ratione voti, nisi maritus talis sit, vt more femine non audeat petere; item vir sic impeditus sentiens periculum incontinentiæ in vxore, potest exigere ab altero, quamuis de licentia eius vouisset, siue impeditus si vir, siue femina, sed non potest sic impeditus petere sibi quoties vehementibus carnis stimulis vrgetur; tamen licitum erit illi manifestare alteri coniugi suum impedimentum, ne eius petitionem expectet; sed non tenetur illi manifestare impedimentum ne petat. Item talis impeditus non potest prouocare non impeditum vt petat; nec etiam non impeditus impeditum. Item coniuges astricti voto castitatis conijcientes mutuam exigendi voluntatem, si eis liceret; possunt licité copulam habere non petendo; idem dicendum quando quilibet sentit alterum indigere copula vel affectare, & petiturū si posset; sed quādo alter signa petitionis ostendit, hic peccat, alter vero annuens minime, lib. 9. disp. 7. a num. 1. vsque ad 11.

23. Vxor nō tenetur reddere debitū viro sacris initiato, & sibi restituto, vel professō, quādo professio fuit valida; secus quādo nulla, lib. 7. disp. 38. n. 22.

24. Dispensatus absq; legitima causa, in voto solemnī ordinis sacri non dum suscepti; potest petere debitū; secus post ordines susceptos, lib. 8. disp. 8. n. 4.

25. Coniux se reddens impotentem ex actu copule præcedentis non peccat; secus si scienter se reddat impotentem medijs illicitis, vt crebro accedens ad feminas, vel se polluens, & vltra peccatum adulterij tenetur fateri se reddere impotentem; itē peccat se reddens impotentem abſtinentijs aduertens; secus si non aduertat sed bona fide ſeruans præcepta Eccleſiæ, & alia moderata ex deuotione, & nunquā vxori cōſulendę ſunt abſtinentiæ, vt deformior reddatur; vir tamen de iuſtitie rigore non tenetur vti calidis, vt potens ad copulam efficiatur, ſed de lege charitatis aliquando tenebitur. Item coniux excuſatur á ieunio Eccleſię, quando aliter vxori ſuę reddere debitum non poteſt, non vero vt fiat potentior lib. 9. diſp. 3. á n. 1. vſque ad 10.

26. Coniux innocens certus de alterius adultero propria authoritate, quanuis adulterium ſit occultū & liſpendens ſit, poteſt negare debitum adultero, lib. 10. diſp. 12. n. 5. & 7. An vero teneatur tunc litte pendentĩ præcipiente iudice ſub excommunicatione? Affirmit Doct̃or non teneri ex natura rei obedire; at poſſe teneri ratione ſcandali vitandi, ibid. num. 6.

27. Iudex eccleſiaſticus immo, & ſecularis, quando non eſt liſtle valore matrimonij, poteſt compellere ad cohabitandum, & reddendum debitum, & eccleſiaſticus poteſt cum ſenſuris, & inuocato ſecularis auxilio, & procedere contra laicum detinentem vxorem, lib. 9. diſp. 4. á num. 6. vſque ad 8.

28. Actus coniugal^{is} est licitus causa prolis, aut debitum reddēdi, & proles debet refferi ad Dei cultum, si vero intendatur gratia habendi successorē est veniale, & non est necessarium refferre actu, sed habitu, nec expresse intendere, sed nō excludere; & quib^{us}vis exigens debitum peccet, reddens culpa vacat; & si bono sine ceptum peti & reddi, finisq^{ue} variatur in ipso actu extre tempus seminis culpa est. Item quoties finis est mortalis, aut venialis erit actus coniugal^{is} mortalis, aut venialis, & nunquam est mortalis ratione finis si finis non sit mortalis. Item in ipso actu excludere prolem, v. g. quando minime concipi optant coniuges est veniale; licitum tamen, est desiderare non habere plures filios ex defectu diuitiarum, idem quando ponuntur alij fines extranei, & secundarij; si vero intendatur bonum vtile, vt accedere ad uxorem prætio conductus est peccatum veniale, si utilitas illa esset finis principalis; item est veniale refferre actum coniugalem ad solum bonum sacramenti; & nullum peccatum erit si referatur non exclusis alijs finibus boni prolis, aut fidei, libr. 9. tota disput. 8.

29. Licitum est petere vel reddere debitum causa vitandę fornicationis in se vel in altero, libr. 9. tota disp. 9. Item est licitum petere aut reddere causa restaurandę, vel tuendę salutis corporis, quando aliud remedium aptum non inuenitur, & si inueniatur, est culpa venialis, eodem libr. tota disp. 10.

30. Petere debitum, vel reddere causa voluptatis

transgredientis fines, & limites matrimonij excedē-
tis, peccatum est mortale, quando vero non excedit,
est veniale, vel quando finis est satiare libidinē, etiā
est veniale calidis vti, & alio medio, vt sepius coire
possit; nulla tamen est culpa acceptare voluptatem
oblatam in actum cōiugali, nisi nimius excessus pro-
curetur: tamen alter coniux tenetur reddere debitū
petenti, ob voluptatem, lib. 9. tota disp. 11.

3 1. Petere, vel reddere debitum variato situ ser-
uato legitimo vase, non est mortale, sed graue venia-
le, & nil eorum, quę coniuges in copula efficiūt, ser-
uato legitimo vase, non excedit culpam venialem.
Item si coniuges conuenirent variato situ; ne ita cer-
ta sit proles, non peccant mortaliter; secus si animo
impediendi fētum, licet concubendo his modis non
impediatur; item nulla est culpa quando est iusta cau-
sa, v. g. ob pinguedinem viri, vel propter suffocandi
prolis periculum. Tandem coniugi exigenti modo
indebito quoad situm, alter non tenetur, nec potest
licitē reddere quando sic concubere est lethale; se-
cus si petens est liber culpæ, aut solum veniale est in
exigente, lib. 9. tota disp. 16.

3 2. Petere, aut reddere debitum intra vas præ-
pollerum animo ibi consummādi est sodomia lethali,
peccatumque contra naturam, & mulier cōscien-
tiens, peccat mortaliter; secus quando vir soleat re-
trahere membrum extra vas tempore effusionis se-
minis, & vxor consentiat copulæ, quando vir vult
legitime vxori copulari, quo excitet, vel maioris

voluptatis acceptandæ gratia, si incohet copulam cum ea sodomiticam non animo consumandi, nisi intra vas legitimum sine periculo effusionis extra illud, peccat mortaliter; quando vero verenda viritangunt solum superficiem vasis præsposteri vxoris, aut in eius os intromittuntur sine periculo pollutionis, est peccatum veniale, lib. 9. disp. 17. á num. 2. vsque ad 5.

33. Petere, vel reddere debitum est illicitum quando desperatum est de potestatem seminandi intra vas, siue ex viri imbecillitate, alioque morbo, aut ex superuenienti femine arctitudine, & non vult incisionem pati; tamen liciti sunt tactus dum abest pollutionis periculum; item licitum est conari ad seminandum quando datur probabilis spes seminandi intra vas, quamuis per accidens extra illud effundatur; ite senes impotentes perpetuo seminare intra vas, possunt vti tactibus si absit periculum pollutionis, secus de copula cum eo periculo; tamen si sit spes seminandi intra vas, vel si aliquando seminet intra, licet vix, licebit copula cum periculo effusionis extra, & quando non constat impotentiam esse perpetuam, & vir sibi persuaदेat potest accedere ad vxorem, & potest petere, & reddere tenetur: licet femina semen receptum non possit retinere, nec sit spes retinendi, & continuo ac semper expellat. Item solum licet conari ad copulam, & experiri vbi dubium est de prædicta impotentia dum est probabilis spes seminandi intra vas naturale, lib. 9. disp. 17. n. 20. vsq. ad 26.

34. Vir factus eunuchus, vel valde senex coire potens, seminare vero minime, potest petere & reddere debitum. Item licet petere, & reddere quando femina non potest prolem viuam edere, vel cum graui periculo vite, sed illa non tenebitur reddere. Non tamen licet petere, nec reddere quando mulier est, certa de impotentia eo quod transactum est triennium, & non potest probari, li. 7. dis. 102. á n. 6. vsq. ad 12.

35. Consulendum est, vt curetur simultanea seminis effusio, etiam se prouocando tactibus ante concubitum, non est tamen necessaria ad generandum multum tamen confert, vt facilius generetur; vnde vir non tenetur expectare femine effusionem, & non peccat, se ad prius seminandum prouocans, sed potest vbi semen effundit copulam continuare donec femina seminet. Item licet femine, virili iam membro extracto tactibus se excitare donec seminet; & erit culpa venialis extra vas effundere aliquam paruum distillationem, & nulla erit si vir præter intentionem effundat ex festinatione, lib. 9. disp. 17. á num. 7. vsq. ad 14.

36. Vir retrahens se ante seminis proprii emissionem, peccat venialiter, non existente iuxta causa si non dum vxor seminarit, nec seminandi in ipsa, vel in illo extra vas periculum subsit, peccatum vero erit mortale si detur tale periculum; item femina seminate maritus, data opera, ante proprii seminis emissionem á copula desistens, peccat venialiter; & é contra desistens mulier, seminate viro; & nullum peccatum

erit si post seminationem femine ante suam desistat aduertens periculum vite sibi eminens si seminet, vt si fera, aut hostis veniret etiam cum periculo extravas effundendi; tamen in coitu fornicario postquam femina seminauit, aut est in seminandi periculo inuitabili, non solum non tenetur seminare, sed seminando nouam committit culpam. Item eunuchus non emittens aptum semen ad generationem, fornicando peccat duplex peccatum, alterum fornicationis, alterum contra naturam. Item maritus, vxore dissentiēte, non seminans, peccat crimen iniustitiæ lethale, lib. 9. disp. 19. 4 n. 3. vsq. ad 9.

37. Debitum exigere tempore menstrui in nullo euentu excedit culpam venialem, & nulla erit si exigat ad vitandum in se; vel in alio fornicationem, vel si vir fluxum seminis patiatur, & vxor tenetur reddere debitum tempore menstrui dempto vno casu v.g. si coniuges probabiliter existimēt monstrum ex eo concubitu gignendum, lib. 9. tota disp. 21.

38. Petere & reddere debitū tempore prægnationis, est peccatum mortale si periculum abortus, sit & sine tali periculo, nec est veniale petere, & sub præcepto est reddere; idem dicendum de tempore proximo post partum in quo durat illa immunditia corporalis; & idem de tempore, quo mater sobolem lactat; excusabitur tamen si ita sit pauper, vt non sit soluendo nutrice lactiturę eo quod excicantur vbera, vel quando lac est perniciosum proli, vir tamen non condemnatur exigens, lib. 9. tota disp. 22.

39. Coniux non est communicatus potest petere debitum ab excommunicato, & excommunicatus tenetur reddere, & potest etiam petere, & non excommunicatus tenetur illi reddere, idem dicendum quando vterque est excommunicatus, lib. 9. disp. 14. à n. 18. vsque ad 22.

40. Petere debitum & reddere in loco publico coram alijs, est peccatum mortale, & tactus redditur illiciti, & qualitas culpe pensanda est ex actuum qualitate, & astantium fragilitate lib. 9. disp. 15. num. 1. & 2.

41. Petere vel reddere debitum in loco sacro extra necessitatis casum, est peccatum mortale sacrilegium, & locus manet pollutus. Secus dicendum quando diu sunt in Ecclesia, vt uno mense, & petunt, & reddunt ad euitandam incontinentiam, & desideria in Ecclesia extra necessitatem sine intentione consummandi intra illam sed extra, non sunt sacrilegia, nec aspectus, nutus, verba in honesta, nec tactus quantumcumque turpes absque periculo pollutionis, etiam inter solutos, lib. 9. disp. 15. à num. 3. vsque ad 21. Et nomine loci sacri ad hunc effectum intelligitur sola Ecclesia consecrata, aut benedicta deputata ad diuina, aut ad fidelium sepulturam, à tecto interiori vsque ad pavementum, & à summa ara vsque ad parietem oppositum; vnde non est sacrilegium si copula habeatur supra Ecclesie tectum; vel ibi interficiatur, nisi quod est supra Ecclesie tectum, sit capella eiusdem Ecclesie ad quam patet aditus ad ipsam Ecclesiam.

idem si habeatur extra parietes Ecclesię, nisi sit illa pars parietũ exterior sēmeteriũ; itē non reputatur locus sacer, locus sub Ecclesia cōstitutus; vt si ibi sit cella, cauerna, aut spelũca nisi sit fornix, quę appellatur sepultura cōcaua idē dicendũ de porta Ecclesię, & de cameris Ecclesię inherētibus, de turre, & sacristia: tamē veniūt nomine Ecclesię, prōpilęa circumducta intrinsecus per templi summitatē ad puluerē tecto excutiendum vulgo, (as cornijas que ha em as paredes da Igreja por dentro, para sacudir o pó dellas.) Item chorus, locus organorũ, & locus deputatus ad confessiones mulierũ intra Ecclesię parietis concauũ ex parte mulierũ, non ex parti cōfessoris, sed nō venit nomine Ecclesię Camera iustar Odęi vulgo (tribuna) secus dicendũ de Ecclesia ab Episcopo benedicta cęptaq; ipsius authoritate ędificari, vel destructa authoritate Episcopi, vt reędificetur; secus si sine eius authoritate, & non sit spes reędificationis. Item comprehenditur nomine Ecclesię si laxetur Ecclesia parte aliqua sibi addita aut capella, licet non benedicatur; secus dicendum de oratorijs priuatis. Item venit nomine Ecclesię, Ecclesia heremitorum authoritate Episcopi erecta, & pręsumitur talis; quando symbolum est supra tectũ erectũ, & pulsatur publicē, & celebratur Missa indifferēter omnibus per decenniũ. Item cēmeteriũ benedictũ ab Episcopo, & claustra religiosorũ si benedicta, aut deputata sit ad sepeliendũ, sed. dic. de alijs habitaculis illorum, licet Prior conuentus benedicat omnibus

nibus noctibus dormitorium, & aspergat aqua lustrali, & sit ibi altare constitutum ad celebrandum; idē dicendum de loco profano in quo est sepultus aliquis, attento iure canonico; secus attento iure civili lib. 9. disp. 15. § n. 23. vsq. ad 43.

42. Pactum iuramento firmatum, & initum mutuo consensu coniugum de non petendo, & reddendo debitum, possunt ambo mutuo consensu illud remittere, si fuit factum in eorum fauorem; secus si intuitu pietatis, vt continentiam ad Dei cultum obseruaret lib. 9. disp. 37. n. 20.

43. Petere, vel reddere debitum tempore feriarū nulla est culpa; nec prohibitio talis inuenitur, lib. 7. disp. 7. § n. 21. vsq. ad 23. Nisi fiat in contemptum; dicitur autem contemptus quando operans vult contradicere legi, vel non vult illi subicere; idem quando dicit non abstinere modo, licet Deus precipisset, vel si parui pendat festum, quod non accidit nisi in hæretico, vel infideli, lib. 9. tota disp. 12.

44. Petere, vel reddere debitum die, qua comunicaturus est, indecens est, sed caret omni culpa si petatur ratione proles licet in actu venialia misceantur; item ratione vitandæ fornicationis, licet si venialis culpa ratione voluptatis, nisi sit magna festi solemnitas, v.g. dies iubilæi, specialis deuotio, vel nota aliqua ex omissione communis, & coniux non excusatur à redditione debiti; nec tenetur illa die sub veniali abstinere à communione, & vt decenter ad Eucharistiam accedatur post coitum conjugalem, non

est opus intercedere triennium, aut amplius, sed mora debet esse dum, illa mentis euagatio perseuerat; item petere, vel reddere post Eucharistiam, nec venialis culpa est; quámuis sit concilium ab illa abstinere, lib. 9. tota disp. 13.

Declaratorie littere.

1. Pius Quintus in motu quodam proprio edito Anno 1566. die 26. Augusti incipienti Sanctissimus; declarauit non esse necessariam gradus propinquioris mentionem, sed sufficere remotioris, obtentis tamen postea litteris declaratorijs super propinquiori, & de solis gradibus consanguinitatis, & affinitatis loquitur, dempto semper primo, quæ litteræ declaratoriæ petuntur solo foro externo, vt caueatur scandalum, remoto illo non sunt necessariae, nec obligatoriæ, & matrimonium initum virtute dispensationis solum exprimentis remotiorem gradum, illis non obtentis, validum manet; quamuis Ordinarius abutens dispenset, non allatis illis, & quando petitur dispensatio, pro foro conscientie, affinitatis ex copula fornicaria occulta, non sunt necessariae, dum modo propinquior non sit primus gradus, lib. 8. disp. 24. á n. 23. vsque ad 32.

Delectatio.

1. Si coniux delectetur in actu coniugali in alterius viri, aut feminae cogitatione carnaliter dilectorum, peccat mortaliter; secus dicendum si sit delectatio in sola pulchritudine viri, aut feminae, vt ad actum conjugalem excitetur, lib. 9. disp. 17. n. 6.

2. Delectatio venerea, seu libidinosa dicitur illa, quę in ipsa carne sentitur cum commotione spirituum subserviientium generationi circa partes libidinosas ad differentiam eius, qua placet tactus, visus proprii corporis, seu alieni, lib. 9. disp. 46. n. 5.

3. Coniuges possunt sine peccato mortali delectari morose, secluso pollutionis periculo, in copula cogitata tanquam presenti dum absentes sunt, aut eo tempore, vel in loco in quo copulam exercere non possunt quamvis ex illa delectatione consurgat membri commotio, tamen committunt solum peccatum veniale lib. 9. disp. 44. à n. 2. vsque ad 5. Et peccabunt mortaliter præviso periculo pollutionis; secus si prævisa distillatione, lib. 9. disp. 45. n. 40 & 42.

4. Licita est coniugatis delectatio morosa quando copula est illicita ratione salutis, abortus ve periculi, remoto pollutionis periculo, vel ratione impotentiae superuenientis matrimonio, vel ratione affinitatis contractę ab vno, vel utroque coniuge respectu alterius; secus dicendum si debiti petitio sit interdicta ratione dubij de valore matrimonij, vel ratione voti; tamen erit licita delectatio si alter, vel vterq, coniux vouisset solum se non petiturum debitum, lib. 9. disp. 44. à n. 19. vsque ad 27.

5. Liciti sunt omnes actus voluntatis, vt delectationis, gaudij, & desiderij circa copulam futuram, vel præteritam habitam, vel habendam tempore coniugij, tamen est illicita delectatio sensitiua de copula habenda tempore coniugij, vel de copula cogitata sub

conditione, si adesset matrimonium; licita tamen est delectatio appetitus sensitiui exactibus, aspectibus & verbis cogitatis ab sponſis de futuro conſurgens in caſu, quo licita eis ſunt, remoto periculo pollutionis, ſed vidui peccant mortaliter admittentes delectationem veneream, & ſenſitiuam ortam ex copulæ habitæ, tempore matrimonij, cognitione, libr. 9. tota diſp. 47. *Delegata poteſtas.*

1. Ordinarius poteſt delegare, non autem delegatus, niſi Principis ſupremi; item delegatus ad vniuerſitatem cauſarum reputatur Ordinarius, & poteſt ſubdelegare vnam, & alteram cauſam, libr. 3. diſp. 31. n. 2. & 3. Ille autem dicitur delegatus ad vniuerſitatem cauſarum, cui genus cauſarum committitur ſub vno nomine collectiuo, quamuis non ſit generaliffimum, ſed ſubalternum, licet ſit reſtrictum quoad tēpus, quantitatem, vel quoad locū, ibid. n. 4. Item delegatus inferioris Principis non ad vniuerſitatē cauſarū poteſt ſubdelegare ex licētia tacita, vel expreſſa, n. 6. & 7. Et non poteſt Ordinarius dare licentiā ſubdelegandi nomine ipſius delegati, n. 8. Item delegatus inferioris Principis ad vnam cauſam nō poteſt totam illam ſubdelegare, nec articulum, iuriſdictionē cōtinentē; poteſt tamē, qui nudi miniſterij eſt, n. 10. Itē nullus delegatus etiā Principis poteſt ſubdelegare cum facultate ſubdelegandi, numer. 9. Item Ordinarius non poteſt totā iuriſdictionem, in conſulto Principe, delegare, item parochus in perpetuum in cōſulto Epifcopo niſi ad breue tēpus, v. g. per

per duos menses, vel tres ex aliqua iusta causa, ibid. num. 11.

2. Parochus proprietarius potest delegare alteri sacerdoti, licentiam assistendi matrimonio cum facultate subdelegandi, lib. 3. disp. 31. n. 12. Item non proprietarii possunt delegare, assistentiam matrimonij alteri, licet sit ad breue tempus, n. 13. & 14. Tamen hij non possunt delegare totam curam, sed aliquas causas, nisi sit consuetudo in contrarium; item non possunt delegare cum facultate subdelegandi, n. 15. & 17. Potest tamē parochus dicere ex nunc ego do facultatem assistendi matrimonio, sacerdoti quem tu designaueris, n. 18.

3. Parochus præsens assumens Vicarium, vt illum adiuuet, hic Vicarius non potest delegare. Itē Episcopus committens, aut eius generalis Vicarius, sacerdoti, vt recipiat informationem, ac testes ad aliquorum habilitatē, & informatione recepta assistat matrimonio, hic delegatus non potest subdelegare informationem, assistentiam vero maximē. Item delegatus ad assistendum alicui matrimonio à parocho perpetuo, non potest subdelegare, nisi Principis supremi delegatus sit; secus si sit delegatus ad assistendum omnibus matrimonijs parochiæ, licet limitetur tempus, lib. 3. disp. 31. n. 19. 20. & 21.

4. Potestas delegata est odiosa, & non est extendēda de casu expresso ad non expressum, libr. 3. disp. 35. num. 9.

5. Iurisdicctio voluntaria delegata potest extra ter
rito

ritorium excerceri; unde non solum parochus, sed sacerdos delegatus ab illo, validé assillet extra parochiam, licet dicat vade domum Mariæ, & assilte ibi matrimonio licet domus sit intra parochiam, vel, si dicat coniuge Petrum, & Mariam in mea Ecclesia, & similia, lib. 30 tota disp. 34.

6. Renuocatio delegati, necessarium est, vt si illi intimata ab Episcopo per Nuntium ad id destinatū, vel epi lolam, & non sufficit quęcumque notitia reuocationis, lib. 3. disp. 30. n. 13.

7. Officialis Episcopi, cui delegatur dispensatio in impedimentis matrimonij, potest subdelegare informationem, & receptionem testium, non vero ipsā dispensationem, lib. 8. disp. 27. n. 43.

8 Quando committitur aliquid in Trid. vel alibi, Episcopis tanquam Sedi Apostolicę delegatis, vel quando dicit Pontifex autoritate nostra hoc fac, est potestas delegata, nisi aliās competat illis de iure ordinario, lib. 8. disp. 2. n. 10.

9. Delegata potestas reuocari á superiore absque causa, solo suo arbitrio, non solum valide, sed etiam iuté, & licité per se loquendo, libr. 8. disp. 33. num. 7.

10. Potestas delegata potest committi expresso nomine, solo proprio delegati, aut solo nomine dignitatis, aut vtroque, & si fuerit commissā personę cessat morte delegati; secus si dignitati; & an commissio facta sit personę, vel dignitati? Iudicandū est ex subiecta materia, & alijs verbis, & si deduci nequeat

queat tunc ex proprij nominis delegati aut eius dignitatis expressionis, & indubio vtraque concurrens, v.g. personalis, & realis, præfertur personalis, & commissio facta personæ nō transit ad successorem, facta vero dignitati transit, vt facta Vicario Episcopi; secus dicendum de cōmissione facta legato etiam à latere sub nomine dignitatis, vel facta Canonico; item illa dignitas proprie habet successorem, quæ perpetuo exigitur in Ecclesia; item commissio transit ad successorem licet non contineat iurisdictionem, & licet ille cui commissio fit nomine dignitatis sit coniunctus sanguine, aut stricto amicitie vinculo cum delegante, libr. 8. disput. 27. à n. 1. vsq. ad 15.

11. Commissio facta expresso nomine dignitatis & personæ simul, censetur personalis, & non transit ad successorem, nisi commissio secundum alterum intellectum reddatur omnino inutilis, lib. 8. disp. 27 à n. 17. vsq. ad 21.

12. Commissio personæ facta non expirat eius dignitate; secus si sit realis licet non deponatur, se transferat ad aliam non continentem primam, & quamvis res non sit integra. Et personalis cōmissio cessat censente persone dignitate re integra, licet persona delegati sit priuata officio, vel dignitate in delicti penā vel quando transit ad statum incompatibilem, lib. 8. disp. 27. à num. 22. vsq. ad 28.

23. Officialis Episcopi dicitur Vicarius generalis, & commissio illi facta non potest expèdiri per Episcopum etiam remoto illo, & factus Episcopus eius-

eiusdem Episcopatus non potest expediri commissio-
nem factam illi forma ordinaria, dicendo offi-
ciali talis diocesis; si vero fuerit commissio perso-
nalis poterit; item Vicarius Capituli Sede vacanti,
potest expedire dispensationes commissas officia-
li, licet clausula dicat Vicario Episcopi; item Vi-
carij prælatorum habentium iurisdictionem quasi
Episcopalem. Item Vicarius Episcopi confirma-
ti, & nondum consecrati; & si duo sint officiales
Episcopi, & delegatio fiat simpliciter officiali, &
alter ex illis sit principalior, illi soli censetur com-
missio facta, quando vero est æque vterque prin-
cipalis iudex erit, quem elegerit actor, vel cui pri-
mo fuerint littere presentate, & si fuerint simul
vtrique presentate neuter effectus est iudex do-
nec Princeps declaret, & ubi præsentatum est
cuidam rescriptum ex æqualibus Episcopi, non po-
test alterum adiri, & postquam pronunciauit res-
criptum esse subreptitium, non potest retracta-
re sententiam, libr. 8. disp. 27. à numer. 29. vsq.
ad 39.

14. Littere dimanates à Sede Apostolica, aut sunt
iustitiæ, & tunc pereunt morte concedentis re inte-
gra; secus si non integra. Dicitur autem res non inte-
gra, quando iudex iussit legitime partes citare; aut
littere sunt gratiæ, & tunc sic distinguendum est. Aut
ea gratia cum limitatione conceditur, aut absolute;
si cum limitatione, aut ad beneplacitum, & vo-
luntatem personæ concedentis, & tunc cessat

concedētis morte, quamuis res non sit integra; secus si concedens dicat donec reuocauero, vel talem rem fecero, si enim ante mortem non reuocet concedens, vel non faciat illam rem gratia est perpetua, atque eadem perpetuitate gaudebit si ad beneplacitum Se dis concessa sit. Quod si absolute concedatur gratia, aut est facta, quia nempe respectu eius fauorem conceditur á nullius executione pendet, aut pendet ab executione commissarij necessarij, vt pote cui imponitur præceptum exequendi, vt contingit in dispensationibus matrimonialibus, & non perit gratia morte concedentis, quantumuis res sit integra. Aut est gratia facienda, quæ scilicet respectu eius, cui fit, nõ est perfectè concessa; sed pendet ab executione commissarij voluntarij, vt pote cui non præcipitur exequi, sed sola exequendæ gratiæ licentia datur, & perit morte concedentis re integra, secus non integra. Dicitur autem res integra in his rebus in quibus non est citatio partis quando commissarius primum actum exercere cepit correspondentem citationi partis in iurisdictione contentiosa, vt si cepit vocare partem ad cognoscendum de præcum veritate, libr. 8. tota disp. 28.

15. Non est necessaria scriptura ad substantiam gratiæ, nec gratia expirat mortuo Pontifice ante litteras expeditas, & fas est in foro conscientix ea vti ante expeditas litteras, & potest solui & recipi pensio, litteris non expeditis & quamuis ita conuenient sit inter partes tenetur soluere ille, qui ita conuenit

in

in primis sex mensibus, transactis autem illis recipiens, & soluens incurrit excommunicationē reservatam Summo Pontifici per motum proprium Pij Quinti, & non potest pensio recipi, nec solui, nō cōfectis litteris. Item gratia continens iurisdictionē, vel ad aliquid faciendum, vt ad testandum, valet ante litteras expeditas moriente concedente. Sed dispensatio non sufragatur in foro externo, litteris non expeditis, & quando expediuntur, sufragatur à tempore concessionis gratiæ, etiam si mortuo Papa, qui eam concessit, expediantur litteræ nomine sequentis in forma; (quia rationi congruit) tamen litteræ concedentes iurisdictionem iudici, qui per eas deputatur requirunt necessario ante iudicij initiū eas expeditas esse, ita vt si incipiatur iudicium antea, nīhil valeat, lib. 8. tota disp. 29. Vtrum autem requiratur semper scriptura ad probationem gratiæ nō resoluit Doctor, ibid. n. 8.

16. Potestas delegata ad dispensandum in votis, vel iuramentis Deo factis, non extenditur ad commutandum. Item potestas ad dispensanda, vel commutanda vota, non extenditur ad iuramenta, quando iuramentū est independēter à voto; secus si est in confirmationem voti: tamen potestas ad dispensandum, vel relaxandum iuramenta solo Deo facta, extenditur ad vota, lib. 8. disp. 3. à n. 14. vsq. ad 23.

Demonstratio.

1. Demonstratio, v. g. (accipio te quæ, vel quia est sterilis, vel quia procuras venena sterilitatis) per se

Sumpta nunquam suspendit, nec vitiat matrimoniū cuiuscumque sit, qualitatē, siue sit turpis, siue contraria substantiæ matrimonij, siue vera, siue falsa sit, habetur pro non adiecta, ac firmum manet matrimonium; secus dicendum quando apponitur per modū conditionis, tunc enim si fuerit turpis reijcitur, honesta suspendit, si contraria substantiæ matrimonij irritat, & si apponatur, ut modus, si sit cōtrarius substantiæ matrimonij irritat, si impossibilis, vel turpis reijcitur, si necessarius habetur pro impleto, & si est honestus, & possibilis non suspendit, lib. 5. disp. 19. à num. 1. vsq. ad 16.

Denuntiatio.

1. Denuntiare impedimenta matrimonij occulta tenetur, qui ea nouit, & correctio præmittenda si probabilis ex tat spes, ut profit; non tamen tenebitur denuntiare si timeat probabiliter magnum scandalum; tenebitur tamen quamuis acceperit impedimentum sub secreto, & confessionis secreto, cum tamen non sit vera confessio; item tenetur si audiuit à persona digna, ea non denuntiante antea; secus si non est fidedigna, leuisque reputaretur eius dicto denuntiās & si audiuit, & non meminit à quo audiuit, vel audiuit à persona nihil certum scienti; consulendum est, tamen huic audienti à non fidedignis personis, ut faciat illas testificari quando impedimentum non est infamatoriū; itē non tenetur denuntiare si nouit cōtrahentes impetrasse dispensationē occultā pro cōscientiæ foro, cū sit impedimentū occultū, lib. 3. tota disp. 13.

2. Denuntiationes non sunt de matrimonij essentia, sunt tamē de præcepto obliganti ad mortale eas omittere, vel non facere eas in vtriusque parrochia; secus dicendum si omittatur vna ex tribus quando moraliter creditur nullum esse impedimentum, vel quando non fiunt continuę, & magnum non intercedit spatium inter vnam, & alteram, libr. 3. tota disp. 5.

3. Denuntiationes debent fieri in vtriusque parrochia contrahentis, á proprioparcho, vel alio de eius licentia, & debent fieri in parrochia vbi diutius habitarunt: non tamen faciendę, vbi est moderna habitatio, nec vbi est antiqua, si consanguinei contrahentium ibi non sunt, sed tunc debent fieri vbi sunt, & debent fieri tribus diebus continuis festiuis, & non debent immediate se subsequi, & si sola vna præmittatur non debet statim matrimoniū celebrari, & debent fieri inter missarum solemnia; tamen sufficit, vt fiant in locis publicis competentibus, idem dicendū quamuis non sit dies festiuis, & aliqua ex causa est magnus concursus populi ad Ecclesiam, libr. 3. tota disp. 6.

4. Denuntiationes repetendę sunt, quando factis matrimoniū differtur, vel matrimoniū in quo sunt factę fuit irritum, sed instauratur in foro externo, nisi paulo ante præmissę essent, libr. 8. disp. 35. n. 20.

Dignitas.

1. Vicarius Capituli, Sede vacante, habet dignitatē requisitam, vt possit esse delegatus Pontificis:

Item Vicarius Episcopi confirmati, & non dum consecrati; item Vicarius praelatorum habentium iurisdictionem quasi Episcopalem in sua diœcesi nulli Episcopo subdita, lib. 8. disp. 27, á numer. 32. vsque ad 35.

Dispensatio.

1. Habens priuilegiu dispensandi in casibus Episcopi, non potest dispensare quando Episcopo conceduntur ratione solius necessitatis, lib. 2. disp. 40. numer. 9.

2. Vicarius generalis Episcopi in matrimonij impedimento non potest dispensare, nec in alijs in quibus potest Episcopus nisi specialiter committantur, lib. 2. disp. 40. n. 12.

3. Episcopi non poterant, attento iure antiquo dispensare in denuntiationibus matrimonij, sed solum consuetudine scita, & tolerata; hodie tamé per Conc. Trij non solum illi, sed etiam Abbates habentes iurisdictionem quasi Episcopalem, & non solum dispensare, sed etiam abbreuiare tempus, vel prolongare denuntiationes ex iusta causa; item dispensare ne fiant diebus festiuis, sed ferialibus. Item prelatus alterius contrahentis potest cum utroque dispensare. Item Vicarij sancti Ioannis; secus dicendum de Vicarijs foraneis, & de parochijs; item non solú Episcopus, sed etiam Vicarius possunt delegare hanc facultatem, lib. 3. tota disp. 7.

4. Dispensatio in matrimonij denuntiationibus, exigit iustam causam sub mortali, sufficit tamen cognitio

tio causę extraiudicialis sine figura iudiciij, & testibus non iurantibus, & dispensatio potest fieri extra dięcesim quamvis litte suborta circa illam, ea cognitio causę debeat fieri intra, lib. 3. tota dispens. 8.

5. Episcopus negans dispensationem in denuntiationibus, existente causa iuxta, quandoque peccat quandoque autem minimę, tamen tenetur quando scandalum sequitur, vel datur suspicio malitiosi impedimenti, vel expedit valde ad bonum animę, aut corporis secus quando nullum publicum, aut priuatum notabile damnum sequitur. Item quando adest causa potest Episcopus ponere aliquam multam pecuniariam, non ob dispensationem, sed in delicti pęnitentiam, & existente iustā causa non datur appellatio quoad effectum suspensiuum; sed solum deuolutiuū, vt cōpellat superior inferiorē dispēfare & in isto casu tenetur superior dispensare, vel cogere inferiorē, vt dispenset Quando autem dispēfatio nō erat debita, sed grauita, v. g. quia non tenebatur, non datur appellatio; potest tamen implorare officium superioris, vt ex officio, & misericordia dispenset, nō vero de rigore iuris. Item quando ius ex aliqua causa pręcipit dispēfationem, tunc si nolit, iudex potest appellari quoad effectum deuolutiuum, & suspensiuum, & actionem habet, vt secum dispensetur ex pręcepto legis. Item quoties Episcopus tenetur dispensare, & non potest haberi copia illius, vt dispenset, vel deneget, potest omisiss denuntiationibus contra

hi matrimonium, idem dicendum quando quis tenetur cum aliqua contrahere, & diu distulit, timeturque si modo absoluator fore, ut non contrahat, & confessio instat, v.g. qui est proximus morti; secus dicendum quando concurrunt alię causę iustę, sed Episcopus non tenetur dispensare licet possit. Item parochus omisis denuntiationibus, assistens matrimonio mortis sibi cominatę timore, non peccat, nisi fiat in contemptum, lib. 3. tota disp. 10.

6. Is, cuius culpa euenit impedimentum ne sponsalia perficiantur, tenetur dispensationem procurare v.g. si femina sit deflorata, vel patiatur magnę fame detrimentum, ni ducatur in vxorem; & idem quādo, cessantibus his, potest facile impetrari dispensatio; secus quando nec hęc cōcurrunt, & dispensatio eget magnis expensis, & magna mora, libr. 1. disput. 56. num. 4.

7. Dispensatio sepe continet aliquid iure communi non prohibitum ad placandas consciencias maximē quando stando in iure communi dubia erant, ut passim in bullis circa oua, & similia, libr. 2. disp. 37. numer. 15.

8. Incuntes matrimonium inualidum ignoranter, omisis denuntiationibus, non solum quando fuit impedimentum consanguinitatis, sed quoduis aliud, carent spe dispensationis, quando impedimētum est tale, ut denuntiationes præmissę conferre possent ad illud detegendum, libr. 3. disp. 42. num. 7. & disp. 45. num. 2.

9. Potestas dispensandi circa beneficia concessa Episcopo, non est restringenda solū ad beneficia simplicia, lib. 8. disp. 2. n. 8.

10. Potestas dispensandi est late interpretanda, & favorabilis, quamvis ipsa sit odiosa; extenditur tamē solum ad casus quoquo modo ad abptabiles casibus in potestate expressis; item est late interpretāda quādo solum agitur de solo præiuditio ipsius concedentis facultatem; secus quando vergit in tertij præiudicium, vel consuetudine inducta sit certa interpretatio in ea materia, nec facultas dispensandi absolute concessa extenditur ad dispensandum in iure naturali, vel diuino, quando id tale est, vt specialissimè reseruetur Summo Pontifici: secus si non est ita strictè. Item interpretabitur latè quando ea conceditur ad petitionem, & fauorem ipsius dispensaturi, cum personis non expressis; secus si ad petitionem talium personarum expressarum, libr. 8. disput. 2. à numer. 1. vsque ad. 6. Item quando est dubium vtrum dispensatio extendatur ad aliquod casum? interpretandum est eam non extendi; secus si fuerit dubium an potestas dispensandi extendatur, vt virtute illius possit dispensari? ibidem numer. 9. Item potestas dispensandi concessa in Tridentin. Sess. 24. Episcopis, non est odiosa, & competit Abbatibus, & alijs prælatis habentibus iurisdictionem quasi Episcopalem, ibidem, numer. 12.

11. Potestas dispensandi in quodam casu, eo tacito,

timore ne facultas denegetur, est subreptitia quando petens scit prelatum esse in contraria voluntate habituali, quia in similibus nunquam vult dispensare vel quando oppinatur se non posse; secus quando non adest hec voluntas habitualis, vel opinio contraria, lib. 8. disp. 21. n. 24.

12. Potestas dispensandi in aliquo gradu, extenditur ad gradum ex utroque latere; secus dicendum quando adiunctus est alius gradus etiam inferior, ut si contrahentes sint coniuncti in secundo, & tertio gradu, & potestas sit ad solum secundum, lib. 8. disp. 24. n. 9. & 10. Item potestas dispensandi in gradu consanguinitatis, non extenditur ad eundem affinitatis, ibid. n. 19. Tamen potestas dispensandi in affinitate includit potestatem dispensandi in publica honestate simul concurrenti, licet sit ex matrimonio rato, ibid. n. 41. Item potens dispensare in aliquo gradu, potest in eo dispensare, quamvis sit mixtus ex alio propinquiori, nisi si alter eorum distet a stipite in primo gradu, ibid. num. 34.

13. Papa potest dispensare non solum in iure diuino, & naturali pendente ab humana voluntate, ut in voto, sed etiam in iure diuino absoluto, aliquando in casu aliquo speciali, ex causa urgente, non in vniuersum id ius, in quo dispensat, abrogando, sed eius obligationem verè tolendo per veram dispensationem, lib. 8. disp. 6. a n. 1. vsq. ad. 6.

14. Papa potest dispensare cum legitima causa, ut sacris initiati uxores ducant, tamen si absque causa

peccabit grauissime, sed tenebit matrimonium. Itē potest dispensare in voto solemni religiosorum, existente iusta causa, & illa deficiente, non valebit matrimonium, & sic dispensatus vbi dimisit habitū, nō tenetur ad Officiū diuinū, lib. 8. disp. 8. à n. 1. vsq; ad 11. Vtrum Pontifex possit dispensare, vt matrimonium monachi ad tempus duret, nempe donec habeat prolem, & statim ad religionem redeat? Negat Doctor; potest tamen Papa ita cum monacho dispensare, vt si habita prole vxor libere consensiat, vel causam diuortij perpetuam dederit per fornicationem, teneatur ad religionem reddere, ibidem numer. 9.

15. Papa non potest dispensare in impedimentis iure diuino, & naturali dirimentibus matrimonium v.g. in primo gradu ascendentium, vt inter parentes & filios, & in primo lineę transuersę, vt inter fratres, & sorores: tamen in alijs omnibus potest ille solus, vnde nec legatus à latere potest in eis dispensare, nisi in speciali casu cum necessitate, sine aditu ad Pontificem, & quando impedimentum est occultū. Item Episcopus non potest dispensare in cognatione spirituali ex Baptismo non solemni orta, nec in publica honestate ex sponsalibus, nec in cognatione legali, licet non detur facilis recursus ad Papam, lib. 4. disp. 6. à n. 11. vsq; ad 17.

16. Papa potest dispensare, vt in quacumq; ætate matrimonium initum valeat, modo pueri vsq; rationis habeant, lib. 7. disp. 104. n. 11.

17. Papa potest dispensare in radice matrimonij irriti legitimando prolem in directe quoad bona temporalia, & directe quoad spiritualia erga personas sue iurisdictioni temporali non subiectas etiam nulla existente causa, peccabit tamen grauissimè, quamuis parentes mortui sint, & si cedat in tertij præiudicium credit Doctor noluisse Pontificem iuri aliorum acquisito derogare. Attamen Papa non poterit, quãdo prolex habita fuit, nullo precedenti matrimonio irriti, legitimare eam quoad temporalia extra loca sue iurisdictionis temporalis, velquãdo matrimoniũ fuit irritum ob impedimentum iuris naturalis, vel diuini, etiam in casu speciali, in quo potest dispensare in tali impedimento; idem dicendum de prole genita ex professo, vel in sacris constituto; idem quando matrimonium fuit nullum ex defectu consensus alterius, vel vtriusque. Item Princeps secularis nulla ratione potest legitimare prolem habitam ex matrimonio irriti, vt capax sit ordinum ac cæterorum Ecclesiasticorum, lib. 8. disp. 7. à n. 1. vsq. ad 11.

18. Papa non potest dispensare in pluralitate vxorum, lib. 7. dis. 80. n. 9. Secus de cognatione spirituali, lib. 8. disp. 19. n. 7.

19. Dispensare censentur Papa, vel Princeps supremus, vel quicumque inferiores admittentes scienter ad actum iure prohibitum, in quo illi possunt dispensare. Item censetur tacite dispensare, quando prælatus, cum potest facile contradicere, non contradicit, sed tacet. Tamen non censetur dispen-

fatío vltra casum expressum, libr. 8. tota disput. 4.

20. Papa erga se ipsum potest dispensare; in his, in quibus potest cum subditis; idem dicendum de supremo Principe seculari, & Episcopis, prælatis regularibus siue Prouincialibus, siue Generalibus, siue Præpositis localibus, vel vicegerentibus; idem de habente iurisdictionem delegatam in vniuersum cum aliqua communitate, cuius ipse est pars; secus si cū certis personis, lib. 8. tota disp. 3.

21. Legatus á latere non potest dispensare in impedimentis matrimonium dirimentibus, nec habet maiorem iurisdictionem in Prouincia sibi commissa, quam Episcopus in suo Episcopatu, lib. 8. disp. 6. numer. 15. Nec dispensat valide absque legitima causa in causis sibi commissis, lib. 8. disp. 17. n. 5.

22. Episcopus potest dispensare in impedimentis matrimonium dirimentibus in casu magnæ necessitatis, lib. 8. disp. 6. n. 24. Secus extra casum necessitatis, ibid. n. 17.

23. Episcopus in impedimento dubio omnino, non potest dispensare, sed potest declarare gratia tollendi scandali, non esse opus dispensatione. Quando autem non est res omnino dubia, & datur præsumptio pro impedimento, tunc eget Pontificia dispensatione, & existentibus opinionibus negantibus, & affirmantibus, potest sequi probabilem, & non probabiliorem opinionem, lib. 8. disp. 6. n. 18. Nec potest dispensare virtute Trident. Sess. 24. cap. 5. de refor-

mat. cum habeatibus impedimentum dirimens, quādo bona fide, pramissisque denuntiationibus contraxere, vt denuo ineant, *ibid.* n. 19.

24. Episcopus potest dispensare in omnibus impedimentis impediētibz solum matrimonium, exceptis sponsalibus, voto, & impedimento interdicti Eccles. quando superior interdixit matrimon. secus si ipse, vel inferior, *libr. 7. disp. 17. à numer. 10. vsque ad 15.*

25. Episcopus, seclusa reſeruatione, potest dispēſare in ſua diœceſi in omnibus votis, ſicut Pontifex in toto orbe, ratione vero reſeruationis, non potest diſpensare in abſolutis caſtitaſis religionis ve votis, etiam emiſſis à perſona alterius potestati ſubiecta, vt à coniugata, ſeruo, filio, ſine licentia viri, Domini vel Patris. Potest tamen in voto temporali caſtitaſis, caſtitaſis coniugalis ſeruandę, non petendi debitum abſque licentia, vel cum ea alterius, vel de communi conſenſu facti; ſecus dicendum de voto virginitatis ſeruandę, niſi expreſſe vouens noluerit ſe ad caſtitaſtem obligare, ſed ſolum ad corporis integritatē conſiſtentem in abſtinentia à primo luxurię actu. Potest etiam Episcopus diſpensare in voto non ineundi matrimonium, niſi ſit in fauorem tertij id petentis cuius intereſt, vt emiſſum ſit; ſi tamen remittatur ius, tunc poterit, & tertius potest remittere totā illam obligationem ſi ſolum eius intuitu fuit factum ſecus ſi ſimul religionis ad id offerendum Deo, & in dubio cenſetur factum in fauorem tertij, & quando

alterius nihil inter est censetur in dubio factum in honorem Dei. Potest etiam dispensare in voto non assumendi ordines sacros, & in voto disiunctiuo, cuius altera pars est reseruata, altera autem non; item in voto assumendi habitum feminarum, quas vulgo, (beatas,) vocant; secus dicendum de voto ingrediendi Religionem Ordinis Militaris Diui Ioannis. Item potest dispensare in voto cæterorum Ordinū Militarium, & in voto strictoris religionis, & perseverantię in religione, & post exitum, iusta causa poterit ne iterum ingrediatur, & in differenda voti religionis executione dummodo non sit adeo, vt sit periculum in eum statum incidendi, vt fiat impotēs: item potest dispensare, vel commutare quando votum castitatis, vel religionis commutantur á Pontifice in materiam non reseruata; tunc enim poterit in eam, vel in aliam commutare, & quando is, cui Pontifex votum castitatis commutauit in confessionem menstruam, nec commutationem impleuit, non tenetur ad prius castitatis, religionis ve votum, nec habet impedimentum ad matrimonium. Et hæc votorum reseruatio non est tam strictē accipienda quin liceat Episcopo dispensare, magno incontinentię periculo eminenti, nec dante facili recurſu ad Papam ratione paupertatis, vel alię causę; idem dicendum de ceteris votis reseruatis Pontifici; secus dicendum dante facili recurſu ad Pontificem, aut ad Nuntium habentem commissionem incis dispensandi. Itē potest Episcopus dispensare in voto castitatis ex per-

L o tur-

turbatione animi emisso, quando vouens est inuenis
& est suspectus, & hoc ad maius periculū incōtinen-
tię vitandū, itē quādo est periculū incōtinentiæ ex
mora adeundi Pōtificis, & hęc dispēfatio Episcopi in
his votis Papæ referuatis solum deseruiet illi vsui ad
quem necessitas cogit, vt in voto religionis, & casti-
tatis, lib. 8. tota disp. 9.

26. Episcopus potest dispensare in votis castitatis
& religionis pænalis, siue pēna sit incurfa, siue nō;
secus dicendū de votis absolutē emissis, quamuis ea
vouens eligat in pēna, & supplicium peccati admissi
vel ad vitandā infamiā, vel dedecus. Itē potest dispē-
fare in vōtis cōditionalibus ante, & post conditionē
impletā, quādo votum est vere conditionale, & non
apparenter, & quando conditione est de futuro, nec
tacite inest; secus de votis subconditione de præteri-
to, vel de præfenti, vel quę tacite inest, & apponitur
eo modo quo inest; & idem quod dictum est de vo-
to religionis, & castitatis, & alijs votis conditionali-
bus; dicendum de iuramentis conditionalibus, & pæ-
nalis, lib. 8. tota disp. 10.

27. Episcopus potest dispensare in voto castitatis
post matrimoniū cōsummatū emisso ab vno cōiuge
sine alterius licētia; secus si ante cōsummationē ma-
trimonij animo ingrediēdi religionē ad implēdū vo-
tū. Itē potest quando vouens se habuit negatiuē, nec
de ingressu, nec de opposito cogitans; idē cū eadē di-
stinctione dicēdū, quādo votū fuit emissū cū alterius
cōsensu, vel quādo ambo sine cōsensu alterius cōtinē-
tia

tiā vouerunt, vel quando vterq; vouit ab altero peti-
 ta licētia non per modū contractus; secus quando vo-
 uit vterque per modū contractus; nec vt petant, nec
 vt reddant debitum, nisi detur magnum incontinen-
 tiæ periculum sine recurſu ad Pontificem præ cau-
 pertate, vel alia causa, vel ad Nuntium habentē com-
 missionem, & hæc dispensatio ob vrgētem necessi-
 tatem solum est ad petendum debitum; vnde qui for-
 nicatur, peccat contra votum. Item quando cōiuges
 vouerunt continentiam per modum contractus hac
 lege, vt si soboles, quam tunc habebant, obiret, possēt
 vti matrimonio, potest Episcopus dispensare; secus
 dicendum si hoc modo, postquam habuerimus pro-
 lem, promittimus ex tunc continentiam. Poterit ta-
 men si dicant, si Deus nobis hoc beneficiū concesserit,
 vt habeamus prolem; promittimus ingratiarum
 actionem, continentia, & hoc siue ante, siue post im-
 pletam conditionem. Item potest quando vterque
 vouit continentiam ad tempus cum mutuo cōsensu;
 item quando coniuges remittunt sibi ipsis renun-
 tiationem iuris petendi, vel reddendi; poterit ad
 reddendum, & petendum dispensare, quamuis
 sit aditus ad Pontificem, libr. 8. tota disp;
 11.

28. Episcopus semper potest dispēſare cum legato
 coniugato voto castitatis tranſeunte ad nuptias, vt
 petat debitū solū, quamuis matrimoniū non sit con-
 summatum, & presente Papa; item coniuge, cui de-
 biti petitio est prohibita ratione affinitatis cōtracte.

cum altero coniuge, etiam præsentì Commissario Bullę Cruciatę, vel existentibus religiosis mendicantibus habentibus commissionem. Item cum coniuge contrahente cognationem spiritualement cum suo coniuge ad petendum debitum, quod intellige de affinitate, vel cognatione spirituali contracta post matrimonium, lib. 8. tota disp. 12.

29. Episcopus potest dispensare in iuramentis castitatis, religionis vel pœnâlibus, & conditionalibus, sicut potest in votis similibus, vt dictum est, nu. 26. Item potest in absolutis non includentibus in se votum; secus si includant. Item quando manent reservata vota, manent etiam iuramēta eiusdem materię; secus vbi ea vacant, lib. 8. tota disp. 13.

30. Episcopus potest dispensare in votis novitiarum emissis, siue ante, siue post ingressum ante tamē professionem, lib. 9. disp. 39. n. 44.

31. Doctor probabiliter iudicat posse Episcopum dispensare interueniente vrgētissima causa, v.g. pro bono pacis in ætate legitima ad matrimonium, lib. 7. disp. 104. n. 12.

32. Episcopus non potest dispensare quando dispensatio committitur à Pontifice officiali diœcesis; item quando officialis est factus Episcopus eiusdem diœcesis, non potest quando commissio est realis; secus si personalis, lib. 8. disp. 27. n. 30. & 31.

33. Episcopus potest dispensare in lege Pontificia, vel Concilij, quando conceditur dispensatio non explicando, cui conceditur, quamuis non sit latę sen

tentie, & imponat penam, quæ solus Pontifex potest ponere, lib. 8. disp. 5. à. n. 1. vsq. ad 5.

34. Episcopus non potest dispensare, vt plures adhibeantur patrini in Baptismo, vel Confirmatione, vel hij sint duo viri, aut duæ mulieris contra Conc. Trid. lib. 7. disp. 27. n. 2. & 7.

35. Episcopus potest dispensare cū familiari trienniali in interstitijs, vel natalium defectu, lib. 8. disp. 1. n. 25.

36. Quādo Episcopus potest iure ordinario in aliqua re dispensare, quamuis obtēta sit cōmissio à Pōtīfici, potest adiri ad Episcopū, vel ad potētīā ex priuilegio, quāuis virtute cōmissionis iam cōfessarius dispensasset, vel ipse Ordinarius. Tamen quando Pontifex de eo casu consultus denegauit dispensationem iudicans non adesse causam, non potest Episcopus nisi noua proponatur causa: potest tamen si sit solutus per eandem causam alijs denegare; tamen huic concessit dispensationem; idem dicendum quando Episcopus dispensat ex commissione expressa annexa dignitati etiam si ex speciali commissione dispenset; secus quando ex sola, & pichça in casu necessitatis, idem de habentibus priuilegium ad dispensandū, & postquam remiserunt dispensationem ad Pontificem etiam dicitur casus occultus, libr. 8. tota disput. 14.

37. Episcopi electi, & confirmati, licet nondum consecrati possunt dispensare in casibus occultis concessis per Trid. Sess. 24. de reformat. ca. 6. Idem di-

pendum de superioribus etiam localibus, seu conventualibus religionum exemplarū erga religiosos eis subditos, vt expresse concessit Pius V. in quodā breui, cui⁹ verba refert. Emanuel. quæst. Reg. tom. 1. quæst. 61. art. 9. lib. 8. disp. 2. n. 11. & 13.

38. Episcopus potest dispensare validè sine causa in suis Constitutionibus etiam iuratis, & licet transeat in cōtractū, in cōmodū alterius, ex legitima causa; secus dicendū de Constitutionibus cōfirmatis à Summo Pontifice, lib. 8. disp. 17. à n. 27. vsq; ad 31.

39. Mandatum dispensandi non est dispensatio donec Ordinarius, vel confessor dispense, lib. 8. disput. 30. num. 12.

40. Cōmissarius Bullæ Cruciatæ potest dispēfare, pro solo conscientie foro in affinitate orta ex copula fornicaria, in primo, & secundo gradu, & legitimare prolem susceptam, & suscipiendam, concurrentibus quatuor conditionibus. 1. Vt matrimonium cū illo impedimento sit contractū, servata forma Trid. v.g. cum presentia parrochi, nu. testium, & denuntiationibus. 2. Vt impedimentū sit occultū. 3. Vt adfuerit bona fides saltem ex parte alterius contrahentis ignorantis impedimentū tempore contractus. Ultima, vt coniux ignorans certior fiat de nullitate Prioris consensus, quamuis ei non declaratur causa nullitatis, vt evitentur scandala, licet Pontifex sit præsens; secus de Episcopo dispensante ratione magnæ necessitatis. Item Cōmissarius potest dispensare solum in impedimēto affinitatis ex copula fornicaria,

nunquā ante matrimoniū, & coniuge certiore prius facto de nullitate cōsensus, vt dictū manet. At Episcopus potest in omnibus impedimentis iure Pontificio dirimentibus occultis, & aliquando ante matrimoniū contractū, nec desideratur, quod alter cōiux sit certior de nullitate matrimonij. Itē Cōmissarius potest legitimare prolē ex eo matrimonio irritō susceptā pro foro conscientie, quoad omnes ordines, & quæ vis beneficia, non tamē ad bona temporalia. Episcopus verò solū potest cum illegitimo dispēsare, quoad ordines minores, & ad quævis beneficia simplicia, & cū quocūq; illegitimo. Cōmissarius verò solū cū habito ex solo matrimonio irritō propter impedimentū fornicariæ affinitatis, quod potest facere dispensando in matrimonio, quæ dispensatio, siue fiat à Cōmissario, siue ab Episcopo pro solo foro cōscientie non est faciendā publicè cum notario, & testibus, lib. 8. disput. 6. à num. 23. vsque ad 27.

41. Commissarius Bullæ Cruciatæ potest dispensare ad petendum debitum cum coniuge, cui interdictur ratione affinitatis cum altero contractæ, secus de impedimento cognationis spiritualis, lib. 8. disput. 15. num. 13.

42. Superiores religionis possunt in nouitiarū votis dispensare, & in omnibus in quibus possunt cum religiosīs, lib. 9. disp. 39. num. 44.

43. Religiosi per priuilegium concessum à Leone X. possunt dispensare solum cum incestuosis, cum consanguineis, conlugis, vt possint petere debitum;

tamen illo matrimonio dissoluto, nō possunt ad aliud transire cum affine ratione copulę incestuosę, lib. 8. disp. 6. n. 28. & 29.

44. Priuilegia religiosorum circa commutationē, & dispensationem votorū, sunt hæc. Paulus Tertius concessit religiosis Societatis Iesu, facultatem commutandi vota, his verbis. (Conceditur facultas quocumque vnde cumque ad suos venientium, confessiones audiendi, & confessionibus diligenter auditis, ab omnibus peccatis etiam Sedi Apostolicę reseruatis, & a quibus vis ex ipsis casibus resultātibus sententijs, censuris, & pænis, exceptis in Bulla Cęnę, absoluedi, nec non & vota commutandi.) Et Gregorius XIII. anno 1575. in sua Bulla in fauorem Societatis Iesu concessa, incipienti ad perpetuā rei memoriam, extendit hoc priuilegium ad vota iurata; excipiuntur tamen in dicta facultate Pauli Tertij quicunque vota reseruata communiter. Et circa facultatem dispensandi concessit Innocētijs VIII. posse dispensare in votis, in quibus potest Episcopus iure ordinario non ratione necessitatis, licet sint ei reseruata aliqua, exceptis peregrinationis ultra duas dietas, idest, 20. leucas. Item possunt omnia vota dispensare, in quibus casibus possunt & commutare, & in omnibus concessis Episcopo ordinarię. Insuper Prouinciales mendicantium habent priuilegium, vt possint concedere suis confessoribus approbatis iuxta Trid. authoritatem ad dispensandum ad petendum debitum cum his, qui ante matrimonium

castitatem vouerant, quod concessit Pius V. viue vo-
cis Oraculo, quod extenditur etiam antequam vo-
uens habeat matrimonium consummatum; idem di-
cendum in Priori bimestri ante consummationem
matrimonij; item possunt dispensare quando fuit fa-
ctum post matrimonium initum, ad petendum debi-
tum in casu, quo potest Episcopus. Item possunt cō-
mutare iuramenta pēnalia, & cōditionalia etiam im-
pleta conditione, non tamen iuramēta absoluta. Itē
religiosi mendicantes si sint viri docti, & confesso-
ris approbati, possunt excommiſsione Pontificis, dis-
pensare in foro conscientię ad petendum debitū cū
coniugibus, qui contraxere cognitionem spiritualē
& hęc facultas concessa religiosis commutandi, &
dispensandi vota, non restringenda, vt solum eo pri-
uilegio vti possint erga subditos Episcopi illius dię
celis, in qua sunt religiosi, lib. 8. tota disp. 16.

45. Dispensatio est iuris relaxatio à potestatē ha-
bente relaxandi facta. Per particulam (relaxatio) dif-
fert ab interpretatione, abrogatione, derogatione,
& irritatione, lib. 8. disp. 1. n. 1. & 2.

46. Dispensatio ad ordines cum illegitimo ex-
tenditur solum ad minores, nisi illegitimus sit pro-
motus ad illos, idq; Pontifex dispensans sciat; at quā-
do dispensatio est ad omnes ordines, tunc extendi-
tur etiā ad sacros, & redditur beneficij simplicis ca-
pax; secus si dispensatio sit ad ordines, nō addita par-
ticula vniuersali, nisi sit iam ad illos promotus scien-
te Pontifice, & est dispensatio totalis quando absolu-

tè dispensatur cum illegitimo in irregularitate sine addito; secus quādo sine addito, & non absolutè, lib. 8. disp. 1. n. 26. 27. & 28.

47. Dispensatio ad plura beneficia, extenditur ad licentiam non residendi in utroque. Item dispensatio in defectu ætatis ad curatum extenditur ad non suscipiendos ordines tempore præfixo. At dispensatio ad non residendum non extenditur ad consecutionem fructuum, lib. 8. disp. 1. n. 19. & 20.

48. Dispensatio cum Episcopo, ut consecratione differat, extenditur ad retinenda beneficia; item dispensatio cum Canonico ad sacrum ordinem ante legitimam ætatem recipiendum, extenditur, ut vocem habeat in Capitulo, lib. 8. disp. 1. n. 23. & 24.

49. Dispensatio, siue licentia ad testandum, extenditur ad codicillos, & donationem causa mortis, & facit cōualescere testamētū antea factū, nec finitur primo testamēto cōfecto, li. 8. dis. 1. n. 9. 17. 18. & 38.

50. Dispensatio, siue licencia ad edenda oua extenditur ad lactifinia; item dispensatio ad edendas carnes, extenditur ad lactifinia, lib. 8. disp. 1. n. 39.

51. Dispensatio, siue licentia ad ordines ab alieno Episcopo accipiendos, non extenditur ad dispensandum cum ordinando in irregularitate, vel alijs impedimentis, lib. 8. disp. 1. n. 25.

52. Dispensatio non admittit argumentum à maiori ad minus, & fallit regula iuris in 6. dicens (cui licet quod est plus licet utique, quod est minus; secus dicendū in dispensationibus fauorabilibus, vel quan
do

do exprimitur ratio in ipsa dispensatione, vel quando id minus est annexum, vel inclusum in maiori tã, quam pars eius, vel ab eo inseparabile, vel quãdo dispensatio inducitur canone, vel lege; secus quãdo ab homine, vel quando maius, & minus sunt in eodem genere; secus si sunt in diuersis generibus, lib. 8. disp. 1. á n. 31. vsque ad 37.

53. Dispensatio, quando est dubium an extendatur ad aliquem casum, interpretandum est non extẽdi, lib. 8. disp. 2. n. 9.

54. Dispensatio voti, tacito iuramento, vel iuramenti, tacito voto, est subreptitia quando iuramentum est in confirmationem voti, & dependens ab illo, & quando reperitur idem vinculum; item quando idem reperitur multoties non est opus mentionẽ facere repetitionis, lib. 8. disp. 2. n. 24. & 25.

55. Quando votum non nubendi est factum in fauorem tertij necessarium est mentionem, facere, nisi ille tertius remittat. Item professus, & initiatus ordine sacro petens dispensationem tenetur explicare quo ordine esse initiatum, & non sufficit dicere se esse in ordine sacro, lib. 8. disp. 24. n. 21.

56. Tunc solum sunt subreptitia quacumque rescripta gratiæ, vel iustitiæ extaciturnitate veri, quãdo tacetur veritas, quã iura expressis verbis declarari iubent; vel est talis, quẽ intrinsece attinet ad dispensationem, estque causã finalis illius, quia ea veritate expressa, aut omnino denegaretur dispensatio, aut cum aliquo moderamine concederetur.

Item similiter vitiantur ex falsi expressione quando contingit circa causam finalem, ita ut ea falsitate non expressa denegarentur litteræ, aut ijs esset moderamen adhibitum, quod intelligendum est quando plures causæ narratur, & finalis est vera, nam si una causa narretur, & ea falsa sit, quæcumque illa sit, non valebit rescriptum; tamen si litteræ concedantur ex motu proprio valent, non obstanti subreptione veritatis tacitæ; secus si esset subreptio falsitatis narratæ.

Item non vitiantur litteræ in neutro foro quando falsi expressio, aut veri taciturnitas contingit solum circa causam impulsivam, licet dolo contingat. Si autem sit circa causam finalem sic distinguendum est. Si est causa totius rescripti totum vitiabitur, siue dolo, siue ignoranter contingat, si solius partis est causa, & altera pars est omnino separata, illa sola pars vitiabitur, in qua est subreptio etiam dolosa; si autem partes coniunctionem quandam habeant separabilem, tamen quoad valorem tunc si ignoranter, id est, non per fraudem, & malitiam subreptio admissa sit, valebit in utroque foro rescriptum quoad solum partem, in qua non fuit subreptio, si vero per fraudem, & malitiam ea quoque pars vitiabitur, & corruet, in qua non fuit subreptio, non tamen ipso iure, & in foro conscientie ante iudicis sententiam, sed post illam, libr. 8. tota disput. 21.

57. Ut dispensatio non sit subreptitia, concurrentibus pluribus impedimentis requiritur narratio omnium, & exprimere quoto gradu consanguinitatis, affi-

affinitatis, vel publice honestatis coniuncti sunt. Itē est necessaria mentio vtriusque coniunctionis, v. g. si sunt coniuncti duplici titulo in eodem, vel diuerso gradu, vt si est bis affinis, consanguineus, vel si habet duplicem publicam honestatem, & cognationem spiritualement, lib. 8. disp. 24. á n. 1. vsque ad. 5. At nō tenetur narrare affinitatem esse contractam ex pluribus fornicationibus cum eadem persona, item iteratiocopule antequam Ordinarius dispenset non vitiatur dispensationem, ibid. n. 7. & 8.

§ 8. Impetrans dispensationē tenetur narrare in qualitate gradus consanguinitatis ex parte femine vt si amitta viri sit in secundò, & tertio gradu; secus si in quarto, nec in affinitate, & publica honestate est necessaria hæc explicatio. Item tenetur explicare distantiam gradus an sit in linea recta in consanguinitate, affinitate solum ex copula licita, & publica honestate, item an cognatio spiritualis sit filiatio, vel paternitas, vel compaternitas, non est tamen explicandum an sit contracta ex Baptismo, vel confirmatione, & est etiam explicandum in publica honestate an oriatur ex matrimonio rato quando petitur dispensatio in primo gradu, lib. 8. disp. 24. á n. 12. vsq. á 16. Item in affinitate concurrenti cum publica honestate, non est necessaria mentio de publica honestate quando explicatur affinitas ex copula licita proueniens; secus facta solius affinitatis in genere, mentione. Item dispensatio valet in tertio, vel quarto gradu, licet non explicetur an ex copula licita origi-

tur; secus dicendum si affinitas sit in primo, & secundo gradu, ibid. à n. 36. vsque ad 40. Item dispensatio valet errando in gradu explicando maiorem, cum tamen sit minor, nisi minor sit diuersæ speciei: tamen subreptitia erit si erretur in gradu explicando minorem cum sit maior, quantumvis ex ignorantia inculcata procedat, ibid. à n. 17. vsque ad 20.

59. In dispensatione matrimonij inter consanguineos, vel affines, non est necessaria mentio copulæ in celluosa inter eos habitæ ex humana fragilitate, & non cum spe facilioris dispensationis quando contingit post dispensationem concessam à Põtifice, vel Pænitentiario, & expeditam cognita precum veritate ab Ordinario, vel confessore, quamvis sub ea conditione sit concessa, secus dicendum quando contingit ante dispensationem à Papa, vel post, prius tamẽ quam Ordinarius illam expediat, & quando matrimonium fuit initum, & consummatum cum impedimento dirimenti, cum animo, vt facilius Pontifex dispense, animus cū matrimonio explicandus, itẽ est explicanda spes facilioris dispensationis, l. 8. tota dis. 25

60. Qui impetrauit dispensationem, & ob aliquos scrupulos sibi obiectos, impetrauit aliam strictiorẽ potest certior factus de dispensationis valore illa vti, scilicet, Priori, lib. 8. disp. 22. n. 16.

P. 61. Qui impetrauit dispensationẽ ad ducendã cõsanguineam, & postea noluit eam ducere, & impetrauit alterã ad ducendã aliam, non potest vti Priori, licet non vtatur posteriori valida, lib. 8. disp. 22. n. 19.

62. Dispensatio prodest renuntianti illam, dum superior non acceptat renuntiationem, nisi dispensatio esset circa iuramentum, aut votum, & solus superior, à quo gratia manat potest acceptare renuntiationem; nec amittit vires dispensatio, & si impetrans litteras cancellet, concidat ve; item dispensatio prodest ad matrimonium, si ante illius usum aliud matrimonium ineatur lib. 8. tota disp. 3 2.

63. Ligatus voto religionis, aut castitatis, aut nõ ineunde matrimonium cum consanguineis, petens dispensationem ad ducendam consanguineam, vel habens votum, & iuramētum de eadem re casu, quo sunt vincula distincta, tenetur mentionem facere omnium illorum impedimentorum; tamen ligatus spō, salibus de futuro cum aliqua femina vel voto castitatis, aut religionis ante pubertatem emisso, nec postea ratificato voles consanguineam ducere solius cōsanguinitatis tenetur mentionem facere, & postea, vel antea obtinere remissionem sponsalium à femina, & relaxationem voti à patre, vel tutore, similiter quando vnum impedimētū est occultum alterum publicum solum publicum tenetur manifestare Pontifici, & occultum sacræ Pænitentiariæ cum mentione publici, lib. 8. tota disp. 2 3.

64. Litterę ad beneficium possunt absque mandato impetrari non vero ad lites, beneficium tamen non potest acceptari absque speciali mandato; item dispensationes, & alia priuilegia, vt impetrentur non requiritur speciale mandatum, sed possunt valide

impetrari, eo, cui impétrantur, ignorante; tamen nō prodest illi donec ab ipso acceptetur, vel ab alio habente speciale eius mandatum, & quando impedimētum est commune vtrique contrahenti, scilicet, consanguinitatis, vel affinitatis, sufficit ab altero impetrari dispensationem altero ignorante; secus si tantum alterius, vel cōmune vtrique sed in vtroque diuersum, vt votum in vno, aut in vtroque, libr. 8. tota disp. 26.

65. Dispensare sine causa, in lege diuina, aut superioris, est mortale, at in propria lege veniale, si desit scandalum ac notabile aliorum damnum; itē eandem culpam committit petens, vel acceptans, nisi ignorantia excusetur, & quoties vtitur dispensatione peccat venialiter cessante scandalo, & notabili aliorum damno, libr. 8. tota disp. 18.

66. Dispensatio alicui commissā in lege superioris, intelligitur si adsit iusta causa, libr. 8. disp. 17. n. 4.

67. Dispensatio in voto castitatis, & religionis ad contrahendum restricta ad primum matrimonium non extinguitur, quando matrimonium fuit solutū ante consummationem, vel quando fuit nullum non scienter, & quando dispensatio non fuit restricta ad primum actum, nec explicat, vt liceat toties, quoties libuerit, si illa sit totalis, & absoluta, licet toties quoties libuerit si illa sit totalis, & absoluta, licet toties quoties, nisi causa omnino illius cessarit, vel potestas dispensantis limitata sit; idem dicendum de dispensatione partiali, existente eadem dispensationis

nis causa, libr. 8. disput. 31. a num 5 vsque ad
12.

68. Dispensatio in voto religionis ad ineundū ma-
trimonium non prodest, vt vouens possit manere in
sæculo absque matrimonio, libr. 8. disp. 31. n. 7.

69. Dispensatio in voto ad Contrahendum cum
alia, quando dispensationis allegata se tenent omni-
no ex parte eius, cum quo dispensatur; secus dicen-
dum quando se tenent ex parte persone, cum qua est
contrahendum, libr. 8. disp. 31. n. 13. & 14.

70. Dispensatio cum monacho, qui habitū dimis-
sit, vt secum facilius dispensetur, tacito animo, quo
dimissit habitum, est subreptitia, libr. 8. disput. 25.
num. 38.

71. Dispensatio in voto religionis tacendo fuisse
simul votum perseverantiæ, subreptitia est, libr. 8.
disp. 21. n. 23.

72. Dispensationes cōcessæ à superiori in lege sua
cum aliquo, nulla compositione facta, sed omnino
gratis, absq; causa legitima possunt valide reuocari
non tamen licite & erit mortale quando dispensatio
erat necessaria ad bonum subditi; sec. dic. de dispen-
satione facta ab inferiori in lege superioris. Item dis-
pensationes pro foro externo concessæ non possunt
ad libitum reuocari, sed existenti iusta causa, & tunc
restituta compositione soluta per eum cum quo
dispensatum est. Item concessæ pro foro interio-
ri, libr. 8. disput. 31. a numer. 11. vsque ad. 14.

73. Dispensatio in impedimento criminis simple

ne probati ne crimen in litteris manifestatum ab impetranti noceat ipsi in foro externo, impetranda est hac cautela, si absque animo ducendæ concubinæ in interfectio vxoris acciderit, narret sibi impedimentū opponi interfectionis vxoris cum vere non interfuerit, & si talis animus adfuit narret Pontifici se de eo delicto infamatum ac delatum in foro externo damnatumq; esse arbitraria pena defectu plene probationis, & ne fateatur nec neget delictum in ea narratio ne, in sacra pænitentiaria petat aliam dispensationē referendo, quod in publica fori externi propositum est, ac ibi tacitam esse veritatem ob periculum proprię proditionis, & in hac debet impetrans fateri veritatem, lib. 8. disp. 24. n. 22.

74. Dispensatio communi consensu etiam tacito obtenta, est communibus expensis soluenda, nisi alter teneatur ad id matrimonium ratione legati, aut maioratus, & tempore; quo conuentum est de matrimonio, ignorabat alter dispensationem impetratam non communi consensu, & resiliens iuste absq; alterius culpa non tenetur refundere illi partem quā soluit, tenetur tamen quando dedit fidem cum firmo, aut dubio animo ingrediendi religionem; item tenetur integras expensas soluere ille, qui præbuit alteri culpabilem causam resiliendi; item is, cuius culpa cecidit impedimentum ne sponsalia perficiantur, tenetur suis expensis procurare dispensationem; item deflorans virginem, data fide de matrimonio, vel mulierē bonæ famæ cognoscens, tenetur restituere expensas

fas ingrediens religionem. Secus quando non ad sit fides data, vel defloratio sit spontanea sine fide; tamen quando defloratio fuit iniuriosa nempe violenta, aut precibus violentiæ equipollentibus, aut dolo, tenetur ad omnes expensas, si post fidem datam trāseat de facto ad religionem, ad quam non potest tuta consciētia adi re in hoc casu; & hæc promissio, vel quæcumque sponsalia non probantur testibus singularibus, lib. 8. tota disp. 36.

75. Dispensatio non est commitenda Vicario diæcesis vtriusque contrahentis, sed satis est in precibus mentionē fieri diæcesis alterius, lib. 8. disp. 35. n. 5.

76. Dispensatio cū cōsanguineis, vt ineant matrimoniū, efficit vt postea copula habita inter illos ante matrimoniū initū & post, nō sit incestuosa. l. 7. d. 67. n. 9.

77. Dispensatio extenditur ita, vt liceat vti illa extra dispensantis territorium, & ubique, lib. 8. disp. 31. num. 16. & 17. At dispensatio ad beneficium non cōfert ius ad aliud, lib. 7. disp. 42. n. 9.

78. Dispensatio irregularitatis ex celebratione excommunicati celebrātis, nō petit multiplicē celebrationē explicari. lib. 8. disp. 24. n. 7.

Distillatio.

1. Differt distillatio à pollutione, quatenus nō est ita mordax, ac grossus, facilisq. fluit, nec cum tantæ carnis commotione, & in minori copia aliquandoq; imperceptibiliter, & sine carnis motu, lib. 9. disp. 45. numer. 2. Et est mortale procurare illam notabilem, aut causam eius etiam notabilem, ibid. numer. 35.

& disp. I 7. n. 18. Item est mortale inter coniuges, si sequatur ex tactibus: aspectibus, verbisque turpibus, ibid. disp. 45. n. 42.

Diuortium.

1. Diuortium dupliciter vsurpatur, primò vt importat dissolutionem matrimonij quoad thorum, & cohabitationem. Secundo, vt importat dissolutione quoad vinculum. Inter Romanos tribus modis conubia dissoluebantur. Primo vsurpatione, diffarractione, remancipatione, & diremptione, causas autè repudij non numerat Doctor nisi vnam, v. g. si mulieres erant præsentes certis ludis qui fiebant, marito prohibente, vel ignorante. Hodie differunt repudium, & diuortium, quatenus diuortium solius vxoris est, repudium vero tum vxoris tum etiam sponse de præsenti non dum cognita, lib. 10. disp. 1. nume. 1. & 22. Dicitur autem diuortium, vel aduersitate mentium, vel quia in diuersas partes cunt, qui matrimonium distrahunt, ib.

2. Repudium olim fuit licitum Iudæis ex dispensatione Dei in lege naturali, Gentilibus verò nunquam, & post legem Euangelicam, nec Iudæis, nec Gentilibus est licitum, & nunc Iudæi quoq; & Gentiles repudiantes vxorem peccant mortaliter, nisi ignorantia inuincibilis excuset, & non obstat sufficenter lex Euangelica promulgata; item Gentiles conuersi repudiantes tēpore infidelitatis legitimas vxores, cogendi sunt ad illas reddere quamuis aliud imiserit, nisi accadat casus in quo per conuersionem diri
ma

matur alterius matrim. infidelitatis tempore contra-
ctum, lib. 10. disp. 1. à n. 7. vsq. 11.

3. Diuortium ratione adulterij non soluit matri-
monij vinculum vnde non licet neutri coniugi, alio
superstite, ad alias nuptias transire, lib. 10. tota dis-
pot. 2.

4. Diuortium potest celebrari ratione adulterij
non solum quoad thorum, & cohabitationē, sed etiā
quoad curam de iure nature; vnde fat est adulterium
admissum tempore infidelitatis, & potest peti quan-
tocumque tempore transacto, & licet ius accusandi
quoad pœnam criminalem, & ciuilem præscribatur
quinquennio, lib. 10. disp. 3. à n. 2. vsq. ad. 9.

5. Diuortium non potest peti ob solam volun-
tatem fornicandi, nec per copulam sodomiticam
cum vxore inuita, nisi ad tempus donec desistat,
nec per pollutionem extraordinariam cum alia
femina, nec per mollitiem, siue viri, siue vxoris, nec
per amplexus, & oscula libidinosā, & tactus ad mam-
milas, adulterio non secuto; nec per solam penetra-
tionem vasis in copula naturali, vel sodomitica sine
effusione seminis intra illud; secus dicendum de effu-
sione seminis intra sine penetratione; item per con-
cubitus cum femina, vel bestia mortua potest peti:
nec per semen casu incidentem intra vas, vt si effu-
sum in balneo attrahat matrix. Tamen petitur di-
uortium ob sodomiam siue actiuam, siue passiuam,
licet sit inter duas feminas, si infundatur semē intra
vas, vel postmodum femine, itē per bestialitatē, lib.
10. tota disp. 4.

6. Diuortium non potest fieri per fornicationem coniugis cum consensu alterius, aut ipso sciente ac dissimulante, lib. 10. disp. 5. à num. 1. vsque ad. 5. Potest tamen fieri si vir det causam fornicandi nolens cum vxore habitare expellendo eam & denegando alimenta, aut debitum; secus si dedit ansam eo quod negauit matrimonium, ibid. à numer. 6. vsque ad. 9.

7. Nō est iusta diuortij causa quādo infidelis ad fidē cōuersus dedit ansam infideli fornicādi, nolēs cū illa habitare sed repudiās, licet tūc repudiātus infidelis ad aliud matrimoniū trāseat, li. 10. di. 5. n. 8. & 18.

8. Diuortium non potest celebrari, quando vxor probabiliter credens vir decessisse, alij nubitū, vel ē contra, requiritur enim culpa mortalis ad diuortiū, secus dicendum, quando coniux non certificatus, & ante diligentiam factam putauit & dedit debitum, stans in illo secundo matrimonio. Item nō potest celebrari quando vxor probabiliter credens esse mortuum, fornicata est, lib. 10. disput. 5. n. 11. & 12.

9. Diuortium non potest celebrari quando vxor fuit violenter cognita, licet causam violentiæ dedisset; secus dicendum quando non vi præcisa, sed metu cadenti in virum constantem cognita fuit, lib. 10. disp. 5. à n. 13. vsq. ad 16. Item non potest celebrari quando vxor comiscuit cum viro putans esse maritū suū, & ad probandā bonī fidē sufficit eius iuramētū, habito respectu ad eius honestatē, & ad alias cōiecturas, ibid. n. 17.

10. Diuortium potest peti quando separatū matrimoni-

matrimonium ratione impotentia, detecto errore, in-
 stauratur, si impotens reputatus fornicatus sit, aut
 ad aliud matrimonium transit consummas reputa-
 tus fornicatus sit, aut ad aliud matrimonium transit
 consummas reputatus frigidus, & ideo separatus, id est
 quando dissolutum est ob omnimodam arctitudinem
 feminae, & postea fornicata est ab alio copula fornica-
 ria, vel coniugali, secus dicendum quando matrimo-
 nium ob solam impotentiam respectiuam separatum
 est, & detegatur error Prioris sententiae. Item in hoc
 non compensatur copula impotentis cum copula po-
 tentis, lib. 7. tota disp. 101.

11. Solus iudex ecclesiasticus est competens ad
 cognoscendum de adulterio, ut ratione illius diuor-
 tium celebretur, at ad imponendam poenam sanguinis so-
 lus secularis, tamen quoad alias poenas est mixti fori,
 & datur locus praeuentioni, lib. 10. disp. 8. n. 15. & 16.

12. Si infideles Principibus Christianis subiecti pe-
 tant diuortium, vel agatur de viribus matrimonij inter
 eos solus iudex secularis est competens. At si alter est fi-
 delis, & alter infidelis actor debet sequi forum rei, lib.
 7. disp. 3. n. 9.

13. Diuortij causa acta non potest transferri ad accusa-
 tionem criminalem adulterij, vel est contra, nec per modum
 exceptionis potest allegari adulterium deductum ad cri-
 minale iudicium contra adulteram petentem viri restitutio-
 nem, secus dicendum in foro conscientiae, l. 10. d. 8. n. 18. 19. 20.

14. Sententia diuortij non transit in rem iudicatam in ijs,
 quae sunt in adulteri coniugis fauorem, bene tamen in his,

que in eius odium, & innocentis fauorem redeunt;
lib. 10. disp. 9. à n. 1. vsq. ad 4.

15. Diuortij sententia, retractanda est, Ecclesia
ignueniente se decepta, quando neuter statum muta-
uit, illique reconciliandi sunt, & tenetur; secus quan-
do vterque mutauit statum professionem faciens; si
tamen innocentes tantum mutauit statum, factus re-
ligiosus, clericus, vel habens simplex votum castita-
tis, cognita falsitate, est restituendus alteri coniugi
cui debitum tenetur reddere; petere tamen minimè,
lib. 10. disp. 9. à n. 6. vsque ad 12.

16. Coniux innocens non potest propria authori-
tate ab adulteri habitatione diuertere in foro exter-
no, quando adulterium est occultum, quare si adulter
coniux restitutionem petat non admittitur exceptio
innocentis opponentis adulterium occultum, donec
restituatur coniux dimissus; secus dicendum quan-
do adulterium: ita notorium est, vt nulla prorsus ter-
giuersione celari possit, lib. 10. disp. 12. à nu. 10.
vsque ad 30.

17. Diuortium celebrari potest quando coniux in-
nocens remissit adulterium remissione mente reten-
ta, nec signo aliquo externo coniugi nocenti expres-
sa, lib. 10. disp. 5. n. 19. Et reconciliatus si relabatur
in adulterium potest de illo adulterio nouo accusa-
ri, secus de remisso iam, ibid. n. 20. & 21. Et non po-
tens innocens lapsus in adulterium illum recompensa-
re cum adulterio à se prius condonato, lib. 10. disp.
6. num. 7.

18. Diuortium ob adulterium non potest ab Ecclesia restringi, & casus in quibus non permittitur diuortium ob adulterium, censentur excepti solo iure naturali, & diuino, & non Ecclesiæ statuto, libr. 10. disp. 5. h. 13.

19. Datur compensatio quando ante sententiam diuortij vterque coniux adulterium commisit, & debet esse vtrumque adulterium certum, & non dubium, & vtrumque delictum sufficiens ad diuortiū, nec refert quod sint fornicationis diuersę naturæ, vt sodomia cum adulterio, nec refert vter coniux sit prius lapsus in adulterium, nec obstat compensatio- ni adulterij mutui, si alter coniux plurima adulteria, alter vero vnum solum admitterit, nec etiam refert. Quod vnum adulterium sit secretum, alterum vero publicum, & occultum tenetur compensare; non tamē datur compensatio adulterij vnius coniugis cū adulterio alterius iam condonato á coniuge posterius adulterante. Item potest celebrare diuortiū adulter pasciscendo cum adultera, vt consentiat & ipsam nō accusabit criminaliter, libr. 10. disp. 6. á n. 1. vsque ad 10. Item potest celebrare diuortium coniux adulter emendatus, si admonitus alter in adulterio persistat libr. 10. tota disp. 7.

20. Ob nullum crimen aliud á fornicatione carnali, vel spirituali; licet coniugibus diuertere, si cōiux illo implicitus non inducat ad peccandum alterum, tamen causa correctionis aliquando licet discedere. Primo, quando est inductio ad peccandum & time-

tur ruina anime, vt ob lenocinium viri. Secundo, quādo vir recepit viros procasses cum periculo vxoris. Tertio, renuente coniuge habitare, nisi sub conditioe peccandi. Quarto, si coniux alat vxorem bonis ex furto, aut vsura acquisitis; tamen excusatur vxor a peccato vtens his bonis, non sumptuosius viuens, & hoc diuortiū non est perpetuum sed ad tēpus, & sic non requiritur iudicis sententia, & non solū licet diuertere, sed tēnetur coniux inocēs, l. 10. tota dis. 17.

21. Diuortium non potest celebrari ob pertinaciam alterius coniugis in aliqua excommunicatione lib. 10. disp. 15. n. 12. Idem dicendū si vir in vxoris fraudem se venundet, tamen non tenetur derelictus captiuū sequi, lib. 7. disp. 23. n. 5. Idem si vir de se timeat fore, vt vxorē interficiat, vel quando vult cum vxore alio migrare, & ipsa venit, lib. 10. dis. 18. n. 9.

22. Sententia diuortij inter Indos, vel aliæ causæ matrimoniales non exigunt obseruari ordinem iudicarium, adhibito tabellione, & testibus iuramento alitris, lib. 10. disp. 19. n. 1.

23. Diuortio facto attento iure Codicis, filij vsq. ad primum triennium apud matrem educandi, maiores autem triennio facti apud patrē, nisi aliud iudex arbitretur expedire. Attento verò iure communi nouiori, quando culpa alicuius factum est diuortium apud innocentem sunt educandi, nisi sit infidelis, & nocens fidelis, vel quando innocens transit ad secundas nuptias; item quando innocens pauper, & culpabilis diues, lib. 10. disp. 20. n. 1. 2. & 3. Et quando cul

pa matris diuortium fit cogenda est ad expensas educationis filiorum, non tamen tenetur ante sententiā iudicis; & quando neuter est in culpa diuortij, vt si mutuo consensu separentur, filius educetur à matre minor triennio, maior verò à patre, nisi iudex aliud arbitretur, & quando matrimonium fuit contractum inualide bona fide filius interim conceptus, est communibus expensis alendus, & quando alter parens fuit in mala fide alendus ab eo, qui malam fidem habuit, nisi pauper sit, alius autem diues, ibid. disp. 20. à n. 4. vsque ad 11.

24. Compensatio adulteriorum, ita fit quoad diuortium, vt si coniux innocens fornicetur ante sententiam diuortij, tenetur reddere ad cōiugem dimissum, & sibi reconfiliari, & dimissus potest, diuortij, sententia lata, accusare, ad matrimonium instaurandum, alterum coniugem de adulterio ante sententiam ab eo commisso quamuis delictum non fuerit deductum in iudicium per viam actionis, & tenetur reconfiliari, quamuis si iam professus, vel sacris initiatus, libr. 10. disput. 9. numer. 24. 25. & 26.

25. Ebrietas sæpe repetita cum periculo vitæ vxoris, est iusta diuortij causa, lib. 10. dis. 18. n. 8. Et priuat iure exigendi debitum ab vxore, dummodo absit periculū incontinentiæ in ebrio, li. 9. dis. 23. n. 12.

Dormiens.

1. Dormiēs, & ebrius nūquā potest amittere gratiā, nec admittēs homicidiū antea prænsum, lib. 9. dis. 45. n. 31.

Dominium.

1. Dominum per actum internum transferri non potest quia hæc translatio per traditionem fit, lib. 1. disp. 3. num. 3.

Donatio.

1. Donata à consanguineis coniugum, & ab amicis illorum parificantur, lib. 6. disp. 26. n. 2. Quando donatur vtrique coniugi ab extraneo, nec alterius contemplatione, est domum diuidendum, n. 3. Idem si donetur vtrique ab æque consanguineis vtriusque ibidem. Quando donans consanguineus solus coniugis donatarij, aut amicus, soli donatario acquiritur donum, n. 4. Idem quando est æque vtriusque consanguineus, n. 5. Idem quando alter coniux consanguineus donantis non est causa proxima illius donationis, n. 6. Idem quando coniugis donatarij extant benemerita erga alterius coniugis consanguineum donantem, n. 7. Secus si benemerita sint collata de communibus bonis, ibid. Quando solius mariti extant merita erga donantem vxori, acquiritur ea donatio soli marito, n. 8. Et semper standum est voluntati donantis si de illa constat, n. 9. Donata à consanguineis viri vxori, censentur donata viro; item donata à consanguineis vxoris viro censetur donata vxori, licet donatio fiat à consanguineis alterius vtrique coniugi, nisi contraria loci sit consuetudo, vel donans sit Princeps, vel Augusta. Item, si fuerit res donata solū apta coniugi, cur donatur, siue sit indifferens, semper censetur donata coniugi, cuius contemplatione do-

donatur, nisi fuerit mortuus, cuius contemplatione fit donatio, ibid. à n. 10. vsque ad 16. Vir ratam habens consanguinei donationem non censetur donare illam uxori, & ita non confirmari morta viri, n. 30. Item donata à consanguineis sponsi sponse, vel è cōtra ante consummatum matrimonium, non sunt sponsalitia largitas, & ita minimè acquiruntur per osculum; vel copulam, n. 22. Et ista donatio semper habet tacitam conditionem, v.g. si matrimonium sequatur, ibid. n. 23.

2. Donatio inter coniuges, vel sponso, quedam est simplex, quedā verò ob causam, illa, quæ ex mera donantis liberalitate proficiscitur, hac verò, quæ non mere liberaliter, sed ob aliquam, causam fit, & est triplex. Quedam sponsalitia largitas de qua vidēda litera L. in ipso verbo, & alia Arra, de qua eodem verbo dictum manet supra; & alia donatio 'propter nuptias, vel ante, illas', de qua hic, libr. 6. disput. 1. num. 1.

3. Donatio simplex inter virum & uxorem, nō est valida, quatenus ad libitum potest reuocari à donante; donatarius tamen non tenetur illā restituere statim, licet fiat ante consummatum matrimonium receptasque Ecclesiæ benedictiones; idem si fiat ante contractum matrimonium dilato effectu in tempus matrimonij contracti; idem si fiat donatio per interpositas personas, & licet diu coniuges separati habitauerint, idem de donatione facta à socero nutui; ceteri autem contractus inter coniuges valent, vt venditio

ditio, legatum, &cæt. lib. 6. disp. 1. à numer. 2. vsque ad 11.

4. Donatio inter coniuges putatiuos utroq; licentia nullitatem matrimonij valida est in foro conscientie donec applicetur per iudicem Fisco petenti; si tamen solus coniux donans, vel legans, sciat nullitatem matrimonij, tunc valet in utroque foro, secus dicendum quando donator erat in bona fide, donatarius minimè, vel quando uterque inscius nullitatem putabat matrimonium valere. lib. 6. tota disp. 2.

5. Donatio inter coniuges valet facta inter Imperatorem, & Imperatricem; Regem, & Reginam; & inter omnes Princeps non superiorem recognoscentes, idem quando donatarius non fit ditior, licet donans reddatur pauperior, & viceuersa; idem quando donatur in tempus soluti matrimonij; idem quando vxor donat viro causa honoris, vel dignitatis adipiscende, gratia ludorum auctoritate publica præparandorum causa studiorum, vel licentie, aut doctoratus obtinendi, causa militie, vel nobilitatis; idem quando vir remittit dotem, vel partem eius promissit, vel remittens usus dotis non solute, de quarum solutione cõuentum erat, vel donans vxori quid annuum ad alimenta non excedens fructus dotis. Item quando causa exilij coniuges sibi donent; idem quando alteruter cõiux vitur seruis, animalibus, & vestibus alterutrius, vel in eius edibus gratis habitat; vltimo quando donatio est remuneratoria, lib. 6. tota disp. 3.

6. Donatio inter coniuges ex qua donans, non redditur

ditur pauperior licet donatarius fiat ditior, est valida, idem si legans, aut donans causa mortis coniugi roget ille, ut leget, aut donet illud alteri coniugi. Itē quando coniux donat coniugi rem alienā, vel ea, quę prodigē cōsumpturus erat, vel fructus ex prędio percipiēdos; secus si vir donet rem vxoris, vel ē cōtra ea promittēte, vel donāte viro, li. 6. dis. 4. á n. 1. vsq. ad 6.

7. Donatio dotis, quam vxor, constante matrimonio, viro constituit, valida est; vir tamen constante matrim. vel ante referendo se ad tēpus contracti matrim. dotans vxorem non valet; secus quando vir exceditur ab vxore, nobilitate, vel ætate, cōpensata nobilitate cū diuitijs, & hæc donatio facta vxori causa huius excessus, non gaudet priuilegijs dotis, item valida est dos, quam facit deflorator defloratę ducēdo illā vxorē etiā quando dispensatur cum clausula dotandi eam, & quando est consuetudo dotandi, & quādo est pro bono pacis inter cōsanguineos viri, & vxoris, v.g. ratione consiliandi discordias, libr. 8. tota disp. 7.

8. Donatio inter coniuges causa mortis valida est, sed non transfertur dominium etiam traditione secuta; item valet, si mutuo sibi donet, ea lege, ut alterius obitu suprestes ipsius bona habeat dū vita fructur, nec ad valorem donationis requiritur traditio; tamē cōfirmatur hæc donatio quoad dominium deportatione viri donātis; licet vir reuocare possit dū vixerit, & hæc donatio retro trahitur quoad fructus perceptos ad tēp^{us} donationis factę, & traditionis factę;

non verò quoad dominium; tamen non valet, adiecto pacto de non reuocando, lib. 6. tota disp. 10.

9. Donatio inter coniuges inualida firmatur iuramento, siue donans premoriatur siue non, aut interueniat traditio vera, vel ficta, & iuramentum debet esse de futuro; secus de presenti, vel de preterito. Homagio vulgo (Pleto, ou menage) non firmatur iuramentum, lib. 6. tota disp. 11.

10. Donatio præsumpta consurgens ex confessione, facta per virum dotis receptæ ab vxore, confirmatur iuramento de futuro; secus de præterito, vel præsentis, lib. 6. tota disp. 12.

11. Donatio inter coniuges contra prius non donandi iuramentum facta, non firmatur iuramento, licet ille cum quo contrahitur ignorasset prius iuramentum, lib. 6. tota disp. 13.

12. Donatio inualida inter coniuges confirmatur morte naturali donatoris, vel accidentali gladij; idè de donatione facta ante matrimoniū collata in matrimonij tēpus, quatenus nō præiudicat legitime ascēdētiū, vel descēdētiū, quæ nō est proprie legatū. Prima cōditio requisita, vt confirmetur morte, est traditio rei donatæ in quocumque tempore vitæ donantis, vel aliquid habens vim traditionis veræ, vel fictæ, ut confessio dotis receptæ, facta á virò, cōstāte matrimonio, vel retentio vsus fructus, & similiter quando vxor erat debitor mariti, & animo donandi remittit, vel si tradat donans donatario rei donatæ instrumenta, vel conficiat instrumentum rei donatæ, vel

Vel si faciat trāferri rem sibi debitam in vxorem per se, vel per alium. Secunda conditio est, vt prius decedat donans, & indubio an prius obierit? firmatur. Tertia est, vt non excedat donatio quingentos aureos absque insinuatione, & quando excedit, solus excessus non confirmatur. Quarta est, vt donans in eadem vōluntate permaneat vsque ad mortem, nec tacite, nec expresse reuocans, lib. 6. tota disp. 14.

13. Vt dicatur donatio reuocata, requiritur euidenter constare de reuocatione, at non requiritur reuocatio traditionis; item cēsetur reuocata tacite per alienationem, pignorationem, etiam generele, & per specialem hyppothecationem rei donatæ; item per specialem institutionem rei donatæ; secus per generalem; item per legationem illorum, quę donauerat vtens verbis legati, etiam per diuortium postea sequutum, vel per adulterium, aut luxuriosum osculū; item si permittat palpari mammillas, vel si probetur fuisse in balneo cum alio viro, vel si pernoctauit absque causa extra domum; item per graues, & non leues inimititias superuenientes, quamuis donans codicillum faciens non reuocet, & inimicitia culpa donantis ortę sint. Tamen donatio confurgens ex confessione dotis receptæ, facta per virum, constāte matrimonio, non censetur reuocata confessione; secus dicendum, alienatione facta ipsius rei donatæ, lib. 6. tota disp. 15.

14. Donatio inualida inter coniuges confirmatur morte ciuili, qua vir donans in exilium mittitur, vel

efficitur seruus p[ro]p[ri]e, n[on] verò hominis; si tamē vxor
est donans, n[on] cōfirmabitur simili morte ciuili vxor
ris. Item confirmatur professione coniugis donātis,
siue ante matrimonium consummatum, siue post, fa-
cta legitimē de licentia vxoris in religione incapaci
possidendi bona in communi, secus dicendum de fa-
cta in religione capaci ad possidenda bona in com-
muni, tunc enim poterit reuocare dum vixerit, lib. 6
tota disp. 17.

15. Donatio inualida inter coniuge, morte con-
firmata retro trahitur, n[on] quo ad dominium, sed
quoad fructus perceptos, tantum á tempore tradi-
tionis. Item n[on] retro trahitur quoad fructus, ex ex-
cessu perceptos, si forte donatio excedit legitimam
summam, nec insinuata fuit, nec potest hęc donatio
morte confirmata ante confirmationem vsucapi, &
transfertur dominium talis donationis á tēpore mor-
tis nulla spectata hēreditaris additione, & hęc dona-
tio reuocata, aut morte n[on] confirmata retro trahi-
tur, quoad solos fructus naturales, illosque tantū te-
netur coniux donatarius restituere, & fructus indu-
striales sibi comparat, nec ad comparandum eos, re-
quiritur bona fides, & donatio confirmata morte re-
tro trahitur quoad omnes fructus, tā naturales, quā
industrialia, lib. 6. tota disp. 16.

16. Donatio remuneratoria, quę vere & proprie ta-
lis est, nec dicitur donatio simplex, n[on] exigit me-
rita ex iustitię lege mercedem poscentia, sed suffi-
ciunt ea merita, quę virum honestum & probum
de-

deceat remunerare, obliguentque lege gratitudinis ad antidota, nec requiritur in donatione exprimi ob benemerita fieri sed sufficit probare merita, præcessisse, & merita non sint aliás debita, & sint in signia, & donatio meritis æquipoleat, & si ea excedat in eo excessu est donatio simplex: tamen qualiter hæc merita debeant equipolere, arbitrio prudentis relinquitur, attenta donantis qualitate, an sit dices? an pauper? Et hæc donatio remuneratoria valet inter coniuges; & si vxor ante matrimonium sine spe matrimonij donet viro, potest vir matrimonio secuto remunerare, lib. 6. disput. 6. à numer. 1. vsq. ad 12.

17. Donatio remuneratoria, quando non est debita lege iustitiæ non minuit legitimas ascendentium, & descendentium, sed extrahitur de ea parte, de qua donans potest libere disponere, & in Castella, si fiat filio computatur in tertia, & quinta bonorum patrum portione, lib. 6. disp. 36. à numer. 2. vsque ad 5. Et donatio remuneratoria non reuocatur natiuitate filiorum, nec quando donans cogitabat de illis, lib. 6. disp. 36. n. 16.

18. Donationes minutæ, & elemosinæ factæ prudenter à parentibus pro modo substantiæ, & qualitate personæ, & quas his attētis postulat recta ratio atq; bonorū administratio fieri, nō tenetur parētes cōputare in quinta bonorū parte, sed pertinere ad sup̄tus ordinarios, & ad bonorū administrationē; secus limites prudentiæ, & huius rectæ administrationis

excedat, licet fiant alicui ex filiis, lib. 6. disp. 38. à n. 8. vsque ad 12. Et indubio, & quoties alia coniectura capi potest non præsumitur donatio lib. 6. disp. 25. num. 10.

19. Donatio propter nuptias, vel ante nuptias, nõ est in vsu, hodie susceperunt loco illius Arræ; diffinitur tamen donatio sic; est id quod confertur á viro, vel ab alio ipsius loco pro matrimoni oneribus ad similitudinem dotis, quæ confertur viro per vxorem, & sic appellatur dos, lib. 6. disp. 1. n. 1.

Dos.

1. Dos promissa seruienti feminæ, cum conditione seruiendi honeste, debetur si ancilla stuprum admisisit maior 25. annis, transactis nouem annis serui tij, lib. 4. disp. 24. n. 12.

2. Quoties fas est parentibus exheredare ob causas iure permissas, immunes sunt ab obligatione dotandi filias; tenentur tamen constituere dotem filiabus, quas matrimonio collocant etiã nulla facta mentione dotis, & quamuis filia duces sit, & non solũ nubenti, sed monasterium ingredienti, & taxanda est dos considerata dignitate eius & mariti, & quantitate facultatum patris, & numero filiorum. Item tenentur dotare filiam nubentem indigno, & ipsis inuitis, maiorem 25. annis, & minorem 25. annis absq; suo concessu digno promittente dote siue non; nisi filia diues sit; idem quando vir, vel femina indignum matrimonium iniere habentes alimenta; secus quando non habent alimenta, tunc enim tenetur pater non solum

solum filio dare, sed etiam vxori, lib. 4. disp. 26. à nu.
1. vsque ad 21.

3. Dos, quam constituit vir ignobilis nobili, vel senex iuuentulæ ante contractum matrimonium, deducenda est ex toto hæreditatis cumulo, vt æs alienum; idem si vir dotet consanguineam eo quod ea lege dispensauit Pontifex in consanguinitate, vel alio impedimento, idem de dote constituta per virum vxori eo quod deflorauit eam, casu quo tenetur eam ducere. Dos tamen constituta per virum ignobilem nobili, constanti iam matrimonio, deducenda est de ea parte, de qua potest vir libere disponere illæta legitima; idem de dote constituta ratione consuetudinis permittentis, vel ratione boni pacis, nullo inito concordie pacto, si tamen ineatur pactum, tunc deducenda ex toto hæreditatis corpore, lib. 6. tota disp. 8.

4. Dos tradita viro bonam habenti fidem per mulierem consciam nullitatis matrimonij, non est restituenda, etiam soluto matrimonio, lib. 6. disp. 2. num. 5.

5. Dos constituta per virum femine, quam esse virginem credebat, restituenda non est, ea non existenti virgine, lib. 6. disp. 27. n. 5.

6. Dos ultra taxam legis Castellæ, v.g. (excedens bonorum decimam partem) à quodam tertio promissa de proprijs bonis, siue extraneus, siue consanguineus valet, & si fide iubeat valet, & fideiussio, lib. 6. disp. 29. n. 19.

7. Dos amittitur ob adulterium, quando vir de

dit causam, expellendo, uxorem è domo, lib. 10. disp. 5. n. 10. Etiam si metu cognita sit, ibi. n. 16.

8. Dos amittitur ab adultera, siue ciuilitè, siue criminaliter accusata, quamuis illa sit tantum promissa; idem dicendum de sponsa de præsentì ante consummatum matrimonium, vel quando matrimoniũ fuit nullum ob impedimentum; secus si ex defectu cõsensu, vel initum mectu cadenti in virum constantem; tamen vir non lucrabitur dotem si propria auctoritate adulteram in adulterio repertam interimat; secus si auctoritate iudicis, & si dos illi applicata iam fuerit per sententiam iudicis, secuta morte adulteræ etiam ob adulterium præcedens; tamen in conscientia non tenetur illam restituere, lib. 10. disp. 8. á nu. 2. vsque ad 9. Et nõn debetur ante iudicis sententiã dos adulteræ, ibid. n. 13.

9. Dos recuperatur cum ræteris bonis, coniungibus semel reconciliatis, siue reconciliatio præcedat sententiam, siue non, lib. 10. disp. 8. num. 21. Et dos nõn perditur à vidua ob fornicationem, lib. 7. disput. 90 num. 9.

10. Dos viduæ non amittit prælationem per transitum ad secundas nuptias, lib. 7. disp. 83. n. 34. Item dos non amittitur ab uxore patiẽti oscula, & amplexus, & tactus ad mammillas, adulterio non secuto, lib. 10. disp. 4. n. 12.

11. Dos non potest repeti à viro pertinaci in excommunicatione, nisi propter eam sit damnatus tanquam hereticus, lib. 9. disp. 14. n. 25.

12. Dotis causa, est solius iudicis secularis, tamē pertinet ad iudicem ecclesiasticum solum tanquam res accessoria, quando erga illum agitur de diuortio lib. 10. disp. 8. n. 15.

13. Dos potest integra recuperari, soluto matrimonio, non soluendo ex bonis dotalibus debita à viro contracta ad ipsam, & familiam alendam, etiā famulorum mercedem, domus locationem, vestes, & cibaria familiæ, & idem dicendum de filiis respectu patris, lib. 9. disp. 4. num. 28. & 29.

14. Dotis non solute causa, vxor non potest è domo expelli, vel in illam non traduci, lib. 9. disp. 5. §. 1. n. 11. vsque ad 18.

Dubitans.

1. Dubitans de deliberatione requisita ad promittendum, tenetur implere promissionem, lib. 1. disp. 8. n. 10. Item dubitans de promissione, vtrum promissit? manens dubius adhibita sufficienti diligentia, non tenetur ad promissionem, lib. 1. disp. 9. n. 11. Secus dicendum de dubitante de animo se obligandi, vel de vsu rationis post septennium, ibid. num. 12. 13. & 14.

2. Non dubitans, sed opinans se vouisse, vt magna determinatio iudicij sit ad hoc, tenetur ad impletionem voti, si vero fuerit mediocris diuidenda est res promissa, lib. 2. disp. 41. n. 34.

3. Certus deuolare voti ratione libertatis, dubius tamē de eius obligatione ratione debite materie, aut finis, vel alicuius circumstantiæ tunc occurrentis, tenetur ad impletionem voti, lib. 2. disp. 41. n. 35.

4. In dubio melior est conditio possidentis, nō solum in materia iustitiæ, sed etiam in alijs virtutibus & iustitia, & possidens bona fide, & mox dubitans an sit sua? non tenetur restituere, quando facta diligentia adhuc dubius est, lib. 2. disp. 41. n. 12. & 32. Et si negligens fuerit in vero domino inquirendo, & negligentia causa fuit, vt veritas non possit deprehendi, vel inueniat esse alienum, tenetur restituere prudentis arbitrio alteri de quo dubitat, vel eo ignoto, pauperibus, quantum alterius intererat veritatem de tegi plus, vel minus iuxta qualitatem spei, quæ erat veritatem assequendi, & si post omissam diligentiam debitam appareat rem esse alienam, tenetur ex tunc fructus restituere, ibid. n. 13.

5. In equali dubio tenetur iudex sententiam ferre pro possessore, & si res in nullo possessore inueniatur, diuidenda est inter eos de quibus dubitatur, & si dubium non est equale diuidenda est res iuxta duobus proportionem, & si res fuerit indiuidua (vt seruus) forte alteri applicanda, vel vni res, alteri vero demidium ætimationis, lib. 2. disp. 41. à num. 14. vsque ad 16.

6. Dubitans an suo consilio, vel actione operatus sit? præsumendum est absque consilio alium minimè facturum, nisi oppositæ coniecturæ aliud suadeant. Item depositarius, vel commodatarius dubitans equaliter an sua culpa depositum, vel commodatum perierit? immunis prorsus est à restitutione, lib. 2. disp. 41. n. 17. & 18.

7. Possidens bona fide, præmissa debita diligentia, manens dubius potius credens rem esse alienam, tenetur partem restituere pro ratione illius maioris propensionis. Item possessor bonæ fidei dubitans an res sit sua ante eximinationem factam? licet possit rem detinere, tenetur tamen ab eius usu, & eius alienatione abstinere, v.g. de usu quo res consumitur, si vero examine præmissa adhuc manet possidens dubius, potest uti re illa eamque alienare, & tenetur admonere emptorem huius dubij sub obligatione restituendi damnum, inde secutum, quando moraliter spes fore, ut dominus appareat; secus si nulla est spes, lib. 2. disp. 41. à n. 19. vsque ad. 22.

8. quando possidens, rem accepit dubia fide titulo emptionis, vel quouis alio, v.g. dubitans an furtiva sit? tenetur restituere non integre, sed plus, vel minus pro dubij qualitate, quo rem illam affectus est, nisi possidens iniuste abstulerit rem à possessore bonæ fidei, dubitans an sit sua? lib. 2. disp. 41. à nu. 24. vsque ad 26.

9. Emptor bonæ fidei non dicitur ille, qui emit ab illo, qui communiter vendit res furtivas, nisi præmissa examine constet venditorem iuste vendere, lib. 2. disp. 41. n. 27.

10. Dubia fide accipiens iuste aliquid ab eo, qui bona fide possidet, nec peccat, nec tenetur restituere, si appositam debitam diligentiam non inueniatur rem esse alienam; idem dicendum de dubitante, an res sit furtiva? emente, vel dono accipiente, animo que

rendi verum dominum, vt ei restituat, lib. 2. disp. 41. num. 28. & 29.

11. Iudex, aut Doctor, existentibus varijs opinionibus, non tenetur fivere possidenti, solum enim in dubio est melior conditio possidentis, hic autem Doctor iam non est dubius, sed probabiliter opinatur, lib. 2. disp. 41. n. 30.

12. Certus de voto, dubius autem voti qualitatis, vt, an vouerit castitatem, vel se non fornicaturũ, aut non ducturum uxorem, vel an vouerit religionem in comuni, vel tantum determinatam, vel si vouit castitatem, & religionem, an vouerit castitatem dependenter à religione? Tenetur, vouens in his omnibus euentibus ad id quod minus est, lib. 2. disput. 41. numer. 33.

13. Dubitans an sit impositum præceptum diuinũ naturale, vel humanum de aliqua re, non obligatur; scius si est certus de præcepto, & dubitat an obliget & nõ est locus epichee indubijs, lib. 2. disp. 42. num. 36. & 37.

14. Dubitans post factã diligentĩã sufficientẽ, an habeat etatẽ requisitã ad ieiuniũ? Non tenetur ieiunare, scius dicendũ si dubitat de etate requisita ad ordines, vel beneficia, tunc enim debet constare. Itẽ dubitans de pubertate, aut minori etate, potest voti personalis, aut realis irritationem à patre obtinere, lib. 2. disp. 41. n. 38. & 39.

15. Dubitans, an audita fuerit hora noctis duodecima, edens vel bibens non potest die sequenti ad

Eucharistiam accedere; potest tamen edere carnes licet dies sequens sit ieiunij, & cenare, si tamen hodie esset dies ieiunij, & dubitem an sonuerit hora duodecima noctis, non possum cenare, & quando sunt diuersa horologia, & aliquorum sonat hora duodecima, aliorum non, potest qui tunc soluit ieiunium naturale communicare die sequenti; & potest cenare, vel edere carnes, siue illa dies, siue sola sequens sit ieiunij. At quando est vnum tantum horologium, & ubi cæpit sonare duodecima hora, aliquis viuens, licet quando sonet vltimus pulsus duodecime desinet bibere, non potest die sequenti communicare, lib. 2. disp. 41. n. 40.

6. Dubitans de valore matrimonio bona fide vtriusque initi, ante diligentiam adhibitam ad assequendam veritatem, tenetur reddere, at petere minime; ea tamen sufficienter adhibita, potest petere, & reddere; idem quando est moraliter impossibile vinci dubium etiam intra bimestre, non consummato matrimonio; idem dicendum de habente scrupulum ex leui; & temeraria incrudelitate ortum, deposito illo, consilio sui pastoris: idem si alter coniux adulterium admittat, lib. 2. disput. 41. à n. 42. vsque ad 49.

17. Coniux non tenetur reddere debitum alteri affirmanti se non consensisse, nisi denuo consentiat, vel se retractet, at si credat non potest petere, nec reddere, non tamen tenetur credere, nisi tales sint coniecturæ, vt credere conuincatur, & si dubitat
prop-

propter alterius affirmationem, probabiliter de valore matrimonij nequit petere, nec reddere, donec deponat dubium, vel faciam debitam diligentiam, manente eodem dubio, lib. 2. disp. 41. n. 52.

18. Dubitans vterque coniux de valore matrimonij ab vtroque bona fide initi, non potest petere, nec reddere ante adhibitam diligentiam ad vincendum dubium, & quando alter tantum dubius est, & petit à non dubitante, potest cōiux non dubius, conscius dubij negare debitū, lib. 2. disp. 41. n. 55. & 56.

19. Coniux contrahens cum dubia fide, nō potest petere; tenetur tamen reddere alteri bona fide possidenti, & possidens bona fide non tenetur reddere alteri dubitanti & petenti; tamen dum non dubitat potest petere & reddere, & nuptiæ mala fide contractæ non sunt irritæ. Quando verò vterque est dubius non potest petere, nec reddere, nisi sint rationes efficientes opinionem probabilem, licet cōtraria sit probabilior, lib. 2. tota disp. 42.

20. Quando impedimentum amoueri potest proprio consensu, vt, seruitus ignorata, dubitans de valore matrimonij à se bona fide contracti; potest petere, & reddere animo ratificandi præcedens matrimonium nullum, quando impedimentum est occultum; secus dicendum si sit publicum, aut desit animus ratificandi, vellis sit mota, & in hoc dubio tenetur reddere debitum, etiam iudice non præcipiente, deficiente animo ratificandi, nec sibi præiudiciū inferre, lib. 2. tota disp. 43.

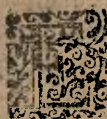
21. Contrahens bona fide, & postea non dubitās, sed probabiliter oppinans nullum esse matrimonium non potest petere, etiam adhibita sufficienti diligentia, tenetur tamen reddere, non obstante ea opinione, donec ita certus sit, ut parum dubij remaneat, & habens equalem opinionem, tam validitatis, quam nullitatis matrimonij. Potest reddere & petere, quāvis probabilius sit non valere, lib. 2. tota disp. 44.

22. In dubijs est eligendum, quod tutius est exemplum sit. Dubitas practicē an hic, & nunc tenearis ieiunare? teneris dum in dubium non deponis, lib. 2. disp. 41. n. 9.

23. Dubium est, quando intellectus pendet equilibrio, in neutram partem potius inclinans. Fides est assensus certus, obscurus tamen habitus ex auctoritate alicuius illam rem affirmantis. Opinio est assensus illius partis non firmus, & certus, sed cū alterius formidine. Suspensio est, quando intellectus in alteram partis magis inclinatur, non tamen illi, assentitur. Scrupulus est apparentia aliqua contra id, quod aliquis credit, vel opiniatur, vel dubitat. Et adiudicandum non tam est attendendum dubium, vel opinio, quā rationes dubitandi, vel opinandi. Dubium, aliud est practicū, aliud speculatiuū; idē de scientia, & opinione. & non licet habere contrariū iudiciū practicum speculatiuo, & opinari cum scientia dubia practicē est peccatū, & reducitur ad speciem peccati; de qua est dubium, licitum tamen est operari cū dubio speculatiuo, lib. 2. disp. 41. á n. 1. vsque ad 8.

E.

Episcopus,

Episcopus potest in sua diœcesi, quod potest Pontifex in toto orbe, nisi specialiter reseruetur, vnde non potest dispensare in sponsalibus, lib. 1. disp. 61. n. 3. Nec in impedimento, cuius est obtenta dispensatio bona fide, & inseparatione datur magnum scandalum sed tantum dissimulare, lib. 2. disp. 38. n. 12.

2. Episcopus potest dispensare, quando delictum est deductum ad forum contentiosum, & falsa informatione, aut probatione, aut probationis defectu ei absolutus est. Conc. enim intelligitur quando illa deductio habuit effectum, lib. 2. disp. 37. n. 12.

3. Episcopus potest dispensare in impedimentis matrimonium dirimentibus post matrimonium contractum in casu magne necessitatis quando impedimentum est occultum, matrimonium publicum, & est scandalum inseparatione, & difficilis aditus ad Pontificem propter inopiam, interueniente bona fide saltem ex parte vnius contrahentis, quamvis solemnitates neglecte sint, aut relictæ ex Ordinarij dispensatione, & sint diuites existente Romæ longissima, & instante periculo incontinentiæ, licet sint duo impedimenta occulta, secus dicendum quando in his omnibus casibus est facilis recursus ad Nuntium

tium Apostolicum habentem potestatem ad dispensandum, lib. 2. disp. 40. n. 2. vsq. ad 8.

4. Episcopus potest aliquando dispensare in impedimento matrimonij dirimenti antequam matrimonium contrahatur, quando vrgentissima necessitas id postulet, v. g. si accedat mulier mane fassura, & reperiatur impedimentum dirimens, cuius detectio magnam infamiam, notabilemque produceret; & sint omnia iã parata ad nuptias vespere celebrandas, & tãtatis omnibus medijs nulla datur euadendi via, sed oriatur suspicio vehemens alicuius criminis detecti in confessione si fœmina se abstineat à nuptijs, aut differat, dum obtinetur Pontificis dispensatio. Medium tamen quod potest dari ad dissistendum ab illo contractu matrimonij absque infamia, est vouere femina castitatem ad tempus, v. g. per mensem, consulente confessario, & dicere consanguineis se vouisse castitatem missumque sibi esse à confessario, vt à nuptijs abstineat donec impetretur dispensatio, non explicando votum fuisse ad tempus, & si nõ sufficeret tunc Episcopus potest dispensare in impedimento, lib. 2. disp. 40. n. 7.

5. Episcopipotestas ad dispensandum in impedimentis occultis, est solum in foro interiori: dicitur autem occultum, quando publice non constat, nec facile constare potest, periculumque non est, vt in foro externo detegatur, lib. 2. disput. 40. numer. 10. & 11. Item potest delegare hanc potestatem, quatenus ex priuilegio cõpetat dignitati, nisi sit momenti

ut conferre beneficia, lib. 2. disp. 40. à n. 13. vsq. ad 17. Idem dicendum de omnibus casibus, quæ solû ratione necessitatis competunt, ibidem.

6. Episcopus potest dispensare in lege Pontificia, vel Concil. in casu vrgentis necessitatis, non patente aditu ad Pontificem, lib. 2, disp. 40. n. 3.

7. Episcopus potest dispensare in voto castitatis ad contrahendum matrimonium, vrgente magna necessitate, quando nō potest cōsuli Pontifex, & adest periculum incontinentiæ in mora, &c. lib. 2. disp. 40 num. 7.

8. Episcopus non tenetur alere clericum, quē bona fide absque vero patrimonio initiauit, vel quādo postea casu perijt, lib. 5. disp. 32. n. 7. & 8.

9. Episcopatus non dirimit matrimon. vere naturali, nec diuino, sed solum ecclesiastico, ratione voti castitatis annexi, vnde Episcopus confirmatus, & nō dum promotus ad sacros ordines, potest transire ad nuptias, lib. 7. disp. 28. n. 13. Item castitas est annexa Episcopatui de iure ecclesiastico ratione ordinis sacri, lib. 7. disp. 27. n. 7.

10. Episcopus non potest in sua diœcesi impedimenta matrimonij statuere attentata reservatione, lib. 7. disp. 1. n. 9.

11. Episcopus non peccat conferens ordines minores, aut primam tonsuram, non habenti intentionem vltcrius ascendēdi; laude tamē dignus est ille, qui non vult conferre illos pueris; nisi ipsi si adulti sint aliās eius parentis iurent bona intentione ascendē-

den di postea ad ordines sacros, se vele ordines minores, aut primam tonsuram, lib. 7. disp. 31. nu. 18. & 19.

12. Episcopus potest cogere exemptos impediētes reuocationem coniugis ex suo monasterio, sed non cum censuris, suspensione, vel interdicto, quando habeant tale priuilegium, lib. 7. disp. 33. num. 21. 22. & 23.

13. Vt coniugatus possit fieri Episcopus, semper est necessaria professio vxoris in religione, & nō sufficit esse vetulam, & cum castitatis voto in sæculo manere; lib. 7. disp. 4. n. 1. 2. & 3;

14. Episcopus, cum quo dispensatur, vt consecrationem differat, potest retinere beneficia, lib. 8. disp. 1. n. 24.

15. Episcopus tanquam delegatus procedit, quando in Trid vel alibi committitur aliquid ipsi tanquā Sedis Apostolicæ delegato, vel dum dicitur auctoritate nostra dispensa, lib. 8. disp. 2. n. 10.

Error.

1. Error differt ab ignorantia quotenus desiderat semper aliquam præuiam cognitionem; ignorantia vero minimè, sed vtrumque dirimit matrimonium, & non potest contingere error personę absque aliqua illius personę notitia ex visu, aut saltem auditu, & fama, lib. 7. disp. 18. n. 1. & 2. Qui dirimit matrimonium iure nature, num. 5. 11. & 12. Quamuis error sit concomitans, nec dans causam contractui, nu. 6. Et quamuis sit fautus & crassus, num. 7. Et contra-

hens matrimonium non tenetur intentionem deri-
gere in personam præsentem, quæcumque illa sit, n.
13. Et matrimoniū contractū inter infideles cum
errore personæ est nullum, nec Ecclesia potest sta-
tuere, ne dirimat, ibid. n. 14. & 15.

2. Error qualitatis, & fortunæ non irritat matri-
monium, potest tamen Pontifex iusta causa statue-
re, vt dirimat, lib. 7. disp. 18. n. 8. & 9.

3. Error qualitatis seu dolus cōcomitans, siue an-
tecedens dans causam contractui, non irritat matri-
monium, nisi qualitas apponatur per modum condi-
tionis, & nisi qualitas redundet in errorem personæ,
quod accidit, quando erratur circa qualitatem desig-
nantem certam personam; tamen parochus assistens,
matrimonio sciens dolum, quamvis non irritantem,
manet suspensus triennio, lib. 7. disp. 18. à num. 17.
vsque ad 38. Item error nominis si de corpore con-
stat non dirimit matrimonium, ibid. n. 37.

4. Error, seu dolus antecedens contractum, ist il-
le, qui causam dat contractui faciendo, ita vt eo non
existente, actus non fieret, atque ita efficit, vt actus
sit inuoluntarius. Item error comitans, siue inci-
dens in contractum, est ille, qui non inducit ad volē-
dum, sed ita concomitatur actum, vt eo non existen-
te, actus fieret, lib. 7. disp. 18. n. 4.

Excommunicatio.

1. Excommunicans non in scriptis, quādo excom-
municatio caret effectu, suspensus non est, lib. 3. dis-
2. num. 5.

2. Excommunicatio in religiosos solemnizantes matrimonium, non est correcta per Trident. & ita incurrunt illam per Clement. 1. de privilegijs, & suspensionem ad nutum Ordinarij per Trid. Sess. 24. de matrim. lib. 3. disp. 48. n. 8.

3. Excommunicatio lata infacientem non comprehendit mandantem, consulentem, vel aliter consensum prestantem, nisi exprimatur in canone faciente censuras, lib. 3. disp. 49. n. 2.

4. Excommunicatio potest fieri absque monitione, ubi præcessit mandatū sub excommunicationis pæna, lib. 2. disp. 24. n. 28. & lib. 9. disp. 32. n. 13.

9. Excommunicatio non ligat coniugem consciū impedimenti, & ob id negantem debitum, lib. 2. disp. 39. num. 9.

6. Parochus excommunicatus non toleratus, suspensus, vel irregularis valide assistit matrimonio, lib. 3. disp. 21. num. 1. 3. & 4. Et valide dat licentiam, n. 7. Nec peccat assistens, n. 8. Licet sit interdictus administratione sacramentorum, & licet sit parochus mobilis ad nutum Episcopi, ibid. n. 11. & 12.

7. Excommunicans coniuges potest ob viri pertinaciam intercedere vxori participationem cū illo quoad humanum conuietum, v g. ne cum illo loquatur, nec mensē ad sit, non tamen quoad debitum conjugale, lib. 9. disp. 14. n. 7.

8. Pæna excommunicationis, suspensionis, & interdicti cum sit priuatiua, nō exigit sentētia iudicis, cum facilius incidatur in eam sic, quæ usu recepta,

& declarata est, vt nulla indigeat sententiâ condemnanti, aut crimen declaranti, lib. 9. disp. 30. n. 2.

9. Vxor potest communicare cum viro excommunicatio etiam de participantes, tam in diuinis, quam in humanis, nec refert si tempore initi matrimonij norit ipsum esse excommunicata, nisi excommunicatio sit lata in causa matrimonij, & vxor sit particeps cum viro excommunicato criminis ob quod lata est excommunicato; secus dicendum; quando fuit lata, separatis coniugis per diuortium, non obstat enim excommunicatione possunt reconciliari, & communicare, lib. 9. disp. 14. à n. 1. vsq. ad 12.

10. Vxor nequit participare cum excommunicatis, qui simul cum viro sunt, vt si vir cēnet cū excommunicato, non potest eidem mensē accumbere, cum illo tamen tenetur participare in omnibus sicut antea, & quod dictum est de vxore eodem modo dicendum de viro, lib. 9. disp. 14. à n. 12. vsq. ad 17.

11. Coniux excommunicatus non potest iniudicio agere, petens restitutionem coniugis, quo spoliatus fuit, lib. 9. disp. 14. n. 23. & 24.

12. Excommunicatur per Clement. vnicam de consanguinitate, incuntes matrimonium incestuosum in gradu consanguinitatis, vel affinitatis constitutione canonica prohibito; item moniales, vel religiosi continentēs; item clerici constituti in sacris ordinibus; nec de consulentibus, mandantibus, auxilium praestantibus, procuratore, & paroco; & vt hec excommunicatio incuratur triplex conditio petitur. 1. Vt
con

contrahatur matrimonium licet non consummatum; unde non est locus excommunicationi per contractum sponsalium; nec per matrimonium absque par- rocho, duplicique teste; nec quando quis fiste cōsen- sit, vel vnus consensit, & alter non; nec impubes con- trahens, vel quando initur per metum in virum con- stantem cadente. 2. conditio est, vt contrahatur cum impedimento consanguinitatis, vel affinitatis in le- ge canonica interdicto, vel religionis, aut ordinis sa- cri; unde non datur locus excommunicationi per ma- trimonium cum infideli, vel cum cognata legali, vel spiritali, vel cum impedimento publicæ honestatis, vel quocumque alio dirimenti; secus dicendum de cō- trahente in gradu lege diuina, vel naturali interdi- cto, vel de religioso Societatis Iesu, qui professionē solemnem non emisit, sed simplicia bienij vota, non obtenta dispensatione. 3. cōditio est. Vt scienter hoc matrimonium ineatur; unde excusat ab excommuni- catione quæcumque ignorantia etiam trassa iuris, vel facti, dummodo non sit affectata; etiam si postmodū conscius perseueret in cohabitatione, & copula tamē ignorantia nunquam excusat ipsos religiosos, monia- les, & clericos contrahentes matrimonium, libr. 7. to- ta disput. 48.

13. Excommunicatio non incurritur ob partici- pationem cum excommunicato in crimine crimino- so post incursum excommunicationem, libr. 7. tota disp. 48. n. 3.

14. Dispensans in votis referuatis, excommunica-

tionem incurrit, nisi ex aliquo privilegio possit, lib. 8. disp. 2. n. 1. Tamen remigantes aduersus Christianos metu mortis, non incurrunt excommunicationē lib. 9. disp. 31. n. 6.

15. Curialis, vel scriptor narrans in dispensatione falsum contra relationem partis non incurrit excommunicationem, lib. 8. disp. 21. n. 58.

16. Excommunicatus sæpius celebrans nō debet in irregularitatis dispensatione explicare multiplicem celebrationem, lib. 8. disp. 24. n. 7.

17. Excommunicatus maiori excommunicatione valide contrahit matrimonium, peccat tamen vnicū peccatum mortale; idem si sit ligatus minori excommunicatione, tamen nullam culpam committit contrahens cum excommunicato, nisi denunciato, aut notorio percussore clerici; at inducere ad contrahendum notorium percussorem clerici, vel denunciatū, est duplex peccatum, caret tamen culpa cōtrahens cū excommunicato minori excommunicatione nō dum denunciato. Item quando vterque coniux est excommunicatus toleratus, siue maiori, siue minori excommunicatione, peccat mortaliter præueniēs alterum, vt contrahat secum, præuentus autem minimē; ad quando vterque est denūtiatus, aut notorius præcursor clerici, inducens peccat peccatum inductionis, & indignæ receptionis sacramenti, & participationis in sacramento cum altero, inductus autem ex obnoxius culpæ lethali receptionis sacramenti, & participationis in re sacra contra propriam,

priam, & alienam censuram, & contrahens sola minori excommunicatione denunciata, peccat inducens peccatum inductionis, & receptionis, & ratione peccati mortalis, v.g. prave voluntatis, quæ omnia committit inductus, dempta inductione, neuter tamen peccat ratione participationis. Item quando alter est toleratus, alter vero non, si toleratus inducat, peccat ratione inductionis contra propriam, & alienam censuram, & ratione receptionis, eisdemq; peccatis inductus tenetur præter inductionem, & participationem contra alienam censuram, si vero non toleratus inducat peccat inducens, & indigne recipiēs sacramentum, peccato mortali, & censura irritus, & participans contra solam propriam censuram, & inductus, peccat participans contra alterius censuram non toleratam, & recipiens in peccato mortali. Tandem si vterque sit excommunicatus minori excommunicatione, alter denunciatus alter vero minime, si denunciatus inducat peccat ratione receptionis contra propriam censuram, non tamen ratione inductionis, & receptionis in peccato mortali, libr. 7. disput. 9. a numer. 1. vsque ad 11.

18. Excommunicatus quacumque excommunicatione potest sine peccato contrahere sponsalia etiam iurata sine peccato mortali; idem dicendum si recipiat benedictiones nuptiales. libr. 7. disput. 9. numer. 12. & 13.

19. Excommunicatus non dum denunciatus licite ministrat sacramenta, & licite petuntur ab eo etiam sine necessitate, & non dum parato, lib. 7. disput. 9. num. 8.

20. Participans in crimine criminoso cum excommunicato incurrit excommunicationem, quando est proprio nomine denunciatus, lib. 7. disp. 48. n. 3.

Expensa.

1. Consanguineus recidens à promissione data de matrimonio, casu quo licite potest, non tenetur restituere expensas dispensationis, & quascumque alias; secus si iniuste recessit, vel fuit causa resiliendi, li. 5. disp. 5. à n. 32. vsq ad 34.

2. Promittens feminae consanguineae matrimoniū (si Papa dispensauerit) tenetur procurare dispensationem utriusque expensis, lib. 5. disp. 5. numer. 36. & 57. Tamen grauatus in legato, vel maioratu, ut ducat consanguineam, tenetur suis expensis dispensationem procurare, ibidem, n. 21.

3. Coniux conscius adulterij, non tenetur ministrare expensas, lite pendenti diuortij in foro conscientiae, in foro tamen externo est cogendus, donec ad condemnationem, lib. 10. disp. 8. num. 28.

F.

Fideiussio.

Fideiussio vxoris, non seruatis iuris solemnitatibus, non valet in conscientia, & si soluat, potest repetere; idem dicendum de fideiussione matris reuerentiali viri facta; vnde mulier promittens viro morti vicino se soluturum eius debita, non tenetur soluere, lib. 4. disp. 9. n. 14. & 15.

2. Fideiussor potest interuenire pro securitate matrimonij in sponsalibus, & tenetur ad interesse, non vero ad pœnam, & non obligatur ad plus quam principalis, lib. 1. disp. 3 8. n. 1. Item fideiussor non obligatur, nisi principalis saltem naturaliter obligetur, lib. 6. disp. 3 8. n. 2 1.

Filius.

1. Attento iure Cæsareo, filia sine consensu patris nubens non clandestine indigno, non potest exhæredari, at vt possit exhæredari requiruntur tres conditiones. Prima, vt parentes vellent eam matrimonio coniungere, & dotem secundum vires suas tradere. Secunda, vt filia illi matrimonio repugnet, & simul vitam luxuriose eligat. Tertia, vt sit minor 25. annis & semper præsumendum est parentes vele virum, & dotem competentem filiæ dare, & non sufficit, si filia semel, aut bis furtim faciat copiam sui corporis,

O. 5. lib.

lib. 4. disp. 24. à num. 1. vsque ad 6. Item non potest exheredari filius contrahens sine consensu patris, luxurioseque viuens, num. 11. Secus dicendum de filio nubente mancipio, inuitis parentibus, licet sit maior 25. annis, numer. 10. ibid.

2. Pater luxuriose viuens, filiam eodem modo uiuentem, potest exheredare, mater autem meretrix non, nisi sit correcta tempore, quo testamentum scribebat, lib. 4. disp. 24. n. 7. & 8.

3. Attento iure Regno Castellæ, filia nubens sine consensu parentum, non potest exheredari, excepto vno casu, v. g. quando filia contrahit sponsalia, vel matrimonium cum famulo patris habitante in domo, lib. 4. disp. 24 à n. 14. vsque ad 16.

4. Attento iure canonico, leges permittentes exheredari filias non clam contrahentes sine consensu parentum sunt omnino correctæ, nisi sit lex, vt possit exheredari filia absque consensu patris nubens, lib. 4. tota disp. 25.

5. Filius valide ducit uxorem contra parentum voluntatem, nec potest cogi metu cadenti in virum constantem; secus de increpatione paterna, immo peccat pater absq; iusta causa impediens matrimonium; secus si adit iusta causa, & impediat medijs suauibus, tamen impediens iniuste non incurrit excommunicatione in Trid. Sess. 24. cap. 29. de matrim. la. in lib. 4. tota disp. 22.

6. Filius regulariter non tenetur implere sponsalia, quæ absque suo consensu pater promissit, at
tene

tenetur sub mortali, quando multo interest parentum, casu quo eligat matrimonium inire, nisi iusta causa ductus resistat tali matrimonio, & obligatur, non tam ex paterno præcepto, quam ex virtute pietatis obligantis filium, lib. 4. disp. 23. à n. 1. vsq; ad 7.

7. Filius absque iusta causa iniens matrimonium, inscijs parentibus, tenetur sub culpa lethali consiliū parentum circa matrimonium petere, non tamen illud sequi, & postea, illis renuentibus, potest licitè contrahere, nisi ratione scandali, lib. 4. disp. 23. à n. 8. vsque ad 12.

8. Filius qui metu reuerentiali paterno, vel materno promissit patri se soluturum eius debita, vel legata, non tenetur soluere; secus si promissit absque illo metu, at potest si est minor 25. annis, petere restitutionem in integrum, lib. 4. disp. 9. n. 16.

9. Filius familias sine patris licentia, aut minor sine autoritate curatoris, non obligatur naturaliter ex contractu inito, pecunia credita, nec talis contractus firmatur iuramento, manebit tamen obligatus fide iussor, si existat, lib. 6. disp. 38. n. 29.

10. Filius familias pubes, potest incōsulto patre contrahere, & ex omni cōtractu absq; licētia patris inito obligatur naturaliter, ac civiliter, ac si esset pater familias, nisi in mutuo & in voto; vnde nō potest pater amovere filiū familias puberē obligantē se ad certo tēpore ministrandū alicui, nec potest cogere, vt sibi ministret; tenebitur tamē si lius lege pietatis, quādo valde inops esset, nō tamē tenebitur cū illo habitare nec

neq̃ pater potest illum volentem recedere, impedire;
immo filius, inuito patre, potest se vendere, non ta-
mẽ potest filius familias contrahere circa aduenti-
tia, quorum pater habet vsum fructum, vel eorũ pro-
prietatem alienare, vel hypothece subijcere, licentia
patris minimẽ requisita; item pater potest irritare
vota realia filij familias, in quacumque etate emissa,
siue ante, siue post 25. annos, quia filius familias non
eximitur ratione etatis, lib. 6. disp. 39. à n. 1. vsque
ad 10.

11. Filij nati ex coniugibus simplici castitatis vo-
to ligatis mutuo consensu, nullo modo sunt illegiti-
mi; idem dicendum de filijs conceptis post matrimo-
nium consummatum vno coniuge, altero ignaro, aut
sciente contradicenteq; proficiente, & mox habente
copulam; secus si profiteatur ante consummatum ma-
trimonium; item erit prolex legitima, si profiteatur
post matrimonium consummatum non contradicen-
te altero, sed tacenti; idem dicendum de filijs habi-
tis post legitimam promotionem ad ordines sacros,
lib. 9. disp. 38. à n. 3. vsq. ad 7.

12. Filius sequitur conditionem patris quoad ho-
nores & nobilitatem, & habitus ex nobili, & ancilla,
si postea manumittatur, nobilis est, lib. 7. disp. 24. n.
1. vsque ad 4.

13. Filius quoad seruitutẽ sequitur conditionẽ ma-
tris, sed sufficit, vt filius sit liber, quod tempore con-
ceptionis, aut natiuitatis, aut medio tempore mater
libera sit, quando ex vi natalium, & status matris, est
futu-

futura soboles libera, aut seruituti subdita; secus quando non iure sequelę status materni, futurū est, vt fetus sit seruus, vt filij nati ex seruis publicis operibus deputatis, qui se priuaturum ancillarum consortijs adiunxerunt, idem de filijs natis ex patre reuocato in seruitutem propter ingratitudinem; idem dicendum de filio nato ex matre pręgnanti iure belli capta non obstante libertate matris tempore conceptionis. Et in his tribus casibus sequitur filius quoad seruitutē, cōditionē patris, li. 7. dis. 24. à n. 5. vsq. ad 13.

14. Filij concepti post seruitutem, eo quod mater ob necessitatem à patre vendita est, sunt serui; secus si tempore venditionis esset pręgnans. Item si communis ancilla duorum, aut plurium dominorum, ab aliquo illorum manumittatur, post eam manumissionem, antequam soluatur pretium alteri domino partis, quam habebat in ancilla, pariat, prolex erit seruituti subdita. Item prolex est serua orta ex ancilla statu libera, v.g. si post annum, aut si hoc euenerit esto libera, si ante illius temporis, aut conditionis aduentum pariat; secus dicendum de filijs ortis ex ancilla, cui tradita est libertas pro tempore certo, licet nascantur ante illud, vel post illud tempus; est enim libertas illa perpetua, at filij orti ex ancilla, cui dominus promissit manumissionem certo tempore, si post illud tēpus cōcepti, aut orti sint, sunt serui, tenentur tamen dominus ratione damni emergentis ex fidei violatione, donare libertate illos filios, l. 7. d. 24. à n. 15. vsq. in finem.

15. Filij non educandi sint apud matrem secundo nubentem, requiritur tamen iudicij sententia, vt mater priuetur ab educatione filij, & concurrentibus paribus qualitatibus in matre, & cognatis prætendentibus educationem, præferenda est mater; pater tamē nunquam priuatur educatione, lib. 7. disp. 88. á num. 16. vsque ad 21.

16. Filius genitus, aut natus post dispensationem à parentibus obtentam ad ineundum inter se matrimonium, est naturalis, legitimatur tamē per sequens matrimonium, lib. 8. disp. 7. n. 19.

17. Filius natus ex matrimonio irrito cōtracto bona alterius parens fide, est legitimus quoad vtrumq; parentem & vtrique succedit, parens tamen malæ fidei non est legitimus apud ipsum, & tantum succedit filio; sicut pater spurius succedit, lib. 8. disp. 34. num. 46.

18. Filij nati ex concubitu contra sponsalia, vel votum, dicuntur naturales, lib. 1. disp. 2. n. 8.

19. Filijs prioris matrimonij tenetur mulier secundo nubens referuare, quæ à priori matrimonio titulo lucratio habuit, non autem, quæ onoroso, illique æqualiter suscedunt, nec potest aliquem ex illis meliorare, nec hoc est correctum iure canonico, lib. 6. disp. 41. n. 1.

Forus.

1. Forus conscientiæ, & externus idem seruat, vbi non est falsa presumptio, nec lex est pænalis lib. 1. disp. 5. num. 20.

2. Forus internus fidem adhibet testanti pro se, & contra se, non autem externus. lib. 2, disp. 45. n. 2.

3. Leges fori non obligāt, nisi probetur earū vsus, lib. 6. disp. 1. num. 5.

4. Obligatio naturalis, quę oritur ex vinculo legis naturalis obligat in foro conscientię, licet ius civile non concedat actionem, secus dicendum de obligatione naturali orta ex honestatis, & gratitudinis debito, lib. 1. disp. 7. n. 15.

5. Famulus non petens salarium triennio, nō amittit illud in foro conscientię, lib. 7. disp. 37. n. 17.

G.

Græcus.

1 Rēcis nunquam licuit, nec latinis matrimonium inire post sacrum ordinem, & græcus sacris initiatus, non potest mortua vxore aliam ducere, libr. 7. disp. 28. num. 3. & 4.

2. Differentia inter græcos, & latinos, in sacris ordinibus constitutos, hac est, vt græcis liceat post cōiugium ad sacros ordines transire, & vti matrimonio antea contracto absque peccato, dempro tempore, quo altaris ministerio deferuire, vel consuetudine, vel lege debent, quod latinis est interdictum, lib. 7. disp. 28. num. 5. & 6.

Gratia.

1. Gratia, vt valeat, vel quæuis dispositio nõ desideratur scriptura, nisi lex eam petat, lib. 3. disp. 35. num. 10. Nec expirat ante reuocationem, lib. 3. disp. 30. num. 11.

2. Gratia non prodest donec veniat in notitiã eius cui conceditur, licet concedatur per modum statuti, & constitutionis; satis tamen est notitia Nuntij, aut procuratoris, quo mediante priuilegium impetratur & non sufficit intimatio cuiusdam tertij, sed requiritur nuntius destinatus; vnde parochus, qui concesserat licentiam assilendi matrimonio cuidam sacerdoti, & ille ignarus licentiæ, assistit, validum est matrimonium, si concesserat Nuntio ab illo sacerdote emissio; secus dicendum si concesserat motu proprio parochus licentiam, vel ad instantiam alterius nõ missi à sacerdote, & si reuocata sit licentia sacerdotesq; ignarus reuocationis assilens, validum est matrimonium; item licentia potest ad libitum reuocari, lib. 3. tota disp. 36.

3. Verba gratiæ, ita operari debent, vt nec vna syllaba sit superflua, lib. 3. disp. 26. n. 6.

4. Gratia ex motu proprio est subreptitia, quando non fit mentio prioris strictioris, libr. 8. disp. 22. num. 8.

5. Gratiæ, seu litteræ sacræ Pænitentiariæ suo valore non frustratur, si aperiantur ab eo, qui non est doctor, lib. 8. disp. 34. n. 12.

H.

Habitatio.

Habitans in puplici parochia æqualiter morali modo, potest indifferenter coram parochio vtriusq; matrimonium inire, & vtrique confiteri, & quando sunt duo parochi in solidum vnius parochie, potest alteruter, altero inuito, ministrare sacramenta, lib. 3. tota disp. 24.

2. Habitatio cum animo perpetuo habitandi, acquirit domicilium, vbi incipit habitare, & nõ requiritur habitatio decem annorum, & domicilium semel acquisitum non deperditur solũ mutatione animi sine facto, lib. 3. disp. 23. n. 1. & 2.

3. Domicilium originis non acquiritur natiuitate in loco, in quo parentes casu erant, sed tunc fingitur natus, vbi erant, & habitabant; item domicilium originis est immutabile, habitationis vero mutabile, lib. 3. disp. 23. n. 3. & 4.

4. Parochus solius originis domicilij, non potest assistere matrimonio, & indubio non venit nomine domicilij, domicilium originis, sed habitationis, lib. 3. disp. 23. n. 6. & 7.

5. Quando aliquis fingit alicubi domiciliũ, acquirit parochiam; secus quando alio tendit breui rediturus: item is dicitur proprius parochus ad assisten-

dum matrimonio, vel dandum licētiam, qui talis est ad audiendas confessiones, lib. 3. disp. 23. num. 9. & 10.

6. Ad acquirendam parochiam ad matrimonium, non requiritur habitatio per maiorem anni partem, sed sufficit eo animo incipere habitare; item efficitur parochianus ille, qui habet intentionem habitandi, & breui in singulis domibus habitat, & poterit recipere omnia sacramenta ab eo paracho, cui tunc subditur, lib. 3. disp. 23. n. 14.

7. Mulier coram paracho sue parochiæ, nubens viro ad cuius parochiam trāstulit se statim, si matrimonium fuit nullum iam parrochus prior femine, non potest assiltere, vt iteretur matrimonium, lib. 3. disp. 23. n. 15.

8. Alienigena se transferens in aliquam diæcesim animo habitandi perpetuo, & cępit habitare eo animo, quamuis statim mutet illum animum potest ab Episcopo ordinari, & potest Episcopus agere omnia erga illum, sicut erga alios subditos, lib. 3. disp. 23. num. 16.

9. Virtute Bullę Cruciatię, vel priuilegiorum religiosorum, licet ministrare Eucharistiam in die Paschatis aduenis, vagis, & peregrinis breui spatio habitantibus in aliqua parochia, nec hi tenentur ad Ecclesiam matricem confluere, lib. 3. disp. 23. n. 17.

10. Mercenarij ad breue tempus locantes operas, vt ad fodiendum, &c. Carentes parochia, vel distantes ab ea, possunt virtute bullę, vel priuilegij religiosorum

giorum recipere Eucharistiam in Paschate; quia non acquirunt heri parochiam, lib. 3. disp. 23. n. 18
 Item habitatio absolute relicta vxori, perditur, & extinguitur ea secundo nubente, lib. 7. disp. 91. n. 50.

Hereditas.

1. Filia solum, & non filius, siue vidua, siue filia familias, siue habitet in domo parentum, siue nō, contrahens clam absque consensu patris, potest ex hereditari, quamuis digne nubat; secus dicendum si est maior 25. annis, vel si ad fuit consensus paternus, vel quando parentes pessime erga filios se habent, differendo matrimonium malitiose, vel si ante cōsummationē ingrediatur religionē. vel quādo matrimoniū clandestinū fuit nullū, & est pœna hæc imposita à lege, valida in iure canonico, lib. 3. tota disp. 47.

2. Hæreditas, quando alicui aufertur, & vocatur heredes abintestato, amittitur in foro cōscientiæ ante iudicis sententiam, lib. 7. disp. 87. n. 8.

Hæresis.

1. Hæresis de iure naturali est causa diuortij, dum non resipiscitur, & tenetur catholicus diuertere, & potest autoritate propria sine restitutione heretico, & vt recedat, non sufficit vnus, vel alter actus hæresis, si coniux sit paratus corrigi; secus si correctionem reffugit, & si resipiscat ante sententiam tenetur catholicus illum admittere, secus si post sententiam, & separationem factam iudicio Ecclesiæ, vt non teneatur nullo modo admittere hereticum.

quando per sententiam declaratur hæreticus, & nõ requiritur specialis sententiam diuortij, & tunc licitus est transitus catholici ad religionem, vel ad ordines sacros, manente hæretico in sæculo sine voto; secus dicendum de hæretico, sine licentia catholici, quæ sola sufficit. Item habita copula ante sententiã a catholico cum hæretico post notitiã heresis nullo modo est condonatio, nisi expressus animus condonandi ad esset, & si animus nec cõdonãdi: nec nõ cõdenãdi ad fuit, non est cõdonatio, l. 10. tota disp. 15.

2. Hæreticus inualide init matrimonium cum in fidei, lib. 7. disp. 71. n. 4. At hæreticus, vel apostata valide contrahit cum fidei; est tamen peccatũ mortale, exceptis locis, in quibus hæretici non denuntiati, nec notorij percussores clerici cum catholicis permixti conuiuunt, vt Germania, Gallia, Pollonia, &c. propter consuetudinem toleratam ob bonum pacis, nunquam tamen licent pacta, quæ ineuntur, vt quidam ex filijs nascituris fidei, alij autem hæresi adhe-reant. Item sponsalia semper sunt irrita inter catholicum, & hæreticum cum sint de re turpi, & illicita, lib. 7. tota disp. 72.

Hermaphroditus.

1. Hermaphroditus in quo alter sexus præualet, potest matrimonium iure iuxta sexum præualentẽ, & contrahens iuxta aliud sexum, est irritum matrimonium iure nature, & quando vterque sexus est equalis, in opinione eius est iuxta alterutrum sexũ matrimonio iungi. Parochus autem non debet inter-
resse

ressetali matrimonio, donec hermaphroditus cor
iudice ecclesiastico protestetur, quo sexu vti velit,
& se alio sexu præterquam semel electo non vsurū,
& si electo vno sexu semel, vtatur alio, viduus effe-
ctus contrahendo, peccabit mortaliter, & quādo cō-
sultis medicis res in equilibrium esset, nec iudicari pos-
sit, vter sexus præualeat? censendum est sexum esse
equalem, lib. 7. tota disp. 106.

Honestas publica.

1. Publica honestas, est propinquitas ex sponsali-
bus proueniens robur trahens ab Ecclesiæ institutio-
ne, propter honestatem eius, & dirimit matrimoniū
solo iure ecclesiastico, lib. 7. disp. 68. n. 1.

2. Publica honestas, non oritur intra infideles ex
sponsalibus initis tempore infidelitatis; nec cū affi-
nibus sponse de futuro; oritur tamen cum consanguī-
neis alterius sponsi, siue illegitimis, siue legitimis, li-
7. disp. 68, à n. 2. vsque ad 4.

3. Publica honestas oriebatur attento iure anti-
quo ex quibuscumque sponsalibus certis, & absolu-
tis, quamuis irritis, dummodo non ex defectu con-
sensus, & durabat vsque ad 4. gradum. Hodie post
Conc. Trid. non oritur ex sponsalibus irritis ex qua-
cumque de causa, & non extenditur, nisi tantum ad
primum gradum lineę tranuersę, vel rectę; quod in-
telligitur etiam de orta ante Conc. Trid. lib. 7. disp.
68. à n. 5. vsque ad 11.

4. Impedimentum publicę honestatis oritur ex
sponsalibus veris de iure, & irritis solum defectu cō-

ſensus externi, vel ex defectu alio quocumque occulto, niſi ſint adeo clauſteſtina, vt probari nequeat. Ceſſat etiam publica honeſtas, quando impedimentum occultum ob quod erant nulla ſponſalia, probetur veris ſive falſis teſtibus, lib. 7. diſp. 68. à n. 13. vſque ad 17.

5. Publica honeſtas oritur ex ſponſalibus contractis per parentes, pro pueris præſentibus, & tacentibus, ac doli capacibus, quamuis ipſi interius diſſentiant, & quando eſſent abſentes, vel præſentes minoris ſeptennio, non conſtante de ratificatione, interrogandi ſunt eautè, & ſi affirmant credendum eſt eis maxime, ſi matrimonium appetebant, lib. 7. diſp. 68. n. 18. & 19.

6. Impedimentum publicæ honeſtatis eſt perpetuum, nec morte extinguitur, licet ſponſalia diſſoluantur communi conſenſu, & nūquam diſſoluit præcedentia ſponſalia, lib. 7. diſp. 68. à n. 20. vſq. ad 23. Et quando infantes contraxerunt ſpōſalia irrita ex defectu ætatis, & poſt legitimam ætatem aſſecutam ad ratificandum nixi fuerunt ad copulam, tunc oritur impedimentum publicæ honeſtatis, ibid.

7. Qui poſt ſponſalia de futuro cum certa perſona contraxit; matrimonium de præſenti cum eius ſore, & non conſummauit, tenetur contrahere cum prima matrimonium, & ſi conſummauit, nec eū vna nec cum alio, lib. 7. diſp. 68. n. 24. & 25.

8. Frigidus, maleficiatur, qui in tenela ætate, antequam defectus potentiz, per experiētiā explorari

valeat, contrahit spōsalia valida, ex quibus oritur impedimentum publicæ honestatis, libr. 7. disput. 68. num. 12.

9. Publica honestas non oritur ex sponsalibus incertis, & conditionalibus incertis, & cōditionalibus ante euentum conditionis; quando conditio est de futuro contingens, possibilis, & honesta; secus de cōditione necessaria, aut de presenti, & de præterito, vel turpi, aut impossibili taliter, vt non sit contrasubstantiam matrimonij, lib. 7. tota disp. 69.

10. Publica honestas propriè & verè oritur ex matrimonio rato tantum, & non affinitas, lib. 7. dis. 64. à n. 23. vsque ad 25.

11. Publica honestas oritur ex matrimonio irrito quacumque ex causa, modo non sit defectu consensus, siue contrahentes ignorent, siue sciant impedimentum ob quod matrimonium est nullum; vnde nō oritur ex matrimonio irrito ratione metus cadentis in virum constantem, vel ratione erroris personæ, vel quando est matrimonium cum in certa persona, vel quando est irritum clandestinum sine parocho, & testibus; secus quando fuit coram parocho & testibus, & hæc publica honestas non est restricta ad primum gradum; sed extēditur vsque ad 4. Et est perpetua, nec morte extinguitur; nota tamen quod ex matrim. conditionali ante euentum conditionis non oritur publica honestas, adueniēte tamē, sine nouo cōsensu perficiēte matrimoniū, oritur statim, nec contrahitur cū affinibus, sed tantū cū sanguineis, lib. 7. tota dis. 70.

Hora canonica.

1. Omittens recitationem horarū canonicarum habens ordines, & beneficium, tenetur confiteri circūstantiam beneficii, lib. 9. disp. 15. n. 5 & 6.

2. Ordinatus metu, nolens vti ordine, non tenetur recitare horas canonicas, lib. 7. disp. 29. n. 7. Idē dicendum de ordinato infanti, donec post legitimā etatem ratificet ordinem, & ratificato ordine, non erit iutegrum sibi resilire, lib. 7. disp. 30. numer. 12, & 13.

3. Initiati sacris, vel professi cum quibus dispēsatum est, vt ineant matrimonium, tenentur recitare horas canonicas, dum habitum non mutant; secus si mutant, & induant sēcularem, lib. 8. disp. 8. n. 11.

I.

Ieiunium.

Ieiunium licitē frangitur, quando vir non potest aliter reddere debitum; itē excusatur vxor á ieiunio, ne reddatur de formis; Item ob præceptum viri iu-
bentis soluere præceptum; idem de femina volente nubere, ne fiat deformis, lib. 9. disp. 3. á n. 10. vsque ad 13. Item excusantur á ieiunio viri, & feminæ sexagenarij, lib. 7. disp. 32. n. 17.

Ignorantia.

1. Ignorantia quælibet etiam crassa dummodo nõ temeritas, excusat, quando textus dicit, si quis ausus fuerit, vel præsumpserit, lib. 3. disp. 48. n. 7.

2. Ignorans inuincibiliter, verè obligatur lege sufficienter promulgata, & aliud est non obligari lege, & aliud excusari à legis transgressione, lib. 9. disp. 32. n. 2. & 3.

3. In foro externo duobus mensibus á legis promulgatione transactis, iure optimo præsumitur illius scientia, vnde ignorantiam alleganti incumbit onus probandi; non probatur tamen iuramento, in foro tamen conscientie simplici assertione, lib. 9. disp. 32. num. 4. & 5.

4. Ignorantia legis excusat á pena ipsius, quando actus nullo alio iure vetitus erat, lib. 9. disput. 32. numer. 6.

5. Ignorantia excusat ab excommunicatione, siue lata sit á constitutione Episcopali, siue Pontificia, quamuis actus sit iure naturali, & diuino prohibitus lib. 9. disp. 32. à n. 7. vsque ad 11. Item si sciatur ius & ignoretur excommunicatio, non incurritur excommunicatio, ibid. n. 13. & 14. At ignorantia iuris non excusat in foro externo, ibid. n. 10.

6. Ignorantia non excusat ab irregularitate orta ex significatione, excusat tamè ab irregularitate ex delicto, suspensione, interdicto, cæterisque pæni ignorantia iuris positiui eas imponentis, lib. 9. disp. 32. à n. 15. vsque ad 17.

7. Quando in noua constitutione reſeruatur abſolutio alicuius peccati in odium illius; vt fecit Xiftus V. contra male promotos ad ordines, ignorans eam constitutionem inuincibiliter, non incurrit hanc reſeruationem, quamuis ſe delinquere norit, lib. 9. diſp. 32. num. 18.

8. Ad incurrendas omnes cenſuras, etiam irregularitatem, non ſufficit ſcientia iuris poſitiui prohibētis, ſed requiritur ipſius pēnē ſcientia; ſecus in alijs pēnis, lib. 9. diſp. 32. n. 20. & 21.

9. Ignorantia facti, aut qualitatis facti, pro quibus pēna imponitur, excuſat à pēna, licēt ignorans det operam rei illicitæ, hinc tamen excipe irregularitatem ex homicidio caſuali, vt ſi clericus det operam rei illicite interdictæ ſibi ob periculum homicidij, ſi adhibita diligentia vt vitetur, ſequatur, manet irregularis vacans culpa, lib. 9. diſp. 32. num. 23. 24. & 25.

10. Volens percutere Petrum clericum, ſi errore percutiat Paulum clericum, eſt communicatus credens eſſe Petrum; ſecus dicendum ſi nullo modo voluit Paulum percutere, ſed ſolum caſu tranſeuntem proieciens petram; qua petrum volebat percutere, & nullo modo Paulum, lib. 9. diſp. 32. n. 27.

11. Cædens laicū, quē clericū eſſe putabat, non eſt excommunicatus lib. 9. diſp. 32. n. 28. Item nō requiritur dolus ad incurrendā excommunicationē latam contra percuſores clerici, ſed ſufficit ignorantia craſſa, & lata culpa, idē ſi percuffor videat veſtes clericales

les, & tonsurā, aut barbā tonsam, nisi esset consuetudo, vt laici tonsuram deferant, ibid. numer. 41. & 42.

12. Ignorantia iuris, vel facti excusans á mortali excusat ab excommunicatione, irregularitate, suspensione, & interdicto, & alijs pænis, dummodo nō sit crassa, & supina, lib. 9. disp. 32. n. 29. & 31.

13. Ignorantia quantumcumque crassa, modo nō sit ingens temeritas, vel affectata, excusat, quando imponitur pæna facienti sciēter, vel ei, qui ausus fuerit, vel ausu temerario fecerit, vel præsumpserit, lib. 9. disp. 32. à n. 35. vsq. ad 40. Item ignorantia crassa non sufficit, quando dolus requiritur, ibid. numer. 36.

14. Ignorantia crassa, & supina est illa, quæ ex lata culpa in adhibenda diligentia præcedit. Item lata culpa constituens ignorantiam crassam, est quando ignorans, aut nullam, aut valde modicā adhibuit diligentiam, vt fieret, quod nosse tenetur, lib. 9. disp. 32. n. 32. & 33.

15. Ignorantia matrimonij inter consanguineos, & affines, vel aliud impedimentum dirimens habentes, ne eius taciturnitas matrimonij reddat dispensationem subreptitiam, debet esse quantumuis crassa, modo non sit ingēs temeritas, nec satis est ad malam fidem scientia practica, & quando matrimonium fuit præmissis denuntiationibus ignoranter contractum, ignorantia iuxta ac probabilis præbet causam iustæ ac facilioris dispensationis;
focus

secus si fuit contractum non premisis denuntiatio-
nibus, sed neglectis, & non sufficit ignorantia ex par-
te vnius, sed requiritur ex parte vtriusque, lib. 8. dis-
put. 25. á n. 25. vsque ad 32.

16. Scientia, & ignorantia, & que in animo confi-
sunt, probantur iuramento partis, lib. 1. disp. 61. Fi-
ne, & melius, lib. 3. disp. 15. n. 8.

Impedimentum.

1. Ipfi contrahentes interrogati ab Ordinario, te-
nentur manifestare impedimentum, quamuis occul-
tum sit, idem de promouendo ad ordines, & licet in-
famatorium sit. Item iudex potest interrogare obti-
nentes dispensationem in consanguinitate; an se cog-
nouerint? secus si dispensatio sit pro foro interiori,
lib. 3. tota disp. 14.

2. Quando impedimentum est tantum impediens
etiam iure naturali, (vt votum simplex castitatis, &
sponsalia) & metus incurritur non in odium fidei, &
cadit in virum constantem, contrahere solum matri-
monium nulla culpa est, si ineatur vero animo, si ficto,
venialis, ad illud consummare est mortale, licet metus
cogat ad consummationem; non caret tamen proba-
bilitate nullam esse culpam, & idem dicendum, si sit
impedimentum dirimens, lib. 7. disp. 5. a num. 2. vs-
que ad 4.

3. Impedimenta dirimentia matrimonium, attēto
Iure antiquo sunt 12. quibus sunt addita alia duo sta-
tuta iure nouo Trid. & sic sunt numero 14. que his
versibus cōtinentur, lib. 7. disp. 6. á n. 1. vsq; ad 4.

*Error, Conditio Votum, Cognatio, Crimen,
Cultus disparitas, Vis, Ordo, Tigamen, Honestas,
Si sis Affinis, si forte coire nequibus,
Si Parrochi, & duplicis deſt præſentia teſtis,
Rapta ve ſit mulier, nec parti reddita tutæ.
Hæc ſocianda vetant connubia facta retractant.*

4. Impedimenta impediencia ſunt 12. quinque pri-
mi non veniunt ex crimine; ceteri ex illo proficiſcū-
tur, quæ omnia continentur in verſibus ſequentibus,
lib. 7. diſp. 6. à n. 5. vſq; in finē; de quibus tractandū
in ſuis proprijs locis.

*Eccleſiæ vetitum, Nec non tempus feriarum.
Atque Catechiſmus, Sponſalia, Iungito Votum.
Impediunt fieri, permittunt facta teneri,
Inceſtus, Raptus ſponſatæ, mors mulieris,
Susceptus propriæ ſobolis, Mors præſbiteralis,
Vel ſi pæniteat ſolemniter, aut Monialem
Accipiat: Prohibent hæc coniugium ſociandum.*

5. Hodie non obligant ad culpam contrahentem
cum illis attentata conſuetudine abſque diſpensatio-
ne, nec requiritur ſcientia prælatorum, vt conſuetu-
do vires obtineat, exceptis tamen duobus, v. g. voto
& ſponſalibus prioribus, & interdictū Eccleſiæ, lib.
7. diſp. 17, à n. 3. vſque ad. 9.

6. Impedimentum quando opponitur contra ma-
trimonium, deſcendendum iuramentum eſt rec, & o-
re nil probante, lib. 7. diſp. 113. n. 28.

Impotentia:

1. Impotentes, cognita impotentia post cōtractum matrim. possunt simul esse, vt fratres; non tamen licent eis tactus; secus dicendum, si ad sit periculum incontinentiæ, iudex tamen ecclesiasticus debet eos permittere volentes sic habitare; tamen est periculossima hæc confederatio, lib. 7. disp. 97. § nu. 4. vsque ad 7.

2. Impotentes tenentur coram iudice ptere dissolutionem matrimonij, quando contraxerunt matrimonium, & constat de impotentia, & non possunt habitare sine periculo incontinentiæ, libr. 7. disp. 97, numer. 8.

3. Impotens conscius sue impotentia, ducens feminam illius ignaram, non tenetur eam, vt sororem habere, nec alere; idem dic. si ambo sciebant impotentiam, lib. 9. disp. 97. n. 10. 11. & 12.

4. Cognita impotentia ab initio, si vir, & femina velint tantumquodam societatis vinculum inire, quo simul habitent, & admutua se ipsos obsequia obliget, licitum est, dummodo absit periculum incontinentiæ, & licet vir potens transeat ad aliud matrimoniū tenebitur illam allere, sicut illa ei in seruire, libr. 7. disp. 97. n. 13. & 14.

5. Impotentia perpetua ad copulā reddit irritū subsequens matrimoniū; secus de impotentia tēporali; quantumvis ignorata ab altero, & cōtrahēs cōsciis illius nō peccat, aut cū impotentia coeundi, quæ est solū maxima difficultas, & periculū egritudinis. Item
dici-

dirimit impotētia feminādi intra vas; secus de impotentia seminandi mulieris, dummodo sit capax recipiendi semen viri, & susceptū retineat, & possit cognosci à viro; item non dirimit infundere tantum partem feminis intra vas, lib. 7. disp. 92. à n. 2. vsque ad 10. Tamen impotentia contingens ex quacumq; causa, siue ex nimio viri calore, siue ex abominatione mulieris semper dirimit, ibid. n. 13.

6. Impotentia ad pariendum absque vitę femine periculo, vel quando mortuos parit filios, vel quādo femina seminare nequit, potest tamen recipere, nō dirimit matrimoniū; secus dicendum quando præ ætitudine, aut latitudine vasis, nequit cognosci, aut suscipere semen; valeret tamen matrimonium, si semel suscepto semine, non possit retinere, lib. 7. disp. 92. n. 27. 28. & 29.

7. Impotentia senum etiam decrepitorum, & omnino impotentium ad copulam habendam, non dirimit matrimonium nisi aliud impedimentum allegetur, & probetur, & hoc in femina quantumcumque vetula certius est, lib. 7. disp. 92. à n. 19. vsq; ad 24. Item impotentia stirilium non dirimit matrimoniū lib. 7. disp. 92. n. 25. & 26.

8. Impotentia consurgens ex statu morbi, eo quod contrahens est in mortis articulo, non dirimit matrimonium tunc initum, sed habet vim legitimandi prolem antea habitam, etiam in fraudem substituti, & quamuis senex decrepitus tunc contrahat, lib. 7. tota disp. 105.

9. Impotentia ratione etatis puerilis dirimit matrimonium iure ecclesiastico, unde infideles contra hunt valide in quacumque ætate, modo rationis vñ habeant, lib. 7. disp. 104. n. 9. & 10.

10. Aetas requisita ad matrimonium est in fæmina annus duodesimus; in masculo quatuor desimus, & sufficit si vltima dies anni duodesimi in fæmina, & decimi quarti in viro sit incæpta, & indubio numquam præsumitur; tamen in matrimonio malitia supplet etatem, idest, si ante etatem dictam adsit potentia generandi, & sufficiens discreptio ad se obligandum, lib. 7. disp. 104. á nu. 1. vsque ad 4. & 5. Tamen si, ætate legitima adepta, deest adhuc potentia generandi, validum est matrimoniũ, ibid. 15.

11. Quando puer. 14. anno completo, aut fæmina 12. adhuc inueniuntur impotentes ad copulam, ad experiendum, an ea impotentia sit perpetua? spectandũ est ad plenam pubertatem, quæ in fæminis cõtingit 14. annis, & in viris 18. & adveniente illa, si adhuc deficiat potentia, ex tunc concedendũ est triennium lib. 7. disp. 104. n. 18. & 19.

12. Dum dicitur in matrimonio, malitia etatem suppleri; nomine malitiæ intelligitur potentia ad copulam, & discretio sufficiens ad consensum conjugalem, & non sufficit discretio, difficiente potetia, nec viceversa, lib. 7. disp. 104. n. 21. 22. & 23.

13. Potentia generandi ante pubertatem probatur, si fæmina impubes fuit cognita, vel puer impubes copulam habuerit, vel aliam fæminam cognouerit,

rit, lib. 7. dis. 104. n. 25. Nisus ad copulam facit præsumere potentiam ad illam, num. 16. Item potentia potest probari ex alijs signis, absque actuali copula, quæ signa, iudex arbitratitur inspecta personæ qualitate, membrorum dispositione, ac valitudine bona, dummodo adsit proximitas pubertati, & quamuis potentia coeundi non veniat in plurimum ante prædictas ætates, nihilominus sæpe euenit præcipue illis, qui in delicijs nutriti sunt, vt Salomon 10. ætatis anno genuit Roboam, & Ahas; & vndecimo Ezechia & adjudicandum hanc potentiam ex signis sufficit aspectus partium super iorum corporis, & non est necessarius aspectus partium verendarum; tamen non est standum iuramento viri dicentis se habuisse copulam cum impubere; attamen menstruum in femina sufficit ad probandum iam esse ad generationem aptam. Item puer aptus ad seminis effusionem præsumitur aptus ad matrimonium, at puer pillosus in pudendis non est signum potentiæ, ibidem, à num. 28. vsque ad 36.

14. Iudicio, & arbitrio iudicis relinquitur, quæ ætate dicantur masculus, & fæmina impuberes pubertati proximi; iudex tamen ad hoc arbitrandum, non tam annorum numerum, quam personæ qualitatem & conditionem, & spectauit etiam qualitatem regionis, in qua natus est, lib. 7. dis. 104. n. 40. 41. & 42.

15. Si quis sit impotens tantum respectu alicuius non valebit cum illo matrimonium; secus cum alijs, vt si habeat membrum magnum, & grossum, vnde
 Q datur

datur impotentia naturalis, & perpetua, lib. 7. disp. 93. à n. 3. vsque ad 5.

16. Impotentia perpetua censetur illa, quæ solo miraculo auferri potest, vel per actum humanum illicitum, & non absque periculo corporis. Temporalis censetur illa, quæ naturaliter, & absque eo periculo auferri potest, & est medicabilis absque vitæ periculo, si potètia ope medicinae est duratura; secus si breui duratura, & nomine periculi corporis, solum intelligitur periculum mortis, lib. 7. disp. 93. à num. 7. vsque ad 29.

17. Impotentia ratione virginitatis feminæ nullā arētitudinem patientis, sed eo quod virgo sit, nequit à viro penetrari, non dirimit matrimoniū, si ope medicinae absque mortis periculo possit subueniri feminæ virgini, vt apta reddatur viro imbecilli, lib. 7. disp. 93. num. 26. Non tamen est licitum viro auctoritate propria referare claustra virginis instrumēto aliquo ligneo, vel ferreo ad id apto, digitisue, & si id tentet, in loco tuto constituenda est, n. 29. Item femina nupta siue sit præ ceteris arēta, siue sicut omnes aliæ, iudicantibus medicis posse per incisionem absq; mortis periculo subueniri, vt apta reddatur, non tamen tenetur parti talē incisionē cū incommodo granissimo morbi; secus si cū dolore graui & molestia, & hæc incisio fiet quādo potètia cū corrupta est manifesta, quæ probatur, quādo in mēbro nullus est defectus, & ille iurat se eas cognouisse, & ipsæ se ab eo cognitatas, ibid. à n. 30. vsque ad 35.

18. Separato matrimonio ratione frigidity, vel arctitudinis femine, interdicitur vtrique coniugi transitus ad alias nuptias, quando impotentia est absoluta, & perpetua ex parte vtriusque coniugis, si vero alterius tantum illi interdicitur, concessa non impedito licentia ad alias transeundi, & si transeat absque licentia peccat, sed matrimonium tenet, lib. 7. disp. 93. num. 37.

19. Mulier acta respectu vnus viri non præsuntur talis respectu omnium; item cognoscibilis ab vno non præsuntur cognoscibilis ab omnibus; item vir potens ad corruptam, non præsuntur potens ad virginem, lib. 7. disp. 93. n. 27. & 28. Et mulier aliquando inscipienda est à medicis ad adiudicandum, an vero apta sit? ne matrimonium validum dissoluatur, lib. 7. disp. 11. n. 23.

20. Impotentia perpetua, siue absoluta, siue respectiva, siue naturalis, siue ex maleficio orta, & licet sit sola veri seminis emittendi intra vas, dirimit matrimonium iure naturali; vnde inter infideles manet matrimonium nullum contractum cum tali impotentia, lib. 7. tot. dis. 98. Item impotentia perpetua nota contrahentibus, vel ignorata, semper dirimit matrimonium, lib. 7. d. 97. n. 1. 2. & 3.

21. Dissoluto matrimonio ratione frigidity viri, si is ad aliud transeat, statim est hoc posterius dissoluendum, sine alia probatione; tamen ad restaurandum prius frigidi matrimonium tanquam validum, non sufficit frigidum ad alias nuptias transisse, sed requiritur probare se eas consumasse,

fuit fornicatum fuisse. Item mulier á frigido separata ac secundo nupta dum lis discutitur, potest petere & reddere debitum, quia est impossessione; si tamen illa non sit alio nupta, & velit nubere, nõ est permittendum ei, & si nubat defacto separanda est donec lis decidatur, si nuplit orta iam lite, lib. 7. disp. 99. á n. 1. vsque ad 14.

22. Si fæmina ratione arctitudinis separata alij nubat ab eoque cognoscatur copula coniugali, vel fornicaria, est restituenda priori marito, quando primum matrimonium fuit validum; secus si fuit nullum, lib. 7. disp. 99. n. 16.

23. Dissoluto matrimonio ratione maleficii conceditur utrique licentia ad aliud transeundi, & coinito, non est prius instaurandum, nisi sententia dissolutionis matrimonij legitimè lata non sit, vel quando maleficium est generale, & non respectuum, vel si feminam, respectu cuius erat maleficium, vir ille postea cognoscat, lib. 7. disput. 99. à numer. 2. vsque ad 26.

24. Sententia impotentie non transit in rem iudicatam etiam bis confirmata, non potest tamen corrigi prætestu appellationis; transit tamen quoad hoc, ut non discriminatim eam impugnare volens audiat, sed oportet allegare aliquam veresimilem iniustitiæ causam, quæ iure optimo iudicem ad id credendum ducat. Item non transit in rem iudicatam quoad ipsum coniugium; secus quoad expensas, non respectum coniugum; secus respectu tertij contra matrimonium

rimonium agentis. Item quando ex illius sententię obseruatione nutritur peccatum, nec consensu partis vtriusque potest cessare culpa; secus quando potest cessare vtriusque consensu, lib. 7. tota disput. 100.

25. Impotentia superueniens matrimonio rato, vel consummato, non ipsum dirimit, quando tamen est ratum præbet iustam dispensandi causam, si timeatur incontinentię periculum alterius coniugis, lib. 7. disp. 102. á num. 1. vsque ad 4.

26. Quando impotentia est naturalis, indubio præsumitur eam præcessisse, & sic matrimonium est nullum; secus dicendum de impotentia accidentali, vt ex maleficio, abscissione, aut quolibet alio morbo con surgenti, nisi breue tempus á matrimonio contracto vsque ad eius consummationis intentationem transiisset, & si dubitetur an impotentia sit naturalis, aut accidentalis? præsumitur accidentalis; item quando dubitatur, an impotentia sit vera? & an matrimoniũ consummatum sit nec ne? præsumitur pro matrimonij valore, & semel initum non potest dissolui, & in hoc dubio non licet matrimoniũ inire, donec re bene inspecta, deponat dubium; tamen eo inito potest eo vti petendo & reddendo, lib. 7. tota disp. 103.

27. Quando signa necessario, & euidenter impotentiam concludunt, siue viri, siue femine, nulla temporis mora spectata, est dissoluendum matrimonium, nec desideratur triennium, nec iuramentum coniugum asserentium se non posse coire, nec propinquo-

rum, v. g. si vir habeat virilia; aut testicula amputata; vel virilia arida, vel si mulier est arcta, vel si vir ab alio matrimonio fuit separatus, ratione frigiditatis per sententiam; si autem signa non sunt omnino certa, & euidentia, sed veresimiliter euidentia impotentiam, non desideratur triennium, sed iuramentum coniugum asserentium se posse coire, & propinquorum, quando autem impotentia est ex maleficio, semper requiritur triennium, & ultra illud, est assignandum à iudice tempus arbitrium, vt orationi vacent coniuges, ac operibus pœnitentię, consilio, vt sic Deus placatus coerceat Demonem, vt desistat maleficio nocere, lib. 7. tota disp. 107.

28. Probationes impotentię debent esse potius superflue, quam in aliquo diminutę, lib. 7. disput. 107. num. 1.

29. Vtroque coniuge fatente impotentiam, vbi non est certa, semper desideratur triennium, & ultra illud, iuramentum vtriusque coniugis, vt septima manus propinquorum iuret, vel viciniorum bonę famę, si propinqui deficient, & iuramentum septimę manus sic accipiendum est, v. g. si vterque coniux fateatur impedimentum cuiuslibet coniugis septem consanguinei iurent, vel eis deficientibus; septem vicini cuiuslibet, & ita debent esse quatuordecim; & si tot testes haberi nequeant, sufficiunt pauciores arbitrio iudicis, vt duo; & si desint consanguinei, vel vicini, debent assumi alij testes bonę famę, & omni exceptione maiores, nec sufficit testis tan-

gere euangelia, pede, vel cubitu, si manus habeat itē ipsi coniuges debent iurare de certa scientia; propinqui vero de crudelitate; & impotente transeunte ad aliud matrimonium, vel fornicante, consanguinij non censendi periurij, secus dicendum de ipsis coniugibus iurantibus, lib. 7. disp. 108. à n. 1. vsq; ad 19. Tamen ad probationem impotentie in senibus, non requiritur triennium experientie, sed sufficit tēpus arbitrio iudicis taxandum, ibid. n. 21.

30. Quando mulier fatetur impedimentum impotentie, & vir negat, nec illa matrimonij initio proclamauit, v.g. transacto bimestre à die qua vir cæpit tentare copulam, minimè audienda est proclamans aduersus matrimonium; sed eius petitio reiicienda est et viro fides adhibenda fatenti se consummasse matrimonium, nisi illa velit ostendere impotentiam per signa licet non sint omnino euidencia, sed tantū veresimilia, vel per aspectum velit probare se non cognitam à viro; si vero mulier, quæ tempore matrimonij erat virgo statim proclamans, v.g. post mensem audienda est; Quamuis vir impotentiam neget, & si ea probetur per rectum iudicium dissoluitur matrimonium: at si erat corrupta tempore matrimonij, licet proclamet statim, non est audienda, marito contrarium affirmante, nisi vir conuincatur impotens per aspectum, & hoc quod dictum est muliere allegante impotentiam viri; idem dicendum de viro allegante arctitudinem feminae, libr. 7. tota disput. 109.

31. Triennium experientiæ impotentiae cōiugis præscriptum, non desideratur quod sit cōtinuum; tamen necessarium est, quod tempus interpolatū suppleatur, quando arbitrio prudentis fuerit notabile; secus si fuerit breue, lib. 7. tota disp. 111.

32. Triennium iure præscriptum ad experiendā impotentiae veritatem in impedimento frigiditatis, cōputatur á die copulæ intentatæ, nec oportet hoc triennium assignari á iudice, nec prius pænitentiam peragi; idem censendum in impedimento maleficiij, & quando coniux non dum adeptus est plenam pubertatem expectanda est, & ab illa hoc triennium incipit, lib. 7. tota disp. 110. Et hoc triennium conceditur, quando solutum matrimonium ratione impotentiae instauratur, deprehensa Ecclesiæ deceptione lib. 7. disp. 99. n. 34.

Incestus.

1. Incestus cum consanguineis vxoris, vel viri, impedit matrimonium tantum, & non solum interdictitur matrimoniū ipsis coniugibus, sed illis cōsanguineis coniugis cum quibus alter coniux incestum admisit, & hoc impedimentum non extenditur hodie, nisi vsque ad secundum gradum. Item oritur ex copula habita cum consanguinea sponsi, vel sponsæ de futuro, quod extenditur vsque ad primum gradum, & est temporale, nimirum, dum complex viuit, perpetuum vero ex copula habita cū cōsanguineis sponsæ de præsentī ante matrimonium consummatū. Itē incestus cum affini, est impedimentum perpetuum, nullo

nullo existenti matrimonio; non tamen orietur ex in
incestu cum cognata legali, vel spiritali, vel ex ince
stu habito ignorater cū cōsanguinea, vel violēter, nec
ex copula non consummata, vel incesto occulto, vel
quando non præcessit iudicis sententia circa illud,
nec, ex incesto cum proprijs consanguineis, libr. 7.
tota disp. 15.

Infidelis.

1. Infidelis iniens matrimonium post votum casti
tatis, non potest debitum petere, libr. 9. disput. 33.
numer. 6.

2. Papa non potest imponere impedimenta diri
mentia matrimonium, infidelibus; at vt princeps tē
poralis potest circum infideles habitantes in locis,
quorum ille est dominus temporalis, libr. 7. disput.
1. num. 10.

3. Infidelis contrahens in locis fidelium habēs im
pedimentum dirimens sui Principis infidelis, cōtra
hit valide; secus si impedimētum erat sancitū à Prin
cipe loci, in quo contrahit, libr. 7. disp. 3. n. 10.

4. Infideles contrahunt valide, quando nō adest
aliquod impedimentum dirimens iure naturali, licet
ad sit dirimens canonicum, libr. 7. disp. 73. numer. 1.
2. & 3.

5. Infideles repudians vxorem legitimam, qui aliā
duxit, conuersus ad fidem, cogendus est à postero
ri matrimonio recedere, & ad primum redire, & si
erat copulatus multis mulieribus, separandus ab om
ni

nibus dempta prima, lib. 7. dis. 73. n. 4. & 5. disp. 80. numer. 14.

6. Infidelis contrahens cum impedimento impotentie ad copulam conjugalem, inualide contrahit, lib. 7. disp. 98. n. 7.

7. Infidelis non potest valido matrimonio coniungi post baptismum cum consanguineis intra quartum gradum, quamuis tempore infidelitatis posset ultra primum, lib. 7. disp. 65. n. 2.

8. Infidelis ad fidem conuersus nequi valide ducere proprias consanguineas usque ad 4. gradum aut consanguineas vxoris habite tempore infidelitatis, quamuis matrimonium non esset consummatum, potest tamen ducere consanguineam in 1. gradu sponsæ de futuro, quando inita fuerunt sponsalia tempore infidelitatis; item cum consanguinea intra gradum prohibitum, quam fornicarie cognouit tempore infidelitatis, lib. 7. disp. 65. a num. 2. usque ad 11.

9. Si fidelis rem habeat cum fideli, vel infideli femina, & illa habeat sororem infidelem contrahit affinitatem cum illa sorore infideli ac proinde eam esse etiam Christianam non potest ducere. Item fidelis cognoscens carnaliter infidelem, si illa infidelis postea facta fidelis concipiat ex alio filiam, & baptisetur, contrahit affinitatem cum illa filia: & idem si adhuc mater permanens in infidelitate pareret illam filiam, & postea filia baptisaretur, lib. 7. disp. 65. num. 12. & 13.

10. Infidelis coniunctus matrimonio in primo af
finit

finitatis gradu lineæ rectæ, post baptismum non est separandus, lib. 7. disp. 66, num. 8.

11. Matrimonium inter fidelem, & infidelem, est irritum iure ecclesiastico solum ex consuetudine Ecclesiæ; interdictum vero iure diuino naturali; idem dicendum de matrimonio inter fidelem & catechumenum ante Baptismū; tamen ex dispensatione Pontificia potest esse validum, lib. 7. tota disp. 71.

12. Coniux infidelis conuersus ad fidem nunquā obligatus fuit ad cohabitandum cū infideli, licet voluisset habitare absque saluatoris contumelia, sed tātum erat consilium á D. Paulo traditum in præmitiua Ecclesia, nec tenetur fidelis cum infideli habitare, licet habeat cum illo copulam, libr. 7. disp. 73. num. 7. & 8.

13. Infidelis, qui non conuertitur vna cum altero coniuge ad fidem reducto, peccat in Deum, & in legem matrimonij, & si nulla spes est eius conuersionis, tenetur fidelis recedere, quamuis velit habitare absque contumelia Saluatoris, lib. 7. disp. 73. numer. 9. & 10.

14. Hodie non est licitum fidei habitare cum infideli, sed tenetur ab eo diuertere, quamuis possit absque contumelia Saluatoris habitare, & sit spes conuersionis, nisi ex dispensatione Episcopi, nec tenetur ex præcepto correctionis fraternæ, nec præceptum diuertendi obligat cū discriminæ vitæ, lib. 7. disp. 73. à n. 12. vsque ad 15.

15. Quando alter solus ex parentibus est fidelis, filius, si est sui compos, & doli capax, non est cogendus ad fidem; attamen si non est doli capax eius conditionem sequi debet, qui ad fidem conuertitur, siue pater, siue mater, lib. 7. disp. 73. n. 16.

16. Quando vterque infidelis conuertitur ad fidem neutri licet à matrimonio diuertere, potest tamē & ad aliud transire conuersus infideli nolente habitare sine cōtumelia Dei, & tunc ex priuilegio Christi dissoluitur matrimonium quantumuis consummatum, nisi infidelis renuat habitare ob adulterium fidelis. Dicitur autem nolle habitare absque contumelia Saluatoris, quando id peccatum infidelitatis redundat aliquo modo in coniugem fidelem nisi recedat, v.g. ex crebro conuictiorum in Christum auditu, vel quando suadet non leuiter aliquod peccatū mortale, lib. 7. dis. 74. à n. 1. vsque ad 7.

17. Quando infidelis renuit conuerti, vult tamē habitare sine contumelia Saluatoris, potest fidelis aliud matrimonium contrahere sine sententia iudicis nisi casus sit occultus; necessaria tamen est monitio, & interrogatio, an velit conuertere? nisi constet moraliter aliundē obstinatio infidelis, vel quando ob distantiam requiri nequit, vel quando facto ipso constat voluntas infidelis, v. g. si transeat ad aliud matrimonium; requiritur tamen monitio, quando conuersus est dubius de obstinatione; sufficit tamen nūtius certus ac fidedignus, & non requiritur præfictio termini infideli auctoritate Ecclesiæ, non tamē sunt negan

negandæ induciæ ad conuersionem, si petantur sine fraude, & est sanum consilium, non tamen necessarium, testes adhiberi dum infidelis monetur, lib. 7. disp. 74. à n. 3. vsque ad 20,

18. Matrimonium non dissoluitur donec fidelis ad alias nuptias transeat, & infidelem ante eum transitum conuersum tenetur fidelis recipere, & infidelis non potest valide contrahere donec fideles ad aliud ineat, non dissoluitur enim matrimonium per transitum infidelis ad aliud, lib. 7. disput. 75. à n. 1. vsque ad 7.

19. Si infidelis adulter conuertatur ad fidem non dum fideli alio matrimonio deuincto, non tenetur fidelis eum admittere, at nequit fidelis ad alias nuptias migrare, lib. 7. disp. 75. n. 8.

20. Si ante nouas fidelis nuptias conuertatur coniux infidelis, nõ est necessarius inter ipsos nouus matrimonij contractus, lib. 7. disp. 75. n. 9. & 21. Et si post nuptias fidelis, eoque iam viduo effecto, conuertatur coniux infidelis, non tenetur fidelis illum admittere, nec potest, nisi nouum cum eo ineat matrimonij contractum, lib. 7. disp. 75. n. 10.

22. Si infidelis post fidelis conuersionem actus infidelitatis exercuerit, nõ tenetur fidelis eum admittere, licet conuertatur antequam fidelis contrahat matrimonium, lib. 7. disp. 75. n. 11.

23. Sicut dissoluitur matrimonium infidelium consummatum per transitum ad aliud matrimonium, ita dissoluitur altero conuerso, religionem proficiente;

non tamen per susceptionem ordinum sacrorū, vel per votum simplex castitatis, lib. 7. disp. 76. a num. 8. vsque ad 13.

24. Licet fideli transire ad religionem, ordines, vel ad votum castitatis, renuēti infideli, conuerti, licet habitare velit sine Dei contumelia, prius monitione facta, nisi existat probabilis conuersionis spes vel reducatur ad fidem ante mutationem status, etiā si interueniat sententia Ecclesiastica separationis, lib. 7. disp. 76. á n. 1. vsque ad 5. & si fidelis iam professus vel sacris ordinibus insignitus, vel voto castitatis legatus sit, non est reddendus infideli postea ad fidem conuerso; secus dicendum, quādo est in anno nouitiatus, ibid. n. 6. & 7.

25. Infidelis valide ad aliud matrimonium transit dissoluto matrimonio per transitum fidelis ad alias nuptias, vel per professionem; secus dicendū de transitu ad ordines sacros; poterit tamē infidelis postea conuersus, quando fidelis ad ordines sacros transijt ingredi in religionem; item licitum est infideli dissoluto semel fidelis matrimonio, ad aliud transire, lib. 7. tota disp. 77.

Interdictum.

1. Interdictum non incurritur ob culpam venialem, lib. 9. disp. 32. n. 29.

2. Tempore interdicti potest licitē, & valide contrahi matrimonium. Item tempore cessationis á diuinis omnia sacramenta licent sicut in interdicto, & specialiter interdicti valide contrahunt; etiam in
Ec-

Ecclesia specialiter interdicta potest matrimonium celebrari; & omnia permiffa in interdicto, & denuntiationes fieri poffunt, lib. 7. difp. 8. à n. 1. vſq ad 8.

3. Tempore interdicti non poffunt coferri benedictiones nuptiales, hodie tamen poffunt licite conferri, ſeruato moderamine, capit. Alma Mater, in 6. de Sentent. Excom. v. g. ſumiffa voce, ianuis clauſis, excommunicatis, & interdictis excluſis, & hec permiſſio ſolum intelligitur in interdicto generali, & non ſpeciali; tamen non licet cum illo moderamine extra Eccleſias, tempore interdicti, benedictiones nuptiales, vel alia officia diuina celebrari, nec tempore ceſſationis à diuinis cum dicto moderamine, libr. 7. diſput. 8. à numer. 9. vſque ad 14.

4. In feſtiuitatibus, in quibus iure ſuſpenditur interdictum, licet publice, & ſolemniter benedicere nuptias, & cetera diuina officia celebrari, niſi alia ex cauſa ei non ſit prohibitum eas benedici; idem dicendum de tempore ceſſationis à diuinis in prædictis feſtiuitatibus; ſecus dicendum ſi Eccleſia ſit ſpecialiter interdicta, lib. 7. diſp. 8. à n. 15. vſq. ad 18.

5. Sponſalia inita contra Pontificis interdictum, cū decreto irritanti, quamuis generali, nec ſpōſaliū mentionē faciēti, ſunt nulla; ſecus dicēdū de interdicto nō irritati. Itē matrimoniū initū cōtra interdictum Pōtificis ſine decreto irritati, vel ſaltē generaliter irritati non facienti mentionem matrimoni, & ſi faciat mentionem ſpecificè, ſi cauſa eſt tēporalis, erit nullum

nullum, in quantum præiudicat alicui liti, ob cuius impedimentum est interdictum, si vero erit causa perpetua erit nullum simpliciter, & hoc intelligitur siue prohibitio Pontificis sit per modum cōstitutio nis, siue præcepti, lib. 7. tota disp. 2.

6. Interdictus ab ingressu Ecclesiæ potest licité in ea recipere benedictiones nuptiales, & audire diuina, & facere quidquid laico licet & matrimoniū ini re, lib. 7. disp. 9. n. 15.

Irregularitas.

1. Sacerdos ducens viduam est irregularis, idem si contrahat cum conditione impossibili, vel turpi, lib. 5. disp. 3. n. 22. Item est irregularis liber ducens ancillam, tamen non peccat contrahendo, lib. 7. disput. 19. n. 14.

2. Coniugatus absque vxoris licentia, recipiēs ordinem sacrum, est irregularis, ac officij & beneficij Ecclesiastici incapax, etiam post solutum matrimonium; at vt incurratur, requiritur dolus, excusatque illum quævis ignorantia iuris, vel facti, dummodo non affectata; item requiritur quod matrimonium precedens sit validum; & non incurritur quādo promouetur de licentia vxoris manentis in sæculo sine voto; secus dicendum de licentia exorta metu, vel dolo, aut dissimulante vxore; item non fit irregularis vir coniugatus promotus ad ordines minores absque debita licentia, nec incurrit suspensionem, quā tulit Sixtus Quintus in suo motu proprio anno 1588. quinta die Ianuarij, nam Clemens Octauus

reuocauit cum anno 1595. die vltimo Februarij, & si ante reuocationem promotus fuisset, & ita incurrisset irregularitatem Pontifici reſeruata in eo inſiſtente, non manet poſt reuocationem reſeruata, lib. 7. tota diſp. 49.

3. Irregularitas homicidij tantum incurritur ob culpam latam, quę ex ignorantia craſſa procedit, lib. 9. diſp. 32. n. 34. Item non incurritur ob peccatum veniale, & idem de interdicto, & ſuſpenſione, ibid. num. 29.

4. Irregularitas orta ex defectu natalium tantum deletur per profeſſionem quoad ordines ſuſcipiendos ſolum; at manente incapaci dignitatum, lib. 7. diſp. 86. num. 4.

5. Diſpenſatio irregularitatis excommunicati, vel interdicti ſæpe celebrantis, non petis multiplicem celebrationem explicari, lib. 8. diſ. 24. n. 7.

Iudex.

1. Iudex poteſt terminum præfigere ſponſalibus perficiendis, quando datur periculum incontinentię, lib. 10. diſp. 53. n. 9.

2. Iudex Eccleſiaſticus poteſt compellere partem ad remittendum iuramentum ſoluendi uſuras, vel metu extortum, idem poteſt iudex ſæcularis erga ſeculares, quando conſtat de recipientis turpitudine, ſi vero dubium ſit, ſolus eccleſiaſticus erit competens, lib. 1. diſp. 32. n. 18.

3. Iudex, qui ſub excommunicatione præcipit ſpoſo, vt intra bimeſtre conſummet, & eo tranſacto ex-

R

com-

communicauit illum renuentem, si postea ingredia-
tur religionem, debet eum absolueret, libr. 2. disput.
24. num. 28.

4. Iudex præuentus, siue secularis, siue ecclesia-
sticus, potest inferre pœnas clam contrahentibus, si-
ue constet de clandestinitate matrimonij, siue non,
vel questio sit, an matrimonium sit clandestinum?
tamen iudex ecclesiasticus potest inhibere seculare,
vt tantum deponant testes coram eo de valore ma-
trimonij, non vero respectu punitionis, & si iudex
ecclesiasticus non condignè puniat clam contrahen-
tes poterit iudex secularis iterum eos punire, nō se-
cus ac si puniri non essent, sed temperari debet: at
iudex ecclesiasticus non potest iterum punire prius
per secularem iudicem, punitum, nisi pœna imposi-
ta per sæcularem, non esset leuior imponenda per ec-
clesiasticum, lib. 3. tota disp. 54.

5. Sententia iudicis eget suspensio triennalis im-
posita parocho assilenti matrimonio clandestino,
idem dicendum de pœna testium, ac amissione bono-
rum contrahentium; secus dicendum de inhabilita-
te ad sit contrahendū Item eget sententia pœna ex-
heredationis, v. g. vt filius teneatur ab illa abstinere
se, at pater cōscijs causæ sufficiētis potest, nulla præ-
missa iudicis sentētia, exheredare, sed vt exher. cla-
rio omnino cōsequatur effectū, necessaria est senten-
tia iudicis; tamē vt filij nati matrimonio clādestino
inualidio, patētibz ignorātibz impedimētū, (ut illi
legitimi nō requiritur sentētia, lib. 3. disp. 53. per to-
tu-
lu-

Iudex ecclesiasticus potest procedere contra laicum detinentē vxorē alterius, quāuis de valore matrimonij lis minime sit, lib. 9. disp. 4. n. 8.

7. Iudex ecclesiasticus nullo modo permittere debet coniuges iuvenes separatos esse ob incontinentiē periculum, lib. 9. disp. 4. n. 5.

8. Iudex, dum petitur diuortium ratione scēitix interrogaturus est de causis timoris, eiusque arbitrio cōmittitur an iustē sint? & nō debet absque causa cognitione cogere coniugem, de quo est suspicio, ad præstandam cautionem, siue procedat ex officio, siue ad instantiam partis, & non est standum in hac re iuramento petentis cautionē, immo hæc suspensionis causa probanda est testibus omni exceptione maioribus, nisi euidenter de causa suspensionis cōstet, lib. 10. disp. 18. a n. 5. vsque ad 29.

9. Iustitia praxis est in tribunalibus, quod quando petitur diuortium ratione scēitix cōjugis, iudex petit informationē testium eam probantiū, qua præstita, si est sufficiens, continuo actum interlocutoriū pronuntiat, quo iubet vxorem in loco tuto deponi, dum lis deciditur, & sub pēna excommunicationis iubet viro, & eius parentibus, ne ei malum inferant, & sub alijs pēnis pecuniarijs, & moderatur expēses litis atque alimenta vxori præstanda, & quamuis diuortium sine aduersę partis citatione fieri nequeat, tamen separatio ad tempus dum discordia durat scēlam informationem summariam postulat, lib. 10. disp. 18. num. 30.

10. Quando scuitia coniugis est tanta, vt nulla securitatis cautio sufficiens ab alio prestari possit, nō est restituendus coniux spoliatus, sed sententia diuortij pronuncianda est; item quando scuitia est talis, vt prouideri satis non possit, quæ cautio tunc ad damnum vitandum sufficiat, relinquitur arbitrio iudicis, perspectis bene omnibus circumstantijs occurrentibus, & vbi est odium capitale, non debet cōiux fidere cautioni, & raro est tutum, lib. 10. disput. 18. á n. 3. vsque ad 33.

11. Iudex potest ex officio, etiam parte non petenti, cogere partes ad cautionem securitatis prestandam, lib. 10. disp. 18. n. 39.

12. Iudex potest occulte dimmittere innocentem sibi cognitum, quando iuxta allegata probata est nocens, lib. 7. disp. 37. n. 13.

13. Iudex potest licite interrogare cōsanguineos, vel affines, cum quibus dispensat ad matrimoniū, an habuerint copulam? quando vel ipsi narrarunt non habitam, vel dispensat Pontifex sub conditione, vt non sit habita, libr. 8. disput. 25. á numer. 13. vsque ad 16,

14 Iudex non potest cogere maleficos benedictione quadam maleficium auferre, lib. 7. disp. 95. n.

10. Licitum tamen est crines malefici torquēdi abscindere, aut eius corpus lauare, vt tormentū sentiat lib, 7. disp. 96. n. 6.

15. Iudex separans matrimonium ratione impotentie, tenetur in sententia speciem impotentie, & cau

causam suę sententię, exprimere, lib. 7. disp. 99. num. 29.

16 Iudex sæcularis potest coniugem spoliatum habitatione alterius restituere, si præcesserat cradutio sponsę in sponsi domum, libr. 7. disput. 112. numer. 13.

Iuramentum.

1. Iuramentum æquiuoce potest præstari iurando se non promississe, ab eo, qui promissionem non tenetur implere, vt rogatus á custodibus, an veniat ex certo loco? si ille non sit peste infestus, idem de eo á quo petunt latrones, vt iuret se daturum pecunias, qui potest iurare se daturum, si tenetur, & ita non soluere; item clericus rogatus an portet aliquid, vt cogatur soluere gabellas, ad quas non tenetur; item mulier sciens aliquem non esse virum suum ob idque negans debitum, & vt absoluator, cogitur iurare redditurum se, potest iurare intelligens, si teneor; & tandem intercedente iusta causa, aut metu, potest aliquis contrahens fide matrimonium iurare velle se eam fæminam in matrimonium, & in vxoré, intelligendo si teneor, quod Doctor non intelligit tantum quando iusta causa est certa, sed etiam quando sapientum iudicio est talis; & est probabile nõ. teneri seruare promissum, lib. 1. dis. 10. n. 27. & 28. & disp. 11. num. 2.

2. Iuramentũ cõtra bonos mores nõ. obligat, nec ex iuramento iniquo; extorto respectu Dei, oritur obligatio, & tũc nõ. est necessaria eius relaxatio, lib. 1. d. 32. n. 1. & 2.

Res.

Aliud

3. Aliud est iuramentum firmare contractum, & aliud non firmare; tamen semper obseruandū est donec relaxetur ob honorem diuini nominis, lib. 1. disput. 32. num. 3.

4. Quando iuramentum obligat, sed non firmat contractum, manet inualidus, vt antea erat, quando vero firmat, manet validus, & irreuocabilis, lib. 1. disp. 32. num. 4.

5. Quādo iuramētū nō cōfirmat cōtractū, habita relaxatione, potest veniri cōtra cōtractū, & manet inualidus; secus quando cōfirmat & quādo cōfirmat non datur absolutio, nec facta solutione, satisfit, nec potest repeti; secus quando non confirmat, & dum non firmat, facta solutione, potest repeti absque iuramenti relaxatione; secus si fuit etiam iuramētum de non repētendo, lib. 1. disput. 32. à numer. 5. vsque ad 7.

6. Iuramentum tunc non confirmat contractum, quando contractus prohibetur ob publicam utilitatem; secus quando ob priuatam, & tunc non obligat, nec indiget relaxatione, siue prohibitio feratur in personas, & non in ipsum contractum; dicitur autē contractus ob bonum commune, quando lex disponit de rebus publicis, & tota utilitas immediate resultat toti respublice, & tunc dicitur talis in intentione, & executione, secus quando disponit de rebus priuatorum, vt de contractu minorum sine curatore celebrandis, & tunc dicitur tantum in executione priuatus, quia omnis lex in intentione est
cir-

circā bonum commune, lib. 1. disp. 32. à num. 8. vsque ad 11.

7. Quando contractus est reprobatus odio creditoris, quia in eo versatur turpitudine, non firmatur iuramento, sed est iuramentum seruandum, & est locus repetitioni, relaxato iuramento; & hæc turpitudine debet esse de iure naturali, & diuino, sed quando non est turpitudine in recipiente non impletur iuramentum momentanea solutione postmodum repetendo; Episcopus tamen potest relaxare hoc iuramentum, vt soluendi vsuras, vel quando metu extorqueatur, quando versatur turpitudine ex parte creditoris recipientis, etiā admissum iam periurio, lib. 10. disp. 32. à n. 12. vsque ad 16.

8. Iuramenta contractui adiecta, in quo est turpitudine, & iniustitia in creditore, non possunt per Diploma cruciatum, & priuilegia religiosorum commutari; possent tamen si forte concedant relaxationē, vel commutationem iuramentorū absque tertij præiudicio, lib. 1. disp. 32 n. 17.

9. Iuramentum metu extortum, aut prestitū, non confirmat contractus iure inualidos, obligat tamen donec relaxetur, lib. 4. disp. 20. num. 2. 3. & 4. Licet metus sit leuis, & non grauis in foro externo, ibid. n.

9. Item matrimonium metu contractum non reditur validum iuramento, num. 12.

10. Iuramentum adiectū matrimonio coacto per verba de presenti, non obligat, nec eget relaxatione nec etiā oritur obligatio sponsalium; item non

obligat si apponatur matrimonio coacto per verba de futuro vt de non contrahendo illi matrimonio non obligat absque nouo consensu, lib. 4. disp. 20. à n. 17 vsque ad 19.

11. Sponsalia contracta metu graui, non firman-
tur iuramento, nec iuramentum indiget relaxatio-
ne; idem de sponsalibus initis metu leui in foro cons-
cientiæ, lib. 4. disp. 21. n. 1. 3. & 4.

12. Iuramentum accedens constitutioni procura-
toris ad matrimonium coactæ non obligat idem de
iuramento accedenti professioni religionis, vel vo-
to; secus de iuramento accedenti constitutioni pro-
curatoris ad alia negotia, & promissioni dotis, & ar-
rarum metu extorte, lib. 4. disp. 21. n. 5. & 6.

13. Iuramentum rei impossibilis, vel illicitæ, si po-
stea fiat possibile, aut licita, non obligat, lib. 1. disp.
50 num. 6.

14. Iuramentum obligat rebus non mutatis, lib. 1.
disp. 57. num. 1.

15. Iuramentum habens tacitam conditionē, non
indiget relaxatione, ea non impleta, lib. 1. disp. 67.
num. 4.

16. Iuramentum quod omnino seruari nequit, obli-
gat ad partem possibilem, quando obligatio est diui-
dua, & non per modum vnius contracta lib. 9. disp.
35. num. 6.

17. Iuramentum probat ignorantiam vt quis res-
tituatur in integrum; lib. 7. disp. 37. n. 27.

18. Iuramento patrini non probatur defectus le-
giti

gitimæ intentionis contrahendæ paternitatis, dum tenet in Baptismo, vel Confirmatione, libr. 7. disp. 58. num. 8.

Jurisdicctio.

1. Jurisdicctio ex priuilegio annexa perpetuo dignitati vel offitio, est ordinaria, & delegabilis, lib. 2. disp. 40 num. 14. Excepta potestate conferendi beneficia, ibid. num. 16.

2. Jurisdicctio contentiosa est illa, quæ habet contradictorem, & inter contententes exercetur, quæ non potest exerceri extra territorium; altera est voluntaria, quæ in solos subditos volentes exercetur, vt adoptio, & mæcipatio, manumissio, & potest exerceri extra territorium, aliquando tamen voluntaria assumit naturam contentiosæ, & quando exigitur cognitio causæ iudicialis, nequit extra territorium exerceri absque licentia iudicis, & consensu partiû, lib. 3. disp. 19. n. 7. 8. & 9.

3. Jurisdicctio non admittitur ignorantibus, lib. 3. disp. 30. num. 11. Nec prodest eam ignorantibus, nec potest conferri actu interno, lib. 3. disp. 36. n. 8.

4. Jurisdicctione cõcessa, conceduntur ea, sine quibus illa explicari nequit; & concessare, concedi videtur necessaria ad illam comparandam, lib. 3. disp. 19 num. 4.

L.

Largitas sponsalitia.

Ponsalitia largitas, est donatio facta inter sponfos de futuro matrimonij in-
endi spe, eisque causa. Huius autem do-
nationis est natura, vt pacto inito in-
ter sponfos, ne ad donantem villo casu redeat, statim
acquiritur irreuocabiliter donatario, quamuis nec
copula, nec osculum intercedat, & eius culpa matri-
moniam non sequatur, sed quando tale pactū nō fit,
hodie habet tacitam conditionem, v.g. si matrimo-
nium sequatur, & eo consummato perficitur, libr. 6.
disp. 18. num. 1. & 2.

2. Matrimonio non sequuto, culpa donantis per-
dit omne datum, & omne promissum, & acceptum
tenetur restituere; si autem casu, v.g. morte alterius
sponsa intercedente osculo, lucratur dimidiam spon-
salitiam largitatem tantum, & alteram dimidiam te-
netur restituere; sponsus vero integram tenetur ite-
rum dare, & restituere, & idem dicendum de cere-
ris iocalibus, lib. 6. disp. 18. n. 4. & 4.

3. Sponsa lucratur dimidiam sponsalitiam largita-
m per osculum datum post inita sponsalia, & si sint
conditionalia post conditionis euentum, & non suf-
ficit amplexus sine osculo, & sponsa repetenti ioca-
lia non incumbit probare, se dedisse ob causam, &
eam

nam non esse sequutam, sed sufficit probare tempore donationis contra & fuisse sponsalia, lib. 6. disp. 18. à num. 5. vsque ad 10.

4. Ut sponsa lucretur hanc iocalium medietatem per osculum, vel integra per copulam, non desideratur animus donandi in sponso, sed satis est si de animo contrario non constet per expressam inter eos conuentionem, & valet oppositum pactum, nec requiritur insinuatio, & hæc dispositio legum procedit etiam in foro conscientie, lib. 6. disp. 18. à num. 11. vsque ad 13.

5. Per copulam, quæ consummat matrimoniū acquirit sponsa iocalia integra sine traductione ad spō si domum, nec requiritur benedictio Ecclesiæ; at nō sufficit ad ea acquirenda sola traductio sine copula, vel osculo, lib. 6. disp. 19. à n. 1. vsque ad 5.

6. Per copulam habitam post sponsalia, lucratur sponsa medietatem iocalium, & si sint conditionata post aduentum conditionis, lib. 6. disp. 19. n. 6.

7. Sponsus lucratur integram sponsalitiā largitatem donatam sibi à sponsa, siue de futuro, siue de presenti, per matrimonij consummationem, lib. 6. disp. 19. à n. 7. vsque ad 10.

8. Quando spōsalia fuerūt nulla ob aliquod impedimentū, ignorāte illud utroq; dummodo ignorātia nō sit crassa, & supina, lucratur spōsa per osculū medietatē, per copulā integrā, quādo vero uterq; erat sciēs impedimēti, spōsa potest retinere, donec fiscus per sententiā auferat, lib. 6. disp. 20. à n. 1. vsque ad 8.

9. Quando sponsus ignorauit tantum impedimentum, tenetur sponsa integrè restituere donanti; si tamen fuit ignorans sponsa, sciente sponso, illa lucratur per osculum medietatem, & per copulam integram, lib. 6. disp. 20. n. 9. & 10.

10. Quando sponsalia fuerunt dissoluta absq; vtriusque culpa, non tamen casu, vt morte, sed voto castitatis, vel ingressu religionis, tunc sponsus nil lucratur sibi ex donatis á sponsa, sponsa vero lucratur per osculum medietatem & sine illo nihil, licet illa ipsa ingrediatur religionem, & sic facto suo dissoluatur sponsalia, siue ipse sponsus; idem dicendum de quibuscumque modis alijs licitis, quibus dissoluuntur sponsalia, lib. 6. disp. 21. à n. 1. vsque ad 5.

11. Quando mutuo consensu dissoluuntur sponsalia, nihil lucratur sponsa per osculum, sed integrā restituet, & quando sponsus, vel sponsa nō simul dissentiant, sed successiue, vltimo consentiens dissolutioni sponsalium comparat integram sponsalitiā largitatem, quando fuit dissolutio prima, inuito altero, lib. 6. disp. 21. n. 6. & 7.

12. Quando alter probet iustam dissoluendi causam, vt quia fornicatus est, is, qui prębuit causam, siue sit sponsus, siue sponsa, perdit totum, quod donarat, & restituet quod accepit, lib. 6. disput. 21. numer. 8.

13. Largitas sponsalitia valida est, quando sponsa nullam dotem affert, & tunc quantitas est taxanda arbitrio boni viri, lib. 6. disp. 24. n. 6.

14. Sponsalitia largitas inter sponfos de præfenti non potest donari, & donatio est inualida, facta consummato matrimonio, nondum tamen benedictionibus Ecclesię sequutis, confirmabitur tamen morte donantis; & quando nondum consummato matrimonio, mittit sponsus localia sponsę, & ante nuntij accessum, & donationis acceptationem, consummatur matrimonium, si erat nuntius sponsi non valet donatio; secus si erat sponsę; & donata tempore nuptialium benedictionum, nondum tamen consummato matrimonio lucratur sponsa totam sponsalitiã largitatẽ per copulam subsequutam, & medietatẽ per osculum, & annulus datus sponsę in Ecclesia, qui tunc benedicitur, non fit sponsę, nisi antea donatus esset, lib. 6. tota disp. 23.

15. Quamvis iure communi nulla sit præfinita taxa donationi sponsalitię largitatis; tamen in Regno Castellę, nequit excedere octauam dotis sponsę partem, nisi donatio fiat ante sponsalia, sub ea lege, vt nullo casu reuertatur ad donantem, vel si fide magna dos promittatur, & hæc lex non obligat forenses, lib. 6. tota disp. 24.

16. Sponsalitia largitas excedens quantitatem legis, non omnino est inualida, sed quoad excessũ, lib. 6. disp. 29. n. 15.

17. Sponsalitiã largitas, quę excedere nequit octauam dotis sponsę partem, minuenda est iuxta dotis postea euictę quantitatem, si tamẽ integra dos euincatur, minuetur arbitrio boni viri, lib. 6. disp. 30. n. 3.

Quan-

38. Quando dos est maioratus potest dari per sponsum sponsæ, nomine sponsalitiæ largitatis, octaua pars valoris reddituū maioratus, non vero ipsa bona, lib. 6. disp. 31. n. 5.

19. Promissio sponsalitiæ largitatis ultra octauā dotis sponsæ partem firmatur iuramento, nisi excedat id, de quo potest sponsus disponere in præiudicium ascendentium, vel descendantium, lib. 6. disp. 36. num. 13.

20. Sponsalitia largitas est donatio voluntaria, & extrahenda est de ea parte, de qua vir libere potest disponere, vt in Castella de quinta bonorum parte, habens filios, ex priori matrimonio, vel solos ascendentes de tertia, & carens filiis tempore promissionis de toto hereditatis corpore extrahenda est, lib. 6. disp. 36. num. 17.

21. Vxor transiens ad secundas nuptias tenetur reseruare filiis prioris matrimonij sponsalitiā largitatem à priori viro acceptam, lib. 6. disp. 41. n. 4.

22. Largitas sponsalitia non est restituēda ab ea, quæ virgo non est, lib. 6. disp. 27. n. 3. & 4.

23. Vtrum minor possit promittere sponsalitiā largitatem? vide Verbum, Arra, quia idem dicendū est de sponsalitia largitate, sicut de Arris.

Legatum.

1. Legatum relictū virgini certe potest dari, & de b. Cur ingrediēti religionē, nisi aliud cōstet per cōiecturas, v. g. vt nubat certo homini, quāuis illa certa persona moriatur antequā puella sit in morta. Quādo

autē legatū nō est relictū determinate, sed indefinite matrimonio collocādas, nō potest distribui ingrediēti religionē. lib. 1. disp. 33. à n. 29. vsq. ad 32.

2. Legatū est fauorabile, & largā ac benignam capit interpretationē, lib. 3. disp. 18. n. 24.

3. Legatū relictum alterutri coniugi ab altero, vel à quocunq; extraneo, sub cōditione, si ad secundas nuptias nō transierit, minimē potest intra annū peti nisi spes nuptiarū deficiat; post annum verò potest peti, præstita cautione de re cū fructibus restituenda, si cōditionē nō seruauerit, lib. 7. disp. 87. n. 25.

4. Quando alicui aufertur legatū, & applicatur fisco, vel hæredibus, non exigitur sententia iudicis, sed attenda legum dispositione; tenetur in cōscientia accepta restituere vidua nubens intra annum luctus, lib. 7. disp. 87. n. 8.

5. Legatum relictum à marito vxori vsus fructus omnium bonorum, dum honeste, & vidualiter vixerit, & si secundo nupserit, centum, luxuriose viuens, & postea secundo nubens consequitur hæc centum, lib. 7. disp. 90. num. 12.

6. Legatum vsus fructus relictum vxori transeuntē ad secundas nuptias, non perdit, si transit ad tertias, & ad vltiores, lib. 7. disp. 89. n. 54.

9. Legatu anno relicto, sub conditione temporanea, ac distributiva, debentur fructus vltimi anni, quo cessat conditio, vt si vidua instituta sit in annuo legato, donec nubat, lib. 7. disp. 91. num. 10.

8. Legatum à coniuge absolute relictum coniugi, non amittitur per transitum ad secundas nuptias, nisi quando vidua intra annum luctus nuberet, siue legatum sit vsus fructus, siue alimentorum, lib. 7. disp. 91. num. 12

9. Legatum relictum à viro vxori, aut à filio matri etiam à filio viri præmortui, vel ab eo, qui erat arctissima amicitia coniunctus priori viro, sub conditione castè, & honeste viuendi, amittit illud transiens ad secundas nuptias; idem si vxor, vel eius filij consanguinei, aut arctissima amicitia coniuncti, aut filij ipsius viri relinquat legatum viro sub eadem conditione, nisi coniux cui legatur minime consummasset prius matrimonium. Quando vero conditio fuit apposta ab extraneo, nullatenus coniuncto priori viro, aut à parentibus alijs, vel consanguineis ipsius viduæ, tunc non amittit legatum transiens ad secundas nuptias, nisi secundæ nuptiæ repugnent etati, aut statui viduæ, vel si quacunque causa efficiatur infamis, & cedat in linquentis legatum dedecus, vel si habet votum, aut iuramentum castitatis, & transit ad secundas nuptias, lib. 7. disp. 91. à n. 14 vsq. ad 30.

10. Coniux legans coniugi sub hac conditione, si lectum meum custodierit, vel donec custodierit, transiens ad secundas nuptias, legatum amittit, lib. 7. disp. 91. num. 23

11. Legatum sub conditione negatiua perpetui relictum, vt non nubendi. caste viuendi, tradendum est legatario post obitum legantis cum cautione illud

lud tradendi cum omnibus fructibus ab initio perceptis secus dicendum quando conditio est distributiva, vel temporanea, lib. 7. disp. 91. n. 6. & 7.

12. Legatum relictum sub cōditione castè, & honestè viuendi, perditur per vnicam fornicationem, quando est relictum à marito, vel eius filius, aut ipsius vxoris, vel alterutrius coniugij cōsanguineis, vel arctissimā familiaritate cōiunctis, quorū interest viduā illā integrā castitatē seruare; secus si ab extraneo relictum sit, lib. 7. disp. 91. n. 31. 32. & 33.

13. Legatum relictum ab vxore viro, sub conditione castè; & honestè viuendi, non amittitur ob vnicam viri fornicationem, nisi vita sit inhonesta, & impudica, & legatum semel perditum non recuperatur lib. 7. disp. 91. n. 34. & 35.

14. Legatum relictum fæminis honestis, aut honeste viuentibus maritandis, potest dari ei; quæ semel fornicata est, lib. 7. disp. 91. n. 36.

15. Legatum relictum sub conditione castè, & honeste viuendi, non amittitur per vnicum, vel alium amplexum, vel tactum impudicum, secus quando toties fæmina in hos tactus labitur, vt arbitrio boni viri possit dici impudica, & inhonestè viuens, lib. 7. disp. 91. num. 40.

16. Legatum relictum, sub conditione non transeundi ad secundas nuptias, non amittitur per fornicationem, nec per sponsalia de futuro, nec per matrimonium irritum, nec validum non consummatum, lib. 7. disp. 91. á n. 41. vsq. ad 45.

17. Legatum relictum vxori à viro sub conditio-
ne seruandi vitam vidualem, non amittitur, vidua il-
la ingrediente religionem, lib. 7. disp. 9. à n. 46.

18. Legatum coniugi relictum, si cum filijs stete-
rit, perditur per secundas nuptias, idem dicendū de
legato habitationis absolute relictō à viro vxori, &
de legato à viro vxori relictō dum steterit in domo
ipsius viri; secus dicendum si trāseat ad secundas nup-
tias filijs iam mortuis, lib. 7. disp. 91. à num. 47. vsq;
ad 51.

19. Legatum relictum alicui, dum steterit eū vxo-
re testatoris, non perditur, si descadat, vxore secun-
do nupta, lib. 7. disp. 91. n. 52.

20. Legatum relictum fæminis maritandis, non
potest dari viduis secundo nupturis, nisi prius ma-
trimonium non fuisset consummatum, aut irritum,
tunc enim potest eis dari, vel si nullæ essent fæminæ
ætate nobiles, lib. 7. disp. 91. a n. 53. vsq; ad 57.

21. Legatum fæminis maritandis relictum, nō po-
test dari eis, quæ non dum sunt ætate nobiles, nec
potest peti ante ætatem nuptijs aptam, lib. 7. disp. 91
n. 61. & 62.

22. Legatum relictum fæminis maritandis, non
potest dari iam maritatis, nisi verba testatoris sic se
habeant (dentur mile ad puellas dotandas) intellige
quando maritata est sine dote, lib. 7. disp. 91. num.
63. & 64.

23. Legatū relictum persone certę maritandę de-
betur quamuis ea tempore testamenti maritata
esset,

Met, & á fortiori si postea nubat superſtite teſtatore, lib. 7. diſp. 91. n. 65.

24. Legatum relictum conſanguineis maritandis quamvis nequeat cõferri conſanguineę tempore teſtamenti coniugatę, tamẽ ſi nupſiſſet teſtatore mortuo, poteſt ei dari, lib. 7. diſp. 91. n. 66.

25. Legatum relictum certę perſonę maritandę eodem teſtatore poſtea eam in matrimonio collocãte, minori ſumma in dotẽ tradita, nõ debetur quoad reſiduum, lib. 7. diſp. 91. n. 67.

26. Nomine familię in legato, v. g. vt aliquis duceat perſonam de familia, intelligitur perſona in gradu permiſſo á iure canonico, & nõ ſufficit quod gradus ſit diſpenſabilis, lib. 1. diſp. 33. n. 9.

Legitimatío.

1. Legitimare prolem antea ſuſceptam competit matrimonio clandestino valido, & circa legitimatiõnem ſtandum eſt iuri canonico, & non ciuili; & matrimonium habet ex ſe, vel ſaltem ex iuriſpriuilegio legitimare prolem, & hæc legitimatiõ prolis eſt favorabiliſſima, lib. 3. diſp. 44. n. 2.

2. Filij nati ex matrimonio clandestino, quod parentes credebant eſſe validum, ſi re vera fuit nullũ, ſunt illegitimi; quod intellige, quamvis ſit nullũ ob quamcumque cauſam, licet celebratũ ſit coram parrocho, & teſtibus, deficientibus denuntiationibus, niſi eſſet talis nullitas, vt præmiſſis illis impedimentum detegi non poſſit, libr. 3. diſput. 42. à numer. 1. vſque ad 7.

Compend. totius Tract.

3. Filij nati ex matrimonio valido clandestino, idest, celebrato sine denuntiationibus, sunt legitimi lib. 3. disp. 42. n. 8.

4. Ratio, ob quam filij nati ex fornicatione legitimantur per matrimonium subsequens putatiuum, nati vero ex matrimonio clandestino putatiui non legitimantur, duplex est. 1. Quia fornicatio non tendit in Ecclesię contemptũ, nec ita eam scandalizat, matrimonium vero clandestinum valde offendit Ecclesiam, eamque contemnit. 2. Est, quia legitimatio prouenit ex matrimonio bona fide inculpabiliter contracto, & ita in priori casu non delinquent parentes in ipso matrimonij cōtractu, sed id bona fide, ac iuxta Ecclesię decreta celebrarunt, in posteriori tamen casu delinquent parentes, deficitque bona fides, & inuincibilis impedimenti ignorantia, libr. 3. disput. 42. num. 2.

5. Si matrimonium clandestinum inualidum bona fide initum publicetur, approbeturque ab Ecclesia tanquam validum, quia nullum est detectum impedimentum, filij tam ante illam approbationem quā post, geniti, sunt legitimi, libr. 3. disp. 43. per totam.

6. Potens legitimare adulterium, & incestuosum, vel superiores in genere, potest etiam quando vtrumque vitium concurrit, quando in fauorem legitimandi conceditur facultas legitimandi; secus si in fauorem legitimandi, libr. 8. disput. 2. numer. 27. vsque ad 31.

7. Legitimatio prolis facta virtuti dispensationis

ad matrimonium, non valet, quando postea parētes id matrimonium non iniere; item proles non manet legitima, si Ordinarius, vel confessor non explicuit talem legitimationem; potest tamen idem, vel alius dispensare durante eius officio; & in foro conscientiae alius confessor Magister in Theologia, vel Doctor in iure canonico ex approbatis ab Ordinario, lib. 8. disp. 7. à n. 15. vsque ad 17.

8. Legitimatio prolis fit per matrimonium subsequens quando concepta est ante dispensationem, & nata post expeditionem ordinarij, quia talis est naturalis, lib. 8. disp. 7. num. 19.

9. Legitimatio spurij exigit mentionem qualitatis spueritatis, & adulterij vtriusque parentis, quamvis ex qualitate erretur ex communi errore, & ignorantia quantumvis inculcata, lib. 8. disp. 24. num. 3. & 18.

10. Legitimus est filius natus ex matrimonio contracto irrito bona fide alterius, quoad vtrumque, nō tamen vterque quoad ipsum, sed tantum quoad habentem bonam fidem, lib. 8. disp. 34. n. 46.

Licentia.

1. Licentia siquē data à parrocho ad assistendum matrimonio, vel ad administrandum quocumq; aliud sacramētū, sufficit, vt valeat dū fictio ignoratur, lib. 3. disp. 22. num. 64.

2. Licentia data á parrocho contra Episcopi, aut Synodi prohibitionem, ad assistendum matrimonio, prodest; idem si ipsemet parochus intersit contra ta-

Iem prohibitionem, nisi Episcopus, vel constitutio Synodalis addat decretum irritans aliter gesta, lib. 3. disp. 3 2. n. 2.

3. Licentia concessa sacerdoti, vt assiltat matrimonio dummodo sponis præcipiat, ne consummēt matrimonium ante denuntiationes, si ille assiltat, id non monendo, validum est matrimonium; idem dicendum est si dicat, dummodo præmittantur denuntiationes, vel sponi impedimēto careant, & ille, istis omisissis intersit; secus dicendum, si dicat, si per solerē indaginē inueneris nō esse imdedimētū inter eos ea informatione nō præmissa, lib. 3. disp. 3 3. per totā.

4. Licentia requisita ad valorem matrimonij, requiritur expressa, præcedens, & in dubio an præcedat? talis præsumitur, lib. 3. disp. 3 5. n. 16. 18. & 19.

5. Licentia est duplex, quædam est tacita, seu rathiabitio de futuro; alia de præsentī, & de præterito, expressa non est tantum quando specie exprimitur, sed etiam quando comprehenditur sub generali verborum significatione; idem dicendū de speciali, lib. 3. disp. 3 5. n. 1. & 2.

6. Non requiritur licentia specialis ad matrimonium, sed sufficit generalis ad exercendū in sua parochia, quæ ad curam animarum pertinet, v.g. quod saltem sub verbis generalibus licentiæ comprehendatur matrimonium, & non exigitur esse in scriptis, non sufficit tamen licentia administrandi omnia sacramenta, vel alios actus particulares digniores, præsertim quando parochus præsens eam concederet, &

& non est coniectura; secus quando parochus reliquit substitutum, quamvis solum dicat, vt administret sacramenta vice ipsius, licet Constitutio Synodalis, vel Episcopus interdixisset delegare parochos; non tamen sufficit licentia ex rathiabiatione de futuro; secus dicendum de licentia ex rathiabiatione de præsenti, vel de præterito, quod intellige tantum pro illo actu, & non simpliciter, lib. 3. disput. 35. § n. 6. vsque ad 22.

7. Dicenti habere licentiam, vt alienus sacerdos assistat matrimonio, non est credendum, nisi sit persona fidedigna; idem dicendum de dicente se habere dispensationem, ne præmittantur denūtiationes, & vt alienus sacerdos benedicat nuptias, & si opponatur alieno sacerdoti absque legitima licentia interfuisse matrimonio, à tertio, ipsi incumbit onus probandi, si verò à proprio parochos transfertur onus probandi in alienum sacerdotem, & ipsos contrahentes, lib. 3. disp. 37. tota. Quando verò agitur de rebus mere spiritualibus ad forū cōsciētię spectātibus, credendū est, vt in sacramēto cōfessionis, Eucharistię, &c. ib. n. 6.

Ludus.

1. Ludens cū minori nō tenetur restituere dum minor, vel tutor loco illius, id nō repetat coram iudice vtens beneficio restitutionis; nō poterit tamē vti beneficio restitutionis, si minor iurauit se soluturū, & nō repetiturū, l. 6. d. 38. n. 30. Itē habēs aliquid á minori sine licētia curatoris, nō tenetur restituere, do

minor lēsus vtatur beneficio restitutionis, ibid. numer. 3 1.

2. Ludens ludo prohibito, cui conceditur actio ad repetendum, non potest, vbi soluit, occulta compensatione vti, nisi quando talis esset læsio, vt alter citra omne dubium teneatur in foro conscientię restituere ante omnem iudicis sententiam, & quando non potest minor propria autoritate recuperare, potest tuta conscientia non soluere, nec stare contractui, lib. 6. disp. 3 8. n. 3 2. 3 3. & 3 4.

3. Vtrum autem, si contrahens cum minori læso petenti beneficium restitutionis, neget contractum coram iudice, minorq; legitima probatione destitutus succumbat, peccet id negans, teneaturq; restituere? Non resoluit Doctor, lib. 6. disp. 3 8. n. 3 5.

M.

Maleficium.

 Mpotentia ex maleficio perpetuo con-
surgens, dirimit subsequens matrimo-
nium; censetur autem perpetuum, quā-
do auferri non potest, nisi per aliud ma-
leficium, vel per miraculum; secus dicendum si pos-
sit auferri per exorcismos Ecclesię, vel per industriā
authoris eiusdem maleficii, modo licito; & quando
constare nequit an sit maleficium temporale an per-
petuum? præsumitur perpetuum ac dissoluetur ma-
tri

trimonium, quando triennio coniuges operam dedere carnali copula, nec perficere potuerunt, lib. 7. disput. 94. à n. 7. vsque ad 12.

2. Potentia coeundi respectu hominis, potest impediri maleficijs quinque modis. 1. Est, corpora impediendo, ne sibi mutuo apropinquent, aut secernendo ea directe, vel indirecte interponendo. 2. Est, ita inflammando ad actum, vt antea fundatur semen, vel refrigerando ab actu illo. 3. Turbando imaginationem, & æstimationem, qua reddit mulierem viro exosam, quando veneri vacare vollunt. 4. Prohibendo rigorem membri, reddita viri virga flauida, salté quando coire vult. 5. Prohibendo imissionem spirituum ad membra quasi intercludendo vias seminis, ne descendat, vel semen subtrahendo, vel obseruando, aut nimium arctando vas muliebre, aut viri genitalia abscondendo retrahendo, vel re vera adimendo, licet rarius accedat, lib. 7. disput. 94. n. 1. & 2.

3. Maleficium etiam contingit mulieribus, sed raro; femina autem communiter maleficetur per solam opinionem, seu phantasie lesionem, vel arctando vas femineum, lib. 7. disput. 94. num. 3.

4. Maleficium raro impedit potentiam omnium, communiter tamen respectu vnus, vel alterius personæ, lib. 7. disput. 94. n. 4.

5. Signa fregiditatis sunt habere modicum membrum, & quasi ad nihilum redactum, male compositum, & corrugatum, & calore debito degenerans, vel numquam virgam erigere, vel non appetere venci-

rea, nec stimulos carnis sentire; signum vero maleficij est quando coitum, quis appetit, & virgā erigit, ita, vt ad copulam aptus sit, & cū ad vas fēmineum appropinquat, relaxantur subito organa, nec potest complere, atque iterum rigent, & si iterum copulari nitantur denuo laxantur, lib. 7. disp. 94. n. 5. & 6. Item signum maleficij vniuersalis respectu omnium est, quando plurimas fæminas maleficiatus tentauit cognoscere, & nullam potuit, cum tamen eum non esse frigidum constet, lib. 7. disp. 99. n. 24.

6. Procurans maleficium illius cū quo postea matrimonium init, potest petere ratione illius, dissolutionem matrimonij, lib. 7. disp. 94. n. 13.

7. Maleficium maleficio tolerare ob nullum finem licet, nec rebus vanis, nec superstitiosis, profectione præmissa, non vtendi illis tanquam vanis; media autem licita per quæ maleficium auferitur, sunt ea, quæ Ecclesia ordinauit, vt exorcismi, opera pænitentiae, sacramentorum receptio ad placandum Deum, lib. 7. disp. 95. à n. 1. vsq; ad 5.

8. Nullo modo licet petere á malefico parato solutionem maleficij maleficio; secus dicendum quando maleficus plura media nosset, quedam licita, alia verò illicita, & quando sit dubiū, an maleficus sciat aliquod medium licitum, tunc nunquam licet, lib. 7. disp. 95. à n. 6. vsque ad 14.

9. Licitum est destruere signum maleficij animo destruendi pacti cum Dæmone initij, & obtinendæ sanitatis, immo potest interrogare alium maleficum

ficum, an norit in quo tale maleficium consistat, ut signum destruat, quod si ille ignoret minimè potest induci, ut per suam artem id inuestiget; tamen si id didicerit à Dæmone fas est ea scientia uti, lib. to ta disp. 96.

Maritus.

1. Maritus potest vendicare uxorem ab alio de-
tentam, adiecta causa iuris canonici, & diuini, lib. 9.
disp. 4. num. 9.

2. Maritus cognoscens uxorem suam inuitā post
mutuum castitatis votum, peccat contra iustitiam,
lib. 9. disp. 40. n. 20.

3. Maritus adulter perdit donationē propter nup-
tias, lib. 10. disp. 8. n. 11. & 12.

4. Maritus propria autoritate adulteros in deli-
cto repertos enecans, licet sit iudex, admittit culpā
lethalem homicidij contra iustitiam, & tenetur res-
tituere damna instar aliorum homicidarum, secus di-
cendum si interficiat illos sententia iudicis sibi tra-
ditos, ut eos si velit, necet, si non liuore vindictæ, sed
iustitiæ zelo id efficiat, quod idem dicendum licet
ille sit etiam adulter, lib. 10. disp. 8. à num. 35. vsq;
ad 44.

5. Maritus potest renitente uxore se vèdere, pec-
cabit tamen mortaliter, si fiat venditio sine iusta cau-
sa, non tamen contra iustitiam, sed erit iusta causa si
uxor possit eum facile sequi. Vxor tamen vendens
se sine consensu mariti: peccat mortaliter contra iu-
stitiam, lib. 7. tota disp. 23.

Mariti-

Compend. totius Tract.

6. Maritus potest licitè simul cum vxore esse pater in Baptismo, vel confirmatione, libr. 7. disp. 57. num. 5.

7. Maritus non potest mutare habitum sine licentia vxoris, nec vxor sine licentia mariti, v.g. induere habitum beatarum, vel heremitarum, lib. 9. disp. 3. num. 9.

Matrimonium.

1. Matrimonium solet nuncupari sic, quia mulier nubit, vt mater efficiatur; item vocatur, nuptia, & conubium ab obnuuendo, seu velando, quia quasi nube obtegitur virgo velamine quodam, dum benedicitur; tandem appellatur, coniugium, ab effectu eo quod duos, vt vna caro efficiantur, coniugit, libr. 1. in proëmio, num. 4.

2. Mutus simul, ac surdus à natura, si intellectum perspicacem habeat, ita vt signis edoceri possit, quid sit matrimonium, & signis iudicare consensum, valide contrahit sponsalia, & matrimonium; secus si simul sit cæcus, etiam casu, nisi antequam in hæc incideret nosset, quid esset matrimonium, lib. 1. disp. 8. num. 12. & 13.

3. Contrahens matrimonium fictè peccat mortaliter, nisi ex vrgenti causa, vt gratia vitandi magni scidali, id faceret; matrimonium tamen contractum post illud fictum, est validum, lib. 1. disp. 11. n. 1. & 2.

4. Contrahens matrimonium fictè tenetur verè contrahere quando sequitur notabile damnum seminiæ, quamuis non sit virgo, & quamuis fictè contrahens

hens copula non habuerit; secus quando contrahentes sunt disparis conditionis, vel quando timentur pessimi exitus probabiliter; attamē quoties fictē cōtrahens tenetur iure contrahere, non est absolūendus donec verē contrahat, quamuis se contracturū proponat, lib. 1. disp. 11. á n. 3. vsque ad 11.

5. Matrimonium impuberum, vel puberis cū impubere, habet vim sponsalium etiā post Conc. Trid. non tamen sunt sponsalia verē, & simpliciter, sed iuris interpretatione, lib. 1. tota disp. 21.

6. Matrimonium est coniunctio maritalis viri, & feminae inter legitimas personas indiuiduā vitæ consuetudinem retinens, lib. 2. disp. 1. n. 1.

7. In matrimonio septem inueniuntur, scilicet, mutus consensus, externus contractus, mutua corporum traditio, quodam vinculum ortum ex illo contractu, mutua obligatio ad reddendum debitū, ius, quod est in vtroque ad alterum, vsus, & consummatio matrimonij, sed essentia matrimonij solum consistit in vinculo illo, quo formaliter cōiuges sunt vñti, quod oritur ex mutua traditione, & est realis fundata in actione externa reali, scilicet, contractu, lib. 2. disp. 1. n. 6. & 7.

8. Matrimonium dicitur (coniunctio) vt explicetur essentia (maritalis) vt explicetur fundamentum (inter legitimas personas) hoc est non habentes impedimentum dirimens (in diuiduam vitæ consuetudinē retinens) ad explicandū, quod nō est solubile sicut alij cōtractus, qui cōmuni cōsensu tollūtur, l. 2. disp. 1. n. 8.

9. Matrimonium diuiditur in legitimum, ratum, & consummatum. Legitimum est, quod contrahitur inter fideles. Ratum, quando est sacramentum non dum consummatum & sic matrimonium infidelium dicitur legitimum, sed non ratum; consummatum dicitur, quando est iam copula carnali perfectum, lib. 2. disp. 1. num. 9.

10. Matrim. non est naturale homini quasi ex proprijs naturæ proueniens, vt moueri sursum est naturale igni, est tamen naturale ex naturali inclinatione proueniens, & matrimonium ideo est insolubile, quia si libera esset coniunctio, & vagus concubitus, esset incerta prolex, & ex incertitudine tepesceret amor, & educationis cura; & ideo vagus concubitus est peccatum mortale, quia contrariatur debite propagationi naturæ humanæ, lib. 2. tota disp. 2.

11. Præceptum matrimonij, dum genus humanum paucis continebatur obligabat singulos; nunc autem minimè, tamen nunquam cessare potest in communi; secus in particulari, vt videmus, & pereuntibus omnibus, exceptis monachis, monachi tenentur matrimonium contrahere, & nunc potest esse casus, in quo aliquis teneatur sub mortali matrimonium inire, v.g. ad sedandas seditiones, vt si sit filius Regis, lib. 2. tota disp. 3.

12. Matrimonium ante lapsum Adami fuit institutum à Deo in officium naturæ, ac præceptum in illis verbis Genes. (Crescite & multiplicamini) post vero institutum fuit in remedium concupiscentiæ,

at in lege noua, vt sit sacramētū, in illis verbis (quos Deus coniugē ~~homo~~ non separat) fuit tamen approbatum Ioan. 2. Quando Christus interfuit nuptijs, lib. 2. tota disp. 4.

13. Verba seu signa, quibus consensus exprimitur sunt sibi inuicem materia, & forma secundum diuerfas rationes, idest, in quantum determinantur, sunt materia; in quantum vero determinant, sunt forma; & matrimonium non tantū dum est inferi, sed dum est in facto esse, est sacramentum, vt Eucharistia, & tunc eius materia sunt ipsi contrahentes, lib. 2. tota disp. 5.

14. Parochus numquam fuit minister sacramenti matrimonij, nec est post Trid. sed ipsi contrahentes sunt ministri conficientes sacramentum matrimonij; & tamen affecti peccato mortali non peccant ea ratione, qua ministrant & idem dicendum de sacerdote assistente, aut benedicente nupias, lib. 2. tota disp. 6.

15. Matrimonium in lege naturæ, & veteri non fuit sacramentum nec gratiam conferebat, sed fuit contractus naturalis, potest tamen dici quod fuit sacramentum large, & impropriè, & licet non conferebat gratiam gratum facientem, potest dici contulisse aliquod genus gratiæ, dum erat licitus ille actus coniugalis, lib. 2. tota disp. 8.

16. Matrimonium infidelium nunc, vel fidelis cū cathecumena ex Pontificia dispensatione contractū non est sacramentum, lib. 2. tota disp. 8.

17. Quando infideles conuertuntur, nō opus est, vt iterum coram parcho, & testibus contrahant secundum Trident. Sess. 24. cap. 1. Tamen possunt, sed non tenentur recipere benedictiones, & quādo ambo baptisantur efficitur statim sacramentum, sine consensu aliquo nouo, lib. 2. tota disp. 9.

18. Matrimonium fidelium in noua lege est verē ac propriē sacramentum gratiam conferens, libr. 2. disp. 10. n. 2. Vtrum autem sit vnicum sacramentū? Affirmat Doctor, ibid. n. 5.

19. Actus contrahentium sunt sacramentum tantum, effectus sacramenti est res tantum, & vinculū, quo coniuges perseuerant, dicitur res & sacramentum simul, lib. 2. disp. 10. n. 3.

20. Gratia sacramentalis sacramenti matrimonij habet duplicem effectum; alter est concupiscentiam reprimere; alter vero est efficere, vt coniuges fideliter sibi assistant, operas suas communicent, ac prole religiose educent, lib. 2. disp. 10. n. 4.

21. Contrahentes matrimonium intentione faciēdi contractū, & non sacramentum, contrahunt verē, & validē, licet intentio procedat ex errore, si habeant intentionem faciendi, quod faciunt fideles; secus si habent intentionem faciendi, quod in ipsis est, v.g. habentes veram intentionem contrahendi merum contractum, tunc enim nihil valide fit, libr. 2. disp. 10. n. 6.

22. Matrimonium contractum per procuratorem fuit validum ante Conc. Triden. & nunc post illud
ser.

seruata eius forma, & est sacramentū conferens gratiam, sed ~~procurator~~ nec minister est, nec in ipso recipitur sacramentum, nec verba ipsius sunt materia, nec forma sacramenti, & sic optime faciunt contrahentes per procuratorē, si postea iterum ineant matrimonium ad tollendos scrupulos, lib. 2. disp. 11. à num. 20. vsque ad 32.

23. Quatuor requiruntur, vt procurator validum ineat matrimonium, v.g. vt habeat speciale mandatum ad matrim. contrahendum cum certa persona saltem ore tenus expressa, vel per litteras, & quod per se ipsum exequatur mandatum, nisi aliud expresse contineatur, & quod tempore, quo procurator contrahit, potestas non sit reuocata, licet reuocatio sit mere interna, vel tacita, & non intimata procuratori & licet intercedat iuramentum de non reuocando, lib. 2. disp. 11. à n. 3. vsque ad 10.

24. Si ille, qui misit procuratorem, nec consentit nec dissentit, sed occupatur in alijs, valide contrahit, matrimonium; idem dicendum si in amentiam incidat, & si prius finxit animum postea tempore contractus habuit verum animum contrahendi; item potest talis procurator constitui sine scriptura, & diuersitas sexuum non requiritur in procuratoribus, lib. 2. disp. 11. n. 11. vsque ad 15.

25. Verba, quibus utitur procurator, sunt hæc, (talis consentit in te, vel accipit te in virum, vel vxorē me mediante, vel accipio te in virum, vel in vxorem nomine talis personę) & si procurator fines manda-

ti excedat nullum facit matrimonium, vt de contra-
hendo certa dote; secus si ponatur seruata forma
Trid. & omittat denuntiationes, siue cum dispensa-
tione Ordinarij, siue sine illa, lib. 1. disp. 11. à num.
16. vsque ad 18.

26. Matrimonium contractum per epistolam iu-
re antiquo erat validum, & est modo post Conc. Tri-
dent. Sess. 24. c. 1. de Matrim. Et est sacramentum,
si alter consentiat, lecta epistola, coram parocho, &
testibus, lib. 2. tota disp. 12.

27. Matrimonium ratum, & consummatum dif-
ferunt quoad significationem, & consummatum est
saltem iure diuino indissolubile; item matrim. cō-
summatum infidelium est indissolubile, nisi alter so-
lus ad fidem conuertatur, quia tunc dissoluitur ex
Christi dispensatione, quæ omnimoda indissolubi-
tas non competit matrimonio ex iure naturæ, nec
ratione sacramenti, sed ex significatione qua Chri-
stus euexit illud ad significanda vnionem indissolu-
bilem Christi cum Ecclesia per carnem assumptam;
aliqualis tamen de natura matrim. & ita competit
etiam matrim. rato de iure diuino, & naturali, & sic
omnimoda inseparabilitas conuenit matrim. cōsum-
mato ex iure Christi diuino positio, posito in illis
verbis Mathei 19. (quos Deus coniunxit homo
non separat,) lib. 2. disput. 13. à numer. 1. vs-
que ad 8.

28. Matrimonium infidelium dissoluitur per alte-
rius conuersionem, & ratum fidelium per professio-
nem

nem ex Christi dispensatione, quę dispensatio est matrimonio ~~conferens~~, lib. 2. disp. 13. n. 9.

29. Indissolubilitas matrimon. rati non omnino prouenit ex sua natura nudę sumpta, sed ex sua natura iuncta diuinę constitutioni, vnde mutuo consensu non potest dissolui, lib. 2. d. num. 10.

30. Matrimonium ratum iure naturali, & diuino dirimit subsequens matrimonium consummatũ, lib. 2. disp. 14. n. 5. fine.

31. Vinculum matrimonij rati omnino dirimitur per solemnem religionis professionem alterius sponsi, & per vota quarundam viuentiũ in communi profitentium, quę sunt verę religiosę, & per professionem monialium, & clericorum militarium in claustra viuentium, vel equitum ordinum militarium, quĩ sunt vere religiosi; sec. dic. de votis emissis à Beatis Sancti Dominici, & Tertię Ordinis D. Francisci, & de voto coadiutorum formatorum Societatis Iesu, licet facto publicę, & de voto vitę eremitę, & de ascensu ad ordinem sacrum, vel Episcopatum, lib. 2. disput. 18. á numer. 3. vsque ad 9. Vtrum autem professio dirimat matrimonium ratum de iure diuino positiuo. Affirmat Doctor, lib. 2. disp. 19. num. 3.

32. Matrimonium ratum dissoluitur, quando vterque communi consensu profitetur, vel alter tñtum, & manens in sæculo vouet continentiam, lib. 2. tota disp. 20.

33. Non consummatur matrimonium, nec oritur
affinitas per semen non receptum, in vase naturali,
vel receptum arte, aut ministerio. Demonum absq;
valis penetratione, nec per penetrationem valis sine
effusione seminis, nec per seminationem sponsæ, &
non sponsi, nec etiam (vt probabile est) per semina-
tionem sponsi, & non sponsæ, nec per copulam præ-
cedentem matrimonium, & vt consummetur, requi-
ritur necessario, vt semen virile vas spōsæ subintret,
lib. 2. disp. 21. n. 1. 2. 5. 6. & 13.

34. Vir deflorans fæminam dolose, v.g. sine ani-
mo consummandi post matrimonium ratum sine se-
minis effusione, nō potest ingredi religionem; secus
dicendum si habebat animum consummandi, lib. 2.
disp. 21. n. 7.

35. Matrimonium requirit mutuum consensum,
& dicitur causa non tantum efficiens extrinseca, sed
etiam formalis; si intelligatur, vt matrimonium est
sacramentum, & sic dicitur causa id quantum inter-
nus consensus est causa externi contractus matrimo-
nij; & in quantum matrimonium est coniunctio ma-
ritalis, & in quantum exprimitur per verba, est cau-
sa efficiens, lib. 2. tota disp. 25.

36. Matrimonium ex tribus bonis, quæ in eo re-
periuntur, excusatur nempe, ex bono fidei, prolis, &
sacramenti, lib. 2. disp. 29. n. 2.

37. Quamuis actus matrimonij de se sit licitus, af-
fert secū tria detrimenta. 1. Perpetua seruitus, quod
compensatur bono sacramenti. 2. In ipso matrimo-
nij

in actu voluntaria, ut mentem absorbeat, quod compensatur bono proles, & licet non sequatur semper saluatur in fine extrinseco. 3. Nimia sollicitudo placendi coniugi, quod compensatur bono fidei, id est, fidelitatis quo coniuges sibi mutuo obligantur ad redd. debitum, & negandum alteri, lib. 2. disp. 29 num. 4.

38. Hæc bona non adueniunt matrimonio, ab extrinseco, sed sunt de ratione matrimonij, & ideo non indiget illis quasi quibusdam externis equis ad illud honestandum, sed quasi causantibus in ipso intrinsece honestatē, & matrimon. non irritatur ob quemcumq; peruersum finem, qui eius substantiæ, & tribus bonis dictis aduersetur; tamen contrahens matrimonium debet saltem implicite intendere bonum sacramenti sine quo non fit sacramentum, nec matrimonium; & licet omnia bona sint de eius essentia quoad obligationem, tamen quoad executionē minime, dempto bono sacramenti, lib. 2. disp. 29. a n. 5. vsque ad 12.

39. Matrimonium fuit institutum primo in officium naturę ad propagationem sobolis; secundo in remedium concupiscentię, & ad euitandam fornicationem, & hoc est quatenus ordinatur ad copulam; quatenus tamen est contractus alius finis est, ut traditio potestatis corporis alteri cōiugi; & mutua in morum coniunctio, & ultra hos potest contrahens intendere alios extraneos, ut pulchritudinem, diuitias, & delectationem; & hij aut considerantur, ut causa

Compend. totius tract.

Principalis, aut, vt causa secundaria, & causa
ne qua non, lib. 2. disp. 29. num 14. & 15.

40. Licitè contrahit ille, qui non contrahit ratio-
ne copulæ, quamuis non intendat sobolem nec reme-
dium concupiscentiæ, vt cõtingit in matrimonio Bea-
tæ Virginis, lib. 2. disp. 29. n. 20.

41. Contrahere principaliter ob copulã, pulchri-
tudinem, diuitias, & paces componendas, est pecca-
tum veniale; Idem dicendum quando attendit ad fi-
nem matrimonij principalem, alium extraneum illi
præferens; idem dicendum de contrahente in ordi-
ne ad copulam, quando datur spes habendi prolem.
Nulla tamen erit culpa, quando fines eliguntur, nõ
vt fines, sed vt ratio applicationis, vt sit communi-
ter; vel quando aliquis contrahit in ordine ad copu-
lam, quando non datur spes habendi prolem; attamẽ
contrahere ob finem venialem est veniale, & ob fi-
nem mortalem, vel expressam conditionem excludẽ-
di fines matrimonij, est mortale, lib. 2. disp. 29. à n.
21. vsque ad 29.

42. Matrimonium inualidum ob aliquod impedi-
mentum occultum, potest reualidare, si contrahen-
tes renouent consensu, dummodo Parochus, & te-
stes ignorent illud, & periculum non sit, vt detega-
tur impedimentum, & probetur in foro exteriori;
Idem dicendum de matrimonio nullo ob metum oc-
cultum, vel ob seruitutem occultam, & ab alio igno-
ratam, vel ob occultum q̃tatis defectum, licet hoc
tale matrimonium sit mala fide contractum, & non

obstante clausula, quę solet apponi in dispensationibus, v.g. (~~ut consummant~~ secundum formam Conc. Trid.) lib. 2. tota disp. 37.

43. Coniux nullitatis matrimonij conscius ob impedimentum dirimens, siue diuino siue humano iure; in nullo euentu potest reddere debitum coniugi ignorant, licet excommunicetur ab Ecclesia, vique periculum subeat, grauissimaque sequantur scandala, lib. 2. disp. 39. n. 8. Dum tamen compellitur, potest vti his quatuor medijs. 1. In locum fugere, ubi scandalum cesset. 2. Si matrimonium non est cōsummatum, petat dispensationem á Pontifice, vel ingrediatur religionem, sed non tenetur. 3. Vt coniux impedimenti conscius petat diuortium ob cēuitias si forte concurrant. 4. Quod possunt habitare tanquā fratres, & cum animo nunquam reddendi debitum, & post femina coacta pati concubitum non se accommodando, quando nullo modo potest subterfugere, sed hoc nunquam licebit, nec est consulendum, lib. 2. disp. 39. á n. 13. vsq: 16.

44. Consummare matrimonium, non premissis denunciationibus, iusta dispēfatione omisis, vel absque illa, est mortale, nō solum prima vice, sed toties quoties habetur copula; item peccant contrahentes differendo publicationem, & consummationem, lib. 3. tota disp. 11.

45. Consummare matrimonium ante benedictiones Ecclesię, nulla culpa est, immo aliquando esset consilium consummare ante illas, nisi ad sit.

contemptus, vel scandalum, vel excommunicatio lata in aliqua diœcesi contra consuetudines ante illas, & esto sit peccat. venial. non intelligitur, nisi tantum de 1. vice, lib. 3. tota disp. 12.

46. Matrimonium contractum dispensatione pro foro conscientie est soluendum, vbi impedimentum delatum fuerit ad forum externum, libr. 3. disp. 15. num. 17.

47. Matrimonium contractum sine parochio in articulo mortis nullo modo est validum, nec ex dispensatione Episcopi; nec scienti maiori vicinie parte. li. 3. disp. 17. à num. 3. vsque ad 7. Infideles tamen habitantes Christianorum loca, non tenetur contrahere coram parochio, & testibus, ibid. n. 8. Fideles tamē contrahentes sine illo ignorantes inuincibiliter decretum Trident. contrahunt inualide, ibid. n. 10.

48. Matrimonium contractum ab incolis locorū, vbi Concilium non viget, nec fuit publicatum, est validum sine parochio, & testibus, lib. 3. disp. 18. n. 1.

49. Ad valorem matrimonij requiritur proprius parochus, qui est alterius tantum, & potest vtriusq; parochus, non solum in propria, sed in aliena parochia, vel diœcesi eos matrimonio coniungere, lib. 3. disp. 19. n. 2. 4. & 14.

50. Matrimonia presumpta cessarunt per Trid. li. 3. disp. 40. n. 3. Nec sponsalia per iuramentum celebrata coram parochio, & testibus sunt matrimoniū, ibid. n. 5. Nec per copulam occultā transeunt in matrimonium, ibid. n. 7. Nec matrimonium impuberū.

aut puberis cum impubere, contractum coram Parocho & testibus transit in matrimonium per copulam habitam legitima ætate, vel per consensum occultū, ibid. 4 n. 8. vsque ad 10.

51. Contrahere matrimonium licitum est tēpore feriarum, si absque magna solemnitate, & pompa fiat; si tamen alicui sit consuetudo, vt nullo modo celebretur, illi standum est, lib. 7. disp. 7. n. 12. & 13. tamen denuntiationes tunc possunt fieri, ibi. n. 8.

52. Iniens Matrimonium sciēter cum habente votum castitatis, religionis, assumendi ordines sacros, aut non ineundi matrimonium, peccat mortaliter, lib. 7. disp. 11. n. 11.

53. Matrimonium interdictum esse iure naturæ in aliquo gradu, & esse iure naturæ irritum, non est idem, lib. 7. disp. 15. n. 3.

54. Matrimonium Eunuchorum habentium vnū testiculum, validum est, secus de carentibus vtroque; lib. 7. disp. 92. 4 n. 14. vsque ad 180. tamen factus eunuchus vtroque carens post matrimonium contractum, potest licite petere, & reddere, lib. 7. disp. 102. num. 7.

55. Fidelis subditus infidelibus principibus astringitur legibus eorum iustis irritantibus matrimonia in omnibus casibus, in quibus ad alias eorū leges tenentur, lib. 7. disp. 3. n. 7.

56. Fidelis contrahens matrimonium apud infideles vbi domicilium habet cum impedimento aliquo dirimenti ab Ecclesia inducto, non valet; secus ꝑcē-

• dum de infideli contrahenti extra patriam, in loco Principi Christiano, aut alio Principi infideli subiecto cum impedimento dirimenti statuto a suo solū Principe, lib. 7. disp. 3. n. 10.

57. Indi noui orbis de priuilegio Pauli, 3. possunt in tertio, & quarto gradu matrimonio coniūgi, licet alter in secundo, vel in primo gradu distet, siue gradus sint consanguinitatis, siue affinitatis. Per Indos autem intelliguntur soli Neophoti noui orbis, id est Omnium prouinciarum Indorum, lib. 8. disput. 24. num. 35.

58. Indi neophoti sunt exēpti in causis matrimonialibus ab ordine iudiciario seruando, & Religiosi quorum cura commissā est à suis prēlatis habentes consensum Episcopi, possunt circa illos in omnibus causis matrimonialibus procedere in utroque foro, & non tenentur seruare ordinem iudicij, lib. 10. disp. 19. num. 1. & 2.

59. Illud matrimonium dicitur indignum ratione cuius filij priuari possunt ab alimentis, & dote, quod non potest fieri sine dedecore iuxta ciuitatis mores, tam generis corporalis quam animi, v. g. si cōiux sit meretrix. Item dicitur indignum ex bonis foris nisi aliunde excessus compensetur, item ratione alicuius impedimenti, lib. 4. disp. 26. à num. 22. vsque ad 26.

60. Requiritur duo testes cum Parocho, vt matrimonium valeat, rationis vsum habentes, præsentesque sint moraliter simul, & non successiue licet.

non

non habeant ~~requisitas~~ requisitas in iure, & qualitates, & licet sint infames, excommunicati, parētes, consanguinei, serui, familiares, fæminæ, infideles, & lite agitata adhibetur fides similibus testibus, & sufficiunt testes non rogati, lib. 3. disput. 41. á num. 1. vsque ad 7.

63. Præsentia Parochi, & testium non sufficit corporea, vt valeat matrimonium, sed requiritur præsentia moralis & humana qua parochus, & testes intelligent consensum vtriusque cōtrahentis, saltem percipiendo illum aliquo sensu, vt si non audiant verba, videant tamen signa mutui consensus quamuis solū intelligant per interpretem, vt si contrahentes sint distincti ediomatis, & in hoc casu credendum est solius interpretis dicto; idem dicendum de presentia parrochi & testium violēta etiam cum dolo, vel alia ficta causa; idem si celebretur matrimonium coram parocho & testibus casu transeuntibus, & videntibus, secus dicēdum si parochus accessit cum animo attendendi, & postea tempore contractus vagatione mentis distrahatur. Tamen peccabunt mortaliter contrahentes si coram parocho inuito aut dolo vocato contrahant, idem si parochus casu transeat, vel dolo aliud vocatus accedat: secus si contrahant coram testibus vi detentis. Item valet matrimonium celebratum coram alieno sacerdote de licentia proprii licet licentia sit extorta metu cadenti in virum constant, vel si impetrata fuit dolo, aut mendacijs alias nullo modo concessura, lib. 3. tota disp. 39.

1. *Medicus* licite potest applicare prægñanti, quādo probabiliter creditur fētum esse animatum, cum aborsus periculo, medicinas, quæ sunt ordinatę per se, & directę ad morbos, prauosq; humores expellēdos, pristinamque salutem restituendam, vt, venarū ruptio, ventris purgationi pharmaca deferuientia, balnea &c. Non autem si fuerint directę ad occisionem tendentes, vt, venenum, delaceratio, percussio, &c. Item licitum est applicare eas licet æque ordinētur ad matris salutem, ac ad fētui nocendum, eiusq; aborsum, idem quando medicina est omnino dubia, quando salus infirmi omnino desperata est, & in nostro casu matris ac fētus, perituriq; sint, ac nullum appareat aliud auxilium; Et quod dictum est de medico dicendum de muliere prægñante sumente tales medicinas, quamuis illa licite poterit ob prolis bonum abstinere à talibus medicinis quod aborsum vitet, bonoque prōlis consulat. In vnico tamen casu peccarent lethaliter contra charitatem, & prægñans eas medicinas assumens, & medicus, ac obstetrix eas applicantes, nimirum, vbi spes probabilissima à peritis medicis conciperetur fore vt matri, ab ijs medicamentis abstinente, cum tamen vitę proprię periculo, fētus in lucem prodiret, vt baptisari possit: ea autem assumente periret fētus Baptismate minime recepto, libr. disput. 20. à numer. 13. vsque in finem.

Melioratio.

1. ~~Melioratio~~ facta filio absque aliqua causa, vel causa matrimonij incerti, potest reuocari: secus si facta sit cum tertio ex ea commodum reportanti, nec potest reuocari si filius melioratus causam matrimonij incerti ineat pactū de matrimonio, & pater asserat illū esse melioratū, vt femina ei nubat, vel ampliorem dotē constituat, sit irreuocabilis, licet filius remittat nec potest filius consentire, vt noua cōditio apponatur nec remittere promissionē de non meliorādo factam, vt certum matrimoniū ineat, nec profunt Antapochę, vulgo (contra scripturas) quibus filij, pollicentur semelioratione non vsuros; idem dicendum de promissione alicuius donationis faciendæ ab alio ratione huius matrimonij: prædicta tamen remissio valebit in remittentis præiudicium. lib. 6. tota disput. 32.

2. Recipiens fictē patrimoniū, vt ad ordines promoueatur data antapocha, aut fide id reddendi, cū quo promotus fuerit, tenetur id patrimonium restituere, lib. 6. disp. 32. n. 8.

3. Melioratio causa dotis, valet in Castella in foro conscientię, nec restituenda est, lib. 6. disput. 33. num. 3.

Mensis.

1. Quando lex, vel statutum concedens mensem, disponit á quo tempore mensis incipiat, vt á die electionis, vel á die per iudicem designanda, accipitur men-

mensis secundum quod occurrit in Kalendario, & quod ex illo mense de fuit accipitur de sequenti de momento ad momentum, & si dies bixestus contingat in eo mense, illi duo dies pro vno computantur in fauorabilibus; secus in odiosis. Quando verò ius, vel dispositio non exprimit à quo tempore mensis incipiat, tunc computatis omnibus anni diebus, accipienda est duodecima anni pars pro quolibet mense, vnde bimestre concessum ad deliberandum de ingressu religionis computabitur eo modo, quod tunc occurrit in Kalendario, lib. 2. disp. 24. à numer. 14. vsque ad 21.

2. Indulgentia concessa per vnum mensem, quando non exprimitur à quo tempore incipiat, tunc computatis omnibus anni diebus, accipienda est duodecima anni pars pro mense, lib. 2. disp. 24. n. 20.

Metus.

1. Metus diffinitur in communi sic. Et instantis periculi, vel futuri causa mentis trepidatio. Diuiditur in metum inconcussium, & impressium, suspensionis violentę, seu incompulsium potentię, & in metum reuerentialem; & in metum perfidię; vltimo diuiditur in metum cadentem in constantem virum, & in inconstantem, lib. 4. disput. 1. à numer. 7. vsque ad 9.

2. Quinque conditiones requiruntur ad metum cadentem in constantem virum. Prima est vt malum, quod timetur, sit graue. Secunda, vt timens rationaliter credat malū sibi imminere. Tertia, vt metū incu-

cutiens potens sit minas executioni mādare. Quarta quod ~~metus cadens~~ minas exequi solitus sit. Quinta est, vt timens non possit facile occurrere malis, quę timentur implorando alicuius auxilium, lib. 4. disp. 1. á n. 10. vsque ad 23.

3. Requiritur electio minoris mali, vt ex parte subiecti dicatur metus cadens in virum constantem, vt timens constanter agat, culpeque immunis sit; non tamen requiritur; vt dicatur cadere in constantē virum quoad rescissionē matrim. & aliorū cōtractuū, sed satis est ad id, si timor ipse ex parte obiecti sit cadens in virū constantē, lib. 4. disp. 2. n. 1. 2. & 3.

4. Metus cadens, in virū constantē dicitur respectiue, & metus, qui respectu vnius est cadens in virū constantem, non est talis respectu alterius; vnde minor metus desideratur in fæmina quam in viro, & ad irritandū matrim. fæminę satis est metus cadens in cōstantē fæminā, & nō tantū in fæmina respectu viri, sed etiā inter ipsos viros, vt dicatur talis metus cōsiderāda est ætas, & innata animi fortitudo, lib. 4. tota disp. 3.

5. Vt dicatur metus cadens in constantē virū sufficit, quod mala timeantur in persona filiorū respectu patris, & in persona patris respectu filij, & in persona vxoris respectu viri, & vice versa; idem dicendū de metu incusso ascendentibus respectu descendentium, fratri respectu alterius fratris, consanguineo intra quartū gradū respectu alterius cōsanguinei, idē dicendū de metu illato personæ arctissima amititia

coniuncte contrahenti, siue quando infertur alicuius domestico, vt ille contrahat, similiter quando incurritur affinibus extra quartum gradum proueniente affinitate ex matrimonio; secus quando ex fornicatione, lib. 4. tota disp. 4.

6. Facta metu quantumcumque graui sunt simpliciter, & absolutè voluntaria, & libera; & quæ metu extorquentur magis accedunt consentaneis; dicunturque simpliciter voluntaria, & secundum quid in voluntaria, & quantumcumque sit grauis metus non excusat à culpa in his, quæ intrinsece sunt mala, veniali quidè si aliàs secluso metu esset veniale, & mortali, si secluso metu esset mortale, lib. 4. disp. 1. num. 3. 4. 5. & 6.

7. Quis metus cadat in virum constantem, relinquitur iudicis arbitrio etià in foro interno arbitrio prudentis, quod arbitrium non datur circa ea mala, quæ iure constat esse sufficientia ad metum viri constantis; arbitria enim data sunt in his, quæ sub regula comprehendi nequeunt, & hoc arbitrium non est correctum iure Regio Castellæ, libr. 4. disp. 5. numer. 1. 2. & 3.

8. Metus cadens in constantem virum est metus mortis, mutilationis, grauis cruciatus corporis, grauiumque verborum, armorum, licet portans arma ipsi non vtatur; item metus seruitutis, amittendi instrumenta, quibus libertas probanda est, captiuitatis, grauis exilij, carceris, licet non perpetui; item metus omissionis status, honoris, verborum, stupri tam in

viro, quam in femina, quamuis vidua honesta, & in-
 hon. ~~est~~ infamia iuris, aut facti, cui non fa-
 cile occurri potest; item metus excommunicationis
 iniuste, quando facile ei occurri non potest; secus
 de iusta, item metus omissionis maioris partis bono-
 rum, etiam modicorum, sed non valde exigorum,
 quod intellige circa maiorem partem, quando sine
 illa sustentare vitam minime possit metum passus;
 secus si possit sine illa; item metus amissionis rei
 magne, vel notabilis, instrumentorum totius vel ma-
 ioris partis patrimonij, amissionis magni lucri, quan-
 do metum passus per iniuriam arcetur à lucro, ad
 quod habebat ius, vt si loquamur de metu impedi-
 dialiquem, ne se opponat beneficio, libr. 4. tota dis-
 put. 5.

9. Solus metus reuerentialis, nisi minæ, aut verbe-
 ra, aut alius metus grauis illi adiungatur, non cadit
 in virum constantem, ac proinde, nec annullat matri-
 monium, nec alios contractus rescindit; annullabit
 tamen solus sine minis, quando filius, vel vxor est
 valde patris, vel mariti præcepti obtemperans; item
 quando pater nimis crudelis est, quamuis minas nō
 conijciat; item vultus terribilis potentis incutit me-
 tum in const. virum sine minis, libr. 4. disp. 6. á num.
 4. vsque ad 13.

10. Matrimonium contractum à filia timore n-
 patris indignationem incurrat nullis præcedentibus
 minis est validum nisi spes sit indignationē fore diu-
 turnam, & semper habiturum patrem, lib. 4. disp. 6.
 n. 14.

11. Solus metus reuerentialis quando interuenit
enormis lesio, vt si sit magna ~~ad~~ ad
rescindendos alios contractus; non tamen ad annul-
landum matrimonium, lib. 4. disp. 6. n. 15.

12. In metu reuerentiali etiam desideratur ad an-
nullandum matrimonium, vt minans solitus sit mi-
nas exequi, & quando dubium fuerit de sua cōditio-
ne, an solitus sit minas executioni mandare, dicen-
dum est incutere iustum metum, lib. 4. disp. 6. num.
21. & 22.

13. Metus reuerentialis datur in eo, qui iure ali-
quo subiectionis alteri sub est, vt in clerico respectu
Episcopi, in seculari respectu magistratus, in vxore
respectu viri, in filio respectu patris, socii, aui, cura-
toris, & matris, si fuerit crudelis, & solita minas exe-
qui, datur etiā in sorore respectu fratris maioris na-
tu, & in fratre respectu fratris maioris, & in sorore
minori habitante cum sorore maiori, & in patrueli
respectu patru, quādo patruelis est in domo patru
& sub eius gubernatione, lib. 4. disp. 6. á numer. 24.
vsque ad 34.

14. Metus reuerentialis sine minis annullat con-
sensum tacitum, qui resultat ex presentia cum taci-
turnitate, quando est actus præiudicialis; secus si fa-
uorabilis, lib. 4. disp. 6. n. 37. 38. & 39.

15. Preces importune instantissime, & sæpius repe-
tite vna cū metu reuerentiali, vt si sint persone cui de-
betur reuerentia, incutūt metū in constantē virū; se-
cus de precibus principis nō soliti tyrannicē tracta-
ri

ri, & in dubio non presumitur consuetudo male tractandi, lib. 4. disp. 7. n. 7. & 8.

16. Cōtractus metu initi nō sunt ipso iure nulli, sed valēt, sunt tamē rescindēdi actione, quod metus causa, & per illos trāsferitur dominiū; in aliquibus tamē casibus sunt ipso iure nulli, quos nō explicat Doctor sed citat varia loca vbi videri possūt, li. 4. tot. dis. 8.

17. Quoties metus non est incussus ad extorquendū matrimoniū, siue proueniat á causa naturali, siue libera, quantumuis grauisissimus sit, non reddit irritū matrimoniū; vnde inferuntur aliqui casus in quibus matrimoniū est validū, vt matrimoniū cōtractū metu præsētantæ mortis ex morbo, naufragio, &c. Itē si contrahat aliquis, medicis dicentibus, se obiturni ducat vxorem propter humoris abundantiam, item si detrusus in carcerem contrahat si non ad id detrusus sit. Item matrimonium captiui apud hostes, siue per se, siue per procuratorem; item quando morte damnatus eligit ducere meretricem vt mortem euadat; idem si alius ei offerat immunitatem, si talem fæminam ducat; idem si iudex capto, siue iuste, siue iniuste damnato, mortemque timenti, vitam condonet, si ducat iudicis ipsius filiam, alioquin ei mortis pēnam minatur; item firmum est matrimonium si homicidæ damnato ad mortem remittant consanguinei crimen dum modo filiam ocissi ducat; item firma est professio, si vir remittat adulterium vxori, si profiteatur in religione. Item firmum est matrimonium,

Compend. totius Tract.

• si Princeps, obsessus offerat, obsidenti filiam in uxorem, si obsidionē soluat, nisi alter obsidillet; item si parentes, aut consanguinei interficere velēt in stupro, inuentum, & ipse sua sponte, & à nemine exactus offerat matrimonium, vt mortem vitet. Itē firmissimum est matrimonium egri lethali morbo oppressi cum filia medici initum nolentis aliter ipsi mederi, lib. 4. disp. 12. à n. 3. vsque ad 15.

18. Matrimonium contractum metu cadenti in const. virum ad eum finem iniuste incusso, est nullū in vtroque foro, licet sit incussum à quocumque absque contrahentis culpa, & licet cogatur contrahere cum incerta de certis, & sit contractum coram amicis, & consanguineis, & etiā est nulla constitutio procuratoris facta, & dotis promissio est ipso iure nulla, & solutio metu facta, & contractus dotis non solum redditur nullus, sed distractus, & quamuis dotis promissio metu facta sit nulla, cogēda est mulier iterum dotem constituere quando censetur promittere; secus si non censeatur talem dotem promittere nisi vir inscius esset metus, lib. 4. disp. 12. à num. 16. vsque ad 24.

19. Metus cadens in const. virum iuste illatus nō vitiat matrimonium, vitiat tamen promissionem dotis; vnde matrimonium est validum, quando iudex cogit aliquem ad contrahendū, præcedentibus sponsalibus, & data fide de matrimonio; secus si non erat data fides contrahendi, lib. 6. tota disp. 13.

20. Metus cadens in const. virum vitiat matrimonium.

nium iure tantum ecclesiastico, reddendo personas, inhabiles; tamen remoto metu possunt libere contrahere; attamen matrimonium infidelium contractum cum tali metu, est validum, nisi sit apud illos aliqua lex irritans, lib. 4. tota disp. 14.

21. Matrimonium celebratum metu est ita irritum vt etiam cogenti liceat resilire, altero inuito, lib. 4. tota disp. 15.

22. Contrahens matrimonium per metum cadentem in virum constantem fictè, proferens verba equiuoca, vel materialia, non peccat; & contrahens non vtendo tali modo, peccat solum venialiter; etiam nō peccat, qui contrahit eodem metu verè, licet intercedat iuramentum, lib. 4. tota disp. 16.

23. Metus levis tantum, non irritat matrim. nisi stando in opinione, quæ affirmat, matrim. contractum per metum cadentem in virum constantem esse irritum iure nature, lib. 4. tota d. 18.

24. Matrimonium metu initum ratificatur copula spontanea, vel metu leui extorta, non graui, & tenetur potius mortem pati, quam coactus consummare; itē ratificatur diuturna habitatione spontanea absque copula; exigitur tamē, vt ratificans sciat fuisse nullum matrimonium, & ea copula ratificare, & habitatio diuturna iudicanda est talis morali modo arbitrio prudentis; & requiritur, quod illa habitatio sit omnino spontanea, nec est talis, dum non cessauit causa metus, & censetur durare, dum durat subiectio timorem inculcanti; & exigitur, vt vna cum cau-

Si metus cessarint impedimenta, quibus metum passus impeditur ne possit reclamare, & ut actus exterior inducat metus purgationem, censeaturque spontaneus, desideratur, ut omni ex parte significet liberam, & spontaneam voluntatem, & non purgatur, quando aliquis soluit sponte illud, quod promisserat cum iuramento per metum; item ratificatur matrimonium metu contractum per alios actus spontaneos per quos ante Trid. sponsalia transibant in matrimonium. & hæc sunt vera etiam post illud. Ratificatur etiam tale matrimonium per copulam spontaneam post matrimonium consummatum metu, lib. 4. tota disp. 18.

25. Metus cadens in const. virum annullat ipso iure sponsalia, & metus illatus post illa inita non irritat, dat tamen iustam causam dissoluendi illa, & metus levis non irritat illa, potest tamen metum passus propria auctoritate ab illis resilire, libr. 4. tota disp. 19.

Minor.

1. Pubes dicitur masculus post 14. annos cōpletos, fœmina vero post 12. & ante hanc ætatem puer dicitur impubes, seu pupillus; fœmina autē pupilla; minor verò dicitur tam masculus, quam fœmina post pubertatē vsq; ad 25. annum cōpletum; aproximare autē pubertati in hac materia dicitur puer decimū annum cū dimidio excedens, & fœmina cū excedit nonum, & dimidium, lib. 6. disp. 38. n. 2.

2. Minor habens curatorem, & contrahens cum eius.

eius licentia obligatur naturaliter, & ciuilitur; absq;
eius tamen licentia non ciuilitur; si autem careat cu
ratore naturaliter, & ciuilitur obligatur, licet, si leda
tur, possit beneficium restitutionis implorare, lib. 6.
disp. 38. num. 4.

3. Pupillus proximus pubertati, autoritate tuto
ris contrahens obligatur naturaliter, & ciuilitur; se
cus quādo nō est proximus pubertati li. 6. d. 38. n. 5.

4. Minor, vel pupillus non obligatur etiam autho
ritate tutoris ciuilitur in alienatione rerum immobi
lium, quæ seruando seruari possunt, nisi adsit iudicis
decretū, idē si curatorem nō habeat, lib. 6. disp. 38. n. 6.

5. Minor, vel pupillus habens tutorem, vel cura
torem, contrahens sine eius autoritate, obligatur
naturaliter, & ciuilitur, si factus sit locupletior, libr.
6. disp. 38. n. 7.

6. Minor pubes carēs tutore obligatur ciuilitur ex
cōtractu; secus si fuerit impubes, lib. 6. disp. 38. n. 8.

7. Contractus minoris, aut pupilli sine authorita
te tutoris, vel curatoris gestus valet in eius utilitatē,
estque in eius opinione stare contractui, lib. 6. disp.
38. num. 9.

8. Minor, absque curatoris autoritate, quando illū
habeat; non potest constituere maioratum, nisi eam
iuramentum suppleat, lib. 6. disp. 38. n. 9.

9. Quamuis minor autoritate curatoris contra
hat, si lēsus sit, potest petere restitutionē; dicitur au
tē lēsus, quādo minor facit actū ex quo nulla sibi uti
litas sequi potest, sed damnū, li. 6. disp. 38. n. 11. & 12.

10. Minor pubes factus, si iurat contra ~~se~~ ~~pro~~ ~~sum~~, vel lucratiuum, firmatur iuramento, teneturque illi in utroque foro stare, nec competit ei restitutio, quamvis lædatur, licet sine autoritate curatoris, & iudicis decreto alienet immobilia, & licet iuret per procuratorem, siue in ipso contractu, siue ante, siue post, lib. 6. disp. 38. n. 13. Et ut firmetur contractus iuramento, requiritur in iurante minori pubertas, & si fuerit minor impubes, licet iuramentum non firmet contractum, obligabit donec relaxetur, immo & pater, & curator potest illud irritare, lib. 6. disp. 38. n. 13. 16. & 17.

11. Pupillus, aut minor contrahens sine curatoris aut tutoris autoritate, obligatur naturaliter, & in foro conscientie ex contractu, licet non sit factus ditior, & tutore careat; secus quando pupillus est infans aut infantie proximus, vel quando promissio facta est de rebus quarum alienatio est interdicta minori absque iudicis decreto, licet habeat autoritatem tutoris, vel quando pupillo, vel adulto ex aliqua causa iudex interdixerit administrationem; ex mutuo tamen naturaliter pupillus obligatur, lib. 4. disp. 38. a num. 21. usque ad 28.

12. Pupillus cum ipso tutore contrahens naturali per non obligatur ex contractu, nisi altero tutore aut tutore ei obligetur, & pupillus factus sit ditior, aut dolum committat, lib. 6. disp. 38. n. 25.

13. Minor non potest occulta compensatione uti quando non potest absque magnis expensis petere
coram

etiam iudice restitutionem, nisi quando talis esset, lesio, ut alter extra omne dubiū teneretur in foro cōscientiæ restituere ante omnem iudicis sententiam, & casu quo potest beneficium restitutionis implorare, potest tuta conscientia non soluere, nec stare cōtractui, lib. 6. disp. 38. n. 32. & 34.

14. Minor reputatur maior in spiritualibus, & in alijs in quibus talis reputatur ad eum effectum, ut possit absque curatore agere, & possit absq; illo matrimonium inire, ac profiteri; non tamen ad eum effectum ne læsus circa hæc, quando reuocari possunt reclamare possit beneficiū restitutionis petens, lib. 7. disp. 37. num. 29.

N.

Novitiatus.

Novitiatus est repetendus á transeuntí ab vna religione ad aliam, lib. 7. disp. 37. num. 47.

2. Si novitiatus sit irritus, siue validus nulla ipsius iteratione opus est ad professionem irritam ratam habendam; licet nullitas professionis, & novitiatus publica sit, ob professi inhabilitatē, lib. 7. disp. 37. a num. 45. vsque ad 48.

3. Novitiatus inchoatus post pubertatem, & impletus ante decimū sextū annū, est validus, lib. 7. di. 37. n. 49.

4. Quando professio fuit nulla defectu non premissæ informationis à Sixto Quinto, quando maior sexdecim annis proficitur, & in nouitiatū ingreditur, non irritatur nouitiatus, etiam quando illegitimi non ex sacrilego, aut incestuoso concubitu nati, recepti sunt, non premissa dicta informatione; est tamen irritus si ex incestuoso, vel sacrilego nati sunt, sed non repetendus, lib. 7. disp. 37. n. 54. & 55.

5. Annus nouitiatus non exigitur in religionibus militaribus ad professionis valorem, lib. 7. disp. 44. num. 8.

Nuptia.

1. Secundæ nuptiæ, tam ex parte viri cum pluribus vxoribus, quam ex parte vxoris cum pluribus viris, sunt iure naturali irritæ, primis non dissolutis; vnde nulla consuetudine, nec dispensatione, nisi Dei, possunt esse licitæ, vt fuit dispensatum cum Patribus antiquæ legis, quæ dispensatio non fuit extensa ad populum gentilicum, & hodie in lege euangelica casata est à Christo seruatore nostro, quando Math. 19. reduxit matrimonium ad primum statum in quo vnica vxor licebat, lib. 7. tota disp. 80.

2. Secundæ nuptiæ, & vltiores, prioribus dissolutis licitæ sunt, & verum sacramentum, lib. 7. tota disp. 81.

3. Pœnæ impositæ secundis nuptiis initis intra annum luctus iure ciuili sunt sex. 1. Vt efficiatur infamis, tam ipsa vidua, quam vir eam ducens. 2. Vt po-

ste-

~~Vir~~ non possit dare in dotem, nec in vltima voluntate relinquere vltra tertiam bonorum suorum partem. 3. Sit ex prex cuiuscumque hereditatis, legati, fidei commissi, donationis causa mortis. 4. Ut priuetur omnibus relictis á viro priori in suprema eius voluntate, ac priuetur non tantum quoad proprietatem, sed etiam quoad vsum fructum, & priuetur sponsalitia largitate. 5. Vt non possit succedere ab intestato, suis consanguineis vltra tertium gradū. Vltima est, vt teneatur dare medietatem bonorum filijs prioris matrimonij, & istæ penę omnes correctę sunt iure canonico, lib. 7. tota disp. 87.

4. Mater per secundum matrimoniū validū nondum consummatum ipso iure perdit tutelam filiorū licet in testamento relictā sit tutrix filiorum marito concedente licentiam secundo nubendi; & idem si mater sit curatrix filiorum, quod nō est correctū iure canonico; secus dicendum si contrahat solū spōsalia de futuro, aut si pater secundo contrahat matrimonium non solum erga filios familias, sed emancipatos, & mater secundo nubens non petito filijs tutore adeundo iudicem dare licentiam, incurrit omnes penas. Quæ mulieri secundo nubenti intra annū luctus iure sunt statutę, quę num. præced. relatę fuer, lib. 7. disp. 88. à n. 4. vsque ad 13.

5. Mater anno luctus, vel post secundo nubens amittit etiam in foro conscientię proprietatem bonorum, quę á viro habuit quocumque titulo lucratiuo, etiā ex filij successione, vsufructu sibi reservato,

• & proprietas transfertur ad filios prioris matrimonij, & solum bona, non autem fructus, tenetur reservare illis, & non potest in aliqua parte istorum bonorum aliquem ex filiis præferre quando coniux secundo coniugatus habuit immediatè ea bona à coniuge defuncto; tamen alienante parente talia bona, filij non possunt reuocare alienationem viuentis illo secundum veriore sententiam, lib. 7. disp. 89. à num. 1. vsque ad 8.

• 6. Vt mater teneatur reservare talia bona filijs prioris matrimonij requiruntur quatuor conditiones. Prima est, vt mater ad secundas nuptias trãseat, & idem de patre, auo, proauo, & alijs ascendentibus vel descendentibus. Secunda, vt bona sint acquisita ex coniugis defuncti patrimonio. Tertia, vt sint acquisita titulo oneroso. Vltima, vt super sint filij ex priori matrimonio. lib. 7. disp. 89. n. 9.

• 7. Dantur aliqui casus, in quibus parens transiens ad secundas nuptias eximitur ab obligatione reservandi bona ex coniugis defuncti substantia habita filijs prioris matrimonij. Prima est, si filius decedens testetur, & instituat parentem hæredem bonorum, quæ à parente defuncto consequutus est, quod intellige, siue ante, siue post filij mortem transierit ad secundas nuptias. Secunda est, quando filij prioris matrimonij consensum præstiterunt secundis parentis nuptijs requiritur tamen consensus omnium filiorum de quorum successione tractatur, aut si decesserint, ne potum; item exigitur, quod filij, aut nepotes sint pueri, beres,

beres, & certiores facti consentiant. Tertia est, si cōiux de iure matrimonium præstet, vt superstes ad secundas nuptias transeat, & sufficit talis consensus, vt vidua nubens intra annū luctus, non incurrat penas in iure statutas & impunē transeat ad tertias, & vltiores nuptias: sec. dicendū quando femina transiens ad secundas nuptias est minor, aut quando filius moritur post etatem pupillarem. Vltimus casus est, quando coniux de licentia Principis ad matrimonium transeat, quod priuilegium intelligitur absq; præiuditio tertij. lib. 7. disp. 89. á num. 41. vsque in finem.

O.

Occasio.

Icitum est permittere, seu non auferre mali occasionem ob aliquod maius bonum, v. g. vt aliquis deprehensus resipiscat, lib. 10. disp. 12. num. 52. Offerre tamen talem occasionem, aut consulere nunquam licet, ibid. n. 53.

Opinio.

1. *Opinio* singularis alicuius Doctoris sustinentis matrimonium, præfertur plurimum sententiæ, illud impugnantium, nisi textui aperto innitatur, lib. 1. disp. 18. n. 7.

2. *Opinio* parum probabilis, & tuta potest ratione magni periculi amplecti, lib. 2. disp. 36. n. 8.

Opi-

3. *Opinio communis*, aut *verior non* ~~dictus ex~~
multitudine authorum ~~perfunctorie tractantur~~, lib.
3. disp. 44. num. 2.

4. *Opinionibus existentibus*, an aliquis sit legiti-
mus parochus ad assistendum matrimonio, vel audiē-
das confessiones, vel an aliqua licentia sit legitima?
vel priuilegium Bullæ sit reuocatum? vel extendat-
ur ad talem casum? & opinio negans sit coram Deo
vera, dum ea veritas latet, & probabili sapientū opi-
nōne habetur esse legitimum parochum, vel legiti-
mam licentiam, &cēt. Valent confessiones, & matri-
monium, lib. 3. disp. 23. n. 65.

Ordinarius.

1. *Ordinarius* censetur, vt possit interesse matri-
monio, & dare licentiam illi assistendi, Episcopus in
sua diœcesi, & Archiepiscopus in sua; item Capitulū
Sede vacante potest assistere matrimonio, vel dare
licentia. Item Abbas Ecclesię nulli Episcopo subie-
ctæ, Cardinalis in Ecclesijs sui tituli; item legatus in
Prouincia suæ legationis; non potest tamen Ordina-
rius interesse matrimonio subditorum Abbatum Ec-
clesię non subiectæ, nec suffraganei, nisi cognita cau-
sa per appellationem, lib. 3. tota disp. 28.

Ordo.

1. Episcopus potest ordines negare ob irregulari-
tatem occultam, lib. 3. disp. 15. n. 12.

2. Recipiens ordines cū dimissorijs Capituli Sede
vacati nō potēris eas concedere, ipso facto amittit
priuilegia absq; iudicis sentētia, lib. 7. dis. 46. n. 20.

3. Continentia est annexa ordini sacro solum de iure, & conuenientissime, etiam ordini Episcopali, quę abstinentia obligat abstinere à nuptijs, & ab omni actu venereo, lib. 7. disp. 27. à nu. 1. vsque ad 8.

4. Continentia annexa ordini sacro obligat ex voto etiam ignorantem talem continentiam esse annexam ordini sacro, non obligat tamen ex voto promotum ad ordines habentem intentionem expressam minime se ad continentiam obligandi, lib. 7. disp. 27 à num. 5. vsque ad 12.

5. Inualide ordinatus potest licité, & valide inire matrimonium, lib. 7. disp. 27. n. 13.

6. Initiati sacris ordinibus nō tenetur duplici obligatione ad castitatem, nempe ex voto, & Ecclesię constitutione, lib. 7. disp. 27. n. 14.

7. Votum ordini sacro annexum per se, & simpliciter est solemne instar voti professorū, & vota profitentium, & ordinis non differunt inter se specie neque etiam á voto simplici, sed per solam Ecclesię constitutionem discernentis hęc duo vota dirimere matrimonium, non autem votum simplex, lib. 7. disp. 27. num. 17. & 18.

8. Ordo sacer dirimit matrimonium subsequens, solo iure ecclesiastico, impedit verò illud, iure naturali ratione voti annexi, lib. 7. disp. 28. n. 11. & 12.

9. Ordo sacer metu licet non cadenti in constantem virū, sed solū tali, vt præ timore illius ordinatus, & eo remoto nō, sine ante matrimoniū assumptus,

sue post, non obligat ad cœtuitatē, nec ad horas, nec dirimit matrim. nec impedit. Sum. iur. 7. q. 6. c. 1. quando ratificauit vtens ordine suscepto, vel si iusto prælati præcepto fuit compulsus ad ordines, lib. 7 tota disp. 29.

10. Ordo sacer ante vsum rationis susceptus, non obligat ad continentiam, lib. 7. disp. 30. n. 4.

11. Ordo sacer ante pubertatem assumptus non obligat continere, nec recitare officium diuinum, nisi adeptus pubertatem ratificet, & potest resilire ante pubertatem, vel statim ac pubertatem adeptus est lib. 7. disp. 30. á n. 6. vsque ad 14.

12. Ordines minores nullum prorsus impedimen-
tum matrimonio præstant, nec Ecclesiæ integrum
est illis continentię legem indicare licet existimet
recipiens, illis votum esse annexum, lib. 7. disp. 31.
num. 3. 4. & 5.

13. Initiati prima tonsura, aut minoribus ordinibus, contrahentes cum vidua sine iusta causa, peccant venialiter, nulla tamen est culpa si contrahant absque causa cū vnica & virgine, aut cum vidua cū iusta causa, lib. 7. disp. 31. à n. 7. vsq; ad 14.

14. Qui initiatur prima tonsura, vel ordinibus minor, non tenetur animum ad sacros ord. ascendendi habere, quare absq; illa intētionē potest illis insigniri, accipiens tamēn illos intendens declinare fori secularis iurisdictionem, non est mortale, lib. 7. disp. 31. num. 16. & 17.

15. Coniugatus, nec ante, nec post matrimonium

con-

consummatum; potest ad ordines sacros, nec minores, sine spontanea coniugis licentia, quamuis animum habeat statim ante consummationem transeundi ad religionem; licita tamen erit assumptio ordinum, siue post, siue ante consummationem ex Pontificis licentia, lib. 7. disp. 38. à n. 1. vsq; ad 6.

16. A coniugato volenti ad primam tonsuram ascendere, ultra requisita ex parte vxoris, petendum est votum continentiae, item non potest ad eam promoueri, nisi velit ad sacros ascendere, lib. 7. disp. 38 num. 8. & 9.

17. Vir sine vxoris licentia promotus ad sacros ordines, potest ab ipsa reuocari, idem si licentia fuit dolo, aut metu extorta, & ille ad Summum Pontificatum prouectus, idem si vxor nec consensit, nec dissensit. sed dissimulauit, lib. 7. disp. 38 à n. 11. vsq; ad 15. Ille tamen sic ordinatus, illa non repetente, non potest ad illam redire, ibid. n. 16.

18. Vir absque licentia expressa & spontanea vxoris ad ordines promotus, & ab ipsa reuocatus, quando promotio fuit ante consummationem, non tenetur ingredi Religionem quamuis sit initiatus ipso animo, & monitus vt ingrediatur, & renuens, cogendus est confirmare non interueniente dispensatione Pontificis in tali matrimonio; & quando promotio fuit post consummationem, & reuocatus est ab vxore, illi tenetur reddere, sed non petere, & illa, illi petenti non tenetur reddere, & ille, illa defuncta, non potest validè transire ad alias nuptias: secus dicendum de

professione facta sine eius nōcentiā, lib. 7. disp. 38. num. 17. vsque ad 24.

19. Vt licitè vir ad ordines promoueat ex vxoris beneplacito, requiritur quod illa sit senex, & nō suspecta de incontinentia, & votum castitatis in sæculo, & si fuerit inuenis, tunc requiritur ingressus ipfius in Religionem, licentia tamen Episcopi non requiritur, lib. 7. disp. 39. a. n. 2. vsq; ad 7.

20. Vir licitè sacris initiatus casu, quo illa manet in sæculo cum voto, non potest habitare cum vxore, si sint suspecti; secus si suspecti minimè sint; tunc enim satis est cubiculum sequestrare, non tamen in eodem lecto, & camera permittendi sunt, nec in eadem domo moraliter loquendo, existimat Doctor, etiamsi suspicionē careant, lib. 7. disp. 39. n. 8.

21. Vir sola vxoris licentia promotus ad ordines absque alijs iure requisitis, potest ab ipsa reuocari, quando illa fuit ignara iuris cætera disponentis; secus quando erat conscia; quæ reuocatio non fit iure actionis competentis vxori, sed ex officio iudicis, lib. 7. disp. 39. n. 12.

22. Coniux innocens promotus ad ordines absq; vxoris licentia, non est illi restituendus post modū fornicanti, lib. 7. disp. 39. n. 4.

23. Coniux innocens promotus ad ordines sumere & religionem ingredi, & votum castitatis emittere, adultero manenti in sæculo sine voto, nec desideratur sententia diuortij, quando adulteriū est notoriū & in foro conscientie satis est quod sit occultum, se
clu.

de se scandalo, & quando adulterium est notorium ita potest, inuito adultero, ad religionem trāsire, vt non possit repeti, ac si præcessisset sententia diuortij, & in omnibus casibus in quibus potest profiteri, potest etiam ordinari, lib. 10. tota disp. 11.

24. Vir non potest recipere ordines, aut ad religionem transire ratione furoris, aut sequitiæ vxoris, quando non datur diuortiū perpetuum, lib. 10. disp. 18. n. 48. & 49.

Osculum.

1. Oscula, tactus, aspectus, & verba turpia inter coniuges ad præparationem copulæ, & animo ad illā perueniendi, sunt liciti; tamen propter voluptatem sunt veniales; nulla tamen est culpa, quando non habent alium finem, quam præbere indicia mutui amoris, attamen culpa est venialis, quando oscula, & tactus habentur inter coniuges sine periculo pollutionis; idem credit Doctor de tactu, quo coniux membrum virile in os femine intromittit cum animo feminandi intravas; veniale est etiam coniugem se tangere propter voluptatem captandam sine periculo pollutionis; lib. 9. disput. 44. à numer. 8. vsque ad 17.

2. Oscula, & tactus inter coniuges cum periculo pollutionis in altero reddente, sunt liciti, modo non sit consensus in ipso reddente in pollutionem illam, in petente autem erunt mortales, quando absq; causa vrgenti exercentur. lib. 9. disp. 45. n. 35. & 36.

3. Oscula, & tactus impudici in coniuge petente cum pollutionis in se, vel in altero coniuge, periculo, nisi in eo loco sint ubi, adueniente periculo, possint facile copula uti, ut pollutionem vitent, sunt semper mortales; sec. dic. de osculis, & amplexibus, quæ sunt exerciti causa præbendi indicia mutui amoris turpitudine carentes, item est mortalis tactus, quo coniux se ipsum tangit cum periculo pollutionis, lib. 9. disp. 45. á n. 3 7. vsque ad 39.

4. Oscula, & tactus sunt de se indifferentes, unde habita in signum benevolentiae secundum consuetudinem patriæ sunt liciti; secus dicendum de osculis, & tactibus inter solutos etiam eiusdem sexus ob solam veneream delectationem, & sensibilem ex ipsis consurgentem, quia sunt mortales, nisi paritas materiarum excuset, lib. 9. disp. 45. á num. 2. vsque ad 9.

5. Oscula, amplexus, & tactus, non omnino turpes, & impudici solum habiti loco causa vanitatis, & leuitatis, vel alia simili absque delectatione venerea, sunt veniales; sunt tamen mortales tactus impudici, siue sint inter personas eiusdem, vel diuersi sexus, lib. 9. disp. 46. á n. 10. vsque ad 12.

6. Ex osculari affectuose, & magna cum suauitate molles infantium carnes, non est mortale, hoc sæpe veniale, lib. 9. disp. 46. n. 13.

7. Est mortale propria verenda tangere venerea delectatione ex eo tactu orta; secus de tactu ex curiositate, aut gratia manus calafaciendi absq; libidine, & pollutionis periculo, lib. 9. disp. 46. n. 14.

Communiter non est mortale obscenas brutorum partes confricare, quamuis confricans intendat, ut brutum semen expellat, lib. 9. disput. 46. numer. 15.

9. Tactus leues, ut manuum feminae, item pedem, vel brachium premere, velicare, digitos intorquere, non sunt communiter peccata mortalia, sed venialia; idem dicendum, quando sunt habiti ob captandam delectationem illam, quae ex ipsis oritur; secus dicendum quando intenditur alius finis mortalis, lib. 9. disput. 46. num. 16. & 17.

10. Oscula, amplexus, alijque tactus non impudice inter sponfos de futuro, non sunt mortales, licet sint habiti causa delectationis, dummodo non adsit periculum copulae, vel consensus in eam, lib. 9. disput. 46. a n. 47. usque ad 50.

11. Oscula, & amplexus, habita inter sponfos de futuro in signum benevolentiae, & mutui amoris, sunt omnino licita, si tamen finis fuerit delectatio, erunt venialia, lib. 9. disput. 46. n. 51.

12. Tactus impudici nullo modo sunt liciti sponfis de futuro, & non sunt permittendi soli, lib. 9. disput. 46. n. 52. & 53.

13. Oscula, & alij tactus in loco publico cum uxore sunt mortalia, quando inducunt praesentes ad viderem spectata eorum fragilitate, lib. 9. disput. 15.

Pactum.

Actum in sponsalibus, appositum habi-
tandi in certo loco, & pena apposita va-
let frangenti fidem, nisi noua receden-
dicausa superueniat, licet pactum iura-
mento firmatum sit, & si nulla veniente causa iusta
maritus recedat vxor non tenetur committari illum,
lib. 1. disp. 40. à n. 1. vsque ad 6. Item valet pactum
appositum in primogenijs, vt successor sub pena amis-
sionis maioratus teneatur in certo loco habitare ibi
dem, num. 7.

2. Pactum non petendi, nec reddendi mutuo con-
iugum consensu validum est, potest tamen vterq; il-
lud remittere etiam si fuit iuratum in fauorẽ vtrius-
que, secus si ad Dei cultum, & nollente altero remit-
tere, alter non potest eum cogere, nec ille renuens
non tenetur reddere nisi videat alterum pænitere
pacti initi, & probabiliter in incõtinentiam labi; itẽ
vterque potest petere, & reddere per modum amiti-
tiæ non tamen exigere, lib. 9. disp. 37. numer. 18.
vsque ad 24.

Papa.

1. Papa nec ex causa potest dispensare in matrimo-
nio cõsummato, li. 2. dis. 13. n. 11. Potest tamẽ dispẽ-
sare in rato, & nõ cõsummato, & nõ potest statuere
vt matrimoniũ ratũ dirimatur per subsequẽs copula
cõsumm. lib. 2. tota disp. 14.

Probabile est Papam posse valide dispensare in matrimonio rato aliquæ iustæ causæ, sed probabilius est non valere dispensationem, & existente illa potest dispensare altero eorum inuito, libr. 2. tota disput. 15.

3. Causæ iustæ, ut Papa possit dispensare in matrimonio rato sunt sequentes. Prima, notabilis disparitas. Secunda grauis timor scādali magni futuri. Tertia, lepra alteri superueniens, vel impotentia. Quarta, quando alter coniugatorum asserit se non habuisse animum contrahendi. Quinta, ut vir efficiatur Episcopus. 6. Mutuus coniugum consensus, libr. 2. tota disp. 16.

4. Papa potest dispensare in matrimonio consummato infidelium dum ad fidem redeunt, libr. 2. tota disp. 17.

5. Papa non potest leges Iustiniani repudia permittentes, approbare, libr. 10. disp. 1. n. 12.

6. Papa potest existente iustæ causæ, validè & iustè imponere impedimenta, fidelibus, ut Princeps ecclesiasticus at infidelibus habitantibus oppida sue temporali iurisdictioni subdita, ut Princeps sæcularis; item potest aliquos priuatos reddere inhabiles ad contrahendum inter se, iustæ existente causæ, & non solum inter se, sed in perpetuum in grauissimi delicti penam, libr. 7. tota disp. 1.

7. Papa potest reuocare suas Constitutiones quoad effectus in eis incursos indirectè, non tamen directè, libr. 8. disp. 7. num. 4.

Parochus

1. Parochus non potest matrimonio coniungere contrahentes alienigenas, vel peregrinos, siue ambo, siue vnus sit, donec ab Ordinario obtineatur licentia; secus dicendum de non peregrinis, premissis de nuntiationibus, & nullo opposito impedimento, & si opponatur non potest parochus cognoscere de illo, sed interdicare tantum matrimonium, & defferre ad Ordinarium, lib. 3. disp. 15. n. 1. 2. & 3.

2. Parochus non potest coniungere matrimonio volentes contrahere aliam vxorem contra priora sponsalia, nec prius affirmantem, & post ea negantem impedimentum. Poterit tamen adhiberi fidem affirmanti se fecte concensum prestatasse, quando notabilis est disparitas inter promittentem, & recipientem promissionem. lib. 3. disp. 15. n. 5. 6. & 7.

3. Parochus sciens impedimentum extra confessionem non debet adhibere fidem volenti contrahere illud neganti; secus dicendum quando constat de confessioni volentis contrahere, & nullo modo ex alia parte, vel quando impedimentum est occultum, & non potest probari alia via, & debet tunc, & tenetur petenti publicè matrimonium non denegare, lib. 3. disp. 15. n. 9. 10. & 11.

4. Parochus potest matrimonio coniungere contrahentes impeditos aliquo impedimento habentes dispensationem pro foro conscientie nemine denuntiante tale impedimentum; secus, aliquo denunciante, lib. 3. disp. 15. n. 14. & 15.

5. Contrahens si coram notario, vel Ordinario fa

seu manifestet occultum impedimentum, & simul dispensationem pro foro conscientie obtentam, poterit Ordinarius, vel notarius non scribere, & persuadere, vt taceat, lib. 3. disp. 15. n. 16.

6. Matrimonium contractum, dispensatione pro foro conscientie obtenta, separandum est detecto impedimento in foro externo, lib. 3. disp. 15. n. 17.

7. Parochus potest interdicare matrimonium ob doctrine Christiane ignorantiam, & prelatus compellere censuris subditos ad addiscendum eam, & parochus, vt ea interrogent, lib. 3. d. 15. n. 18. & 19.

8. Parochus debet coniungere matrimonio in facie Ecclesie nullum habentes impedimentum; dicitur autem hodie matrimonium in facie Ecclesie, quod celebratur coram parcho, & duplici teste, & denuntiationibus, lib. 3. disp. 15. n. 20.

9. Parochus, vel religiosi in nouo orbe ex priuilegio fungentes officio parochi, tenetur habere librum in quo scribant nomen, & testium nomina, locum, & tempus matrimonij contracti, sub culpa mortali; & quando aliquis de licentia Ordinarij assitit matrimonio, tenetur admonere parochum, vt scribat in libro, & satis sit simplex parochi subscriptio, lib. 3. disp. 15. n. 22.

10. Parochus tenetur sub peccato veniali, illa verba Conc. Trid. v. g. (ego vos in matrim. coniungo) idem dicendum si illa non dicat per se, & tenetur sub culpa mortali interrogare contrahentes de mutuo consensu, nempe virum, an velit habere mulierem in

vxorem? & vice versa; at erit culpa venialis ~~fructu~~
cho iam constet de consensu; item tenetur sub mor-
tali interrogare, an aliquod impedim. habeant? vbi
sit aliqua suspicio impedimenti, lib. 3. disp. 38. á n. 7.
vsq; ad 11.

11. Parochus non sacerdos potest valide assistere
matrimonio peccans ex nullo capite, & potest dare
licentiam alteri sacerdoti, non tamen non presbitero,
etiam retenta contraria opinione, quæ affirmat
necessario parochum debere esse sacerdotem, lib. 3.
tota disp. 20.

12. Parochus, vel quicumque alius sacerdos regu-
laris, vel sæcularis assistens matrim. cland. vel non
prohibens, est suspendendus arbitrio Episcopi, lib. 3.
disp. 48. num. 1. 2. & 4.

13. Parochus assistens matrimonio clandestino
lido, vel non impediens, suspendendus est triennio;
idem dicendum de alijs matrimonijs interdictis á iu-
re, vel á iudice; secus dicendum de parochis non ha-
bente librum, vel non interrogante de consensu, &
alienos sacerdotes assistens de licentia est suspenden-
dus non triennio, sed arbitrio Episcopi; & ab hac sus-
pensione excusat ignorantia crassa, nisi sit ingens te-
meritas, lib. 3. disp. 48. num. 5. 6. & 7.

14. Sacerdos ~~regularis~~ ~~matrimonium~~ solemnizans
absque parochi licentia, ultra suspensionem ad nutu
Ordinarij, incurrit etiam excommunicationem Pon-
tifici reservatam per Clem. 1. d. preuileg. lib. 3. dis-
put. 42.

Verus parochus dans licentiam non sacerdoti
assistenti matrim. neutram suspensionem incurrit;
idem dicendum de non sacerdote coniungente ali-
quos matrimonio absque licentia proprii parochi,
lib. 3. disp. 49. n. 3.

16. Parochus assistens matrimonio publico absq;
Episcopi licentia, eorum, qui absque parochi, & te-
stibus contraxerant, non est suspensus; orto tamē scā-
dalo puniendus est pœna arbitraria, lib. 3. disput. 46.
num. 1. & 4.

17. Parochus tenetur in libro notare solius Cate-
chismi patrinum fuisse, puero iam domi baptisato
lib. 7. disp. 10. num. 13.

18. Parochus assistens matrimonio in quo est er-
ror qualitatis, dans causam matrimonio, non incur-
rit triennalem suspensionem, lib. 7. disp. 18. num. 22.

19. Parochus assistens matrimonio, inter consan-
guineos, affines, profectos, aut sacris initiatos, non
incurrit excommunicationem, lib. 7. disput. 48. nu-
mer. 4.

20. Parochus nullo modo potest dispensare in vo-
tis non reseratis Summo Pontifici; Poterit tamen
de consuetudine ubi fuerit in lege Ieiunij, in usu car-
nium, &c. lib. 8. disp. 9. num. 27.

21. Parochus incapax beneficii ob defectum oc-
cultum communiter ignoratum, vel confessor cuius
licentia est irrita ob vitium occultum, vel licētia oc-
culte repocata, est eligibilis per Bullam. lib. 8. disp.
34. numer. 14.

Pater.

1. Pater non potest iuste impedire sponsalia filij contra eius voluntatem inita, nisi scandalum magnū sequatur, & malus exitus, lib. 1. disp. 14. n. 4.

2. Pater contrahens secundo, aut mater, potest facere exemplarem substitutionem, & facta antea non expirat, lib. 7. disp. 88. a n. 22. vsque ad 26.

3. Pater rogatus ab auo restituere hæreditatem filijs, tenetur satisfacere de ea restituenda, si secundā vxorem ducat, lib. 7. disp. 88. n. 45.

Patrinus.

1. Patrini attento iure antiquo, tam in Baptismo, quam in Confirmatione, non poterant esse plures, quam vnus, vel vna; attento vero iure nouo, tantum possunt esse duo diuersi sexus, & non possunt esse duo viri, vel duæ fæminæ, & in his non valet dispensatio Episcopi; transgressio tamen huius præcepti adhibendo plures patrilinos, est solum venialis attento vtroque iure, lib. 7. disp. 57. a n. 1. vsque ad 9.

2. Attento iure antiquo quotquot baptisatum, vel confirmatum tangebant, contraherunt cognationē spiritualement, modo vero post Tridentinam, lib. 7. disp. 57. n. 4. & 8.

3. Patrino iuranti se non habuisse intentionē contrahendæ paternitatis, non est credendum, lib. 7. disp. 58. n. 8.

4. Religiosi quamuis peccent, possunt esse patrini tam in Baptismo, quam in Confirmatione, & contrahunt cognationem; similiter Episcopus non insigni-
tus

in Sacramento Confirmationis, quamuis suscipiens in Confirmatione non contrahat, at contrahet confirmans, lib. 7. disp. 60. num. 21.

Peregrinus.

1. Peregrini tenentur legibus loci in quo sedem constituunt animo habitandi, vel quando diuertunt per modum transitus, si consuetudines, & leges sui oppidi ibi obligent, vel si oriatur scandalum; sec. dic. de legibus, & consuetud. loci per quem transeunt, vel in quo per modum hospitij reperiuntur, cessante scandalo, & istæ leges non obligant in suo domicilio, licet sint iuris communis leges ipsæ, & non obligantes in suo oppido, & vt peregrini teneantur talibus legibus sufficit habitatio maioris anni partis, lib. 3. disp. 18. à n. 1. vsque ad 9.

2. Peregrini tenentur solemnitates seruare in contractu requisitas legibus, & consuetudinibus oppidi, nisi sit contractus dotis; item tenentur ad gabellas loci illius, & seruare pragmaticam illius in vendendo; item tenentur seruare leges quas cūque loci per quæ transeunt, si transgressio legum cedat in damnum illius loci, lib. 3. disp. 18. à n. 10. vsque ad 14.

3. Vagi, qui nullibi certam sedem habent, tenentur ad leges, & consuetud. loci in quo etiam obiter reperiuntur, lib. 3. disp. 12. n. 1.

4. Peregrini absentes à loco domicilij, non tenentur ad leges, & consuetud. proprii domicilij, licet sint iuris communis, & obligent in patria peregrini, nō tamē in eo oppido in quo reperiuntur, li. 3. disp. 17. &

5. Lusitanus trásiens per Castellam potest cibari iuxta Castellæ consuetudin. in sabatto aduersus contrariam Lusitanię, lib. 3. disp. 18. n. 19.

6. Græcus transiens per Ecclesiam latinã potest infermentato celebrare, vel in azimo iuxta morem Ecclesiæ latine, idem dicendum de latino sacerdote transeunte per Ecclesiam Græcam, & si inueniatur inter latinos aliquę Ecclesię Græcę, tenetur vnusquisq; suę Ecclesię vsum seruare, li. 3. dis. 18. n. 20.

7. Proficiscens in die festo ad locum, vbi id festum non obligat gratia exercendi siruilia, nõ peccat, nec tenetur audire sacrum, si intra tempus opportunum ad audiendum sit peruenturus ad locum in quo festum non obseruatur, lib. 3. disp. 18. n. 21.

8. A proprio oppido exiens mané in quo seruatur ieiunium, nocteque in locum peruenturus in quo ieiunium non obligat, non soló potest nocte cenare, & carnibus vesci, si ibi edántur, quamuis tota die ieiunasset, sed etiam manducantaculum sumere, si est mortalis certitudo de protectione, & accessu illa die ad locum vbi ieiunium non obligat, nullo modo tamé poterit carnibus vesci donec eo perueniat, lib. 3. disp. 18. num. 22.

9. Exiens à loco vbi non ieiunatur carnesque eduntur, potest manducare, quamuis nocte peruenturus sit ad domicilium vbi á carnibus abstinetur, & ieiunatur, sed vbi autem peruenierit nequit carnibus vesci, nec cenare si nondum ieiunium fregerat: secus si iam fregerat, lib. 3. disp. 18. n. 23.

10. Incolę locorum in quibus decretum Trident. non obligat diuertētes ad alia oppida per modum transitus, & hospitij vbi obligat hoc decretum, non possunt absque parochō, & testibus valide contrahere matrimonium, lib. 3. disp. 18. n. 26.

11. Incolę locorum, vbi Trid. obligat, habitantes per modum transitus in loco vbi non obligat, possūt valide contrahere sine parochō, & testibus, quāuis in fraudem transeant ad talia loca, lib. 3. disp. 18. n. 29. Idem dicēdum de captiuis, & mercatoribus existentibus apud infideles, ibid. n. 35.

Pictor.

1. Pinges turpia, vt venerem, aut adonidem, detectis pudendis, aut diaphono velo oppertis, est culpa mortalis, lib. 9. disp. 46. n. 44.

Pena.

1. Pena adiecta contractui sponsalium diminuens proprium patrimonium est omnino irrita, & violans fidem non tenetur in vtroque foro eam soluere, licet sit apposita inter consanguineos, amicos, vel eos qui probabiliter possunt inducere sponso ad matrimoniū, ne penā mittant; secus de pena non inducēte necessitatē matrimonij, vt quādo parētes promittunt sub certa pēna se facturos, vel absolutē matrimoniū filiorū, lib. 1. disp. 30. a n. 1. vsq; ad 4.

2. Pena apposita ipsi sponso inter extraneos abique dolo, & nomine proprio ex suis bonis soluenda est valida, secus interueniente mandato parentum, sponso, lib. 1. disp. 30. n. 5.

3. Promissio pene facta inter sponsum, & extraneum, non valet, vt si sponsus promittat p[er]fecterit sponsalia; secus si extraneus promissit sponso, vel contrahenti, lib. 1. disp. 30. num. 6.

4. Promissio p[er] p[en]ae facta inter extraneos nō deductas sponsalia per viā principalis obligationis, sed per modum cuiusdam conditionis ad p[en]am, valet; idem si deducant in pactum sponsalia per modū principalis obligationis, & p[en]am, vt tali obligationi accessoriam, lib. 1. disp. 30. n. 7.

5. P[en]a circa conditionem non contrahendi appositā, non valet, etiam de matrimonio cōtracto dissoluendo; secus de p[en]a fauore matrimonij, lib. 1. disp. 30. num. 8. 9. & 10.

6. P[en]a licet sit modica, attenta contrahentium qualitate, non valet, & expensę factę ratione sponsalium peti possunt ratione iniustitię a violata fide admissę, licet ipsa promissio esset inualida; promissio tamen soluendi interesse sub nomine interesse, est valida, quamuis non valeat sub nomine p[en]e, lib. 1. disput. 30. n. 11. 15. & 16.

7. Recipiens p[en]am adiectam contractui sponsalium, non tenetur restituere ante cōdemnationē iudicis, lib. 1. tota, disp. 31. Idem dic. de amittis ludo ad creditum, ibi. Et iurans soluendi illa, non potest habere relaxationem ad ep[iscopu]m, & satisfacere momentanea solutione, nec potest repetere, lib. 1. disp. 32.

num. 25.

8. Promissio p[en]e adiecta sponso, non valet.

matrimonium iuramento etiam non sit modica, nec iuramentum obligat, nec indiget relaxatione, lib. 1. disput. 4. num. 21. & 22.

9. Pœna est annullatio actus, quando inducit nullitatem, ob solam legis prohibitionem, & in odium transgredientis: secus quando ob defectum solemnitatis non obseruatæ, lib. 3. disp. 4. n. 5.

10. Matrimonium celebratum coram parocho & testibus, omisis denuntiationibus dicetur clandestinum quoad eius pœnas incurrendas, licet celebretur publice, scienti maiori parte vicinæ, lib. 3. disp. 1. à num. 5. vsque ad 11. secus dic. quando matrim. clandest. fuit nullum ratione alicuius impedimenti metus, vel defectus ætatis, lib. 3. disp. 2. num. 3. vsque in finem.

11. Pœnæ contrahentium clandestinæ sunt hæc. 1. Est inhabilitas ad clam contrahendum. 2. Est arbitraria. 3. In aliquibus diœcesibus est excommunicatio. 4. Exhæredatio. Ultima, est quod coniuges tradantur consanguineis propinquiorebus vxoris in seruitutem perpetuam, quæ iam non habet locum, lib. 3. tota disp. 4.

12. Testes clandestini matrim. omisis solis denuntiation. non sunt puniendi, quia nec parocho, nec contrahent. est talis pœna posita, ibid. n. 8.

13. Constitutio Synodalis Sambucina, qua excommunicantur ipso iure clam contrahentis, caueturq; hos excommunicatos ante denuntiationem vitados, & non recipiendos, ibid. n. 10.

14. Pœna, qua coniuges se obligant ad abstinētiā a secundo coniugio, vel votum pœnale, quod emittit, si non impleuerit fidem, valida est, lib. 7. disput. 88 num. 37.

15. Pœna à testatore imposita debetur, ac incurritur in conscientia ante iudicis sententiam, vnde coniux cuius fructus, vel aliud legatum relictum est, tenetur in conscientia tale restituere heredibus, si non seruat conditionem, quantumvis occulte non pareat conditioni, lib. 7. disp. 91. n. 2. 3. & 4.

16. Pœna à testatoribus impositæ in suis testamentis, transeuntibus ad secundas nuptias, non sunt iure canonico correctæ, lib. 7. disp. 91 n. 1.

Præceptum.

1. Nullum est præceptū iuris diuini in lege Euāgelica, quin sit etiā iuris naturæ, demptis præceptis fidei, & sacramentorum, lib. 7. disp. 52. n. 2.

2. Inferior quamvis non possit præceptum, ac legem tollere, tamen potest illud adiuuare, imponens nouas pœnas in illius violatores, lib. 3. disp. 47. numer. 12.

Præsumptio.

1. Præsumptio, triplex est. Quædam hominis, quæ est coniectatio in animo iudicis, vel cuiuscumq; hominis ex varijs coniecturis concepta. Alia est iuris, quæ est probantis coniectura ex certo signo proueniens, iure præscripto, quæ contrario non probato pro veritate habetur, ac onus probandi in aduersarium transfert. Alia iuris, & de iure, quam lex tanquam

nam firmum ius inducit, ita, ut aduersus illam nulla probatio admittatur, nisi indirecta; dicitur talis quando lex non tantum præsumit, sed etiam statuit, lib. 7. disp. 3. 7. n. 7. & 8. Præsumptione iuris & de iure potest condemnari denegata appellatione, ibid. n. 21. Datur tamen probatio, & restitutio in integrum, in iudicio extraordinario; in ordinario vero minime, ibid. num. 22.

2. Standum est præsumptioni iuris in utroque foro, quando quis dubitat, an contrariam intentionem habuerit? lib. 7. disp. 3. 7. n. 12.

3. Præsumptio iuris, & de iure nequit ex actibus futuris sumi, sed ex solis præteritis, lib. 7. disput. 83. num. 17.

Princeps.

1. Princeps secularis, siue fidelis potest suis subditis impedimenta matrimonium dirimentia statuere; potest tamen Ecclesia sibi reseruare talem iurisdictionem, sicut de facto reseruat hodie; respublica tamen hæbreorum non potest talia impedimenta statuere, lib. 7. tota disp. 3.

Priuegium.

1. Priuegium cuius ratio inest vni soli, & inde ad alios derivatur, eo mortuo cessat, lib. 7. disp. 47. num. 4.

2. Ex priuegio Gregorii 12. concesso die 3. Aprilis 1582. possunt sacerdotes Societatis Iesu designati per generalē, aut eius licētia per alios superiores, a locorum ordinariis approbati, vel approbandi, iā nullo gradu insigniti, litteras sacre penitentiarię

doctoribus vel magistris destinatas, & auditis confessionibus recurrentium ad ipsos imposita iuris pœnitentia in litteris expressa, vel de re infligenda, eos absoluerunt ac in foro consciētę quascumque sibi verbo, vel scripto commissas absolutiones, dispensationes, & pœnitentiarum in iunctiones excipere, & exequi lib. 8. disp. 34. n. 11.

3. Priuilegium omnino gratis à principe concessum, potest absque causa ab eo, vel successore reuocari, nisi per illud sit acquisitum ius alicuius rei, item quando priuilegium transit in contractum, non potest absque iusta causa reuocari, existenti tamen illa potest: non sufficit tamen generalis reuocatio, & princeps reuocans ex iuxta causa tenetur recompensationem facere dato æquiualentem, lib. 8. disp. 33. n. 1. vsque ad 9.

4. Princeps absque causa iusta non potest reuocare priuilegium in meritorum remunerationem alicui concessum, quamuis sola gratitudinis lege remuneratio debita sit, idem dicendum de priuilegio non subdito concessio, & acceptato, idem dicendum de reuocatione iurisdictionis, lib. 8. disp. 33. numer. 4. 5. & 6.

Probatio.

1. Probatio ad dissoluendum matrimonium exigit duo testes omnium exceptione maiores, nisi agatur de impedimento ratione consanguinitatis, unde nõ sufficit rama iurum, lib. 2. disput. 45. num. 30. 31. & 32.

2. Confessio vtriusque coniugis vel vnus stantis pro matrimonio bene probat impedimentum, si ad-
it fama illius, & quando sufficit confessio vtriusque
stantis pro matrimonio sine fama, relinquitur arbi-
trio iudicis propter periculum collusionis, lib. 2. dis-
45. num. 33. 34. & 35.

3. Confessio vtriusque sufficit ad diuortium, item
confessioni vtriusque standum est, quando de pro-
bando matrimonio inter aliquos tractatur ad euitan-
dam concubitus pœnam: secus dicendum si id matri-
monium sit contra aliud prius contractum, lib. 2. dis-
put. 45. n. 36. & 37.

4. Probatio mortis, vt alter coniux possit contra-
here, est certus nuntius, aut testes, ita vt iudicio pru-
dentis nō tantū probabilis sed certa iudicetur mors,
quæ probatio relinquitur arbitrio; item testes pos-
sunt, non citata parte, examinari: non sufficit tamen
vnus testis, nisi casu quo coniux obierit in loco ita
distanti, vt facile nequeat alię probationes haberi,
lib. 2. disp. 46. á n. 1. vsque ad 12.

5. Fama per se sola non sufficit ad probandā mor-
tem nisi cum sex conditionibus. 1. est vt duplici teste
probetur. 2. quod testes sint omni exceptione maio-
res, deponentque audiuisse a fidedignis. 3. vt cōcur-
rat causa rationalis ex qua fama orta est. 4. est, vt
testes deponant se audiuisse publice a maiori populi
parte, nec sat erit dicere se audiuisse publice. 5. con-
ditio est, vt deponant testes á quibus personis tama-
mortum habuerit, & a quibus ipsi audierint. nisi fama

ex coniecturis probabilibus confirmaretur, & de fama magnus testium numerus, vt septem, vel decem, deponat. Vltima conditio est, vt testes de fama deponentes asserant rem ita se habere credere: at testes non compelluntur iurare, sed absque iuramento valet eorum dictum, lib. 2. disp. 46. a numer. 13, vsque ad 17.

Professio. & professus.

1. Professio ficta aut metu extorta potest solo actu interno ratificari, lib. 2. disp. 32. n. 14. secus dicendum de professione nulla ex parte monasterij, eodē lib. disp. 35. n. 4.

2. Metus reuerentialis non annullat professionē, sicut nec matrimonium, lib. 4. disp. 6. n. 17. & 18.

3. Professus fictē non tenetur iure profiteri ratione Ecclesiæ sententiæ fundatæ in falsa presumptione, sed ratione scandali, atq; ita eo fugere potest, vbi scandalum vitetur, lib. 2. disp. 39. n. 11.

4. Professio non est irrita quæuis ex dolo & errore causæ finalis fiat alias minime facienda: secus dicendum de errore circa substantiam, lib. 10. disp. 9. n. 18. vsque ad 22.

5. Professio facta a coniuge existima. si diuortium esse iuste celebratum, valida est, libr. 10. disp. 9. numer. 23.

6. Professio tacentis morbum est valida quamuis eo de testē non admitteretur, peccat tamen mortaliter sic professionem faciens & non est expelli a religione, quod intellige non existenti statu-

nontificio eum irritant, lib. 7. disput. 37. num. 53.

7. Professio irrita ratificanda exigit cōsensum non professi scientis priorem fuisse irritam, non tamen exigitur noua superioris acceptatio, nec sunt repetendæ cæremoniæ solitæ adhiberi, lib. 7. disp. 37. à n. 9. vsque ad 56.

8. Professio facta in religionibus militaribus non transacto anno nouitiatus valida est, lib. 7. disp. 44. num. 8.

9. Vt sit licita professio religionis cōiugi post matrimonium consummatum non solum requiritur licentiam manentis in sæculo, sed requiritur quod manens sit senex sine incontinentiæ suspicione; item requiritur votum castitatis, quod non dirimit matrimonium subsequens mortuo coniuge, si autem manens in sæculo sit iuuenis, id nō sufficit, sed opus est vt pariter ingrediatur religionem, & profiteatur, nō tamen requiritur licentia Episcopi, lib. 7. disp. 32. à n. 1. vsque ad 8.

10. Votum senis suspecti de incontinentia non sufficit, vt aliter profiteatur, nec votum iuuenis, quāuis ita viri non estq̃ sit vt nullum incontinentiæ periculum sublit, nec etiam votum senis non suspecti de incontinentia, sed suspecti de alijs peruersis moribus, lib. 7. disp. 32. à n. 9. vsque ad 11.

11. Coniux senex relictus in sæculo cum continentie voto, id non seruans post viri profectum, sed viuens incontinenter, non est cogendus

duſ ingredi religionem, libr. 7. diſput. 32. n° 12.

12. Coniux egreſſus ante profeſſionem reddendus eſt coniugi de cuius legitima licentia, voto caſtita-
tis emiſſo, ingreſſus fuerat; idem tamen votum nō
adhuc obligat manentem in ſæculo, niſi independen-
ter à profeſſione vouiſſet. libr. 7. diſp. 32. n. 13.

13. Si alter coniux abſque alterius licentia profeſ-
ſionem faciat, ac manens in ſæculo ratificare velit,
non indiget ingreſſu religionis, quamuis iuuenis ſit,
ſed ſatis eſt in ſæculo caſtitatem vouere, libr. 7. diſp.
32. numer. 14.

14. Coniux ſexagenarius vīr, & ſæmina quinquagenaria, ſint ſenes, vt poſſit in ſæculo manere al-
tri-cti caſtita-
tis voto, vt alter cōiux legitime ad religio-
nem tranſeat, libr. 7. diſp. 32. n. 17.

15. Profeſſio facta abſque coniugis licentia poſt
conſummatum matrimonium eſt omnino nulla, &
nullius momenti, & poteſt renegari à cōiuge autho-
ritate iudicis, & nō tenetur poſt cōiugis ad
religionem redire, libr. 7. diſp. 34. a. numer. 6. vſque
ad 13.

16. Coniux ſine licentia profeſſus poteſt propria
authoritate religionem deferere, altero non peten-
te, libr. 7. diſp. 34 n. 15.

17. Coniuge, ſine cuius licetia profeſſio facta eſt
conſenſum preſtante illi profeſſioni, nō redditur ea
vãda, ſed poteſt in foro conſcientiæ exire nō obſtan-
te cōſenſu manēis in ſæculo, & poteſt repeti. l. 7. d.
34. n. 1

Con-

18. Coniux in sæculo relictus, altero absque eius licentia professo, non potest quoque invito professo, religionem ingredi, & si ingrediatur potest reuocari lib. 7. disp. 34. n. 23.

19. Si vterque coniux, mutua licentia non obtenta profiteatur, valet professio quando vterque fuit conscius: secus fuit ignarus, lib. 7. disp. 34. n. 24.

20. Professio de licentia spontanea alterius emissamantis in sæculo cum voto, vel sine illo est valida, & sic hic professus á monasterio reuocatus, difficultatibus aliquibus iure requisiti, tenetur ad monasterium redire defuncto coniuge, lib. 7. disp. 33. à n. 1. vsque ad 7.

21. Professus valide, absque iure petitis in coniuge manente in sæculo, non potest reuocari á coniuge ex cuius licentia professus est, quando emisit votum, & idem quando non emisit conscia vxor manens in sæculo iuris disponentis virum non posse profiteri nisi ipsa concedens licentiam voueat castitatem si sit senex & si in religionem ingrediatur religionem secus si iuris inscia erit. Et casu quo potest reuocari non conceditur iure actionis sed ex solo iudicis officio cuius est commulere periculo incontinentie. Item dum coniux non est professus potest licentia á coniuge concedente reuocare. & post reuocationem nil tenebit, l. 7. disp. 33. à n. 8. vsque 19.

22. Coniux manens in sæculo nullo facto voto si senex & nulla data suspitione ad nihil cogendus, potest manere in sæculo, & professio est legitima & licita.

decius licentia facta casu quo non datur reuocatio iuxta dicta; si tamen coniux manens in seculo fuerit iuuenis, aut suspectus de incontinentia, tunc cogendus profiteri, si tale votum emilit; si tamen votū voluit continentię dando licentiam profitendi si erat ignara iuris petentis professionem ipsius non cogetur profiteri, sed tantum includetur in monasterio, vt à vagationibus arceatur; si vero erat conscia iuris cogetur profiteri, lib. 7. disp. 33. à n. 24. vsq. ad 28.

23. Professio facta cum metu cadenti inconstante virum extorta, & nulla; secus dicendum de metu leui; item dicendum si fuit extorta dolo graui, & potest reuocari, lib. 7. disp. 35. à n. 1. vsque ad 12.

24. Professio facta cum dissimulatione potentis reclamare, & toto vite spatio dissimulantis est rata, & valida, lib. 7. disp. 35. n. 15.

25. Professus absque coniugis licentia non potest postea altero fornicanti repeti, si ipse professus innocens sit, & potest exire à monasterio, ac condonata iniuria adulterij uxorem sibi reconciliare nisi ante professionem fuisset vxor fornicatrix, lib. 7. tota disput. 36.

26. Professus coniugatus sine legitima licentia durante matrimonio potest reclamare post quinquennium, cessante tamen impedimento eo quod coniux manens in seculo consensum prebuit, aut fornicatur, aut mortua est, vt conualescat professio necessaria est ratificatio ipsius contra nullitate, & acceptatio religionis scie

Nullam; secus dicendum de repetitione nouitiatus, lib. 7. disp. 37. n. 69. & 70.

27. In Trident. Sess. 25. de regularibus cap. 19. Vt liceat contra professionem tacitam, aut expressam reclamare, petuntur tres conditiones. Prima. Ne deponat habitum ante reclamationem nisi iustam causam habeat. Secunda. Vt causis, quas pertendit coram superiore, & Ordinario deducat. Tertia. Vt id sit intra quinquennium á die professionis siue tacitæ, siue expressæ numerandum, quod decretum fundatur præsumptione ratificationis professionis factæ per illud quinquennium, quæ præsumptio est iuris, & de iure, & hoc quinquennium est continuum atque adeo á die professionis currit non obstanti ignorantia, aut alio impedimento facti; tamen transacto quinquennio competit integrum restitutio rationi iustæ ignorantie non crassæ, aut impedimenti ad reclamandum, & hoc non solum minori ratione fragilis ætatis, sed etiam maiori ex clausula generali (si qua mihi iusta causa) lib. 7. disp. 37. n. 1. vsque ad 29.

28. Decretum Trident. Sess. 25. de reg. cap. 19. Non intelligitur de laborantibus impedimento temporali permanente toto illo quinquennio. Nec comprehendit peremptorio inhabiles ad proficendum, lib. 7. anp. 37. a numer. 30. vsque ad 35.

29. Inualide professus & transacto iam quinquennio omni remedio ad reclamandum

tenetur autem professione ratificare, aut oblata cōmoda fugiendi occasione in partes remotas ire, vbi sine scandalo viuere possit, quando vero bona fide, inualide professus est, nō tenetur ratam habere lib. 7. disp. 37. à n. 36. vsque ad 44.

30. Inualide professus, siue bona, siue mala fide non tenetur nil reparare quoad facta respectu temporis præteriti, si vero loquamur de in posterum faciendis tenetur secrete pro foro conscientie dispensationem impetrare, vt retineat locum ac cetera priuilegia antiquitati prioris professionis irritę debita lib. 7. disp. 37. à n. 67. vsq; ad 68.

Promissio.

1. Promissio mere interna homini facta non sufficit ad sponsalia, nec itante iure positiuo, nec attento iure naturæ obligat, & sic potest reuocari, lib. 1. disput. 3. tota.

2. Promissio mutua requiritur ad sponsalia item sufficit repromittere saltem tacite, per signa manifestantia repromissionem, & vt censetur repromissio nō sufficit sola acceptatio promissionis, dicendo, placeat, vel accepto, vel gratias tibi ago, l. 1. d. 3. n. 1. & 5.

3. Promissio acceptata sine repromissione gratis, & liberaliter facta solum promittentem obligat, nisi accensans differat diu repromissionem, secus dicendū de promissione respectiua, & per modum cōtractus facta dum non accedit repromissio, lib. 1. disp. 5. num. 12. & 14.

4. Ex promissione gratuita cu

etiam gratuita consurgunt sponsalia, lib. 1. disput. 5. num. 13. Promissio autem gratuita dicitur quando non agitur de repromissa, sed promittitur ob aliquod beneficium, secus quando agebatur; tunc enim est respectiva, ibid. num. 15.

5. Promissio non mutua, scilicet simplex acceptata facta animo se obligandi ex genere suo obligat ex iustitia, & sub mortali, nisi rei promissæ paruitas excuset, & res sint notabiliter mutata, lib. 1. disp. 5. n. 20. 21. & 23.

6. Materia grauis in promissione simplici, ut eius violatio sit mortalis requiritur quadruplo maior materia, quam in furto, lib. 1. disp. 3. n. 24.

7. Promittens liberaliter vnum sacrum animo se obligandi, si omittat, non peccat mortaliter; non est tamen simile de voto, lib. 1. disp. 5. n. 25.

8. Promissio quæcumque sit, siue donatio, vel quicumque contractus in absentia celebratus est reuocabilis ante absentis acceptionem, siue stando in iure communi, siue in iure Regio Castellæ, lib. 1. disput. 6. n. 2: Idem dicendum de iure naturali, nu. 10. Quamuis talis promissio, vel donatio fiat fauore causæ piæ, dummodo animis promittentis feratur in re creatam, & non in Deum; quia tunc obligabit, ut votum, n. 16. & 17. Idem dicendum de promissione matrimonij contrahenur, n. 24. & 25.

9. Donatio, siue promissio sit irrenocabilis debet esse intimata per Nuntium ad id destinatum, siue per coram illo, & non sufficit accepta.

cessatio donatarij collata in promittentis arbitrium
(vt sit volueris accepto) lib. 1. disp. 6. numer. 3. & 4.
Idem dicendum de promissione contrahendi matri-
monium, ibid. num. 28.

10. Promissio non potest acceptari mortuo iam
promittente, quando non missus erat Nuntius inti-
mari, secus si iam missus erat, at heredes iam mor-
tui donatarij possunt acceptare, lib. 1. disput. 6. num.
5 & 6.

11. Promissio facta presenti, & tacenti, est irreuo-
cabilis; idem dicendum de promissione facta infan-
ti; & idem de promissione matrimonij, lib. 1. disp. 6.
num. 10. & 15. Et quando nō constat an donatarius
fuerit præsens, nec ne? De iure non præsумitur prę-
sentia, ibidem, num. 10.

12. Quando promissio matrimonij est respecti-
ua, quamuis pia sit, potest reuocari ante acceptatio-
nem absentis quocumque pro absente stipulante; idē
dicendum si promissio fiat Nuntio missio ad peten-
dam matrimonij sponsonem; sed id dicendum si mit-
tatur Nuntius non tantum ad petendam matrimo-
nij promissionem, sed etiam ad intimandam, & co-
ram illo sit repromissio facta, quę non sufficit fieri
coram quocumque alio, lib. 1. disp. 7. à n. 33. vsque
ad 35.

13. Promissio in absentia facta gratuitē corā perso-
nis cuius nomine absentis possunt stipulari, nō potest
reuocari illo præsente in nomine absentis stipulante, &
promissio fit ex verba dicta cu

verba impersonalia; secus si verba dirigatur in absen-
tes, & stipulans casu quo potest, non potest remittere
hanc sponfionem, lib. 1. disp. 7. n. 36. & 37.

14. Quando promissio matrimonij facta absenti
est causa pia, si verba promissionis ferantur in præ-
sentem stipulante præsentem nomine absentis, nõ po-
test reuocari quando promissio est gratuita; item in
omnibus casibus in quibus promissio matrimonij fa-
cta absenti potest reuocari, potest etiam, licet adsit
iuramentum de non reuocando, nisi fiat per modum
voti casu quo potest matrimonium esse materia vo-
ti, lib. 1. disp. 7. n. 38. & 39.

15. Promissio debet esse deliberata ad votum, spõ
falia, vel ad quacumque promissionem, v g. ea deli-
beratione, quæ sufficit ad peccatum mortale, nec est
signum certum defectus deliberationis, si statim præ-
niteat, lib. 1. disp. 8. numer. 5. E promittens debet
premeditari causam, nempe, iram, angustiam
morbij, belli, vel aliam passionem, & amorem
impellentem, & finem, quem intendit, ibidem,
numer. 7.

16. Promissio facta animo se obligandi non ta-
men ad implendi, obligat, & ex ea oriuntur vera
sponsalia; idem dicendum si promittens habuit se ne-
gatiuè non habens explicitè animum se obligandi;
habens tamen implicite, & virtute, & consensu pro-
missionis nature; secus dicendum quando nec im-
plicitè, nec explicitè. Item quando promittens
tempore nudi date habuit animum se obligan-
di

di, quamvis fide data ita. Im habeat contrariū oriun-
tur vera sponsalia, lib. 1. disp. 9. n. 1. & 2.

17. Promissio facta animo promittendi non tamen
se obligandi, non obligat, nec ex ea oriuntur sponsa-
lia; si tamen habuit animum se obligādi solum ad ve-
niale, erunt sponsalia vera; item promissio cum ani-
mo promittendi, non tamen se obligandi iurata non
obligat, nec firmatur iuramento, lib. 1. disp. 9. á n.
5. vsque 9.

18. Fictē promittens matrimonium, & sub ea spe
deflorans virginem, tenetur sub culpa lethali eam
ducere, licet promissio non sit mutua, nisi vir nota-
biliter conditione excedat, quæ disparitas iudicāda
est arbitrio prudentis, & fæmina ex verbis, aut alijs
claris coniecturis facile potuisset nosse animū faci-
lem promittentis, & timeatur ex eo matrimonio scā-
dalum magnum, vel malus exitus, & fæmina deci-
piat virum dicendo esse virginem, vel existimabat
eam esse virginem, nec tunc tenetur illi restituere
aliquid, idem dicendum cum ante fornicatur iam de-
florata, lib. 1. disp. 10. á n. 2. vsq; 1.

15. Fictē promittens virgini tantum habens ta-
ctus cum ea, non tenetur eam ducere, sed alio modo
restituere; item non tenetur eam ducere sed proui-
dere de nuptij fæminæ defloratę, quando iuris ini-
tiatus est, vel etiam matrimonio copulatus, lib. 1. dis-
10. num. 14. & 15.

20. Vir notabiliter dignior, & præbens indicia fi-
cti consensus. ita vt facile posset presumere dolum,
non

ve facturus promittat. 3. Si promissio fiat in iudicio. 3. Si quis promittat rem pupilli in eo lumen uandam. 4. Si promittens se ad aliquam pœnā astringat. 5. Quando promissio est facti illius, quam promissor cogere potest, ut filij, &c. 6. Si promissio est matrimonij alieni. 7. Si accedat iuramentum, quæ valida est iure canonico in foro conscientie, & attentato iure nouissimo Castellæ, lib. 1. disp. 24. à num. 1. vsque ad 10.

26. Promittens matrimonium pro absenti, & infcio, etiam iuramento præstito, non est periurij reus, sed tenetur bona fide, & absque fraude, & fictione, adhibere omnem diligentiam, quam rei qualitas exposcit, quod si alter adhuc nolit liber manet; si tamē negligens fuerit tenetur per se ipsum ad præstare quoad aliud effecturus erat, quod si minime possit, tenetur quantum id fieri intererat, damnaque ex ea omissione subsequuta restituere, & non implet tenens tepide, & simulate, lib. 1. disp. 24. à numer. 11. vsque ad 13.

27. Promissio facta tempore inhabili, nō obligat tempore habili, lib. 1. disp. 50. n. 6.

28. Promissio de matrimonio ineundo de obligat, rebus mutatis, etiā existēte in mora promittēte, quoad matrimoniū, licet res ante morā nō esse. 3. mutata non tamen quoad obligationē damni ex ipsa mora causari, lib. 1. disp. 62. n. 5.

Promittens prodige meretrici peccat, & tenetur ad implere, lib. 1. disp. 14. n. 5.

30. Promittens factum alij nunciariens quod in se
eximitur à pœna attento iure communi, & Regio
Castellæ, licet affirmasset se cū effectu facturū; si ta-
men promittens sciebat se id minime obtenturū, aut
dubitabat deceptiq; in eo promittendi modo, tene-
tur in foro conscientię estimationē rei promissę re-
stituere, item debetur compensatio facti alieni, quan-
do constet de animo contrahentiū se volentiū obli-
gare in omni euentu, lib. 1. tota disp. 25.

31. Promissio inter dominū, & seruū minime va-
let, quoad obligationē ciuilē; secus quoad naturalē,
lib. 7. disp. 24. n. 22.

Q.

Quarta.

1. **Q**uarta coniugis defuncti pars honorum
debita superstiti paupertate laboranti,
reseruetur filiis prioris matrimonij quā-
uis coniux ille superstes non transeat at
secundas nuptias, libr. 7. disput. 89. numer. 33.
An debeat coniugi pauperi habenti patrem, & fi-
lios diuites? Non resoluit Doctor, ibid.

Rap-

Raptus.

1. **R**apta nubens raptori non amittit lucrū quod lex ciuilis deferebat, iure canonico prædictam legem corrigente, li. 7. disput. 12. n. 28.

2. Raptor cum fautoribus incurrit omnes penas contentas in Concil. Trident. Sess. 24. de matrimonio, cap. 6. Post sententiam iudicis, excepta excommunicatione, quæ est latæ sententiæ, lib. 7. disput. 13 numer. 1.

3. Raptus causa ineundi matrimonium cum traditione de loco ad locum, siue sequuta copula, siue non, siue virginis, siue corruptæ sit, siue meretricis, siue inhonestæ coniugatæ, dirimit sponsalia, & matrimonium dum rapta est in potestate raptoris, & est locus omnibus penis Conc. Trid. At raptus quando est species luxuriæ non dirimit, vel si rapiat, non vt secum, sed cum alio contrahat, & femine petente, vel si fæmina volens abducta sit, quæuis postea voluntatem mutet, vel si solis precibus, aut conductâ extrahatur, aut dolis, vel si extrahatur virgo cõsentiens, ignorantibus tamen parentibus; denique item non comprehenditur in hoc decreto raptus propriæ sponsæ de futuro, reclamantibus proprijs parentibus, lib. 7. disp. 13. à n. 2. vsque ad 18.

4. Raptus alienæ sponse, licet rapta post modum raptui assensum præbeat cum translatione loci ad locum causa contrahendi matrimonium cum illa, impedit hodie matrimonium, ita ut raptor ille, nec cum rapta, nec cum alia quacumque possit inire matrimonium: non tamen contractum dirimit; secus dicendum si raptus sit utroque sponso consentiente; item si ignorante sponso raptus sponsæ consentientis fiat, aut viro dolis circumuento, lib. 7. disp. 12. a. n. 41. usque ad 49.

5. Malitia raptus quatenus est circumstantia in confessione fatenda specie distincta à luxuria, ea est, quod homo affectu luxuriæ impulsus eo perueniat, ut quod libidinem expleat vim inferat femine, aut hijs sub quorum potestate ac cura est; unde quamuis ad pœnas raptoribus iure decretas incurtendas desideretur violenta de loco ad locum abductio, at in foro conscientiae, ut raptus sit circumstantia specie diuersa a fornicatione, necessario confitenda, id non desideratur, sed sufficit quomodocumque vim inferre feminae ad copulam extorquendam; idem dicendum consentienti femina ducta importunis precibus; item femina abducta inuita sui iuris, & post volente cognita; aut è contra; item si consentiente femina inuitis parentibus, abducatur. item est raptus circumstantia quamuis femina sit cuiuscumque status, & nil refert si vir rapiat uxorem virum; secus dicendum quando femina cognoscitur ignorans, aut dormiens sine vi; item quando fit sine causa libidinosa, sed alia

Compend. totius tract.

causa, erit tamen reductitia raptus, quando puella
ducitur ignoratibus, parentibus, aut tutoribus lib. 7.
disp. 12. á nu. 30. vsque ad 40.

6. Mulier rapiens virum, vel aliam mulierem non
subditur eisdem penis raptus, sed alia penna extra-
ordinaria punienda est, lib. 7. disp. 12. n. 25.

7. Ad raptum penis iuris subiectum quadruplex
conditio desideratur. 1. Vt adsit violentia. 2. Vt fiat
causa libidinis. 3. Vt sit traductio de loco ad locum.
4. Vt mulier rapta sit honestæ vitæ, lib. 7. disp. 12. á
num. 1. vsque ad 23.

Religio, & Religiosus.

1. Religiosi officium parochi obeuntes in nouo
orbe Indiarum in locis signatis á suis superioribus,
possunt absque alia Ordinarij licentia matrimonio
coniungere sibi subditos ex privilegio Pij. V. etiam
indigenas habitantes in illis locis taliter, vt parro-
chiani efficiantur, item vagos etiam illos, qui non ha-
bitant in illis locis, nec vagi sunt, sed habent proprium
domicilium, carent tamen proprio parocho; secus di-
cendum si habeant proprium parochum quamuis ab-
sens sit. Item religiosi coniungentes matrimonio va-
gos non tenentur petere licentiam ab Ordinario, lib.
3. tota disp. 26.

2. Religiosi possunt confessiones subditorum die-
celis in qua expositi sunt audire extra illam dieces-
sim, v. g. si est expositus, & approbatus Vlisipone po-
tunt audire confessiones Vlisiponensium Conimbricę de-
getiũ, lib. 3. d. 24. n. 2. E idẽ de alijs cõfessoribus de
legatijs

3. Religiosus obtinens licentiam recipiendi, aut retinendi aliquid precibus importunis violat pauperitatem, lib. 4. disp. 10. n. 9.

4. Religiosus voto, vel constitutione astrictus ad non edendas carnes ferijs sextis, non est reus violationi præcepti ecclesiastici de carnibus non edendis feria sexta, si dies Natalis Domini incidat in feria sexta, & in ea illas edat, & dispensans, qui potest in constitutione, aut voto nullius erit reus præcepti, v. g. nec rationi voti, siue constitutionis, siue præcepti ecclesiastici, lib. 7. disp. 8. n. 16.

5. Vouens fieri religiosus nõ potest impetrata dispensatione ad ineundum matrimonium illud nõ inire manendo in sæculo, lib. 8. disp. 31. n. 7.

6. Religiosus eiectus non tenetur ad votum religionis, & reliqua ante professionem emissæ, libr. 8. disp. 9. num. 21.

7. Si religiosus absque sui superioris licentia, volentem sibi aliquid donare, rogans, vt donec confanguineo, non violat motum proprium Clemētis VIII. quo prohibuit religiosis, ne largirentur munera, nec violat votum paupertatis, quando religiosus profitetur se nolle acceptare, vt si dicat sic; ea re non indigeo, si tibi placuerit, gratum mihi facies, si dederis meo confanguineo; secus quando religiosus expresse, vel tacite acceperit, & petat dari confanguineo. Item conuentus repudiens legitimam monachi absque iusta causa iam delatam ante acceptationem, non violat motum proprium Clement. VIII.

Quia

Quia eam repudiare non est alienare, nec dare. Peccabit tamen mortaliter contra charitatem, si absque iusta causa religiosus priuatus rem sibi donatam nolit acceptare, sed rogaret alij dari, quia impedit bonum monasterij, lib. 6. disp. 4. n. 7.

Remissio.

1. Remissio debiri facta, quia creditor de sperat, se alias recuperaturum, vel si debitor mentiatur, dicens se paratum esse ad soluendum, valida est, nisi aliqua fraus, vel culpa debitoris interueniat; nec similiter vitiabitur remissio, si quidam tertius proponat sic creditori, nitar ut debitor tibi soluat concessio tibi partis debiti remissione, nullo incusso metu, nullaque fraude composita, aut diffidentia, quamuis debitori non esset animus aliter soluendi, libr. 4. disp. 9. num. 17.

2. Remissio tam in delictis, quam in contractibus est fauorabilis, & extendenda, lib. 10. disp. 8. n. 21.

Repudium.

1. Debitor potest repudiare hereditatem, vel legatum ante acceptionem in fraudem creditoris, licet eius bona sint hypothecata: in foro tamen conscientie peccat mortaliter repudians, & tenetur restituere lucrum cessans, & damnum emergens; successor tamen tuta conscientia possidet, cum sit talis repudiatio valida in utroque foro, li. 6. disp. 4. num. 8. & 9.

2. Uxor potest tuta conscientia renuntiare lucris constante matrimon. acquisitis, ne cogatur par-

partem debitorum solvere, libr. 6. disput. 4. numer. 10.

3. Solus prælatus absque solemnitate requisita in alienatione rerum Ecclesiæ, potest repudiare hereditatem, vel legatum Ecclesiæ, vel monasterio delatum, libr. 6. disp. 4. n. 11. & 12.

4. Solus prælatus non implens conditionem sub qua aliquid legatur Ecclesiæ, aut monasterio ipso præiudicat, ut illud amittat. Item solus prælatus recipiens pensionem ab eo, quem priuare poterat ob eam non solutam præiudicat Ecclesiæ, ut amplius priuare non possit. Item quamuis prælatus sic repudians hereditatem aut legatum absque causa iusta peccet; minime tamen incurrit excommunicationem latam in alienantes bona Ecclesiæ absque solemnitate; teneatur tamen proprijs bonis damnum refarcire, & hæc dicta non sunt intelligenda de renuntiatione in fauorem alicuius, qui alias non succedebat, libr. 9. disp. 4. á n. 13. vsque ad 15.

Restitutio.

1. Exorta metu leui iniuriam incusso, & ad id, sunt restituenda, libr. 4. disp. 9. á n. 1. vsque ad 8.

2. Potens aliquem iuste accusare eoque timore ilato aliquid extorquens, ne accuset, non tenetur restituere quamuis absque animæ accusandi minetur accusationem; sec. dic. de pretio ex torto ab adultero reperto cum vxore, ne illum interficiat; secus quando extorquet ne ad iudiciũ deferat, libr. 4. disp. 9. numer. 9.

3. Extorta metu reuerentiali, si inuoluntariū mixtum efficiat; sunt restituenda. Dicitur autem metus reuerentialis ad hunc effectum, quando omnino repugnanti voluntate, & quasi coactus consentit; non audens prę pudore, & reuerentia contradicere, quā uis nullum aliud malum timeat, lib. 4. disp. 9. n. 12.

3. Quę præcibus importunis obtenta obligant ad restitutionem, similiter obligant metu reuerentiali ex torta, lib. 4. disp. 9. n. 18.

5. Ex torta præcibus importunis efficiētibus mixtum inuoluntarium, sunt restituenda, lib. 4. disp. 10. a n. 1. vsque ad 4.

6. Deflorans virgine importunis precibus, quando re vera illa victa, voluntate repugnante, solum ut importunitatem repellat, consentit suę deflorationi tenetur deflorator restituere, lib. 4. disp. 10. n. 5.

7. Donatio inter cōiuges nimia importunitate ex torta, & inter patrem, & filium, nō est valida, nec cōfirmatur morte, nec censetur melioratio, nec testamenta sic extorta sunt firma, lib. 4. disp. 10. n. 7.

8. Impediens legatum precibus importunis continens mixtum inuoluntarium, tenetur restituere eo modo quo vir impediens, lib. 4. disp. 10. n. 8.

9. Deflorans virginem volentem non tenetur restituere, nec ipsi virgini, nec parentibus; at ubi violenter deflorauit, nil aliud est restituendum, quam supplementum dotis necessarium ad nubendū, eo quod deflorata sit, quo non indigeret si virgo esset, lib. 7. disp. 14. num. 12.

10. Restitutio non est facienda pretij accepti ob adulterij remissionem, ante sententiam, lib. 10. disp. 8. num. 22.

11. Ante matrimonij consummationem, præcedente translatione sponsæ ad sponsi domum, non est locus plenæ restitutionis spolij, nempe quoad cohabitationem, & copulam; at bene quoad solam habitationem, & alia ministeria inter coniuges mutuo debita præter copulâ, nisi vir adeo seuerus sit, vt merito timeatur extorsio copulæ, nec possit sufficienter caueri hoc damnum data cautione per virum; tunc enim differenda est restitutio donec cognoscatur de iustitia exceptionum, lib. 7. disput. 112. à numer. 6. vsque ad 10.

12. Quando nulla alia ratio spolij allegauit á coniuge deferente suum coniugem præter spoliati coniugi impotentiam, & triennium experiētiae lapsum, non est cogendus coniux, qui recessit, excommunicatione contra ipsam lata ad cohabitandum, quæ coactio fit ratione contractus; tamen triennio lapsam experientie restitutio facienda quoad habitationem antequam exceptio admittatur, lib. 7. disp. 112. à num. 11. vsque ad 14.

Seuitia.

Integrum est coniugi propria auctoritate diuertere ob alterius seuitiam tantam, vt absque grauis damni periculo non possit cum illo habitare donec cautio sufficiens præstetur, & quamuis aliàs restitutio ante omnia faciēda sit; excipitur tamen casus in quo coniux diuertens opponit alterius seuitiam, non solum quoad habitationem, sed etiam quoad redditum debiti, lib. 10. disp. 18. á n. 1. vsq. ad 5.

2. Causa sufficiens diuertendi est tantatio mortis alterius, veneno, vel alia via à quocunque coniuge facta; item quęcumque sæuitia incutiens metum viri constantis, vt molesta cohabitatio, rixę, & discordię item quando vir tres pueros in vtero necauit; item minę, si minans solitus est minas exequi; item verberatio acris, & correctionis marito concessę limites excedens, & non semel casu accidens, sed repetita; secus si leuis ex causa, vel sine ea, vel si atrox præterita iam casu ex in solito irę motu contingens, nec est probabilis timor in posterum exercende; item non sufficit consuetudo extorquendi vi ab vxore debitum coniugale, lib. 10. disp. 18. á n. 6. vsq. ad 17.

3. Non sola seuitia præterita est causa sufficiens diuertendi, & præstat causam cautionis petendi, sed etiam

etiam timor future sequit^r, & male tractationis, itē est causa sufficiens si absque scēuitia damnum imineat vxori ex viri latrocinij, alijs ve delictis; item si vxor est venefica, liberorumque interfectrix, & deprædans facultatis furto notabili, vel quando præsumitur tale, ita, vt is timor cadat inconstantem virum amittendi facultates: item non sola scēuitia viri, sed etiam illius parentum sufficit erga vxorem ad diuertendum, & petendam securitatem, sed desideratur ad hoc diuortium legitima, & verisimilis causa timoris, lib. 18. disp. 10. à n. 19. vsque ad 24.

4. Cautio pignoratitia, vel fideiussoria sufficit, vt coniux probabiliter timens alterius scēuitiam, teneatur cum illo habitare; sufficit etiam solum iuramentum, quando eo præstito, satis consulitur vxoris incolumitati; item sufficit solum iuramentum quando vir non habet pignora, nec inuenit fideiussores; idē dicendum si vir sit discretus, & vitæ emendatæ; item cautio de non offendenda vxorem semper danda, quamuis ipsa det causam scēuitiæ, tamen hæc cautio non impedit, quin viro liceat moderate punire vxorem intra limites præmissos marito, lib. 10. disp. 18; à n. 40. vsque ad 46.

Semen.

1. Semen desideratur ad generationem, & est probabile ad fuisse in Virg^{ine} Maria a^{nt} que omni prior sus inordinatione, vt ministraret Conceptioni Christi materiā, vt sic esset vera, & naturalis Mater Dei, lib. 2. disp. 21. n. 11.

2. Voluntarya seminis effusio, tam in viro, quā in femina extra vas, aut modus cōgrediendi ex quo sequatur, est mortale contra naturam. Item numquā licet procurare, etiam medijs licitis, seminis emissio nem, nec ad perseuerandam vitam, nec cooperari ad seminis iam è lumbis decisi effusionem, quamuis tentio saluti detrimentum afferat; at tamen licitum est mulieri patienti accidentia venenosa causa retentionis in vase semen corruptum conari illud expellere, lib. 9. disp. 17. n. 13. vsque ad 19.

3. Licet vbi pollutio est in naturali fluxu, in somnisque cæpit illam non impedire ob mortis perniciē cessanti periculo consensus in delectationem, immo expedit tunc manibus quietis non hic, vel illic tangendo signo crucis se munire, & Deum attentē ac frequenter orare, ne permitat lapsum in eam delectationem; idem dicendum de pollutione incepta, culpa patientis, & in ipso fluxu præteritæ culpæ eum pæniteat, lib. 9. disp. 17. n. 1.

4. Non licet notabilem distillationem, aut commotionem spirituum vitalium procurare; secus si sit levis, & non notabilis, lib. 9. disp. 17. n. 18.

5. Matrix solet sæpe retinere semen sufficiens ad generationem, alio superfluo expulso, libr. 9. disp. 17. num. 25.

6. Semen nec tenetur cōmūdi diuque manere in lecto intacta, & re supina susceptum semen cōseruare; peccat tamen mortaliter contra naturam statim post coitum orinam effundens, aut se erigens, aut
quid

quidquam aliud faciens, quo semen susceptum expellat, lib. 9. disp. 20. n. 3. & 4.

7. Quoties pollutio sequitur præter intentionem ex causa aliqua necessaria, vel conuenienti corpori, ut est cibus, vel potius moderatus, aut animæ ut orare, studere, aut vtili alijs, ut audire confessiones, sæminas cautè, & cum necessitate alloqui, nulla culpa est non desistere a causa illa, quamuis in ea prævideatur pollutio inde subsequenda, & quamuis ea causa licita, in qua pollutio prævidetur, sit illicita ratione circumstantiæ extrinsecæ, ut audire confessiones ob vanam gloriam, vel cibos necessarios edere, quibus ieiunium violat, nisi probabile consensus in pollutionis delectationem, periculum subsit, lib. 9. disp. 45. num. 4. 5. 6.

8. Expertus se pollui ex equitatione absque consensus periculo, non tenetur pedestrem incedere, ab illaque desistere, lib. 9. disp. 45. n. 7.

9. Pollutio præter intentionem subsequuta ex tactu necessario, & in eo præuisa, cessante periculo cōsensu, caret omni culpa; itè licitū est sentienti magnū pruritū in partibus verendis illas refricare, quo pruritū sedet, & si adsit periculū pollutionis absque consensus discrimine, lib. 9. disp. 45. n. 8. & 9.

10. Licitū est virtutis generatiuæ obstacula remouere, adhibitis medicamentis naturalibus minime tendentibus ad verū semē expellendū, sed ad remouendos humores corruptos, licet inde præter intentionem sequatur pollutio absq; cōsensu periculo, li. 9. dis. 45. n. 10.

11. Duplex est causa e: qua potest subsequi pollutio, quædam ex luxurię genere, quę per se turpes sunt, & ad luxuriam pertinent directę, vt tactus, aspectus, verba turpia. Alię sunt non ex genere luxurię, vt nimius esus, potus, equitatio, & illę non excitant venerem, ita proximę sicut alię, sed remote, & valide tenuis est obligatio vitandi pollutionem in causis, quę per se, & proxime non ordinantur ad illā. lib. 9. disp. 45. n. 14. & 15.

12. Solum reperitur culpa mortalis ratione pollutionis præuisę, nec intentę, quando absque vrgenti necessitate exercetur actio ex sua natura turpis, & per se tendens ad actus venereos excitandos, pollutionemq; excitandam, lib. 9. disp. 45. n. 16.

13. Pollutio præuisa in gulę peccato etiam mortali, non habet specialem pollutionis malitiam mortalem, nisi sit intenta, ac sit probabile consensus periculum, atque ita ratione pollutionis præuisę, non tenebitur aliquis sub mortali eam causam vitare, quāvis causę non ad luxuriam pertinentes efficerentur lethales in genere luxurię ratione solius finis intenti ab operante, nec etiā est mortalis pollutio, quę sequitur ex rebus venialibus in genere luxurię, licet essent ex alia ratione mortales; It tamen peccatum veniale contra castitatem pollutio illa præuisa in causis illicitis, non influentiis ad illam notabitur, lib. 9. disp. 45. à n. 16. vsque ad 22.

14. Omnis actus turpis mortalis contra sextum præceptum, si in eo prævideatur pollutio etiam nō in-

intenta, habet specialem malitiam cōtra naturam ratione illius pollutionis præuisæ; item inter omnino solutos nullus actus habet malitiam mortalem eo quod sit pollutionis præuisæ, & non intentæ causa, nisi secluso eo pollutionis periculo esset peccatum mortale contra sextum Decalogi præceptum; excipe tamen nisi in venerea delectatione voluntas negatiue se habeat, nec admittens, nec respuens. Et ad hoc non est attendendum, vt pollutio præuisa, nec intenta sit mortalis, an causa sit in se mortalis, secluso eo periculo pollutionis, vel licita? tum quia peccans mortal. peccato gulæ quamuis præuideat pollutionem sequendam, non peccat letaliter contra 6. præceptum; tum quia tactus turpis in coniugatis sūt liciti; & tamē pollutio inde orta, & præuisa est mortalis, lib. 9. disp. 45. á n. 13. vsque ad 27.

15. Dans causam culpabilem pollutioni, si pænitent legitime causæ datæ antequam subsequatur pollutio, post ea subsecuta vagat culpa; item quoties est peccatum mortale dare causam pollutioni præuisæ, non remouendo causas notabiliter influentes; similiter est mortale dare causá notabili distillationi, aut commotioni spirituum vitalium seruientium. generationi per similes causas, lib. 9. disp. 45. à n. 28. vsque ad 33. -

16. Si sen brutorū enandi procurare, nō est mortale, lib. 9. disp. 46. n. 15.

Seruitus.

1. Serua ducta á domino, attento iure communi

non efficitur libera, attamen tamen iure Regni Hispanie, eo ipso consequitur libertatem, lib. 7. disp. 20 num. 11. & 12. Idem dicendum si dominus dotalia instrumenta conficiat tradens ancillam in matrimonium, conscio seruitutis libero, ibid. n. 9.

2. Serui sunt in triplici differentia, v. g. quidam sunt veri serui, qui ita sunt domini, vt eos venundare possit. Alij sunt ascriptitij, qui glebe, seu prædio colendo sunt perpetuo additi. Alij vero originarij, qui sunt orti ex his ascriptitijs lib. 7. disp. 19. n. 1.

3. Error conditionis seruilis, quando liber cõtrahit cum ancilla, vel libera cum seruo reddit irritum matrimonium iure ecclesiastico, lib. 7. disp. 19. n. 16. Secus si seruitus ignorata non sit perpetua, sed pro certo tempore concedatur seruo libertas, & in hoc libertatis spatio ineatur matrim. ibid. à num. 2. vsq; ad. 5. Quando autem seruitus non est vera, sed originaria, aut ascriptitia, non dirimit matrimon. ibid. numer. 9.

4. Coniux seruitutis ignarus potest propria auctoritate detecta seruitute alterius coniugis quoad torum, item quoad habitationem, matrimonium si est occultum, & parochus obiit, & testes, & liber amissus recedere; item quando matrimonium est publicum, & seruitus notoria, cessante scandalo; & coniugi seruilis conditionis incumbit onus probandi sciẽtiam suam conditionis in altero, lib. 7. disp. 19. n. 7. & 8.

5. Validum est matrimoniũ cum liberta id est, cum ea, quæ ancilla fuit; iam tamẽ libertate donata est; idem

de matrimonio inter seruos, vel cū liberis, cognita seruitute, nec peccat liber ducens ancillas, nec ē contra, nec est irregularis; idem de matrimonio inter infideles cū errore cōditionis, nisi aliqua lex eorum, illud prohibeat; idem de matrimonio cōtracto errore conditionis paris, aut dignioris; secus dicendū de cōtracto cū ignorantia cōditionis seruilis leuissima, & valde crassa, lib. 7. disp. 19. á n. 9. vsque ad 24.

6. Seruus, cui pro certo tempore conceditur libertas, est liber in perpetuum, lib. 7. disp. 19. n. 3.

7. Serui liberi fiunt, eos domino collocante in matrimonium cum liberis ignaris seruitutis, & non detegente conditionem; secus dicendum si vterque est seruus, vel alter liber conscius seruitutis. Item satis est, vt seruus, vel ancilla consequatur libertatem, vt domino sciente, & cum dolo tacente conditionē seruilem, conscioque matrimonium illud ineat cū persona libera seruitutis ignara, & in his casibus, in quibus consequitur libertas matrimonium est validum, lib. 7. tota disp. 20.

8. Seruus inuito domino potest licitè matrimoniū contrahere, vnde nec potest à domino impediri, nec tuta conscientia eum punire propter matrimonium nec potest venundare alio post sponsalia celebrata, secus si ante, lib. 7. disp. 21. á numero 1. vsque ad 10.

9. Seruus coniugatus quando cetera sunt paria, potius tenetur satisfacere vxori, quam domino, siue matrimonium sit contractū volente, siue iniuste, siue

Compend. totius tract.

contradicente domino, quod do autem non sunt p-
ria tenetur satisfacere illi, cuius necessitas magis vr-
get, & hoc est accipiendum morali modo, & non in
rigore fisico, lib. 7. disp. 21. n. 15. & 16. Et conceden-
dus est ei locus ad matrimonij vsum, ibidem, nu-
mer. 17.

10. Vxore libera existente, siue á tépore matrim.
siue ex post facto libertatem consequuta, & commo-
de potente sequi virum, potest seruus vbicumque á
domino venundari; idem de vxore serua existente
viro libero, sec. dic. quando vterque coniux est ser-
uus, vel alter lib. & non potest commode sequi aliú
coniugem, nisi seruus male moratus sit, ita, vt ne-
queat á domino absque periculo proprio, vel suarú
rerum sustineri, non inuento emptore in partibus vi-
cinis, & non sufficit, vt possit venudare non inueni-
re pretium iustum, sed requiritur necessitas dictape-
riculi domini. Item quando vterque coniux seruus
est diuersi domini, & diuersa loca inhabitantis, ita,
vt mutuo conuiniiri nequeant, cogendus est alter do-
minus per Ecclesiam vendere alteri volenti emere,
quod si neuter velit, cogendus est alter vendere cui-
cumque extraneo in parte illa, in qua seruus est, &
si nullus inueniatur emptor, emat Ecclesia, vel co-
gatur aliquem vt emat in loco vbi seruus est, lib. 7.
ta disp. 22.

11. Seruus acquirit ius quoad obligationem natu-
ralem ex promissione á domino sibi facta, vel é con-
tra; secus quoad ciuilem, lib. 7. disp. 24. n. 22.

Simonia.

1. Licitum est offerre munera gratis, & absque aliquo pacto ad captandam beneuolentiam, & inducendum ad Baptismum, & ad religionem, & ad alia opera spiritualia; item pecunijs auferre impedimenta retardantia à Baptismi susceptione, aut à religionis ingressu; item licitum est offerre munera ea lege & pacto, vt, is, cui offeruntur efficiat aliqua opera spiritualia, v.g. vt recipiat Baptismum, ingrediatur religionem, sacramenta frequentet, aut à peccatis recedat, dummodo non dentur in pretium illius operis spiritualis, sed ad inducendum ad illa, lib. 1. disp. 39. num. 2. 3. & 4.

Sodomia.

1. Ex copula sodomitica non oritur affinitas, impedit tamen matrimonium propter criminis enormitatem, lib. 7. disp. 64. n. 13. & 14.

Sponsalia.

1. Sponsalia dicuntur à spondendo, quod est sponse promittere; accipiuntur verò tripliciter. 1. Pro futuro matrimonij promissione. 2. Pro matrimonio nō consummato, vt Math. 1. cum esset desponsata &c. 3. Pro muneribus datis sponsæ à sponso. Prior autem significatio est proprior, qua sponsas proprie intelligimus, quas de futuro appellamus, libr. 1. disp. 1. numer. 2.

2. Sponsalia sunt nuptiarum futurarum promissio. Triplex requiritur conditio, vt valida sint. 1. Vt sit promissio futuri matrimonij. 2. Vt sit inter perso-

nas iure habiles ad contrahendum. 3. Vt verbis, a signis manifestetur. Item appellantur sacramentalia quædam matrimonij, idest quatenus sunt præuia ad matrimonij sacramentum, nullum tamen habetia san-ctitatem, sicut Exorcismus respectu Baptismi, lib. 1. disp. 1. num. 7. & 8.

3. Sponsalia contracta in diem sunt statim absoluta, at non obligant ante aduentum diei, lib. 5. dis. 19. n. 11.

4. Sponsalia conditionalia non transeunt hodie in absolute per copulam, lib. 1. disp. 26. n. 12.

5. Illæ personæ sunt habiles ad contrahenda sponsalia, quæ possunt contrahere licitum matrimoniū, & habent ætatem requisitā in iure, lib. 1. dis. 15. n. 1.

6. Impedimentum tantum impediens perpetuum matrimonium, dirimit sponsalia; secus dicendum de temporali, nisi promissio sit contrahendi pro eo tē-pore, quo adest impedimentū, lib. 1. disp. 15. n. 2.

7. Septēnium phisicè completum desideratur, vt sponsalia sint valida, & eo non adepto non sufficit vsus rationis, nisi suppleat malitia ætatē, v. g. in qua-cumque ætate vsus rationis perueniat sufficiens ad peccandum mortaliter, lib. 1. tota disp. 16.

8. Si vterque, vel alter contrahens minor septen-nio sit, nec malitia suppleat, sunt nulla sponsalia, nisi post legitimam ætatem ratificentur tacite, vel expresse, habitando simul in domo viri, mulieres, & cuiuscumque; item vocando se sponso, vel simul iacendo, vel se osculando, vel petendo domum, vel

el mittendo monuscula à sponſis conſueta, & requiritur quod contrahentes ſciant priora ſponſalia fuiſſe nulla, lib. 1. diſp. 16. n. 6. & 7.

9. Contrahere ſponſalia, vel matrimonium ante legitimam etatem, non eſt peccatum mortale, lib. 1. tota diſp. 17.

10. Sponſalia obligant ſub peccato mortali, lib. 1. tota diſp. 27.

11. Sponſalia contracta nullo præfixo termino ſunt implenda tantum requirente eo, cui promiſſio facta eſt, tunc vero cum alter petit tenetur contrahere ſi commodè poteſt, lib. 1. tota diſp. 28.

12. Eſponſalia contracta, vel matrimonium à parentibus, vel matribus pro filiis præſentibus, & tacentibus, ſunt valida, licet filius ſit ſui iuris, ſive ſpurrius, & ex damnato concubitu genitus; ſecus dicendum ſi filij abſint, & doli capaces non ſint, niſi certioris facti ratificent tacite, aut expreſſe, lib. 1. tota diſp. 23.

13. Alij à parentibus non poſſunt contrahere valida ſponſalia pro filiis tacentibus, & præſentibus, quando tamen reſpondent alij à parentibus ſufficit ad validitatem ratificatio tacitas ſecus dicendum quando fuerit conſuetudo loci, vt manifeſtetur conſueſſer extraneos, vt apud Indos, vbi gubernator contrahit matrimonium pro ſeruo, lib. 1. diſp. 23. n. 7. 8. & 14.

14. Parentes contrahentes pro filiis, non conſtante de interno diſcenſu cēſentur etiā in foro cōſcien-

Compend. totius tract.

tiæ sponsalia, vel matrimonium, si vero cōtrahat extranei in vtroque foro nulla erunt, lib. 1. disp. 23. numer. 12. & 13.

15. Sponsalia cum vna ex pluribus non sunt valida, nisi verba proferantur in personam determinatā electio tamen est promissoris, si vnā offerat excusatur, & omnibus obeuntibus excepta vna, tenetur illam dare si absolute promissit, quamuis animū habuerit dandi certam; secus si habebant animū se obligandi ad certam tradendam, & non aliam, non secuto alio damno, nec scandalo, lib. 1. disp. 26. à n. 1. vsque ad. 3.

16. Si sponsus copulam habeat cum aliqua ex filiabus á patre promissis; non tenetur tradere, nec illam, nec aliam, nisi illa cognita contraxerit determinate sponsalia cum illo cognoscente, libr. 1. disp. 26. numer. 4.

17. Pater promittens dare filiam certam, & illa recusante, sororem, tenetur, v. g. tradere Mariam, & renuente, sororem, nisi Maria tacite, vel expresse cōcensisset absolute sponsalibus; secus si conditione, vt pater pollicitus est, lib. 1. disp. 26. n. 5.

18. Promittens unam ex pluribus consentiētibus ducere, potest eligere quam maluerit, & electa tenetur, lib. 1. disp. 26. n. 6.

19. Attento iure antiquo sponsalia cū vna ex pluribus certis, & omnibus repromittentibus per copulam habitam cum aliqua ex illis, transibant in matrimonium; secus dicendum de spōsalibus cum vna ex
in.

incertis, aut si pluribus dicat aliquis promitto me
omnes vos ducturum, n. 1. dis. 26. à n. 7. vsq. ad 11.

20. Recusans implere sponsalia prius monendus,
& renuens cogendus per censuram, præcipue si in-
tercedat iuramentum, non sequuto scandalo, & per-
petua rixa, & iudex debet prudenter arbitrari ea scā-
dala sequenda, & videns sponsum adeo obstinatum,
ita, vt non pro sit censura est absolueudus, quamuis
non petatur absolutio ab illo; item vterque iudex ec-
clesiasticus, aut secularis, potest ad sponsalia cogere,
nisi tractetur de valore, lib. 1. tota disp. 29.

21. Sponsalia per religionis ingressum professio-
ne non sequuta, dirimuntur, quamuis ingressus fiat
fraudulenter, & dissoluentur omnino ex parte vtriuf-
que, quando sponsus bona fide ingressus est; secus si
dolosè; & animo exeundi, lib. 1. tota disp. 42.

22. Qui sponsalia iurauit potest ingrede religio-
nem matrimonio minime contracto, nisi necessitas
vrgeat ad prius contrahendum; tunc enim tene-
tur, & ante consummationem potest ingredi religio-
nem, vt consulatur fæminæ dedecori, vel vt prolex
legitima efficiatur, lib. 1. dis. 43. n. 3. & 4.

23. Qui iurauit sponsalia, & post illa se astrinxit
voto religionis, non potest absque culpa lethali ma-
trimonium inire animo firmo ingrediendi religio-
nem ante consummationem; idem dicendum si nul-
lum habeat votum, & contrahat tali animo, exceptis
tribus casibus. Primus. Quando est notabilis metus
quamuis non cadens in constantem virum, tunc pro-

priæ, aut amittendę vitæ. **Secūdus.** Si voto astrictus alio modo non potest ingredi religionem, vt si inclusus detinetur. **Tertius.** Est ad vitandum magnū scādalum; nota tamen quod matrimonio contracto, nō tenetur religionem ingredi, sed potest tantum, lib. i. disp. 43. a n. 6. vsque ad 12.

24. Contrahens sponsalia, & sub ea spe virginem deflorans, non potest ingredi religionem, & tenetur eam ducere, idem dicendum quando non sequuta copula patitur fæmina culpa promittentis notabilē fame iacturam; idem dicendum quamuis spōsalia vera non essent; & in his casibus non satisfacit promissor si cōtracto matrimonio ingrediatur religionem ante cōsummationem, & si voto se astringat potest, & tenetur matrimonium contrahere illudque consummare, non obstante voto, lib. i. tota disp. 44. Idē dicendum si sit vidua honesta, ac bonæ famæ, & non infimę fortis.

25. Qui prius emisit votum religionis, aut castitatis virginemque deflorauit fide data de matrimonio contrahendo, tenetur eam ducere si ea votū promittentis ignorabat; idem dicendum de vidua honesta; & bonę famę, & non infimę fortis, l. 1. tot d. 45.

26. Sponsalia dissoluuntur per votum simplex religionis, & castitatis præcedens; secus de proposito firmo cælibatus, & de voto castitatis facto post sponsalia etiam ex parte promittentis, & qui venit animo manendi in sæculo, & a sponsalibus resiliēdi peccat mortaliter, & alius manet liber ab obligatione;

non

non peccat tamen si voueat animo ingrediendi religionem, & seruandi castitatem ex sua parte; non tamen tenetur ingredi, aut ordinem sacrum sumere, & tale votum obligat in ipsius vouentis, & non sponsæ præiudicium, lib. 1. tota disp. 46.

27. Sponsalia non dirimuntur per votum ordinis sacri suscepiendi sequens, nec illi astrictus potest ad sacros ordines promoueri, nec etiam per electionem factam à Pontifice sponsi in Episcopum, nec per preceptum ad acceptandum, nisi ex certa scientia sponsalium id faciat; & quando vnus se altrinxit voto suscepiendi ordines sacros, alter liber manet ab obligatione, non tamen tenetur sed potest ingredi religionem, & si non ingrediatur tenebitur contrahere matrimonium, lib. 1. tota disp. 47.

28. Sponsalia dirimuntur per matrimonium sequens validum; secus de inualido, licet sint iurata, aliter tamen sponsus manet liber ab obligatione, & ille qui virginem violauit spe ducendi aliam tenetur soluto matrimonio eam ducere non ubi sponsaliū, sed ratione damni, nisi aliunde satisfactum sit; idem dicendum de vidua, lib. 1. tota disp. 48.

29. Priora sponsalia nō dirimuntur per posteriora habita copula, intellige ex parte cōtrahētis posteriora; secus dicēdū ex parte alterius, nec etiam ratione damni, licet secūda sint iurata, nisi detur causa iusta, & sufficiens recedendi a primis; secus si prima casu dissoluta fiat, & tunc solum ratione damni illati, & non promissionis tenebitur.

Tan.

Tandem aliquando dirimuntur priora per posteriora sponsalia ex quadam æquitate, & tenetur secundā ducere, vt si intercedat graue detrimentum honoris & prior leuiter lēdatur, & in hoc casu potest iudex damnare, vt secundam ducat; idem dicendum si coram testibus pollicitus est posteriori, priori verò occulte, lib. 1. tota disp. 49. & 50.

30. Habens contracta sponsalia contrahens secundo; cum consanguinea primæ sponsæ in primogradu consanguinitatis cum copula, nec vnum, nec aliud matrimonium potest inire, lib. 1. disp. 49. n. 3.

31. Quando duo impuberes sponsalia contrahūt, neuter potest ante pubertatem resilire, pubes tamen factus potest quilibet, & prius factus nū tenetur spē ctate pubertatem alterius, & non sufficit mutuus impuberum consensus, vt ante pubertatem resilire possint. Item pubes contrahens cum impubere numquā resilire potest, licebit tamen impuberi cum pubes factus fuerit, & non antea, lib. 1. disp. 51. á numer. 5. vsque ad 10.

32. Si maior septennio contrahat cum infanti non potest resilire donec infans septennium habuerit, & tunc eo volente tenetur promissis stare; item quando parentes contrahunt pro impubere nō potest impuberē resilire á sponsalibus veris, & etiam presumptis; donec pubescant; secus dicendum de sponsalibus nullis, & requiritur, vt statim adepta pubertate, resiliat alioquin postea nō poterit; statim autē, intelligitur Triduo ante, vel post pubertatē, l. 1. d. 51. á. n. 11. vsq; ad 14.

Non

33. Non est opus ~~factus~~ factus pubes sponsalia ratificet, sed eo ipso, quod non reclamatur, manent indissolubilia; secus dicendum de matrimonio, ad quod requiritur nouus consensus, & quando impubes dissentit ante pubertatem, nec disconsensum mutat, & factus pubes non amplius recordatur sponsalia manent dissoluta; & quando persistit toto tempore præcedenti in sponsalibus, & factus pubes interius dissentit, manent sponsalia dissoluta in foro conscientie; secus de foro contentioso, & iura concedentia impuberibus, vt possint resiliire, procedunt in vtroque foro, lib. 1. disp. 51. à n. 15. vsque ad 19.

34. Sponsalia impuberum ita firmanur iuramento, vt nulli, adepta pubertate, liceat resiliire; & vt iuramentum firmet sponsalia requiritur, vt impubes sit doli capax, v.g. quando ita pubertati proximi sunt, vt intellectum, ac discretionem habeant ad firma reddenda sponsalia, & quando dicantur proximi pubertati relinquitur arbitrio iudicis ex coniecturis videndis, & quando puer non est ita doli capax ad confirmanda sponsalia indiget relaxatione iuramenti, quæ concedenda est facile ab Episcopo propter ætatis imbecillitatem, lib. 1. disp. 51. à n. 22. vsq. ad 25.

35. Sponsalia puberum etiam iurata in fauorem paribus, seu in honorem Dei per mutuam ~~conventionem~~ conventionem, dissoluntur, & quando vnus resilit à sponsalibus licet ab obligatione liber non sit; alter tamen manet liber, item nullo præfixo termino si alter requisitus renuit tanto tempore, vt sit in mora peccat mortale

mortaliter, & alter manet in ~~lib.~~ lib. 1. tota disp.
52.

36. Sponsalia termino præfixo non impleta non obligant eum per quem non stat, quando terminus adjicitur ad restringendam, seu definiendam obligationem; secus quando adjicitur ad sollicitandum obligationis effectum, lib. 1. disp. 53. n. 5.

37. Si terminus abvno tantum contrahentium distinetur, ut alter intra illum impleat censetur destinatus tantum ad sollicitandum; tamen quando adjicitur ab utroque contrahente respectu alicuius per utrumque implendi si initio contractus adjiciatur, id est, antequam contractus sit perfecte initus, & obligatio contracta, censetur adiectus causa restringendæ obligationis, ut eo transacto non duret, lib. 1. disput. 53. n. 3.

38. Sponsalia non dissoluntur quando alter, vel uterque legitime fuit impeditus, licet transeat terminus; item quando transit terminus á iudice positus ob periculum fornicationis instans, eo transacto, is per quem non stetit, potest aliud matrimoniû ini re, lib. 1. disp. 53. n. 6. 7. 8. & 9.

39. Sponsalia etiâ iurata dissoluntur per translationem sponsi in longinquam regionem, sine licècia sponsæ, nec requiritur sententia iudicis, & hoc licendum est in utroque foro; tamen si sponsus est in loco propinquo expectandus, vel requirendus est, ut contrahat, & si est ditentus iusto impedimèto nõ dissoluntur, nisi detur periculû fornicationis; itè quando

de proximo spōsi redditu nulla est spes dissoluuntur; secus si est aliqua spes. Item quando sponsus de licētia sponsæ se in longinquum transtulit inter eosque conuenit de absentiæ tempore, si non venit tempore statuto potest alij nubere, nisi constet sponsum inculpabiliter non venire; & sponsa de futuro non tenetur sequi sponsum vagantem; item mutatio domicilij in alium locum, est causa dissoluendi sponsalia, lib. 1. disp. 54. à n. 6. vsque ad 14.

40. Sponsalia etiam iurata dissoluuntur persequētem fornicationem naturalem, vel spiritualem sponsi, vel sponsæ, item per tactus impudicos, osculos, amplexus sequentes sponsalia sponsæ, non tamen sponsi. Item per copulam præcisa saltem sponsæ non tamen sponsi inuiti, & in fornicatione non datur compensatio, & ita femina fornicans, non potest resilire, & vir potest fornicans, & hæc sponsalium dissolutio est in fauorem innocentis, lib. 1. tota disp. 55.

41. Sponsalia soluuntur per superueniens impedimentum dirimens non vero per solū impediens, excepto voto simplici castitatis; & is, cuius culpa contrahitur impedimentū, tenetur impetrare dispensationē, si facile potest, & deflorauit fæminā, aut infamiā patitur; secus nō cōcurrētibus his, l. 1. tot. d. 56.

42. Sponsalia etiam iurata dissoluuntur per ~~perueniens~~ ^{perueniens} notabilem oculorum, vel nasi superuenientem, per parulisim, lepram morbiū contagiosum, galium, aut alium in curabilem: item per fætorem oris, per damnationem criminis turpis, aut per de-

deformationem quamcumque, & hæc intelliguntur ex parte illæsi; & sic eo volente dissoluuntur; secus si nolit, lib. 1. tota disp. 57.

43. Sponsalia etiam iurata dissoluuntur per notam deduo notabilem morum asperitatem, & sæuitias; item per quamlibet sufficientem causam ad faciendum matrimonij diuortium: item ob graues inimitias inter sponsores ortas, lib. 1. tota disp. 58.

44. Sponsalia etiam iurata dissoluuntur per paupertatem superuenientem siue sponsi, siue sponse, & siue præcedat promissio dotis, siue non; secus dicendum quando vno stante in eodem statu permanenti & alteri accrescat ingentissima diuitiarum copia, lib. 1. tota disp. 59.

45. Iurans se aliquam ducturum, nulla dotis promissione premissa, non tenetur ipsam ducere si cum ipsa diues sit, nullam ei dotem assignare velit, lib. 1. tota disp. 60.

46. Quando sunt duo vincula paria, & eiusdem rationis impossibilia, prius præualet, & dirimit sponsalia. Item dirimuntur sponsalia per aliquod inconueniens notabile, aut nouam causam superuenientem, quæ si à principio extitisset, impediret ea contrahi, quamuis sint iurata, & ea noua causa contigisse postquam sponsus in mora fuit ea implendi, lib. 1. tota disput. 62.

47. Sponsalia etiam iurata dissoluuntur ex causis precedentibus ignoratis: item per fornicationem precedentem sponsæ, non tamen sponsi. Item dissoluuntur

tur quando putabatur virgo, & erat vidua; item dissoluuntur quādo erat ~~virgo~~, vel aliās corrupta propter fornicationem ignoratam; secus dicendum si ille sciebat illam esse impudicam. Item potest sponsa recedere à sponsalibus si sponsus exultimabatur nō valde vitiosus, & denuo cognouit sponsa esse vitij notabiliter deditum, lib. 1. tota disp. 63.

48. Quando dolus admissus per alterum spōsum, ipsoque culpe reo existente, causam dedit cōtractui sponsalium, sunt ipso iure nulla; non tamen sunt nulla, quando alter sponsus non decepit, sed quidā tertius, vel ipsemet contrahens sua propria falsa eximinatione deceptus est; datur tamen in hoc casu posse irritari; etiam non sunt irrita quando dolus non dedit causam cōtractui, lib. 1. tota disp. 64.

49. Causa præcedentes ignoratę, si dolus causam cōtractui non dedit, non sufficiunt ad sponsalia dissoluenda, & quando contrahens est dubius de voluntate ex causę gravitate iudicanda est ea iuxta arbitrium prudentis, lib. 1. tota disp. 65.

50. Spōsalia iurata, vt exsoluātur ex causa iusta, nō simili causā laborat alteri tamē occulta, l. 1. d. 68. n. 9.

51. Sponsaliū dissolutio nō potest peti ab eo, qui simili causā laborat alteri tamē occulta, l. 1. d. 68. n. 9.

52. Quando est certitudo causę & facti, & quando causa publica ac certa tam de iure ~~est facta~~ licet occulta quando ipsa sponsalia sunt etiā occulta, nulla desideratur authoritas iudicis ad soluendum illa; secus quando causa & occulta sponsalia publica.

& iudex cuius autoritate dissoluenda sunt, est solus ecclesiasticus, Ordinarius, vel delegatus, & non parochus, lib. 1. tota disp. 69.

53. Ad dissoluenda sponsalia in foro conscientie sufficit ea cognitio, quę sufficit in foro externo, v.g. vnus testis licet consanguineus de certa scientia iurans, vel fama, & si sit persona fidedigna, & de certa scientia testificans sine suspitione aliquam mendacij sufficit sine iuramento licet relatione aliorum propria experientia cognoscat causam dissoluendi, lib. 1. tota disp. 73.

54. Si causa dissolutionis sponsalium occulta, infamie grauis nota afficiat, vt si sit occulta sponse reputate virginis fornicatio, potest in iudicio detegi, vt ea dissoluantur, quando prius fuit monita ad dissoluendum, vel ad desistendum, & secundo per parentes, & proximos noluit desistere, lib. 1. tota disp. 70.

55. Vnicus testis non citatus, & oblatus per partem, & nolens testari publice, & nominis publicatione, & allegans turpitudinem suam, & criminofus sic plene probat impedimentum ne matrimoniū contrahatur licet sponsalia sint iurata; non sufficit tamen vnus testis, quando ellegatur impedimentum impediens matrim. vel alia causa, qua existente, nullum est peccatum contrahere, lib. 1. disp. 71. á n. 1. vsque ad 8.

56. Vnicus testis sponsalia perfici impedit, requiritur primo, vt deponat, & non sufficit denunciare, nisi probet de fama; secundo, vt iure se certo scire impedimentum, & non sufficit de solo auditu teste

ficari, nisi ad probandam consanguinitatē, dummodo distinguatur gradus clara computatione ab utroque latere; tertio requiritur, ut testis nō sit vilis persona, nisi aliter probari nequeat, considerante iudice qualitatē illius, lib. 1. disp. 71. à n. 9. vsq. ad 12.

57. Fama impedimenti plenē probat illud, ne contrahatur matrimonium, & dissoluit sponsalia etiam iurata, nisi adhibeatur de contraria fama clarior probatio, & ad hanc probationem contra famam admittitur iuramentum consanguineorum, & volentium contrahere iuxta qualitatem personarū, & arbitriū iudicis, lib. 1. disp. 71. à n. 13. vsque ad 17.

58. Rumor non sufficit ad impediendum ne matrimonium contrahatur; differuat tamen fama, & rumor; fama enim est quando maior pars vicinīe acclamat. Rumor vero quando aliqua pars, v.g. tertia, vel quarta pars vicinīe, lib. 1. disp. 71. n. 18.

59. Pignora minime valent in contractu sponsalium si præcedat stipulatio pænæ, & tradantur pignora; secus si præcedat arrarum stipulatio, lib. 1. tota disp. 38.

Sponsus.

1. Sponsus potest cogere alterum ad fidem sponsalium validorum seruandam, quando aliquo vitio occulto laborat, cuius si alter conscius esset, posset iuste resistere, lib. 1. disp. 68. n. 8.

2. Sponsus accedens ad sponsam conscius eius fornicationis, vel cuiusvis causę dissoluēdi, nō potest dissolvere sponsalia valida, licet antea habuisset animū

non remittendi, lib. 1. tota disp. 66. Contrarium tamen sequitur Doctor, vt probabilius, lib. 10. disput.

14. num. 24.

3. Sponsi habent ante consummationem bimestre ad deliberandum de religionis ingressu, ad profitendum vero integrum annum, qui á iudice coarctari nequit, nisi magna interueniat causa, & licet concedatur bimestre ad profitendum, corrigitur per Trident. Sess. 25. de Reg. cap. 15. lib. 2. disp. 24. á n. 1. vsque ad 7.

4. Si sponsa duodennis transeat ad religionē spectandus est sponsus quadriennio, & si alter sponsus prætestu religionis nimis differat matrimonium cōsummare vagans de vna in aliam religionem intra annum nouitiatus iudex potest compellere, dato termino peremptorio, vt profiteatur in vna, vel redeat ad sponsum, vt consummet matrimonium, lib. 2. disput. 14. num. 8. & 9.

5. Bimestre concessum sponsis non est præcisum, sed arbitrium, vnde potest iudex, causa cognita, restringere, vel prorrogare; non tamen facile, lib. 2. disput. 25. num. 12.

6. Sponsus non intendens ingredi religionem, nõ tenetur intra bimestre reddere debitum, bimestre enim non conceditur tantum ad hoc, sed etiã vt spō si præparat necessaria solemnitati nuptiarum, & ne sponsus cito sibi traditam sponsam parum pendat, pluri enim eam faciet si traditio differatur crescente in eo cupidine fruendi illam, lib. 2. disp. 24. n. 25.

Spon

7. Sponsus non transiens ad religionem ante bi-
mestrem adhuc potest eo transacto ingredi, si matri-
monium consummatum non sit, libr. 2. disput. 24.
num. 27.

8. Sponsis impeditis contrahentibus spōsalia sub
conditione (si Papa dispensauerit) non licent tactus,
& oscula ante dispensationem impetratam, vel post
dum non est retificatus ille prior consensus; idem di-
cendum de quibuscumque sponsalibus conditionali-
bus ante impletam conditionem, lib. 59. disp. 5. nu.
38. 39. & 40.

9. Sponsa non venit nomine vxoris in statuto, vt
vir lucretur partem dotis, vxore decedente, libr. 1.
disp. 1. num. 5.

Stipulatio.

1. Stipulatio potest fieri tripliciter. 1. Quando
verba promissoris, & executionis diriguntur in ab-
sentem, & tunc reuocari potest ante acceptationem
absentis. 2. Quando promissionis verba diriguntur
in præsentem, executionis verò in absentem, etiam
potest reuocari ante acceptationem absentis. 3. Quā-
do impersonaliter, tacita persona cui promittitur, vt
promitto medaturum Titio, & valet quando stipu-
latio interest, & attento iure Cæsareo, & antiquo Re-
gio Castellæ, non potest alteri stipulari, lib. 1. disp. 7.
n. 1. vsque ad 4.

2. Fratres non possunt stipulari pro fratribus, ma-
ter tamen potest non vt quærat actio ei pro quo
fit stipulatio. sed qui stipulatus estaget actione ex

stipulatu ad interesse, libr. 1. disput. 7. numer. 5.

3. Stipulatio patris pro filio est valida, quando stipulatur ad dandum aliquid filio, vel faciendum pro illo, si id quod dandum eius generis est, ut acquiratur, ut profectitium quoad proprietatem, sed aduentitium quoad usum fructum, item est valida si non acquiritur patri, ut castrense, vel quasi, tunc stipulatio pro filio, ut filio, valida est, ut extraneo minime; item stipulatio patris pro filio, ut filio ob benemerita, quæ sunt erga extraneum; item stipulatio ad aliquid faciendum pro filio familias, si factum personæ filij cohæreat, valet quoad filium, non vero quoad patrem, nisi sua intersit interesse pecuniario, & quando factum non cohæret personæ filij, ut filio scribendum esse librum; idem dicendum est sicut de stipulatione dandi; item valida est stipulatio patris pro filio familias, ut filio pro tempore quo sui iuris erit, ut extraneo minime; & in omnibus, in quibus potest stipulari pro filio familias, potest pro emancipato, libr. 1. disp. 7. n. 6. & 7.

4. Curator pro minori, & tutor pro pupillo, ut legitimus administrator potest valide stipulari, libr. 1. disp. 7. num. 8.

5. ~~Filius~~ Filius familias pro parte, servus pro domino, monachus pro monasterio valide stipulari potest, in quibus potest pater; secus dicendum de famulo respectu heri, & de filio iuris sui effectio loco patris, aut matris, & de discipulo respectu magistri, libr. 1. disp. 7. numer. 9.

6. Alter potest validè pro altero stipulari fauore causę pię, lib. 1. disp. 7. n. 10.

7. Stipulatio facta à notario pro absenti ante acceptionem, reuocabilis est, nisi fiat in iudicio, lib. 1. disp. 7. n. 11.

8. Quando stipulatio fit ab his, qui possunt pro absenti stipulari in contractibus lucratuiis, nō indiget consensu absentis, & statim irreuocabilis manet; secus dicendum de onerosis, & respectuiis vltro citroque obligatorijs, lib. 1. disp. 7. num. 12.

9. Nec obligatio ciuilis, nec naturalis oritur ex stipulatione eius, qui pro altero stipulari nō potest, nec oritur obligatio, iure canonico, ex stipulatione alterius pro altero facta, licet iuramento firmetur, nisi fiat Deo in honorē eius, etiam attēto iure Regni Castellę non oritur, nisi seruatis solemnitatibus iuris communis, quę dicta manēt, lib. 1. disp. 7. à. n. 18. vsque ad 28.

Stuprum.

1. Stuprum non datur sine raptu, atque ita violatio virginis sponte consentientis, quamuis sit sub cura paterna non differt à simplici fornicatione, tuncque solum adest species stupri, quando adest iniustitia eo quod virgo violatur, siue sit sub cura parentū siue nō, & vbi nulla vis inferitur virginī, non est necessario exprimenda in confessione circumstantia virginitatis, siue in actu desiderij, siue copule, lib. 7. dis. 14. à num. 3. vsque ad 6.

2. Ratio stupri consistit in iniustitia admissa auferendo violenter à virgine claustrum virgineum differtque á raptu, quod raptus solam violentiam importat non habita ratione status fæminæ, siue sit virgo, siue soluta, siue coniugata; vnde qui vi cognoscit virginem duplicem luxuriæ malitiam specie diuersam committit, alteram stupri, alteram raptus, & vtraque est necessario confitenda, libr. 7. disput. 14. numer. 7.

3. Corruptio virginis precibus importunis tunc est stuprum, quando præces illæ violentiæ æquivalent. Item est stuprum necessario fatendum, si virgo dolis circumuenta, aut ignorans cognoscatur; secus dicendum quando nulla vis infertur fæminæ virgini sed solis parentibus, aut tutoribus è quorum domo virgo volens abducitur, libr. 7. disput. 14. numer. 8. 9. & 10.

4. Fæmina rapta præ timore consensuens deflorationi minime tenetur circumstantiam virginitatis, vel raptus fateri; & dum solim fæmina desiderium copulæ confitens, non est cõsiliu[m] interrogare eam an sit virgo, & ea, quæ non est virgo confitens desiderium fornicandi non tenetur explicare se nõ esse virginem, nec confessor tenetur de tali circumstãtia eam interrogare, nec ipsa interrogata tenebitur respondere, libr. 7. disp. 14. n. 14. & 15.

Suspensio.

1. Suspensus ad certum tempus, si eo tempore duranti, incurrat similem suspensionem confunduntur

hec duo tempora, quando incurritur ipso iure, nisi iudex in sententia declaret, vt incipiat finito priori tempore, lib. 3. tota disp. 50.

2. Suspensus ab officio non est suspensus á beneficio, nisi expresse id declaretur, tamen vbi suspensio esset perpetua, & ob graue delictum potest sic suspensus priuari á titulo beneficij; vnde parochus suspensus ab officio, quia interfuit clandestino, nõ est á beneficio suspensus, lib. 3. tota disp. 51.

3. Suspensus triennio, vel ad certum tempus quia interfuit matrimonio clandestino, non potest absolui ab Episcopo, nec virtute decreti Trident. Sess. 24. cap. 6. de reform. Tamen á suspensione ipso iure imposita in Trident. Sess. 24. cap. de matrim. Parocho, vel alij sacerdoti coniungenti, aut benedicienti alienos parochianos absque licentia proprij parochi, nõ solus Episcopus, sed etiam eius Vicarius generalis potest absolvere, lib. 3. tota disp. 52.

4. Suspensio non incurritur, nec excommunicatio, nec interdictum ob culpam venialem, libr. 9. disput. 32. num. 29.

T.

Testamentum.

1. ater potest dare facultatem filio testandi de legitima ipsis debita ex bonis filij, vt possit libere de illis disponere in præiudicium aliorum filiorum, exigitur ta-

Compend totius tract.

men iuramentum patris, vt deat licentia, nisi fiat in ipso actu testandi in vita, vel in morte, qua, interueniente iuramento; non potest reuocari, & obtenta licentia potest filius instituere maioratum suis conditionibus; mater tamen dum nupta est non potest concedere hanc licentiam absque viri licentia, lib. 6, disp. 4. n. 19. 20. & 21.

2. Vidua transiens ad secundas nuptias nō perdit facultatem exequendi testamentum, vel potestatem nomine viri testandi ab ipso sibi concessam, lib. 7, disput. 88. num. 14. & 15.

Titulus.

1. Gesta á iudice ordinario, vel delegato ad vnam & alteram causam etiam quando vitium est circa cōmissionem factum a legitimo superiori, (nisi ius in penam casset) pertinentia ad vtrumque forum valida sunt, si is iudex titulum habeat communi errore existimatum, legitimum, & à legitimo superiori collatum; tamen non sufficit error vnus, vel alterius, nec error solius Principis concedentis titulum, nec error communis crassus, vel supinus; sufficit tamen cōmunis error in eo loco vbi actus gestus fuit, quāuis in alio notorium sit impedimētum; item si in eo loco erat publicum, & denūtiatum impedimētum, si tantum temporis spatium intercefferit, etiam ab hominum memoria lapsū sit, ita communiter ignoratur, lib. 3. disp. a n. 1. vsq. ad 20.

2. Gesta per habentē impedimētū iuris diuini, aut naturalis quamuis cōcurrat titulus putatiuus, & cō-

munis error, sunt nullas momenti; erunt tamē valida quādo impedimentū est solius iuris humani, vnde si nō sacerdos sacramentaliter absoluat quamuis cōmuniter existimetur sacerdos, & verus parochus absolutio est irrita; idē de Pōtifice inhabili, vt femina, & de iudice carēte vsu rationis, l. 3. d. 22. à n. 21. vsq. 29

3. Gesta per habentem titulum putatiuum obtentum tempore, quo occulte excommunicatus erat, valida sunt, dum impedimentum communiter latet. Itē omnia gesta per excommunicatum occultum existēti communi errore valida sunt. Item per quemcumque publice excommunicatum dum denūtiatus, vel notorius clericus percursor nō sit, licet in hoc loco sit occultus, & in alio denūtiatus, vel denūtiatus in eodem loco, & temporis spatio illa denuntiatio obliuioni data est. Item iudex occultē excommunicatus potest valide excommunicare, licet sit publice, dummodo non denuntiatus, aut notorius percursor clerici. Item potest gerere iurisdictionem circa temporalia, & spiritualia; secus dicēdum in omnibus de excommunicato denūtiato, vel notorio percussore clerici; secus tamē de hæretico occulto, vel publico, nō denunciato, & hæc, quę dicta sunt non solum intelliguntur de parcho, sed etiam de delegato ex speciali delegatione audienti confessiones errore communi, & titulo vero, aut putatiuo, lib. 3. disp. 22. à n. 30 vsque ad 39.

4. Gesta per habentem titulum putatiuum sunt valida etiam respectu scientium impedimentum, sed

Compend. totius Tract.

sed sunt retractanda in punitionem delicti; secus dicendum quando impedimentum est excommunicationis non denunciatae, aut notorie percussionis clerici, & de confessione facta scianter excommunicato occulto, vel publico non denunciato, &c. Item dicendum quando est denunciatus in alio loco, & in isto ubi exercet iurisdictionem ignoratur quantum ex parte iurisdictionis, lib. 3. disp. 22. á numer. 40. vsque ad 46.

5. Ut gesta valeant non sufficit communis error, sed necessarius est titulus collatus à superiori, quamvis inualidus sit ob aliquod vitium latens, nec sufficit titulum conferri á quocumque superiori, sed conferendus à legitimo conferre potenti; vnde si error sit in persona delegantis, licet existimatus verus prelatus, gesta per delegatum erunt nulla; nec sufficit electio facta á potente eligere ubi confirmatio superioris necessaria est, sed oportet hanc accedere; idè dicendum de gestis per electum si peccetur in electionis forma eo quod solemnitas iure præscripta omittatur in electione, vel collatione, nisi accedat legitimi superioris confirmatio, lib. 3. disp. 22. á num. 47. vsque ad 53.

6. Quando quis ob delictum ipso iure amittit officium, tummissio occulta est, valent gesta per illum; idem dicendum quando priuatio; & hominis inhibitio est occulta concurrenti communi errore, lib. 3. disput. 22. à numer. 55. vsque ad 59.

7. Matrimonium contractum coram parochio intruso, non habenti titulum á legitimo superiori, non valet; secus si titulum habeat inualidum ob vitiū occultum, licet notum sit contrahentibus illum nō esse verum parochum; idem si laicus existimatus sacerdos assistat matrimonio de licentia parochi intrusi; item erit validum si reuocet licentiam legitimā concessam stante reuocationis errore; item si parochus eo ipso beneficium amittat si matrimonio assistat, vel alius de eius licentia validum est, lib. 3. disp. 22. à num. 60. vsque ad 63.

V.

Vagus.

Agi dicuntur carentes domicilio certo habitationis licet habeant originis; item qui pristinum domicilium omnino deserentes, nauigant, vel inter faciunt quærentes vbi se collocent, licet destinassent vbi domicilium constituti sint, nondum peruenti ad illud; item qui relicta parochia, dum non inuenit domum, hospitatur in aliqua parrochia ad breue tempus. lib. 3. disp. 2. num. 1. vsque ad 4.

2. Vagi possunt cuicumq; parochio fateri; & idem dicendum de vago, qui hospitatur in aliqua parrochia obiter, lib. 3. disp. 25. n. 5, 6. & 7.

Paro:

3. Parochus non potest vagorum matrimonio interesse, nisi diligenti inquisitione præmissa, & optenta Ordinarij licentia, licet alter solus ex contrahentibus vagus sit; & Ordinarius cuius licentia petenda est, erit Episcopo, vel eius Vicarius generalis; & idem dic. de prælatis habentibus iurisdictionē quasi Episcopalem, libr. 3. disput. 25. à numer. 6. vsque ad 10.

4. Quicumque parochus potest matrimonio vagorum interesse, nisi sit alicui confessor pro vagis deputatus ex Pontificio priuilegio, vt nullus alius possit, libr. 3. disp. 25. n. 11. & 12.

5. Ille qui pristinum domicilium omnino deseruit iter agens, aut nauigans animo acquirendi nouū domicilium, dum non acquisiuit incipiens habitare potest contrahere matrim. coram quocumque parcho; idem dic. de non habenti parochiam, dum hospitatur ad breue tempus in aliqua; & idem dic. licet alter tantum si vagus alter vero incola, & ille parochus, cui voluerunt subijcere, potest dare licentiam alij sacerdoti, vt intersit eorum matrimonio, libr. 3. disp. 25. à n. 13. vsque ad 15.

6 Parochus non præmissa debita diligētia, & licentia Ordinarij, peccat mortaliter si sit præsens; validū tamen matrimonium, libr. 3. disp. 25. n. 16. & 17.

Verba.

1. Quando verba sunt dubia standū est in foro conficiētie intentioni contrahentiū, si de illa cōstat; secus

In foro externo, & si deest internus consensus nulla oritur obligatio, secus quādo adest internus consensus se obligādi manifestatus aliquo quocūq; signo externo, dummodo cōtrahentes intelligant se mutuo vere contrahere; vnde valide contrahunt. Inde vten-tes his verbis (ego ducant te) item quādo est dubiū de matr. semper sentētia est ferenda in eius fauorē, nisi fuerit dubiū de impotentie impedimēto. Idem quando dubiū est de cōsensu, & cōsequenter de ma-trim. & opinio singularis preferenda est pluriū sentē-tiæ matrim. impugnātiū, quādo nō nituntur expres-so textui, & quādo nō constat de intentione contra-hentiū, verba dubia sunt in utroque foro iudicanda secundū verborū intelligētiam, quod intellige, quā-do contrahentes verborum significationē intellige-bant, lib. 1. disp. 18. á n. 1. vsque ad 8.

2. Verba ex quibus oriuntur sponsalia, vel matrimo-niū sunt quin cuplicia. Quædam sunt de præsentī vel de futuro quoad sonum, & significationē, vt (ac-cipio te in meam) ex quibus nascitur matrim. vel (ac-cipia Mariam) ex quibus oriuntur spōsalia. Alia sunt quoad sonum, & significationē de præsentī, sed prop-ter aliquod adiunctum fiunt de futuro, vt (accipite in crastinum, & deinceps) ex quibus oriuntur tan-tum sponsalia. Alia sunt de futuro quoad sonum, sed de præsentī propter aliquod adiunctum, vt (ex nunc te habebō in meam, vel post hac cun-ctis diebus vitæ meæ prouidebō tibi sicut vxori) quæ constituunt matrimonium, & sacramentum.

Tandem alia sunt dubia vtrū volo te habere in vxorē, vel esse meam) ex quibus oriuntur sponsalia, nisi ea verba deliberate prolata essent, id est, ad interrogationem alterius, & præcessisset tractatus de contrahendo, vel si addatur illis (ex nūc) verba tamen (volo te esse vxorem) sunt equiuoca. Itē ex verbis (promitto me desponsaturum Mariam) nō oriuntur sponsalia, sed tantum promissio de illis contrahendis, tamen ex verbis (habebo, tenebo, tractabo te, vt vxorem, vel prouidebo tibi, vt vxori) oriuntur tantum sponsalia; idem dicendum de verbis, (numquam te derelinquam pro alia) secus dicendum de verbis (post hac eris meus, vel ex nunc,) lib. 1. disp. 18. á num. 9. vsque ad 29.

3. Ex verbis (vt nullam aliam á te ducam) nec sponsalia, nec matrimoniū oritur; tenetur tamē qui vsus fuit illis volendo contrahere matrimonium, contrahere cum ista, cui facta est promissio casu quo matrimonium eligat; idem dicendum si dicat (nullam aliā ducam nisi te, vel nullam aliam ducam quam te, vel nullam ducam præter te) nisi ex coniecturis colligatur voluisse contrahere, vel sponsalia, vel matrimonium secundum quod tractabatur; tamen ex verbis (non aliam sed te ducam) oriuntur sponsalia; si dicat autē (non aliā, sed te duco) est matrimonium; idē si dicat (nolo aliam nisi te,) lib. 1. tota disp.

4. Verba parochi, v. g. (ego vos coniungo matrimonialiter, &c) non sunt de essentia, sed tantum de præcepto obligante parochum ad veniale; vnde si paro-

parochus audito vtriusque consensu dicat (ego postea vos coniungam) non impeditur effectus matrimonij, lib. 3. disp. 28. à n. 1. vsque ad 6.

5. Verba turpia audire, loqui, seu scribere, de se non est peccatum; vnde si proferantur, scribantur, & audiantur cuiusdam vani solatij gratia, non excedit veniale; erit tamen aliquando mortale ratione scđali, lib. 9. disp. 46. à n. 32. vsque ad 36. Idem erit mortale quando dicitur ob notabilem rei turpis cogitationē delectationem; secus si sit modica, ibid. num. 39. & 40.

Vestis.

1. Quando consummato matrimonio constat de animo donandi, non est facienda distinctio, an sint vestes præciosæ, an quotidianæ, sed acquiruntur vxori, si vero constet de solo animo accomodandi ad vsum, sunt soluto matrim. restituenda viro, lib. 6. disput. 15. n. 1 & 2.

2. Donatio vestium præciosarum non valet nisi morte confirmetur, quotidianarum verò valet statim, lib. 6. disp. 25. n. 3. & 4.

3. Vestes quotidianæ cēsentur donatæ vxori, quando dubium est de animo donantis; sec. dic. de præciosis, & eadem distinctio facienda est de præciosis iocalibus & quotidianis, lib. 6. disput. 25. à numer. 5. vsque ad 13.

4. Vestes quotidianæ de bonis viri traddendę sūt vxori, licet dotis fructus excedant; secus dic. de vestibus præciosis, licet mittens exprimat se donare, &

vir fateatur vestes præciosas esse vxoris; sec. dic. quando fuerit consuetudo in illa regione, vt animo donandi illas mittant, vel si sponsa donet aliquid viro. Itē si vir tradens vestes præciosas valde diues, & nobilis sit, quando actus á nobili gestus conuenit donationi, lib. 6. disp. 25. à n. 14. vsque ad 19.

5. Quæ dicatur vestes præciosæ, quæ quotidianæ, relinquitur arbitrio prudentis, attenta viri, & vxoris dignitate, & patriæ cōsuetudine inter similes personas, & considerata vxoris quantitate dotis; vnde vestes sericæ numerantur quotidianæ apud nobiles & diuites, quando attenta nobilitate, & diuitijs hæ decent ipsos, apud inferiores autem notæ personas minusq; diuites inter præciosas computantur, lib. 6. disp. 25. n. 20. & 21.

6. Si vestes distinctæ sunt pro anni tempore, aliæ, v.g. hiemales, & aliæ æstiuæ, si pro dignitate necessariae sunt, omnes censentur quotidianæ; idem dicendum de vestibus honorificis sine quibus attenta dignitate coniugum, mulier commode, & pro dignitate sine dedecore non potest exire in publicū in diebus non festiuis, quamuis ex se pretiosæ sint; secus dicendū de diebus festiuis, lib. 6. disp. 25. à n. 22. vsq. ad 26.

7. Siue vestes mittatur vxori, siue spōsæ, si sūt præciosæ, nō censentur donatæ, quotidianæ vero maxime, & hoc attento iure cōmuni, & antiquo Castellæ; secus dicendū secundū ius nouum Castellæ, licet donatio, & vestes excedant decimam partem bonorū spōsi, lib. 6. disp. 25. à n. 27; vsque ad 31.

8. Vestes donatę à sacro norui, si fuerint præcio-
se, quando non constat de eius mente, non censentur
donatę, si vero fuerint quotidianę maxime; idę
dicendum de vestibus datis per patrem filię nuptia-
rum tempore. Attamen vestes præciose censentur
donatę, quando vltra dotem traddidit eas pater; itę
vestes præciosę datę filię, vel nurici, conferendę
sunt tales, quales erant collationis tempore, & nõ se-
cundum æstimationem tēporis quo traditę fuerūt,
nisi datę sint estimatę, ea estimatione, quę fecit em-
ptionem, lib. 6. disp. 25. á n. 32. vsq. in fine.

Vicarius.

1. Vicarius generalis Episcopi, etiam Sede vacan-
te, & aliorum habentium iurisdictionem quasi Epis-
copalem, est ordinarius nõ tantum quoad ea, quę si-
bi ex officio competunt, sed etiam quoad commissã
sibi ab Episcopo vnica commissione, dum constituit
eum Vicarium; & in his, in quibus ex Ordinarius, nõ
appellatur ab illo ad Episcopum; & venit nomine
Ordinarij, quoties talis mentio fit; secus quando est
delegatus. Item potest audire confessiones in tota
diæcesi, & dare licentias, & comprehenditur nomi-
ne proprij sacerdotis in cap. omnis. Item potest inte-
resse matrimonio, committereque alij, vt inter sit; idę
dicendum de Vicarijs habentibus iurisdictionem
quasi Episcopalem, & de Vicario foraneo habente
delegatam ab Episcopo matrimonialiũ causarũ cog-
nitionem, lib. 3. tota disp. 29.

2. Vicarius foraneus est delegatus, licet constitutus in aliqua parte diæcesis ad vniuersitatem causarum illius loci. Item erit foraneus si constituatur in aliqua parte diæcesis, licet sit in sola ciuitate in qua residet Episcopus, & ab illo potest appellari ad Episcopum. Vicarius autem generalis est ille, qui gerit vices ordinarij constituentis in eodem loco, & tribunali in quo consuevit ipse ordinarius ius dicere, lib. 3. disp. 29. n. 10. 11. & 12.

3. Potestas Vicarij tribus modis cessat. 1. Reuocatione Episcopi facta per ipsum, vel eius epistolâ, vel per eius procuratorem, vel Nuntium ad id destinatum; idem dicendû de reuocatione delegati. 2. Cessat excommunicatione Episcopi notoria, & denunciata etiam quoad negotia incepta ante excommunicationem. Item interdicto Episcopo manet interdictus Vicarius, tamen licet suspendatur iurisdictio manet verus Vicarius, & potest iudicare causam ab alio delegatam, quando cognitio eius non est specialiter suspensa per excommunicationem. Item Episcopus suspensus, vel excommunicatus denunciatus potest, & etiam eius Vicarius interesse matrimonio; non tamen potest constituere Vicarium, aut parochum. Cessat morte ipsius Episcopi omnino ipso facto, & omnia gesta sunt nulla etiam quoad negotia capta, licet mors non sit intimata Vicario, & quando est conscius Vicarius mortis, & communiter ignoratur iterum gesta valent; secus dicendum quando communiter scitur, & ille minime, & idem dicendû quando

do Vicarius est reuocatus ab Episcopo. Item differentia quę reperitur inter Vicarium foraneum, & Ordinarium est quod iurisdictione ordinaria expirat omnino morte Episcopi, etiam, quoad incepta negotia, foraneij vero minime, lib. 3. tota disp. 30.

4. Nomine officialis dięcesani intelligitur Vicarius generalis Episcopi illius dięcesis, lib. 8. disp. 27. numer. 29.

Vidua.

1. Vidua, semel fornicans anno luctus perdit legatum á viro relictum post sententiam iudicis, ac incurrit omnes pęnas nubentium intra illum annum, nisi eo anno luctus, quo femina fornicatur iam secundo nupserat ante fornicationem, vel si post annum luctus vidua adhuc, fornicata est, & hoc etiam attentio iure Regio Castellę, lib. 7. disp. 90. § num. 1. vsq; ad 7. & num. 11.

2. Vidua luxuriose viuens in Regno Castellę amittit lucra, constante matrimonio, acquisita, lib. 7. disput. 90. num. 8.

3. Vidua fornicans non priuatur proprietate bonorum ex prioris viri substantia acquisite, & non tenetur eam restituere filiis prioris matrimonij, lib. 7. disp. 90. n. 14.

4. Vidua fornicans in foro conscientię non amittit, nec dum per vnā fornicationem, aut tactus filiorum tutelam; si tamen fuerit accusata in foro externo de fornicatione á tutela est priuanda, lib. 7. disput. 90. n. 16.

3. Vidua secundo nubens intra annum luctus perdit lectum quotidianum, & debet restituere medietatem hæredibus defuncti, qui lectus deducendus est ex acervo bonorum, quæ constante matrimonio acquisita sunt, quod si talia lucra non supersint, deducetur ex capitali coniugis defuncti, & hic lectus quotidianus non intelligitur sericus, vel præciosus, quo tempore matrimonij utebantur coniuges, sed is, qui statui viduali conveniens est, lib. 7. disp. 87. nu. 32. Attamen vestes lugubres ex substantia prioris mariti sibi traditas non perdit, nec tenetur restituere casu, quo tenetur heredes viduam alere, teneri quoque ad has vestes præstandas; secus autem non, nisi adsit consuetudo, & quando vestes sunt modici precij censentur donatæ si, hæres tenetur eas dare, eo quod teneatur eam alere, vel quia consuetudo est, & quando non tenetur eas præstare distinguendum est, aut sunt præciosæ, aut quotidianæ; si præciosæ nõ censentur donatæ, si vero quotidianæ censentur donatæ; & casus, quod vidua tenetur secundo nubens restituere vestes lugubres, non est correctus iure canonico, lib. 7. disp. 87. n. 31.

6. Coniux transiens ad secundas nuptias amittit proprietatem omnium bonorum, quæ à coniuge defuncto ~~transmissus~~ ^{transmissus} est, & ea transfert ad filios prioris matrimonij, retento solo usu fructu. Nec potest dare in dotem marito, nec alio titulo ei relinquere plusquam dederit vni ex filiis prioris matrimonij cui minus reliquit, lib. 7. disput. 88. numer. 2. & 3. Item

quam

quamuis administrans mater bona filij, non teneatur de modicis rationem reddere, secundo nubens tenetur, ibid. num. 36.

Virginitas.

1. Virgo manens potest concipere ex semine viri circa vas effuso, matrice fæminea illud attrahente lib. 7. disp. 113. n. 10.

2. Virgo deflorata semper præsumitur seducta in foro externo, lib. 8. disp. 36. n. 12.

3. Existimans virginem eam cum qua iniit matrimonium, cum tamen sit corrupta, non tenetur illud consummare, lib. 7. disp. 18. n. 20.

4. Virgo reputata potest vitium deflorationis tegere, vt nubat, iminenti periculo mortis à parentibus inferendæ; secus si cesset periculum tale, libr. 9. disp. 20. num. 11.

5. Virgo sumens potionem, vel quiduis aliudquo prolis conceptioni obiteretur, committit peccatum mortale contra naturam, ita, vt nullo bono fine, vt iactura vite, aut famæ, cohonestari possit, lib. 9. disp. 20. num. 2. & 10.

6. Matronæ de sponse virginitate disposituræ, debet esse artis peritæ, honestæ, ac bonæ famæ, nō leues aut viles, nec nimis iuuenes, nec nimis senes, nec nobiles; earū electio est iudicis, & nō pariter possunt recusari, & non satis est, vt oculis verenda virginis inspiciant, sed sagaciter vtque sufficienter tangant manib⁹, & tenentur cum omnimoda certitudine testificari, & duæ matrone sufficiunt, vt de virginitate

deponant, & aliquando deſideratur altior peritia ad iudicandum quam quæ in fæminis reperitur, & tunc medici periti adhibendi ſunt, & in his multa iudex ex officio ſuplet, & ideo multa alia ommito, quæ pertinent magis ad forum externum, quam internum, facile poſſunt videri ab ſtudioſo lectore, lib. 7. tota diſp. 113.

7. Signaculum virginale, non eſt pars aliqua carnis, ſeu membrana, ſed quædam quaſi complicatio partium ipſius orificij valis femineæ, quæ per viri acceſſum dilatantur, & ſic aperitur, & pateſcit vas naturale, lib. 7. diſp. 14. num. 1.

Viricidium.

1. Viricidium non impedit matrimonium, lib. 7. diſp. 16. n. 6.

Votum.

1. Votum de contrahendo, niſi matrimonium ſit in præcepto, vel cauſa pia, non obligat nec valet. Itẽ votum religionem proſtendi ante conſummationẽ, excepto voto Beatæ Marię ob peculiarem rationẽ. Item non valet votum ſub conditione, niſi Deus aliter diſpoſuerit. Item votum de actibus virtutis, qui priuant maius bonum. Et tamen validum votũ non ludendi quoad ludum cauſę recreationis honeſtę, & de contrahendo propter inſtantes tentationes carnis, & aſſiduas. Item de contrahendo cum concubina à qua diſcilimẽ redere poteſt. Item votum concludens aliquod bonum, quod poteſt eſſe ipſius materia, licet perfectiora bona excludat. Nota quod,

vt aliquid fiat ob causam, & propter quam duo requiruntur, nempe, vt concurrat pietas in persona, & fiat causa pietatis, lib. 1. tota disp. 4.

2. Votum religionis impletur per ingressum bona fide, licet postea exeat iusta causa, lib. 1. disp. 34. num. 17.

3. Votum de re illicita non obligat, ea possibili, vel licita facta, lib. 1. disp. 50 n. 60.

4. Castitas, paupertas, & obedientia sunt annexa essentialiter statui religioso, & desideratur essentialiter, vt hec tria confirmantur aliquo voto, & fiant in religione approbata pro tali á Sede Apostolica, nec satis est, vt modus viuendi approbatus sit, nisi tanquam vera religio approbetur, lib. 7. disp. 25. á n. 1. vsque ad 10.

5. Traditio alia perfectissima, & solemnis, quæ tradentem semetipsum priuat totalis corporis dominio, & reddit inhabilem ad transferendum dominiũ sui in alium, vt in voto solemni. Alia non solemnis, quæ reddit personam subiectam, cui traditur, sed nõ priuat tradentem omnino dominio, & incapacẽ reddit, quin valdè, peccando tamen, transmittat suum dominium in alium, vt in voto simplici, lib. 7. disp. 25. num. 11.

6. Essentia voti solemnis consistit in intentione ipsius vouentis, & acceptance Deo non immediate, sed per ministros ab Ecclesia ad id destinatos, quæ essentia est de iure naturali, & diuino, & circumstantiæ, & conditiones sub quibus acceptatur,

sunt de iure ecclesiastico, lib. 7. disput. 25. numer. 14. & 16.

7. In voto simplici, quo res de præsenti offertur Deo, non inuenitur traditio, sed nuda promissio, de ptis votis Societatis Iesu. Item votum simplex non est ex natura ipsa rei tanti vinculi, quanti solemne. Item votum simplex differt specie á solemni, lib. 7. disp. 25. á n. 17. vsque ad 20.

8. Votum castitatis in religione approbata in manu illius prælati emissum non promissis paupertate & obedientia, non est solemne, & per illud non dirimitur matr. subsequens. Idem dicendum de promissione trium votorum facta in religione approbata, & acceptata per superiorem illius, non obligando se illi religioni, sed religioni in communi, lib. 7. disp. 25. num. 21. & 22.

9. Votum solemne in religione approbata emissum dirimit matrimonium iure naturali, & diuino, lib. 7. tota disp. 26.

10. Votum simplex, excepto voto Societatis Iesu post biennium emissio, impedit matrimoniũ, non tamen dirimit; idem dicendum de voto ingrediendi religionem, assumendi ordines sacros, non ineundi coniugium, & de iuramento de his, vel de castitate seruanda facto, licet sit conditionata ante euentũ conditionis, lib. 7. disp. 11. á n. 1. vsque ad 8.

11. Astrictus votis dictis numero precedenti nõ potest matrimonium absque dispensatione contrahi, quãuis vehementissimis carnis stimulis vrgeatur, exper

tusq; sit passim se succumbere, nec vires ad resistendum sentiat, siue votum antecesserit difficultatem se continendi, siue subsequutū, sit, lib. 7. d. 11. n. 9.

12. Votum castitatis simplex non dirimit matrimonium etiam si vterque sit ligatus eo voto; tamen scienter contrahens cum habente illud peccat mortaliter, & interrogans vtrum valeat matrimonium cum voto simplici castitatis prudēter est eludēdus; nulla tamen est culpa scandali, seu occasionis peccandi datę veritatem respondere, dicendo peccari mortal. at matrimonium esse validum, & non respōdendo prudenter, peccabit venialiter, nisi detur malitia in respondente, lib. 7. disp. 11. á n. 10. vsque ad 13.

13. Votum castitatis emissum post matrim. ratū & non consummatū animo ingrediēdi religionē, nō obligat ad ingrediendum lib. 8. disp. 11. n. 4.

14. Votum castitatis ante matrimoniū factū, non impedit debiti redditionē postquā iam semel, est cōsummatum matrimoniū, lib. 9. disp. 33. num. 1.

15. Habens votū castitatis tenetur reddere, licet alter mortaliter deliquit iniēns cum ipso matrimo niū; nō potest tamē petere sub culpa lethali; idē dicendum si vterque erat astrictus voto ante matrimonium, & licet alter sic voto astrictus fornicetur non erit licitum alteri simili castitatis voto ligatō petere debitum lib. 9. disp. 33. á n. 2. vsque ad 9.

16. Ligatus voto seruandę virginitatis cū animo solū obligandi ad abstinendū a solo primo actu venereo, tunc si iam semel non abstinuit, potest
tutē

tutè matrimonium inire eoq; vti; si vero non amisit virginitatē abstinuitq; à primo actu, nequit matrimonium cōtrahere & si cōtrahat nequibit prima vice petere per inde ac si vouisset castitatem; si tamē nulla fuit specialis intentio, sed absolute virginitas promissa sit, iudicandum est omnino sicut de voto castitatis, lib. 9. disp. 33. n. 7.

17. Votum castitatis non extinguitur per subsequens matrimonium, & triplex est eius effectus. 1. Si coniux ille vouens cum alia fornicetur, reus erit ultra adulterium sacrilegæ violationis voti. 2. Tenetur abstinere sub mortali à debiti petitione. 3. Altero defuncto cōiuge, tenetur omnino castitatem seruare, lib. 9. disp. 33. n. 11.

18. Habens votum castitatis non peccat consummans matrim. reddendo debitum, licet voueat post matrim. ratum, nec tenetur ingredi religionē, lib. 9. disp. 34 n. 3. & 4.

19. Votum simplex castitatis emissum post consummatum matrim. ab altero cōiuge absque alterius licentiā, est validum, & obligat ad non petendū debitum; est tamen nullum quoad non reddendum debit, & non solum obligat ad non petendum, sed etiā ad non ineundum aliud matrim. Item obligat ad abstinendum à quouis actu venereo extra matrim. lib. 9. disp. 35. á n. 25 vsque ad 31.

20. Votum emissum à coniuge animo reddendi debiti, abstinendi autem à petitione, est licitum secundum se, tamen illicitum attentis circumstantiis.

periculi vouentis, & oneris alterius coniugis; nō excedit tamen culpam venialem, & nulla erit cessantibus circumstantijs, libr. 9. disp. 35. à numer. 36. vsque ad 38.

21. Astrictus voto religionis peccat mortaliter matrimonium prima vice consummando, siue petendo, siue reddendo; tamen consummato illo licitum est petere, & reddere, & defuncto altero coniuge, tenetur illam ingredi; idem dic. existente iusta causa diuortij, libr. 9. disput. 33. à numer. 14. vsque ad 17.

22. Induens habitum monachale animo perseuerandi in religione, si postea voluntate mutata, matrimon. ineat, potest petere, & reddere debitum, libr. 9. disp. 33. n. 18. & 19.

23. Votum simplex religionis emissum post matrimonium ratum absque alterius licentia, est irritū si fuit emissum animo tunc implendi; secus si imittatur pro tempore soluti matrim. vel si alter coniux iustam causam diuortij præbuerit, si vero post consummatum matrimon. emittat alter coniux absque alterius licentia votum religionis absolute, & simpliciter non præfiniendo tempus in sua intentione, valebit, obligabitque pro tempore soluti matrim. libr. 9. disp. 35. à num. 10. vsque ad 13. Idem dicendum est de voto suscipiendi ordinis sacri emissio post matrim. consummatum, ibid. n. 15.

24. Si vir post matrimonium ratum emisit votum ordinis suscipiendi, si fuit animo ingrediendire
li-

ligionem ante consummationem matrimonij, est validum, lib. 9. disp. 35. n. 14.

25. Votum non ineundi matrimonium emissum à coniuge absque alterius licentia est validum, lib. 9. disp. 35. n. 16. Et semper est licitum, ibid. n. 34.

26. Votum sacri ordinis suscipiendi emissum post matrimonium absque alterius coniugis licentia pro tunc implendum, est illicitum, & lethale, nisi fiat ante matrim. consummationem animo profitendi; si tamen absolutè fiat vacat culpa, lib. 9. disp. 35. n. 33.

27. Matrimonium iniens contra votum abstinerendi ab illo semel eo cōsummato, potest petere, & reddere; peccat tamen consummando prima vice, & altero coniuge mortuo, tenetur ab alijs nuptijs abstinere, lib. 9. disp. 33. num. 21. 22. & 23.

28. Votum non petendi debitum factum post matrimonium absque alterius coniugis licētia, obligat sub mortali abstinere à petitione debiti, non vero à redditione, lib. 9. disp. 35. n. 21. & 22.

29. Votum castitatis emissum de licentia alterius coniugis, non priuat concedentem licentiam iure petendi, & alter tenetur reddere ei, licet concedens licentiam adulterium committat, vel sit in priori illo bimestri ante consummationem matrimonij. lib. 9. disp. 35. n. 1. vsque ad 6.

30. Coniux, de cuius licentia alter emisit votum omnimodè castitatis, v. g. ad non petendum, & non reddendum potest, prius irritando votum, siue peccarit quia absque causa, siue non peccarit, licite petere

tere debitum, & alter vtens tenetur ei reddere; si vero non prius irritet, at memor voti de licentia sua emissi, aut de illa admonitus ab altero adhuc petat debitum, censetur irritatio voti pro illa vice, & ita peccabit petens quatenus irritat, si non sit iusta irritandi causa; alter tamen tenebitur reddere. Item coniugi, qui de licentia alterius venit castitatem, tenetur reddere alter etiam data causa diuortij, & in illo priori bimestri ante consummatum matrimonium, lib. 9. disp. 36. à num. 7. vsque in finem.

31. Votum religionis emissum ab utroque communi consensu, non impedit petere & reddere, licet consummando prima vice, & si ineant votum post consummatum matrimonium possunt exigere etiã in anno nouitiatus: peccabit tamẽ mortaliter, qui est in mora implendi votum, & paratus minimẽ implere, lib. 9. disp. 37. n. 5.

32. Votum abstinendi ab alio matrimonio communi consensu emissum, siue ante matrimonium consummatum, siue post, non impedit petere, nec reddere debitum, lib. 9. disp. 37. n. 6.

33. Votum viri suscipiendi ordines, mulieris vero castitatis communi consensu emissum, non impedit petere, donec vota impleantur: neuter tamen tenetur reddere, sed poterit ante promotionem ad ordines: intellige quando votum fuit validum, v.g. illa sexagimaria, & non suspecta de continentia, lib. 9. disp. 37. num. 7.

34. Votum alterius coniugis castitatis, alterius

vero religionis communi consensu emissum cū conditionibus requisitis in iure, non impedit petere, aut reddere, siue fiat ante matrimoniū ratum, siue post donec impleantur vota ingrediendi religionem, lib. 9. disput. 37. n. 8.

35. Vterque coniux vouens castitatem communi voluntate, neuter potest petere, aut reddere etiā fornicante altero; & iudex non potest compellere istos ad cohabitandum. Item grauius peccatum quodammodo est post istud votū coniuges copulari, & quodammodo leuius, quam si alter ad solutā fæminam, solutum ve virum accedat, & sic in confessione detegendum est, fuisse accessum ad propriam coniugem contra mutuum votum, cōtra ve professionem, quo exprimatur circumstantia aggrauans sacrilegij duplici ex parte admissi, & minuens excusans á fornicatione, & adulterio, libr. 9. disput. 37. num. 9. 10. 11. 12. & 13.

36. Coniuges vouentes mutuo consensu castitatem, absoluuntur ab usu cōiugalī debiti; minime tamen à mutua habitatione, alijs ve obsequijs; at non tenentur in eodem lecto accubare; imo tenentur lectum separare vbi probabile est incontinentiæ periculum, & in hoc euentu neutri coniugi licet ingredi religionem, altero inuito, licet manens in sæculo sit sexagenarius, & non suspectus de incontinentia. Itē si post illud mutuum votum castitatis remittant cōiuges renuntiationem iuris petendi iterum sibi conferentes exigendi potestatem, sacrilegi extractores voti.

voti erunt; at tenebit remissio, & vterque tenebitur alteri reddere: petere tamen nō poterit obstante voto. Vtrum autem sit licitum hoc votum emittere inter coniuges mutuo consensu? affirmat Doctor, lib. 9. disp. 37. à n. 14. vsque ad 16.

37. Vir absque vxoris consensu non potest vouere abstinentias, vigilias, preces, quæ debito coniugali modo ~~te~~ reddendo obstant, tamen vota abstinentiæ, aut longæ perigrinationis coniugunt sunt valida; non possunt tamen impleri donec manifestatum vxori ipsa approbet, lib. 9. disp. 3. num. 7. & 8. Secus dicendum de breui peregrinatione, & de voto in subsidium Terræ sanctæ eundi respectu viri, secus dicendum respectu vxoris, ibid. disp. 4. num. 15. 16. & 17.

38. Vir potest irritare omnia vota vxoris constāte matrimonio emissā pro tunc implēda, si facta sine absque eius licentia, quamuis sit votum in subsidium Hierosolomitānum, & licet vir irritans sit adulter dummodo innocens non velit à nocente recedere; secus dicendum quando celebratur diuortium circa vota ante diuortium, lib. 9. disp. 39. à num. 1. vsque ad 9.

39. Vir potest irritare votum non petendi debitum ab vxore factum absque eius licentia, licet votum sit continentię absolutæ pro tunc implendum, lib. 9. disp. 39. num. 11. & 12.

40. Vir potest irritare vota vxoris sine sua licentia emissā implenda tempore soluti matrimonij, li.

Compend. totius Tract.

cet sit votum castitatis; secus dicendum de voto serui emissio in tempus quo libertate donatus fuerit, & quod dicitur de viro respectu vxoris dicendum est de quibuscumque superioribus respectu subditorum, lib. 9. disp. 39. n. 16. 17. & 18.

41. Vir non potest irritare votum religionis emissum ab vxore post initum matrimon. ante illius consummationem pro tunc implendum; secus si emissum sit in tempore soluti matrimonij, siue matrimonio consummato, siue non. Item potest irritare omnia alia vota emissam ab vxore ante matrimonij consummationem animo transeundi ad religionem, siue sine illo animo emissam sint, lib. 9. disp. 29. n. 19. & 20.

42. Vir potest irritare vota vxoris emissam ante matrimonium. v. g. suspendere, licet pater consenserit voto, & licet non preiudicent ei; secus dicendum de votis realibus factis ante matrimonium, & de voto castitatis, religionis, & de aliqua obligatione ab vxore cum homine contracta ante matrimonium, lib. 9. disp. 39. à n. 22. vsque ad 31.

43. Vota omnino legitime irritata non reuiuiscunt vt vota omnia constante matrimon. emissam ab vxore pro tunc implenda si irritentur a viro; item votum castitatis, item voto ab vxore, seu ab alio subdito in tempus solutæ potestatis, quando sunt irritata à viro, seu superiore; secus dicendum de votis ante matrimonium ab vxore factis; item reuiuiscunt vota facta in saeculo ab ingrediente Societatem Iesu, qua suspensa in ea sunt eo egresso, nisi post professionem expellat-

pellatur, libr. 9. disput. 39. à numer. 32. vsque ad 42.

44. Vota facta tempore diuortij ob adulterium à reo potest innocens irritare eo modo quo possit; si autem innocens ea emittat censendum est sicut de factis ante matrimonium, libr. 9. disput. 39. numer. 41.

45. Superior Societatis Iesu non potest irritare vota, quæ quis in seculo, aut tempore nouitiatus emisit; suspendere tamen sic; potest tamen irritare vota religiosorum postquam admissi sunt ad vota bienij, vel coadiutorum formatorum, & ea sic irritata numquam reuiuiscunt; non tamen poterit votà à talibus emissa in seculo, aut tempore nouitiatus, irritare, quauis ea vota bienij fuerint, aut coadiutorum formatorum, sed poterit ea suspendere pro tempore quo māsferint in Societate, libr. 9. disp. 39. n. 43.

46. Superior potest irritare vota professi, quæ uoluit in professionem commutare, ita, ut eo expulso non reuiuiscant, libr. 9. disp. 39. n. 45.

57. Vir, vel quicumque alius superior irritans uota de licentia sua à subditis emissa peccat mortaliter, nisi intercedat iusta causa, valida tamen est irritatio, quamuis superior dicat subdito se ille concedere facultatem irreuocabilem. Nec tenetur superior illo voto, nec dare licentiam iterum ad exequendum postquam semel irritauit; item poterit irritare superior absque causa si conscius voti tacuit, vel dissimulauit, nisi reuera consenserit. saltem

internè volens ratificare votum; secus si non impedire tantum voluit eius executionem pro tunc. lib. 9. disp. 40. á n. 1. vsque ad 10.

48. Subditus petens absque iusta causa voti irrationem, quod de superioris licetia fecit, peccat mortaliter, lib. 9. disp. 40. n. 11.

49. Tradita re voto promissa cum superioris licetia nulla est in superiori potestas reuocandi; idem dicendum de promissione facta homini de licentia superioris ante traditionem; secus dicendum de licetia data ad reuocandum antequam votum emittat, lib. 9. disp. 40. á n. 11. vsque ad 15.

50. Vir potest irritare votum castitatis de sua licentia ab vxore emissum, sicut alia vota, lib. 9. disp. 40. num. 17. Secus dicendum si vterque communi consensu voueat castitatem, aut religionem, aut alter religionem, ordinis ve sacri susceptionem, alter vero castitatem casu, quo hæc duo vota posteriora sint valida, sec. si post id votum castitatis mutuo consensu emissum dent sibi iterum facultatem in corpus, ac debiti redditionem, lib. 9. disp. 40. à num. 19 vsque ad 22.

51. Vota de licentia viri, vel cuiuscumque superioris emissa, & ab eo irritata, non reuiuiscunt finita superioris potestate, lib. 9. disp. 40. n. 25.

52. Vota ab vxore tempore prioris matrimonij, aut subiectionis cuiuscumque facta, quæ vir, aut alius superior poterat irritare, & non irritauit potest vir subsequens, aut superior succedens irritare, si abique

absque licentia Prioris emissâ sunt, libr. 9. disput. 41 numer. 3.

53. Licet vir non possit etiam suspēdere, nec dū irritare vota castitatis, religionis, de rebus necessarijs, vt de non mentiendo, & vota realia ante matrimonium ab vxore facta; at si ea vota personalia emisserit tunc ante pubertatem, vel realia post pubertatem minor tamen 25. annis absque patris, aut tutoris sub quorum potestate erat constituta, beneplacito, potest vir ea omnia perfecte irritare, ita, vt iam non reuiuiscant, & quamuis transacta si ætas in qua pater poterat, si vota post illam nō sint ratificata itē poterit ante consummatum matrimonium, immo si post illam ætatem sint ratificata, si tempore ratificationis erat iam nupta. Item si femina dum voto se astrinxit carebat parentibus, & tutoribus, qui irritarent, poterit maritus si adhuc est in ætate qua possent illi, vt si adhuc femina esset minor 25. annis, & votum fuit reale, & si sui personale minor 14. annis. Item si tempore prioris matrimonij vouit vxor continentiam absque viri licentia, sicut ille poterat perfecte irritare, vt nō reuiuiscat, ita, & vir sequens, libr. 9. disp. 41. § n. 4. vsque ad 6.

54. Si vxor inconsulto viro post consummatum matrimonium, vel antea voueat religionem in tempus soluti matrimonij, atque eo soluto iterū nubat, (quo peccat mortaliter contrahendo, & tenetur ante consummationem ingredi religionem) potest vir id votum irritare, ita, vt numquam reuiuiscat; secus

si emissum esset ante matri-
monij consummationē,
& tunc implendum. Item fœmina impubere valide
nubenti, vt cum malitia supplet ætatem, & post nup-
tias ante matrimonij consummationem adhuc impu-
bere vouenti religionem absque præsenti viri licen-
tia, potest vir perfectè id votum irritare, & si tunc
non irritaret, potest transacta ea ætate, quodcum-
que, licet post consummatum matrimonium id rati-
ficauerit iam pubes factus, libr. 9. disp. 41. n. 7. & 8.

55. Femina nubens post votum castitatis, & reli-
gionis absque viri licetia, vel alterius superioris, cui
suberat, atque qui poterat irritare, non irritauit, pec-
cat mortaliter, matrimoniū contrahendo, illudq; pri-
ma vice consummando, si fuit votum religionis, &
semper exigendo, si fuit votum castitatis, libr. 9. dis-
41. uumer. 9.

56. Quamuis dominus non possit irritare vota
serui sibi non præiudicantia, vel emissæ in tempus li-
bertatis; potest tamē irritare omnia vota serui impu-
beris, & omnia realia serui puberis minoris. 25. an-
nis, etiam in libertatis tempus emissæ. Item quamuis
superior Societatis Iesu, non possit irritare vota reli-
gioli emittentis vota bienij, aut coadiutorū forma-
torū in illa, v.g. ea quæ in sæculo, aut nouitiatu emi-
sit, sed suspendere solum pro tempore, quo in ea per-
manserit; potest tamen perfectè irritare, ita, vt non
reuiuiscant, si emissæ sint tempore, quo ille erat sub
potestate patris, aut tutoris, curatoris ve, qui illa vo-
ta poterant irritare, & nō irritarunt, vel si illis care-

bat, emisit vota bienij intra etatē, in qua illi poterāt irritare, licet iam trāfacta sit illa etas, lib. 9. disp. 41. num. 10. & 11.

57. Si prælatus superior cōcessit licentiā ad vouēdum, vt Prouincialis religioso, prælatus inferior, vt localis caret potestate irritandi illud votum; tamen superior æqualis succedēs potest suspēdere ad libitū vota subditi facta de Prioris superioris cōsensu. Itē superior æqualis succedens potest irritare, ita, vt nō reuiuiscant vota facta de licentia superioris licitē, si adsit iusta causa, illicitē si sine eā fiat irritatio, valide tamen, lib. 9. disp. 41. á num. 13. vsque ad 18.

58. Si superior minor, vt localis, concessit licentiam ad votum, potest superior illud ad libitū, & absque causa licite irritare, lib. 9. disp. 41. n. 19.

59. Vota castitatis, & religionis, quę mutuo consensu tēpore prioris matrim. facta, nō poterat prior vir irritare, non poterit posterior vir etiam irritare, lib. 9. disp. 41. n. 20.

60. Vxor potest omnia, & sola viri vota absque sua licentia facta, irritare, quę ipsi pręiudicant quoad moderatam debiti redditionē, aut mutuā cohabitationē, quę vota irritata ad vxore manent perfectē irritata, & extincta, lib. 9. disp. 42. n. 2. & 3.

61. Vir non potest absq; vxoris consensu eas preces, Continentias, vigilias ve promittere, quę ita debilitent vires, vt ineptus sit reddendo moderate debitum, quamuis vouere possit aliquas moderatas minime illud impediētes; non poterit

autem vxor vbi ieiunia promissa, vigilię, aut preces debitam mensuram excedūt reuocare in totum, sed excessum illum, lib. 9. disp. 42. n. 4. & 5.

62. Vxor non potest irritare vota emissa á viro in præiudicium familię, & rei familiaris, vt erogandi magnas eleemosinas; item non potest irritare votum non petendi debitum factum à viro absque vxoris licentia, lib. 9. disp. 42. n. 6. & 7.

63. Vota facta à coniugibus, postquā mutuo consensu vouerunt continentiam, potest vir irritare respectu vxoris præter illud votum castitatis; vxor tamen poterit irritare solum votum longę peregrinationis: & alia huiusmodi, quę cohabitationi aduersantur: non autem, quę debito coniugali persoluen- do, nec vxor poterit irritare vota facta à viro in tēpus soluti matrim. nec vota facta á viro absque eius licentia ante matrim. consum. si animo trāseundi ad religionem fiant; secus si non eo animo, vel cum illo, consummato iam matrim. Item potest irritare vxor vota præiudicantia facta à viro cum eius licētia; idē si vir de eius licentia fuerit votum omnimodę castitatis, abstinendi, nempe, à petitione, & redditione, & seruandi omnino castitatem; potest vxor ex iusta causa licitē irritare quoad redditionem, & absque iusta causa valide, sed cum peccato; si autem coniuges, qui mutuo consensu vouerunt castitatem; iterū sibi ius in corpus concedant, & renuntiationem iuris remittant, non potest vxor illud votum viri irritare, lib. 9. disp. 42. á n. 8. vsque ad 15.

64. Vxor subsequens vota à marito facta tēpore prioris matrim. priori vxori præiudicantia quoad debitum, & cohabitationem perfectè irritare potest, siue facta sint sunt sine prioris vxoris licentia, siue cū illa, aut mutuo consensu, si adsit iusta causa licite, illa deficienti illicitè, sed valide, lib. 9. disp. 41. num. 16. & 17.

65. Vota anteq̃ matrimoniū facta non potest vxor perfectè irritare, ita, vt soluto matrim. non reuiscant; at potest illorum executionem suspendere, si damnum sibi inferant, & proinde tunc non obligant donec soluatur matrimonium, lib. 9. disp. 42. numer. 18.

66. Non est irritatio voti vbi superior illius ignarus prohibet materiam promissam, aut petitam licetiam ad exequendum denegat, libr. 9. disput. 43. num. 2.

67. Subditus vouens rem, quam implere nequit absque licentia superioris, tenetur antequam sit in mora adimplendi, petere licentiam ad implendū, nī si materia esset permissa, & poterat sine licentia exequi tempore, quo votum factum est, vel si ignorabat tempore voti emissi rem esse prohibitam, lib. 9. disput. 43. n. 4. 5. & 6.

68. Quamuis, vt votum vere irritatum maneat de fideretur notitia voti in superiore irritanti; vt tamē non exstinguatur, sed suspensa maneat obligatio voti, & excusetur subditus ab eius impletione, dum sibi denegatur licentia ad implendi, & durat prohibi-

tio, satis est, vt tacito voto petat subditus licentiam implendi, eaque non concedatur, non tenetur subditus votum manifestare superiori, lib. 9. disput. 43. numer. 7.

69. Subditus, qui vouit rem ad quam explendam desideratur licentia superioris, & semel petit, estque sibi denegata, tenetur quando prudētia suadebit iterum petere, aut manifestare votū, quò irritetur, lib. 9. disp. 43. numer. 8.

70. Quando votum est in temporis honorem, vt eundi in Romam anno sancto Iubilei; si superior incius voti prohibeat eo tempore materiam, subditus omnino est liber, ita, vt superiori concedenti licentiam non teneatur ad votum, nec teneatur illud manifestare superiori, lib. 9. disp. 9. n. 9.

71. Quando superior conscius voti prohibet materiam, vel non concedit licentiam ad exequendum vel oppositum præcipit in perpetuum, vt si dicat (nolo vt numquam facias, vel nolo vt facias) cēsetur voti irritatio, lib. 9. disp. 43. n. 10.

72. Votū factū solū in fauorē tertij, ille tertius potest remittere; secus si simul intuitu religionis, & in dubio cēsetur, factū intuitu religionis, l. 8. d. 9. n. 12.

73. Votum de re mala, indifferente, vel impossibili ex vna parte, & ex altera bona, & possibili, nō obligat quādo vtraq; pars promittitur per modū vnius; secus quando per modum plurium, lib. 9. disp. 35. numer. 3. Et quando res est indiuidua cēsetur per modum vnius promissa, atque ita obligat votum, vt ad

totam; aut ad nullam partem; secus quando est diu-
dua, ibid num. 4.

74 Quando superuenit impotentia implendi in-
tegre votum, & ieiunij quadragesimæ totius, aut
totius vitæ, vouens tantum tenetur ad partem, quā
obseruare commodè potest absque sui officij, ac re-
rum suarum detrimento; secus dicendum quādo res
promissa esset indiuidua, & per modum vnus pro-
missa, lib. 9. disp. 35. num. 5.

75. Quando pars possibilis, & bona apponitur,
vt circumstātia, & accidens rei principaliter promif-
sæ, quæ mala, indifferens; aut impossibilis est, tūc est
promissio per modum vnus ac proinde est votū to-
tum irritum, & si omnibus propensis dubium sit de
intentione vouentis, an per modum vnus utrūque
promissum sit, vel pars bona principaliter, modus au-
tem accessorie, aut potius é contra? Iudicandum in
fauorem libertatis vouentis, vt at nil teneatur, lib. 9.
disp. 35. n. 7. & 8.

76. Votum simplex ex falsa causa emissum quan-
do causa est pars ipsius voti, & coincidit cū re pro-
missa, obligat quando error fuit circa rem modicā;
secus quando circa rem notabiē, & requiritur quod
is error sit positiuus, & non impeditur voti obliga-
tio illis euentibus, qui si præuisi essent minime votū
emitteretur, lib. 10. disp. 7. n. 13. 14. & 15.

77. Error causæ finalis, seu eius cessatio extinguit
voti simplicis obligationem; secus si causa sit impul-
siva, & in dubio, an causa falsa, vel cessans fuerit
im-

Compend. totius Tract.

impulsiva an finalis? Presumitur eam esse impulsivā.
lib. 10. disp. 9. num. 16. & 17.

78. Votum, & iuramentum de eadem re violans
peccat duplici malitia necessariò fatenda, lib. 9. dis.
15. n. 5. & 6.

Vxor.

1. Vxor tenetur sequi virum domicilium mutan-
tem qualitercumque velit transferri illud, modo nō
ex causa turpi, & inhonestā; & non potest contrariū
consuetudine induci; secus dicendū quando vir pro-
traxit vxorem ad peccandum, vel exponitur vitæ
periculo, lib. 1. disp. 41. á n. 1. vsque ad. 5. & libr. 9.
disp. 4. num. 11.

2. Item non tenetur vxor sequi virum solitum va-
gari, quando tempore contractus nō solebat vagari,
& si solebat vxor erat ignara, nisi facile posset sociā
se exhibere; sec. dic. quando id non latuit vxorem, &
velit vagari ex causa iusta, lib. 1. disp. 4. numer. 6. 7.
8. & 9.

3. Si vir alio migrat animo cito redeundi, & pere-
grinatio est longa, non tenetur vxor virum sequi; se-
cus si cum animo morandi ad longum tempus, vel
quando est missus in exilium, lib. 1. disp. 41. num. 10.
11. & 12.

4. Si vir culpa sua bannitus inops est, tenetur vxor
eum alere de fructibus dotis, & si satis non sint, de
bonis paraphernis, lib. 1. disp. 41. n. 13.

5. Si vxor ex causa necessaria recedit á domicilio
illud

illud transferens tenetur vir ipsam sequi, lib. 1. disp. 41. num. 14.

6. Vir potest eligere domicilium; vxor tamen minime, nisi necessitate coacta mutet illud, lib. 1. disp. 41. num. 15.

7. Vxor potest in fauorem viri renuntiare lucris acquirendis; item vir in fauorem vxoris. Item potest vxor in fauorem viri renuntiare lucris acquisitis; vir tamen minime, & tutius est, vt ea renuntiatio fiat iuramento, & renuntiatio potest fieri de bonis non acquisitis in præiudicium descendantium, & ascendentium; secus de acquisitis, lib. 6. disp. 5. á n. 2. vsq; ad 108.

8. Potest ante initum matrimonium conueniri inter coniuges, ne lucra diuidantur, lib. 6. disp. 5. n. 1.

9. Vxor nobilis non tenetur ad obsequia vilia, sed ad ea sola, quæ iuxta suam dignitatem, ac conditionem non dedecent, quare si ea vitia præstet erūt digna remuneratione, lib. 9. disp. 6. n. 14.

10. Vxor, cui vir tradidit centum soluenda creditoribus ipsius viri, si ea in alenda familia expendat, nec vir postea soluendo sit, non tenetur suis bonis satisfacere creditoribus, lib. 9. disp. 4. n. 30.

11. Vxor clerici coniugati in minoribus, vel in ordinibus sacris de licentia eius, nec priuilegio canonis, nec fori gaudet, lib. 7. tota disp. 47.

12. Vxor separata à viro ratione impotentiæ, quæ deprehensa est falsa, viro iā professo, vel sacris initiato, si nolis eū repetere, nō tenetur vouere incontinentiā, lib. 7. disp. 99. num. 39.

Compend. totius tract.

13. Vxor, cuius licentia, vel dissimulatione vir ad ordines sacros promotus est, ita tenetur ad castitatem, vt viro defuncto, nequeat validum matrimonium inire, lib. 7. disp. 40.

Vxoridicidium.

1. Vxoridicidium impedit, sed non dirimit matrimonium, licet vxorem deprehensam in adulterio vir propria autoritate occidat, lib. 7. disp. 16. á numer. 1. vsque ad 5.

L A V S D E O.

Additiuncula ad maiorem declarationem.

IN verb. Dispensatio. Adde. Dispensatio est adeo strictè interpretanda, vt si aliquid operetur, extendenda amplius non fit. In aliquibus tamen casibus non strictè interpretada. 1. Quando dispensatio est concessa proprio motu ob publicam vtilitatem, quod intellige quatenus propria verborum significatio patitur. 2. Quando est in iuris corpore clausula. 3. Quando versatur circa iuris communis materiam iuxta illud intelligenda est. 4. Quando est in priuato statuto, aut consuetudine populi, quæ erant iuri communi contrariæ. 5. Quando concessa est religioni in perpetuum. 6. Quando est debita, eo quod Princeps ob causam occurrentem teneatur dispensare. 7. Quando extenditur ad necessario, & inseparabiliter connexa. 8. Quando fit á legislatore, & nõ ab inferiori. Vltimus est. Quando dispensatio est in causa matrimonij nisi sequatur scandalum ex larga interpretatione, & generaliter. Quoties constat de constat de concedētis intentione dispensatio extenditur ad id, quod concedens intendit, lib. 8. disp. 1. à. n. 3. vsque ad 30.

Fol. 17. verb. Beneficium. num. 10. vbi dicitur: Non tenetur fructus perceptos restituere. Adde. Eo tempore quo sanam habuit intentionem, quamuis, &c.

Fol. 117. verb. Ignorantia, n. 10. vbi dicitur. Projiciens petram. Adde. Illum cædit, aut percussit, quæ, &c.

Fol. 125. verb. Metus, n. 10, vbi dicitur. Et semper habiturum patrem. Adde, & lege. Et semper se habituram patrem, aut virum valde infestum, & indignatum, obiecturumque passim illam inobedientiam.

Fol. 121. verb. Impotentia, n. 17. vbi dicitur. Vt apta reddatur. Adde. Potest, non tamen, &c.

Fol. 313. verb. Votum, n. 68. vbi dicitur. Non tenetur subditus, &c. Lege. Nec tenetur subditus votum manifestare superiori quo facultatem exequendi tribuat, &c.

FINIS.

